

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
ПОЗНАНСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)
ТБІЛІСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНЕ ДЖАВАХІШВІЛІ (ГРУЗІЯ)
КАГУЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Б.П. ХАЗДЕУ (РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА)
КОМРАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА)
ГОСПОДАРСЬКА АКАДЕМІЯ ІМЕНІ Д.А. ЦЕНОВА м. СВІШТОФ (БОЛГАРІЯ)
ДЕПАРТАМЕНТ З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ МАРИУПОЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ВІДДІЛЕННЯ У м. МАРИУПОЛЬ ДОНЕЦЬКОЇ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВОЇ ПАЛАТИ

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН У СВІТОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ПРОСТІР

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

18 листопада 2022 р.

КИЇВ - 2022

Особливості інтеграції країн в світовий економічний та політико-правовий простір: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, 18 листопада 2022 р. / За заг. ред. д.е.н., проф. О.В Булатової. — Київ: МДУ, 2022. — 168 с.

Конференція присвячена проблемам активізації процесу інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір. В роботі конференції приймають участь науковці, викладачі, фахівці-практики, здобувачі вищої освіти.

Основні напрями роботи конференції:

- Розвиток інтеграційних процесів в умовах військово-політичного конфлікту;
- Розвиток міжнародних фінансово-кредитних та валютних відносин в умовах глобалізації та участь країн на світовому фінансовому ринку;
- Інноваційно-інвестиційна діяльність країн у світових координатах розвитку;
- Забезпечення конкурентоспроможності галузей та регіонів національної економіки;
- Проблеми забезпечення сталого розвитку країн в контексті сучасних світових процесів;
- Економічні виміри формування безпекового середовища: європейський досвід для України.

Організаційний комітет конференції ставить перед собою такі задачі:

1. Обмін практичними і теоретичними напрацюваннями учасників конференції у сфері вивчення особливостей інтеграції країн у систему світогосподарських зв'язків;
2. Розробка напрямів розвитку міжнародних економічних відносин країн світу.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова оргкомітету	Булатова О.В., перший проректор МДУ, доктор економічних наук, професор.
Заступник голови оргкомітету	Беззубченко О.А., в.о.завідувача кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, кандидат економічних наук, доцент;
Члени оргкомітету:	Марена Т.В., проректор з науково-педагогічної роботи МДУ, кандидат економічних наук, доцент; Толпежніков Р.О., декан економіко-правового факультету МДУ, доктор економічних наук, професор; Чентуков Ю.І., професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, доктор економічних наук, професор; Захарова О.В., доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин МДУ, кандидат економічних наук, доцент; Омельченко Г.П., доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин МДУ, кандидат економічних наук, доцент; Мітюшкіна Х.С., доцент кафедри раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища МДУ, кандидат економічних наук, доцент; Балабанова Н.В., доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин МДУ, кандидат наук з державного управління, доцент.

*Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет
Вченою радою економіко-правового факультету
Маріупольського державного університету (протокол № 3 від 16.11.2022 р.)*

**Учасникам ІХ Міжнародної науково-практичної конференції
«Особливості інтеграції країн у світовий економічний
та політико-правовий простір»**

Шановні колеги, дорогі друзі і партнери!

Щиро вітаю усіх вас із початком роботи ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір»!

Зазначений науковий захід вже традиційно проводиться у Маріупольському державному університеті та щороку об'єднує вчених та фахівців, які займаються дослідженням питань розвитку інтеграційних процесів, що вже тривалий час не втрачають своєї актуальності і викликають значний інтерес не тільки серед дослідників України, але й у зарубіжних науковців, фахівців-практиків, свідченням чого є постійне розширення кола учасників науково-практичної конференції.

Дуже радий, що ви маєте можливість збиратися й обговорювати актуальні проблеми сьогодення. Адже, навіть в такі важкі часи для нашої країни ми маємо шукати нові шляхи для її розвитку.

Сподіваюся, що обмін результатами наукових досліджень та обговорення доповідей на засіданнях секцій сприятимуть пошуку оптимальних шляхів розвитку національних економік в умовах глобалізації, вирішенню найважливіших проблем економічного і політичного співробітництва країн та їх інтеграційної взаємодії. Впевнений, що за результатами наукового діалогу будуть сформульовані обґрунтовані рекомендації з визначення напрямів включення національних економік до глобальних процесів, а наукові здобутки учасників конференції стануть вагомим внеском у розвиток вітчизняної економічної науки.

Бажаю всім учасникам міжнародної конференції цікавих та плідних дискусій, налагодження корисних наукових контактів, міцного здоров'я, миру та злагоди!

*З повагою,
ректор МДУ, професор Трофименко М.В.*

**СЕКЦІЯ
РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ
ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ**

БУЛАТОВА О.В.,
доктор економічних наук, професор, перший проректор
ЗАЙКОВСЬКИЙ О.С.,
аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет

**ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ**

Інтернаціоналізація вищої освіти стала важливою складовою розвитку багатьох країн, які розрізняються за рівнем свого соціально-економічного розвитку. Практично за усіма прогнозними оцінками різноманітних міжнародних інституцій, дослідницьких груп, агенцій тощо кількість іноземних студентів буде щороку зростати, більшість яких буде обирати для отримання вищої освіти розвинуті країни. Відповідно, університети, національні уряди країн будуть спрямовувати свої зусилля на пошук нових шляхів та механізмів залучення на навчання іноземних студентів [11], у тому числі використовуючи інструменти міграційної політики.

Збільшення кількості бажаючих отримати вищої освіти, у першу чергу, в країнах із низьким та середнім рівнем доходу, відповідно, посилюють попит, при цьому кількість університетів у країнах із високим рівнем доходу суттєво не змінюється [1]. Відповідно, університети цих країн стають більш залежними саме від кількості студентів з менш розвинутих країн. Слід підкреслити, що вартість вищої освіти зростає значно вищими темпами, випереджаючи інфляцію цін на споживчі товари, медичні витрати, продовольчі товари тощо.

За даними Українського державного центру міжнародної освіти на початок 2020 року в країні навчалось понад 80,5 тис. іноземців, що становить 6% від загальної кількості здобувачів вищої освіти в країні [10]. Досить широкою є географія залучення іноземних студентів - 158 країн світу, серед яких найбільшу кількість здобувачів забезпечують Індія (18,4 тис. студентів, що становить 22,9% від загальної кількості іноземних здобувачів вищої освіти), Марокко (8,2 тис., 10,2%), Азербайджан (5,5 тис., 6,8%), Туркменістан (5,3 тис., 6,6%), Нігерія (4,4 тис., 5,4%), Туреччина (3,8 тис., 4,5%), Китай (3,5 тис., 4,4%), Єгипет (3,5 тис., 4,4%), Ізраїль (2,6 тис., 3,2%), Узбекистан (2,0 тис., 2,5%). Від іноземних студентів за період їх навчання українська економіка отримує понад 3 мільярди доларів США., а щорічні витрати іноземного студента в Україні становлять 6-8,3 тис. дол. (залежно від обраної спеціальності навчання [8]). За результатами маркетингового дослідження привабливості української вищої освіти для іноземних громадян [9] основним фактором привабливості українських університетів для іноземців є якість освіти, вартість навчання, легкість визнання диплома на батьківщині, а також бажання навчатися в одній із європейських країн.

У попередніх дослідженнях розвинуто методичний інструментарій кількісної оцінки рівня розвитку процесів інтернаціоналізації вищої освіти [6,7], який ґрунтується на визначенні багатоаспектного характеру феномену інтернаціоналізації, що об'єктивно обумовлює необхідність застосування багатовимірних оцінок. Ґрунтуючись на запропонованому методичному інструментарію кількісної оцінки рівня розвитку інтернаціоналізації вищої освіти було розраховано індекси інтернаціоналізації національних систем вищої освіти в динаміці за період 2012-2018 рр. Результати розрахунків по окремим країнам наведено в таблиці.

**Оцінка інтенсивності розвитку процесів інтернаціоналізації країн
у 2012-2018 рр.**

Країна	Темпи інтернаціоналізації (ланцюгові темпи зростання індексу), %						
	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	В середньому
Канада	-4,00	4,05	2,70	0,02	-0,22	-4,11	-0,31
Китай	5,99	-4,05	3,05	11,79	-0,71	2,71	3,01
Польща	4,72	8,05	3,59	0,47	3,27	-1,41	3,07
Україна	-0,64	3,42	8,87	1,14	-13,66	0,28	-0,34
Великобританія	1,36	0,30	-0,33	0,65	-1,10	-3,75	-0,49
США	0,83	-0,76	6,00	4,03	-10,20	-7,03	-1,36

Примітка: за розрахунками [6,7]

Досліджуючи загальну тенденцію зміни індексів, встановлено для всіх країн вибірки відсутність загального тренду зміни інтегрального рівня інтернаціоналізації, зокрема коливання періодів збільшення та збільшення інтегрального рівня, що свідчить про різновекторність процесів та їх достатньо мінливий характер.

Значна кількість країн світу (Канада, Німеччина, Японія, Китай та інші) активно підтримують не тільки залучення іноземних студентів до своїх університетів, а й орієнтують свою політику на те, щоб залишити висококваліфіковану робочу силу на своєму ринку.

Так, поширення англомовних магістерських програм в Німеччині до 1032 проти 198 англомовних бакалаврських програм [4] дозволило збільшити кількість іноземних студентів на 12% (що становить майже третину від усіх студентів-магістрів). Половина іноземних студентів, які здобувають освіту в Німеччині, вирішують залишитися, а близько 40% планують залишитися принаймні 10 років [3].

Уряд Канади [2] запровадив нову стратегію, метою якої є залучення іноземних висококваліфікованих фахівців у високотехнологічні сектори економіки, що забезпечують високий рівень зростання. У цьому урядовому документі окремо визначено механізм залучення до національної економіки іноземців, що отримали освіту в університетах Канади, шляхом спрощення отримання віз, дозволів на працевлаштування. Як наслідок, половина іноземних студентів, які здобувають освіту в Канаді, планують подати заяву на постійне проживання після отримання вищої освіти в Канаді.

Активну політику щодо залучення іноземних студентів з подальшим працевлаштуванням на національному ринку поступово впроваджує Китай, пропонуючи спрощений механізм отримання посвідки на проживання, урядові стипендії, різноманітні програми, що дозволяють отримати дозвіл на працевлаштування для випускників місцевих університетів [5], послабив правила проживання для іноземців, що працюють у інженерних науково-дослідних центрах, технологічних центрах високотехнологічних компаній, що акредитовані державою, зарубіжних науково-дослідних центрах тощо.

Для країн-походження студенти, які отримали вищу освіту за кордоном, стають важливим джерелом розвитку, за умов повернення таких студентів на батьківщину. І тут мова йде не тільки про нові можливості високотехнологічного розвитку, які отримує країна, що повертає висококваліфікованих фахівців із якісною міжнародною освітою, оскільки останні сприяють розвитку міждержавних відносин, інтегруванню національної системи у глобальні мережі. Університети також активно розвивають стратегію інтернаціоналізації вищої освіти, залучаючи іноземних студентів, які сприяють розвитку рівня міжнародної конкурентоспроможності університетів, забезпечують його фінансову стабільність його розвитку, оскільки іноземні студенти зазвичай сплачують більш високу ціну за навчання порівняно із національними студентами.

Вибір на користь міжнародної освіти, для майбутніх здобувачів вищої освіти зумовлено наступними факторами. По-перше, в багатьох країнах існують певні обмеження щодо здобуття вищої освіти на відповідних рівнях за відповідними освітніми програмами. З одного боку, таке навчання обирають більш заможні студенти, чиї родини спроможні оплатити навчання за кордоном, а з іншого, уряди деяких країн використовують відповідні програми підтримки навчання за певними спеціальностями та спеціалізаціями. Провідні університети світу, які реалізують дослідницькі проекти світового ринку, стають більш привабливими для іноземних студентів/докторантів, які розглядають своє навчання в таких університетах, як відповідне інвестування, що у майбутньому матиме більшу прибутковість.

Список використаних джерел:

1. Bulatova O., Zaykovskiy O. International student mobility: current trends and influence factors // Research Papers in Economics and Finance. - Poznań University of Economics and Business, 2020. – Issue 2. P.19-27
2. Hemmadi, M. Canada has overhauled its immigration process for international students. Canadian Business.2016, Nov 11. URL:<https://www.canadianbusiness.com/economy/canada-has-overhauled-itsimmigration-process-for-international-students/>
3. Marsh N. Int'l students in Germany up 6% as English-taught masters gain URL:<https://thepienews.com/news/intl-students-in-germany-up-6-as-english-taught-masters-gain-popularity/>
4. Nafie, R. What Germany is doing right to edge past the competition. The PIE News.2017, Apr 7. URL:<https://thepienews.com/analysis/germany-edge-past-competition-international-students/>
5. Sharma, Y. Talent drive looks to bring in international students. University World News. 2020,17 March URL:<http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20170316161911243>
6. Булатова О.В., Зайковський О.С. Глобалізація освітнього простору: основні характеристики та принципи розвитку. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*.2019, Вип. 17. С. 63–71.
7. Булатова О.В., Зайковський О.С. Оцінка рівня розвитку процесів інтернаціоналізації національних систем вищої освіти на основі використання багатомірних показників *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019, Вип. 28, Ч.1. С.69-75.
8. Дохід України від іноземних студентів за період їх навчання становить понад 3 мільярди доларів США – Український державний центр міжнародної освіти <https://mon.gov.ua/ua/news/dohid-ukrayini-vid-inozemnih-studentiv-za-period-yih-navchannya-stanovit-ponad-3-milyardi-dolariv-ssha-ukrayinskij-derzhavnij-centr-mizhnarodnoyi-osviti>
9. Звіт за результатами маркетингового дослідження привабливості української вищої освіти для іноземних громадян [електронний ресурс] <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/12/07/2.pdf>
10. Український державний центр міжнародної освіти [офіційний сайт] <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>
11. Чентуков Ю.І., Марена Т.В.(2020) Higher Education Internationalization as a Factor of Improving University Competitiveness. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2020. Вип. 19. С. 104-112.

МІЖНАРОДНА ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Відповідно до чинного національного законодавства, міжнародна технічна допомога визначається як фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України. Базовим документом, що визначає механізм залучення та використання міжнародної технічної допомоги, є постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153 [2]. Зазначений нормативний акт регламентує створення єдиної системи моніторингу міжнародної технічної допомоги в країні. Слід зазначити, що окремі питання надання міжнародної технічної допомоги врегульовано також угодами щодо техніко-економічного співробітництва України з країнами та міжнародними організаціями, які виступають донорами. Разом із міжнародними організаціями, донором може виступити іноземна держава, Уряд та уповноважені Урядом іноземної держави органи або іноземний муніципальний орган.

Відповідно до вищезгаданої постанови (п.3.) міжнародна технічна допомога може залучатись у вигляді:

- будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проектів, яке ввозиться або набувається в Україні;
- робіт і послуг;
- прав інтелектуальної власності;
- фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті;
- інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій

Відповідно до вищезгаданої постанови, Секретаріат Кабінету Міністрів України координує діяльність, пов'язану із залученням, використанням та моніторингом техдопомоги, а відповідні проекти підлягають обов'язковій державній реєстрації.

В Україні координація міжнародної технічної допомоги здійснюється відповідно до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги [1], до якої Україна приєдналася у 2007 році (Указ Президента України від 19 квітня 2007 р. № 325 «Про приєднання України до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги» [3]).

У світі багато країн визначили підвищення ефективності зовнішньої допомоги як високо пріоритетний напрям, реалізація якого сприяє [1]:

- виробленню більш чітких національних стратегій розвитку країн-партнерів та забезпечення їхньої реалізації, а також посилення відповідних рамок діяльності (наприклад, планування, бюджету й оцінки виконання),
- поліпшенню узгодження зовнішньої допомоги з пріоритетами, системами та процедурами країни партнера й стимулюванню зміцнення їхнього потенціалу,
- підвищенню рівня відповідної підзвітності країн-донорів і країн-партнерів перед своїми громадянами й парламентами для розробки політичних курсів, стратегій та забезпечення їхнього виконання,
- уникненню дублювання заходів і забезпечення більш раціональної донорської діяльності для максимального підвищення її економічної ефективності,
- реформуванню та спрощенню стратегій і процедур країн-донорів для заохочення спільної роботи й прогресивного узгодження з пріоритетами, системами й процедурами країн-партнерів,

- визначенню критеріїв, стандартів виконання та підзвітності для національних систем країн-партнерів у сфері державного фінансового управління, системі закупівель відповідно до широко визнаних успішних практик, а також забезпечення їхнього швидкого й широкого застосування.

В Україні система координації щодо залучення та використання міжнародної технічної допомоги складається із трьох взаємозалежних рівнів (п.60-65 Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153):

форуму «Партнерство з розвитку» (проводиться з метою представлення керівникам диппредставництв партнерів в Україні Програми діяльності Кабінету Міністрів України, обговорення процесу проведення реформ в Україні, а також визначення спільних стратегічних пріоритетів співробітництва та потреб у залученні міжнародної технічної допомоги);

стратегічної платформи (проводиться з метою обговорення заходів, спрямованих на виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Цілей сталого розвитку;

секторальних (міжсекторальних) робочих груп (утворюються з метою проведення регулярного діалогу з партнерами з розвитку для представлення пріоритетів та результатів здійснення заходів, спрямованих на проведення реформ у відповідних напрямках державної політики).

узгодження з партнерами з розвитку спільних напрямів співробітництва в рамках діючих проектів (програм) у відповідному напрямі, а також обговорення та узгодження напрямів співробітництва в ході підготовки майбутніх проектів (програм)).

Список використаних джерел:

1. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_271/print
2. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 153 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF/print>
3. Про приєднання України до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги. Указ Президента України від 19 квітня 2007 р. № 325 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325/2007/print>

ВНУКОВА Н.М.,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри митної справи і фінансових послуг,
Харківський національний економічний університету імені Семена Кузнеця,
провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрНУ*

ПИВОВАРОВ В.М.,

*кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри культурології,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ СВІТОВИХ ОСВІТНІХ ЕКОСИСТЕМ 4.0 У ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ПРОСТІР ІНДУСТРІЇ 4.0

Військовий стан суттєво вплинув на стан освітнього та виробничого простору в Україні. Рівень інноваційності змін у системі освіти і діяльності підприємства може бути розглянуто через призму формування екосистем освіти 4.0 та екосистем Індустрії 4.0.

Уряд України визначив, що остання передбачає діджиталізація, інформаційну трансформацію, комплексну цифровізацію [2] та автоматизацію виробничих процесів і управління у реальному секторі економіки [5]. Час воєнного стану загальмував процеси зацікавленості впровадженням технологій Індустрії 4.0, але світове суспільство намагається активно просувати їх через нові механізми вирішення сучасних внутрішніх та зовнішніх проблем держави [7], зокрема, щодо перспектив переозброєння, що вимагає процесу вдосконалення використання інструментів Індустрії 4.0 [4] в умовах особливого правового періоду, забезпечення відновлення критичної інфраструктури. Також це вплинуло на зміни у складових Індустрії 4.0, зокрема у фінансово-економічних відносинах. Додатково актуалізувались питання взаємодії учасників при розриві ланцюгів доданої вартості, тому що питання розвитку технологій та забезпечення функціонування критичної інфраструктури є пріоритетними у такий час.

Використання пошукового інструменту Google Trends показало (на 01 листопада 2022 року), що зацікавленість темою Industry 4.0 (саме латиницею) за даними в Україні впала майже до нуля, але у жовтні 2022 року відбулось посилення рівня зацікавленості, що є позитивним і потребує удосконалення відносин серед учасників промислових хайтек і кластерів ІАМ [1].

Іншим інструментом дослідження є бібліометричний аналіз. Дослідники визначали особливість застосування терміну «Індустрія 4.0» («Industry 4.0») [3]. Проведено огляд 720 публікацій (статей і матеріалів конференцій) із наукометричної бази даних Scopus за період 2014–2020 рр. на основі використання комбінації двох понять інновації та Індустрія 4.0 з логічним оператором «AND». Пошук у базі даних Scopus здійснювався у полі «title, abstract, keywords». Візуалізація результатів проводилася за допомогою програми VOSviewer. У результаті дослідження визначено динаміку публікаційної активності за роками та відповідну кількість цитувань. Встановлено, що публікації переважно належать до однієї з галузей знань – інженерні науки, комп'ютерні науки та бізнес, менеджмент і облік. Виокремлено авторів, які мають найбільшу кількість публікацій у рамках досліджуваної тематики, а також найбільш цитовані дослідження. Визначено, що Німеччина, Італія, США, Китай, Бразилія та Великобританія є країнами, у яких проблематика інноваційності та Індустрії 4.0 опрацьовується найбільш детально. Також сформовано кластери ключових слів. Отримані результати аналізу та візуалізація є актуальними та формують основу для кращого розуміння концепцій інноваційності та Індустрії 4.0. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є детальне розроблення проблематики інтернету речей та інформаційної трансформації [3].

Для країн Німеччини, Італії, США, Китаю, Бразилії та Великобританії розглянуто з використанням пошукового інструменту Google Trends рівень зацікавленості темою Industry 4.0. Статистична значимість зацікавленості темою у Німеччині є високою, виділені регіони лідери - Баден-Вюртенберг та Берлін. Теж відзначається і в Італії, регіони Венето і Ломбардія. Щодо США то зацікавленість вища у прибережних районах, зокрема, у штаті Колумбія. У Китаї висока волатильність зацікавленості, але статистично без регіонального поділу. У Бразилії найбільша концентрація у Ріо-де-Жанейро.

Індустрія 4.0 розглядає комплексні взаємопов'язані технології на основі Інтернету речей для надання цифрових рішень. Така складність вимагає великого набору можливостей, які важко знайти в одного постачальника технологій, особливо для малих і середніх підприємств (МСП). Інноваційні екосистеми дозволяють МСП інтегрувати ресурси та спільно створювати рішення Індустрії 4.0. Дослідники бажають зрозуміти, як такі екосистеми можуть консолідуватися та розвиватися, і як у них спільно створюється цінність [6]. Довгий час було аналізовано еволюцію екосистеми з використанням значної кількості компаній, і було встановлено, що місія екосистеми змінилася від доступу до інноваційних фондів до спільного створення рішень Industry 4.0, а потім до спільного створення розумних бізнес-рішень. Це вимагає певної довіри у проєктах, тому органи влади і місцевого самоврядування на прикладі світових змін мають перейти до механізму

нейтральної координації складних проєктів за участю університету та бізнес-асоціацій і, до екосистемної структури, керованої платформами, де ключові технології стали рушійними силами відносин між компаніями та спільне створення вартості. Отже, працівники і керівники компаній через університетську взаємодію можуть навчитися створювати стратегії розвитку технологій в екосистемах Індустрії 4.0 [6**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Інші дослідники охарактеризували освітню екосистему як середовище для створення умов, що підвищують конкурентоспроможність університетів, організацій, територій і регіонів [9]. Вони вважають, що суспільство стоїть на порозі радикальних змін освітньої парадигми, в результаті яких університети будуть відігравати вирішальну роль у впровадженні інновацій комерціалізації науково-технічних розробок. Трансформаційні процеси в Індустрії 4.0 вимагають реформування освітніх екосистем в університетах. Стверджується, що екосистемний підхід до освіти може бути більш дієвим та ефективним порівняно з традиційними ієрархічними моделями. Концептуальна модель екосистеми цифрової освіти на основі освітньо-виробничих кластерів пропонується як універсальна модель кооперації складних нелінійних систем. Визначено складові інноваційної освітньої екосистеми через формування горизонтальних зв'язків дослідницьких центрів, інноваційних лабораторій, стартап шкіл. Перспективно треба перейти до моделі, коли університети мають стати центром, який створює умови та сприятливе середовище для управління знаннями, трансферу технологій та освітніх програм, формування цифрової ідентичності випускників, трансформації суспільства [9]. Освітня парадигма та освітня дидактика мають змінюватися за вимогами Індустрії 4.0. Передбачається, що основою екосистеми можуть бути освітньо-виробничі кластери. Реалізація моделі інноваційної освітньої екосистеми показана дослідниками на прикладі інноваційної екосистеми "Сікорс" та Корпоративного університету, створеного ІТ-компанією SoftServe. Для змін в самому університеті пропонується побудова індивідуальної освітньої траєкторії студента, платформи для взаємодії компаній не тільки з університетом, а з кафедрою [9]

Цьому може сприяти становлення Університету 4.0, який орієнтований на зовнішній світ та розвиток суспільства, такий інститут і є інтегрованим з промисловістю та побудований на засадах цифровізації процесів. Як стверджує колектив авторів, у теперішній час в Україні немає у чистому вигляді університетів, які представляли б собою модель «Університет 4.0» [10], і вони закликають до підтримки освітньої та наукової сфери в Україні для формування умов сталого, керованого, поступового розвитку, які можуть бути забезпечені розробленням та реалізацією певних організаційно-економічних механізмів інтеграції освіти, науки та промислових технологій і автоматизації на базі моделі сучасного університету. У повоєнній економіці для Харківського регіону ця тема є вельми важливою і актуальною.

Висновки. Особливості інтеграції світових освітніх екосистем 4.0 у економіко-правовий простір Індустрії 4.0 полягають у тому, що є різні рівні зацікавленості цими процесами в різних країнах. Бажано використовувати досвід країн-лідерів. Одержані результати свідчать про те, що важливо визначитися щодо трендів, як самої екосистеми індустрії 4.0, так і ролі освітнього процесу 4.0. Обговорюватися можуть як концептуальні моделі майбутнього, так і різні економіко-правові політики. Дослідниками пропонується кластерний механізм взаємодії науки, освіти, виробництва. Історично університет є особливим феноменом культури, але подальші процеси цифровізації будуть впливати на трансформаційні перетворення у освіті і її наближення до індустріальної екосистеми.

Список використаних джерел:

1. Внукова Н. М. Зміна фінансово-економічних відносин учасників Індустрії 4.0 в умовах особливого правового періоду // *Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів*: матер. III міжнар. наук.-практ. конф., м. Берегове, 15 черв. 2022 р.:

тези допов. – Ужгород: ФОП Сабов А. М., 2022. – С. 305-306. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27715>

2. Внукова Н.М. Визначення зацікавленості темою цифрових трансформацій у економіці Індустрії 4.0. *Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України*. Вип. 5: Цифрові трансформації України 2021: виклики та реалії: за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 20 вересня 2021 року) / за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С.22-26.

3. Сигида Л. О., Бондаренко А. ф. Інновації та Індустрія 4.0: бібліометричний аналіз. *Бізнес Інформ*. 2020. № 6. С. 40-48. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-40-48>

4. Чех Л. М., Корогодова О. О. Інноваційний розвиток економіки України в умовах Індустрії 4.0. 2020. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/37700/1/APEU2020-14_1-12.pdf

5. Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу “Індустрія 4.0” в Україні: Постанова КМУ № 750 від 21 липня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#Text>

6. Benitez, Guilherme Brittes; Ayala, Néstor Fabián; Frank, Alejandro G. Industry 4.0 innovation ecosystems: An evolutionary perspective on value cocreation. *International Journal of Production Economics*, 2020, 228: 107735. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0925527320301249>

7. Clusters_4_Ukraine. Економічний фронт. Дайджест № 1. URL: <file:///C:/Users/Tan%C3%A1r/Downloads/I4U%20Economic%20front%20Digest%201.pdf>

8. Google Trends – руководство как пользоваться. URL: <https://livepage.pro/knowledge-base/google-trends.html>

9. Kovaliuk, Tetiana; Kobets, Nataliya. The Concept of an Innovative Educational Ecosystem of Ukraine in the Context of the Approach" Education 4.0 for Industry 4.0". In: *ICTERI*. 2021. p. 106-120. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3013/20210106.pdf>

10. Kyzym M. O., Khaustova V. Y., Reshetnyak O. I. Організаційно-економічний механізм інтеграції освіти, науки та бізнесу: модель сучасного університету. *Problemy Ekonomiky*. 2021. №. 4. С. 29-41.

ЖУРАВЛЬОВ О.О.,

керівник Південно – східного МТУ
Агентства з розшуку та менеджменту активів

МІРОНОВА О.,

завідувач Сектору менеджменту активів Південно-східного МТУ
Агентства з розшуку та менеджменту активів

ГАПЄЄВА О.М.,

доктор економічних наук, професор
кафедри економіки та соціально-трудова відносин,
Університет митної справи та фінансів

ДІЯЛЬНІСТЬ АГЕНТСТВА З РОЗШУКУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ АКТИВІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (скорочено - Агентство з розшуку та менеджменту активів, або АРМА) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, уповноваженим на формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані у кримінальному провадженні, а також управління активами, які арештовані у кримінальному провадженні.

Для створення АРМА, яке було створено за аналогією з подібними структурами країн-членів ЄС у 2007 році, існували такі внутрішні та зовнішні передумови:

- потреба у вдосконаленні механізмів виявлення та розшуку активів, які було незаконно виведено за межі України внаслідок вчинення корупційних та інших злочинів, а також необхідність запровадження прозорих та ефективних механізмів управління арештованими активами;

- зобов'язання України в рамках виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України, обов'язкові для України рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та інші міжнародні зобов'язання України.

АРМА за змістом, обсягом функцій і правовим статусом не має аналогів у системі органів державної влади в Україні.

До основних завдань АРМА входять:

- *виявлення* (діяльність із встановлення факту існування) та *розшук* (діяльність із визначення місцезнаходження) *активів* (майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави);

- *управління активами*, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, з метою збереження чи збільшення їх економічної вартості шляхом передачі активів в управління на підставі договору управління або розпорядження ними, тобто реалізації відповідних активів з подальшим розміщенням готівкових коштів на рахунках у державних банках до закінчення кримінального провадження;

- *формування державної політики* у сфері виявлення, розшуку та управління активами.

З 24 лютого 2022 року Україна живе у стані війни. Ця обставина, безумовно, значно впливає на функціонування всіх органів державної влади, і АРМА не є виключенням. Так, на початку війни призупинили свою роботу низка Держаних реєстрів, що значно ускладнило виконання завдань, які стоять перед Нацагентством. Але незважаючи на всі складнощі, співробітники АРМА, усвідомлюючи важливість місії Нацагентства, особливо в умовах військового стану, продовжили виконання поставлених доручень та завдань.

Умови війни спричиняють певні зміни у діяльності Нацагентства, які стосуються Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – Закон України) щодо управління активами під час дії воєнного стану, надаючи АРМА певних повноважень, які забезпечують виконання Нацагентством функціональних завдань протягом дії воєнного стану, оскільки ефективне управління активами є одним з важливіших завдань діяльності. Проте, з об'єктивних причин, зараз ця частина повноважень виконується не на повну. По-перше, частина майна, яке передано Нацагентству, перебуває на тимчасово окупованих територіях, що блокує процес його передачі в управління. По-друге, конкурсні відбори управителів не можуть проводитися прозоро на 100% через закриті реєстри.

Враховуючи діючі обставини, які склалися на даний час в Україні, робота АРМА зосереджена перш за все на посиленні взаємодії з правоохоронними органами, прокуратурою та ін.

Так, за 1 півріччя 2022 року проведено 99 зустрічей щодо надання методичної та консультативної допомоги слідчим, прокурорам з питань основної діяльності АРМА. Налагоджено роботу з керівництвом Дніпровського Державного університету внутрішніх справ, за результатом яких зі слухачами проводяться лекції стосовно діяльності Нацагентства. Крім того, Південно-східним МТУ АРМА протягом січня-червня 2022 року організовано надання до центрального апарату АРМА 316 звернень від правоохоронних органів у кримінальних провадженнях. Водночас, в спільній українській робочій групі *Task Force*, в якій беруть участь представники не тільки Національне антикорупційне бюро

(НАБУ), а й Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та АРМА, розшукують активи підсанкційних чиновників, олігархів та інших посадовців за кордоном. Також, Нацагентство бере участь у засіданнях між українським *Task Force* і *Task Force* Європейської комісії з питань заморожування та конфіскації активів.

Разом із тим, Нацагентство, незважаючи на перешкоди, виконує й діяльність з управління активами, всі заходи з управління активами МТУ АРМА здійснюються на підставі доручень центрального апарату Агентства.

Зокрема, на території Південно-східного МТУ АРМА (відповідно до розподілу по територіям) станом на 01 липня 2022 року нараховується 951 об'єкт управління. Під час воєнного стану здійснено огляд 348 земельних ділянок, які знаходяться в Дніпропетровській області, які ухвалою суду передано в управління АРМА.

Південно-східним МТУ АРМА вперше здійснено заходи щодо державної реєстрації у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань права управління активами (корпоративними правами), переданими АРМА на підставі ухвали суду. Так, враховуючи ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» були подані нотаріально завірені копії документів до Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро).

Враховуючи те, що Печерський суд Києва передав в управління АРМА арештовані корпоративні права на 26 обласних та міських операторів газорозподільчих систем, заходи з реєстрації стануть звичними для всіх МТУ АРМА.

Крім того, уряд погодився з АРМА і використав особливий механізм передачі в управління об'єктів критичної інфраструктури, а саме: 26 арештованих облгзів в управління державній компанії «Чорноморнафтогаз».

У 1 півріччі 2022 року яскравими прикладами спільної співпраці Південно-східного МТУ АРМА з правоохоронними органами та прокуратурою стали ухвалення рішень стосовно передачі в управління АРМА активів (серверного обладнання) шляхом реалізації. Крім того, на початку травня було відновлено продаж арештованого майна через систему електронних торгів СЕТАМ.

Діяльність Нацагентства з точки зору забезпечення економічної безпеки держави полягає у забезпеченні функціонування інструментів фінансової безпеки, оскільки дозволяє повертати активи, отримані злочинним шляхом у розпорядження державних інституцій, що в умовах війни є важливою складовою забезпечення діяльності органів оборони та фактично підсилення обороноздатності української держави. Таким чином, з перших днів військової агресії АРМА продовжує виконувати визначенні законодавством обов'язки та у межах своїх повноважень забезпечує повноцінну роботу, роблячи свій вклад у наближення перемоги України.

Інтерв'ю керівника Південно – східного МТУ АРМА Олега ЖУРАВЛЬОВА про діяльність управління за 1 півріччя 2022 року під час воєнного стану.

Як в умовах воєнного стану працює Південно-східне МТУ АРМА?

Із 24 лютого Україна живе в умовах війни. Незважаючи на це, Південно-східне МТУ АРМА працює у звичному режимі.

Звичайно, це позначилося на нашій роботі, з початку воєнного стану призупинили свою роботу Реєстри, навіть іноді не працювала електронна поштова адреса. Але, всі доручення та завдання, які передбачені Планом ми виконували своєчасно.

На теперішній час, здійснено заходи щодо отримання доступу до Реєстрів, які вже запрацювали.

Розкажіть про показники Вашої роботи з розшуку та арешту активів?

Враховуючи ті обставини, які склалися в Україні наша робота зосереджена перш за все на посиленні взаємодії з правоохоронними органами, прокуратурою та ін.

Так, за 1 півріччя 2022 року проведено 99 зустрічей щодо надання методичної та консультативної допомоги слідчим, прокурорам з питань основної діяльності АРМА.

Налагоджено роботу з керівництвом Дніпровського Державного університету внутрішніх справ, за результатом яких зі слухачами проводяться лекції стосовно діяльності Нацагентства.

Крім того, Південно-східним МТУ АРМА протягом січня-червня 2022 року організовано надання до центрального апарату АРМА 316 звернень від правоохоронних органів у кримінальних провадженнях.

Водночас в спільній українській робочій групі Task Force, в якій беруть участь представники не тільки НАБУ, а й НАЗК та АРМА, розшукують активи підсанкційних чиновників, олігархів та інших посадовців за кордоном. Також, Агентство бере участь у засіданнях між українським Task Force і Task Force Європейської комісії з питань заморожування та конфіскації активів.

Як змінилася робота АРМА під час воєнного стану ?

По перше, зміни стосуються Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – Закон України) щодо управління активами під час дії воєнного стану.

Новим п. 2-2 розд. V Закону України встановлено, що тимчасово, з дня введення воєнного стану (24 лютого 2022 року) на період до припинення або скасування воєнного стану, а також протягом одного місяця з дня його припинення або скасування: АРМА надається право на відкриття рахунків у депозитарних установах, 100 відсотків акцій (часток) яких належать державі; Нацагентство може прийняти рішення про придбання за рахунок грошових коштів, розміщених на рахунках АРМА у національній валюті, облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» в обсягах, погоджених Кабінетом Міністрів України, але не більше ніж у розмірі, що становить 80 відсотків коштів, що обліковуються на депозитних рахунках АРМА.

Розкажіть, які заходи з управління активами здійснює Південно-східне МТУ АРМА?

Станом на 01 липня 2022 року нараховується 951 об'єкт управління, які знаходяться на території МТУ АРМА (відповідно до розподілу по територіям).

По-перше, всі заходи з управління активами МТУ АРМА здійснюються на підставі доручень центрального апарату Агентства.

Наприклад, під час воєнного стану здійснено огляд 348 земельних ділянок, які знаходяться в Дніпропетровській області, які ухвалою суду передано в управління АРМА.

Південно-східним МТУ АРМА вперше здійснено заходи щодо державної реєстрації у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань права управління активами (корпоративними правами), переданими АРМА на підставі ухвали суду. Так, враховуючи ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» були подані нотаріально завірени копії документів до Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро).

Враховуючи те, що Печерський суд Києва передав в управління АРМА арештовані корпоративні права на 26 обласних та міських операторів газорозподільчих систем заходи з реєстрації стануть звичними для всіх МТУ АРМА. Крім того, вчетверте уряд погодився з АРМА і використав особливий механізм передачі в управління об'єктів критичної інфраструктури, а саме: 26 арештованих облгазів в управління державній компанії «Чорноморнафтогаз».

У 1 півріччі 2022 року яскравими прикладами спільної співпраці Південно-східного МТУ АРМА з правоохоронними органами, прокуратурою стали ухвалення рішень стосовно передачі в управління АРМА активів (серверного обладнання) шляхом реалізації.

Крім того, на початку травня було відновлено продаж арештованого майна через систему електронних торгів СЕТАМ.

Розкажіть про проблеми які виникають під час управління активами в умовах воєнного стану?

APMA має не тільки шукати, але й ефективно управляти активами. Але зараз ця частина повноважень виконується не на повну. По-перше, частина майна, яке передано Агентству, перебуває на тимчасово окупованих територіях. Це блокує процес його передачі в управління. По-друге, конкурсні відбори управителів не проводяться прозоро на 100% через закриті реєстри.

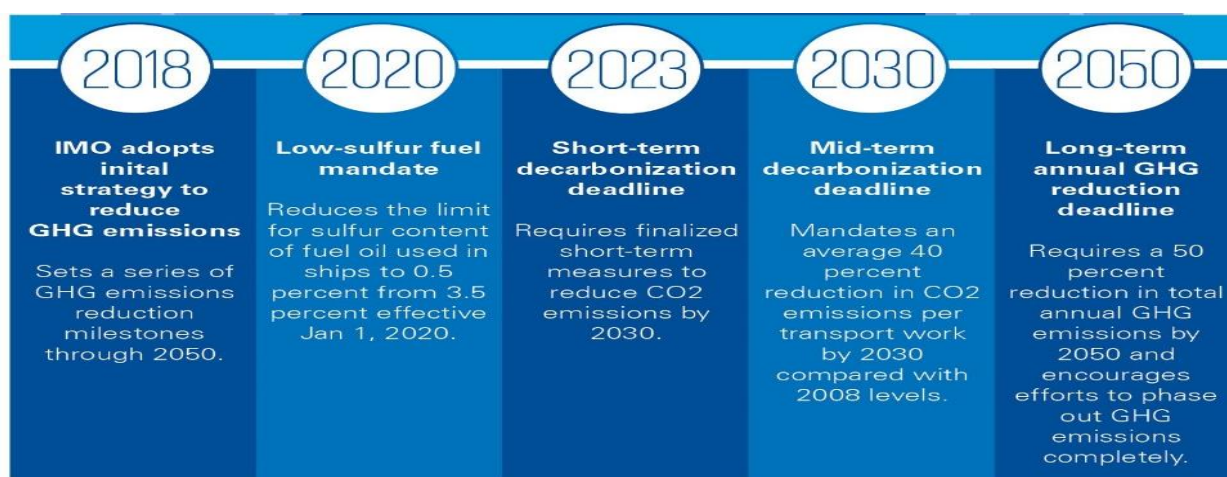
Проте з перших днів військової агресії APMA продовжує виконувати визначенні законодавством обов'язки та у межах своїх повноважень забезпечує повноцінну роботу.

ARGYRIOU AIKATERINI-SOTIRIA,
PhD Candidate
 Supervisor: **KURYLIAK V.E.**
DSc., Professor
 West Ukrainian National University

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE GREEK TANKER FLEET IN THE FACE OF THE LATEST CHALLENGES

Greece is a major maritime nation with its shipping industry, together with tourism, being the foremost important sectors of the economic system. For several consecutive years, Greece has been ranked first within the world for the merchant fleet owned by its nationals (Close, 2014). The presence of Greek owners is especially significant in tankers and bulk carriers which carry the bulk of the planet trade (Naval Chamber of Greece, 2022).

Shipping operates in a very challenging economic environment, characterized by demand and provides imbalances, volatile freight rates and vessel values, increasing regulation, environmental concerns, piracy and geopolitical risks, among others. Greek Shipping has long maintained the worldwide leadership within the international shipping industry and has an undisputed, major contribution to the worldwide transportation & logistics industries (PWC, 2022). In figure 1 presented the shipping trends 2018-2050 concerning specifically the emission goals thing that is very important in shipping industry.

Figure 1-Zero-emission container shipping

Sources: KPMG (2022)

The ongoing conflict between Russia and Ukraine is threatening to vary the worldwide establishment and set the globe back some decades. With countries and governments still trying to live through the pandemic, the economic impact may well be very destructive; mainly reckoning on the conflict's length and scope, and also the extension of the sanctions imposed. While it would take it slow for all financial setbacks to return into effect, this new reality is already leaving quite

a mark on the complex shipping industry.

Out of roughly 44,000 cargo and tanker vessels operating within the world within the last two years, approximately 2,000 are owned by companies registered in Russia. This implies that any shipowner, company, trader or bank working with Russian companies is straight away more exposed to risk as they'll be blacklisted at any given time. With this uncertainty in mind, all future deals including Russian entities and vessels are in danger of being canceled or renegotiated (Windward, 2022).

Greeks are the world's single biggest tanker owners and were the foremost active transporters of Russian oil even before the invasion of Ukraine in February. Their market share has increased since, in step with several market observers, as several Western shipping companies self-sanction from the trade — for moral reasons or to avoid bad press in their countries (Papachristou & Peachey, 2022).

Greek-owned vessels have stepped in to fill the gap of cargoes originating from Russia out of the country's key export hubs. As oil exports from Russia head east, variety of Greece's most prominent shipowners are memorizing new business. A fancy patchwork of maritime, banking and financial sanctions, likewise as port restrictions across Europe, the UK and North America, is failing to stem Russian energy commodities exports, with an estimated 4.5m barrels of crude worth \$509m leaving the country daily since February 24.

While many European and American traders, oil companies and maritime service providers have terminated business with Russian shipping entities since the Ukraine invasion, analysis shows Greece's biggest shipowners have increased exposure. During April 2022, Greek-owned vessels stepped into the gap to lift Russian-origin cargoes because the increased number of tankers sailing longer distances to discharge at east-of-Suez Canal ports pushed up demand for these vessels. Of the 190 tankers (15,000 dwt and over) tracked shipping crude or oil cargoes out of the key ports of Primorsk, Novorossiysk, Ust-Luga and St Petersburg from April 1-27 2022, some 76 were beneficially owned by Greek shipowners, data compiled by Lloyd's List shows (Bockmann, 2022).

Tanker owners in Europe are shipping the maximum amount Russian crude as possible before energy sanctions against Moscow get in December. Since Russia's invasion of Ukraine in February, Western nations have pledged to wean themselves off crude from Moscow and looming sanctions have raised fears among European processors and ship-owners of being blacklisted for handling the fuel.

Greece in alliance with Cyprus and Malta tried to block the Commission's embargo on the transport of Russian oil by European tankers (Zgurovsky, 2022). The international shipowners and even more so the Greek shipowners are finally confronted with the EU agreement. For the embargo on Russian oil. Transportation to third countries is allowed, however, insurance premiums which are mostly controlled by Europe are not issued for the transportation of Russian cargo (Bastian, 2022). In other words, the final agreement was not ideal for the Greek side.

The Greek-owned fleet continues to this day to maintain its leading role in the shipping industry. The latest developments, however, are coming to disrupt the foreground that had formed from February 24 with the start of the war until April. Greek-owned ships had stepped in to fill the gap in cargo coming from Russia from the country's main export hubs (Hosoi & Johnson, 2022).

However, Greek shipowners are not expected to lose momentum as they take their ships to new sea routes with China and India emerging as active buyers of Russia's cheap oil. Consumer countries will have an entirely different burden as they pay for Russian oil to come in at a premium from India and China, with Greek shipowners reaping higher rates in employing their ships to transport Russian oil from Asia to Europe (Bastian, 2022).

References:

1. Bastian, J. (2022). The Sanctions Roulette in Southeast Europe. *Südosteuropa Mitteilungen*, 62(4), 21-34.
2. Bockmann W. M., (2022), 'Russian sanctions provide opportunity for Greek shipowners', *Lloyd's List*, [online] Available at: <https://lloydslist.maritime>

intelligence.informa.com/LL1140633/Russian-sanctions-provide-opportunity-for-Greek-shipowners [access 8-9-2022]

3. Close, D. H. (2014). *Greece since 1945: Politics, economy and society*. Routledge.
4. Hosoi, A., & Johnson, S. (2022). How to implement an EU embargo on Russian oil. *CEPR Policy Insight*, 116.
5. KPMG (2022), 'The Future of Shipping: Trends and Developments in the Greek Market', [online] Available at: <https://home.kpmg/gr/en/home/insights/2022/02/the-future-of-shipping.html> [access 11-9-2022]
6. Naval Chamber of Greece (2022), 'Greek Shipping', [online] Available at: <https://nee.gr/en/greek-shipping/> [access 10-9-2022]
7. Papachristou H. & Peachey P., (2022), 'Zelensky rebukes Greek tankers for carrying Russian oil', TradeWinds, *The Global Shipping News Source*, [online] Available at: <https://www.tradewindsnews.com/tankers/zelensky-rebuked-greek-tankers-for-carrying-russian-oil/2-1-1252985> [access 10-9-2022]
8. PWC (2022), 'Shipping Industry', [online] Available at: <https://www.pwc.com/gr/en/industries/shipping.html> [access 12-9-2022]
9. Windward (2022), 'The impact of the Russia/Ukraine conflict on shipping and trading', [online] Available at: <https://windward.ai/blog/the-impact-of-the-russia-ukraine-conflict-on-shipping-and-trading/> [access 9-9-2022]
10. Zgurovsky, M., Kravchenko, M., Boiarynova, K., Piyash, O., Kopishynska, K., & Pyshnograiev, I. (2022). Analysis of the impact of Russia's military invasion of Ukraine on the energy independence of European countries. *System research and information technologies*, (2), 7-31.

ГУЦМАН А.О.,
студентка 1 курсу ОС «Магістр»
спеціальності «Міжнародна економіка»
БЕНГЕРСЬКА Н.С.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів
та економіки міжнародного туризму,
Запорізький національний університет

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

На сьогоднішній день Україна має на меті здійснити повноцінну інтеграцію у Європейський союз. Безумовно, даний процес має свої умови, перспективи та проблематику і різноманітних аспектах взаємозв'язку України та Європи. Необхідно виокремити соціально-економічні проблеми євроінтеграційного процесу України, але у сучасних реаліях Україна перебуває у військовому стані, тому процес Євроінтеграції має інший характер та безпосередньо виникають нові проблеми.

Глобальним питанням для української державності сьогодні є процес євроінтеграції. Слід конкретизувати значення даного процесу та розкрити це поняття. Євроінтеграція – це процес впровадження європейських норм в українське законодавство. Таке впровадження має забезпечити: стабільну економіку, правову державу, чисте довкілля, якість харчових продуктів, соціальну захищеність громадян, високий рівень життя та відсутність корупції. Це єдиний економічний, соціальний та гуманітарний простір, де відмовилися від кордонів та зайвих умовностей задля вільного переміщення товарів, людей, послуг і капіталів, необмеженого обміну інформацією, культурними та науковими надбаннями [1]. Євроінтеграційний процес є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом для

України, а подальша розбудова та поглиблення взаємовідносин між Україною та ЄС здійснюється на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.

Розвиток соціально-економічних процесів Євроінтеграції України логічно поєднує соціальні та економічні аспекти. Основним фактором впливу на соціальний розвиток потенціалу є людина. Її дії непередбачувані та залежать від «настрою» окремих індивідів. Соціальний потенціал суспільства можна виділити основним фактором впливу, що розглядається як суспільні можливості забезпечення відповідного рівня соціальної безпеки населення та держави загалом, які формуються та реалізуються у процесі налагодження соціальних відносин, зв'язків та мереж і визначають соціальну активність та рівень соціальної захищеності населення. До економічних процесів розвитку можна віднести:

- економічне становище об'єктів та суб'єктів господарювання країни, адже в залежності від рівня доходності має формуватися рівень можливостей, що безпосередньо впливає на розвиток, бо як було зазначено вище, потенціал і розвиток є синонімічними поняттями;

- рівень послуг країни претендента економічної інтеграції, адже в поняттях світової економіки країна вважається розвинутою, за умов наявності високого рівня послуг;

- наявність ресурсів, адже кожен із видів ресурсів (виробничі, матеріальні, трудові, природні, фінансові, науково-технічні, інформаційні та ін.) відіграє визначну роль у потенціалі держави, а їх відсутність чи недостатня забезпеченість стає фактором негативного впливу;

- ментальні особливості та соціальне благополуччя в країні, дані показники мають прямолінійний вплив на формування потенціалу.

У поєднанні соціально-економічний розвиток процесів Євроінтеграції України має проблеми, які виникають на підґрунті факторів формування соціальних та економічних процесів. Усі існуючі проблеми розвитку євроінтеграції посилюються військовим станом в Україні, адже військовий стан має прямий вплив. Президент Володимир Зеленський підписав Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Народні депутати затвердили цей документ 300 голосами. Згідно з указом, воєнний стан запроваджується з 5:30 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Наступні Укази подовжували цей термін [2].

Можна виділити наступні проблеми розвитку соціально-економічних процесів Євроінтеграції України в умовах воєнного стану:

- тяжкий стан економічного розвитку України, що визваний галопуючою інфляцією в умовах воєнного стану, посилення фінансування військового сектору за рахунок усіх інших;

- вивезення коштів за кордон, так як багато жінок і дітей України вимушено покинули територію, фінансування гідного життя частково покривається із гаманця чоловіків, які працюють в Україні;

- моральне пригнічення населенні України та «втома» від регулярних обстрілів Українських територій;

- підвищення рівня смертності, через загибель громадян України на фронті та у мирних містах;

- знищення інфраструктури України знижує прибутки державних та приватних підприємств, які працювали на експорт;

- зупинення деяких видів транспорту (судноплавство, авіап перевезення та інше) через окупацію територій півдня і південного-сходу, що приводить до зниження прибутків зовнішньої торгівлі до нульового рівня.

Також існують проблеми і у інших сферах діяльності, які мають прямолінійний вплив на процес Євроінтеграції. Кожна з проблем зазнає певного «полегшення» після завершення війни та процес Євроінтеграції буде автоматично пришвидшено.

Проблеми розвитку соціально-економічних процесів Євроінтеграції України в умовах військового стану мають важливе значення сьогодні, адже напрямок розвитку

України не зміниться. Виділення проблем сьогодні полегшить їх подолання у майбутньому з метою вступу до ЄС. Безумовно, усі країни світу допомагають у цій нелегкій боротьбі, особливо фінансово, але стабілізація соціально-економічного потенціалу та відновлення розвитку прямолінійно пов'язано із завершенням війни.

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/evropeyska-ta-evroatlantichna-integraciya.html> (18.11.2022).
2. Електронний ресурс. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-ukaz-pro-zaprovadzhennya-voyennogo-stanu> (18.11.2022).

DMYTRENKO O.V.,

2nd-year Master's student

Specialty «International economic relations»

BALABANOVA N.V.,

Candidate of Sciences in Public Administration,

Associate Professor

Mariupol State University

EUROPEAN MIGRATION CRISIS

One of the main trends of modern world development is the intensification of migration processes. It is due, first of all, to the strengthening of the unevenness of the economic growth of different countries in the conditions of globalization, the diversity of inter-ethnic, social, international conflicts, and the peculiarities of demographic processes in the regions. Mass migration presented society with two problems. The first is the question of the integration of migrants into the host society, and the second is about the permissible limits of its change under the influence of mass foreign cultural immigration.

The process of globalization, which reached large scales in the 21st century, opened up new problems for the modern world community. Nowadays, one of the largest challenges in Europe has become the problem of migration. Migrants seeking a better life, needing help, looking for work show interest in the economy of more developed countries. The specified migration processes endanger the state policy of the European Union; they can cause the destruction of the unity of states and national identity. Such large-scale migration flows necessarily affect political, economic and demographic processes in European countries, a fast increase in the non-native population, a possible increase in quarrels between migrants and demographic residents, a decline in the economy of states due to the needs of migrants.

Any migration processes, in one way or another, affect the dynamics of the population in different countries and regions. Migrants bring significant changes to the social life of the host country. In the modern world, migration plays a major role in the political, economic and social life of any country. Thus, given the importance of this phenomenon, according to research data, the crisis began in 2013, when the migration of Syrian and Lebanese refugees started, and despite the fact that the acuteness of the crisis was removed at that time, the problem itself continues to worry the European world.

The peak of the first stage of the crisis was in 2015 and 2016, when more than one million people applied for asylum, and the total number of migrants was almost four million people. Europe is now affected with a new stage of the migration crisis related to Russian invasion of Ukraine.

Over the past year, the EU has been faced with a series of events with major repercussions for migration, asylum and border management. Russia's unprovoked war of aggression against Ukraine caused the largest forced displacement of people in Europe since the Second World War.

In October 2022 the U.N. listed 7,6 million Ukrainian refugees across Europe, including 2,85 million in Russia - many of the latter were sent there by Russian occupiers and were subjected to a “filtration” process with credible reports of war crimes emerging, including evidence of executions and torture. Some 4.2 million Ukrainian refugees have registered for the EU’s temporary protection scheme or other national programs. A further 3.1 million had returned to Ukraine as of June 2022 when the U.N. also noted 6.9 million internally displaced peoples. In all, nearly one-third of Ukrainians have been displaced. A further 13 million are stranded within Ukraine due to fighting, impassable routes, or lack of resources to move [1].

Table 1

Top ten countries hosting Ukrainian refugees (excluding Russia) [2]

№	Countries	Number of Ukrainian refugees
1	Poland	1 422 482
2	Germany	997 895
3	Czech Republic	442 443
4	Italy	170 646
5	Spain	154 838
6	Turkey	145 000
7	United Kingdom	134 200
8	France	105 000
9	Moldova	95 473
10	Austria	83 081

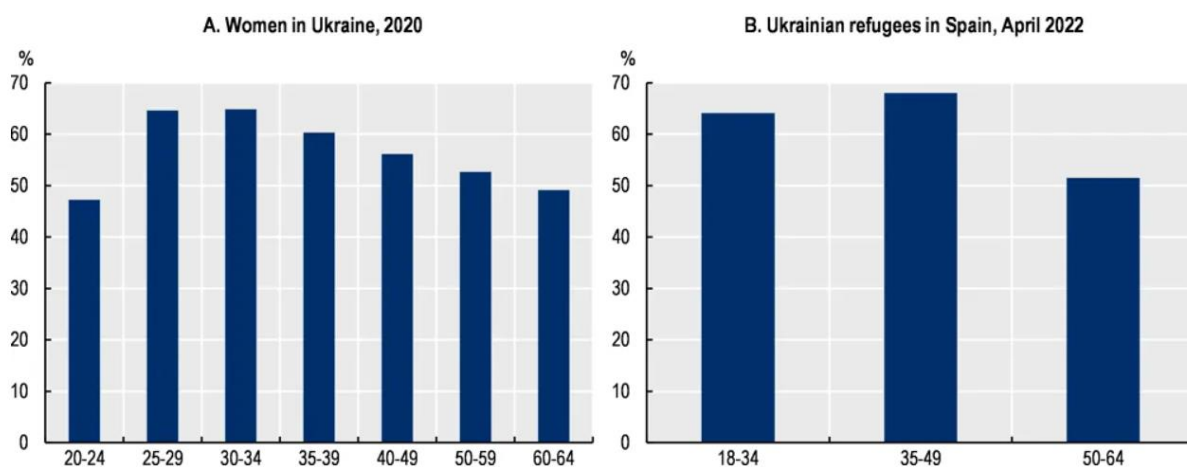
As can be seen from table 1, the largest number of refugees is concentrated in Poland, almost 1.5 million. This can be explained by a common border and close geographical location. The culture, mentality and languages of Poland and Ukraine have many similarities, which helps refugees to adapt faster. The second place in terms of the number of Ukrainian migrants is occupied by Germany with almost a million refugees, which is the largest indicator among countries that do not border Ukraine. This is due to the relative proximity as well as the strong social support of the German government. In third place is the Czech Republic with more than 400 000 refugees, followed by Italy, Spain, Turkey, United Kingdom, France, Moldova and Austria in descending order.

The EU has been much more welcoming to Ukrainians than to asylum seekers from the Middle East, Africa, and Afghanistan who have been met with violent pushbacks from Poland to Italy to Greece and beyond. Still, it has been challenging as refugee fatigue slowly emerges in Poland, Germany, the UK and elsewhere—not at a crisis stage yet but a cautionary sign as a tough winter on the economic and energy fronts looms [3].

Ukrainian refugees are different from others because of educational profile, existing social networks, and immediate access to employment facilitate integration. However, since 90 per cent of all refugees are women and children, a number of problems arise, such as schooling for children, child care and jobs for caretakers, and emotional and psychological support, especially for children. Other challenges range from missing documents to housing to human trafficking abound.

The limited information currently available on the level of education of Ukrainian refugees suggests not only that a higher share of them are tertiary educated than among other refugee groups, but that they are also more highly educated than the general Ukrainian population. In the working-age population of Ukraine, in 2020, 56% of the women and 43% of the men were tertiary educated (Figure 1, A). While there are no systematic figures on the socio-economic characteristics, notably from EU countries neighbouring Ukraine, there is some information available for individual host countries. A survey of Ukrainians refugees carried out in Germany by the Federal Ministry of the Interior and Community in the third week of March found that

among all adults surveyed, 73% had tertiary education, 19% upper secondary education and 7% had low levels of education. In Spain, 61% of all registered adult Ukrainian refugees have a tertiary diploma, 11% have upper secondary schooling and 25% have a professional qualification, while less than 1% are without any education (Figure 1, B).

Figure 1. Share of tertiary-educated among working-age Ukrainians, by age group [4]

Ukrainian refugees do not fit the typical portrait of refugees: some of their characteristics are likely to improve their integration prospects, while others may, on the contrary, hinder them.

First, as noted, a relatively high share of Ukrainian refugees has a tertiary level of education. In itself, even though these highly educated refugees may not be able to find jobs corresponding to their qualifications, this should improve their employment prospects. They should also be better equipped to learn the language of their host country than low-educated or illiterate refugees.

Second, in recent years, Ukraine has become one of the main origin countries for temporary migrant labour for a number of Eastern European labour markets, including countries where Ukrainian refugees have fled. This is of course the case of Poland, which was the main destination of temporary migrants from Ukraine before the war. In the late 2010s, Ukrainians were also among the top groups of newcomers in other European countries, such as the Czech Republic, the Slovak Republic, Hungary, Estonia, Latvia or Lithuania. In addition, between the beginning of Russia's temporary occupation of Crimea and Donbas in 2014 and the 2022 large-scale aggression, more than 80 000 Ukrainian nationals have applied for asylum in EU countries.

Third, a large Ukrainian diaspora in the EU can represent a key resource for the refugees: a significant number have relatives or friends already living in EU countries who can help them find an accommodation and search for employment. Those who do not have direct connections to people already living abroad, can also benefit from the solidarity of the extended network of their compatriots.

Fourth, EU countries have taken unprecedented measures to facilitate the entry and stay of Ukrainian refugees, including by enacting for the first time the Temporary Protection Directive (TPD). Outside the EU, many countries have also taken significant measures to welcome Ukrainian refugees. In most EU Member States, those granted temporary protection have the right to work without any restrictions or delay as soon as they get a residence permit or, in some countries, a provisional certificate. This is also the case in a number of non-EU OECD countries, where Ukrainian refugees are entitled to work immediately.

Fifth, some of the main host countries of Ukrainian refugees in Europe are confronted with structural labour shortages due in part to their current demographic situation. Although the broader economic impact of the war in Ukraine may affect employment prospects at some point, most Ukrainian refugees find themselves in countries with very tight labour markets and even shortages in a number of occupations and sectors [4].

Overall, as expected considering the strong concentration of Ukrainian refugees in countries neighbouring Ukraine, most of the impact in terms of labour force and employment will be observed in a few countries. Compared to the perspective provided by absolute figures, results in relative terms show that the Czech Republic, the Slovak Republic and the Baltic countries – which have small populations compared to Germany and Poland – will experience a significant impact.

To sum up, Russia's large-scale aggression against Ukraine started on 24 February 2022 has generated a historic massive outflow of people fleeing the conflict, unseen in Europe since World War II. While it took two years to reach 3 million Syrian refugees, this figure was reached in less than three weeks for Ukraine. According to the office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) close to 8 million individual refugees from Ukraine were recorded across Europe – a large majority being women and children – with the largest figures in countries neighbouring Ukraine. All this has a huge impact on the economies of the European Union countries.

References:

1. Karasapan, O. (2022). *Ukrainian refugees: Challenges in a welcoming Europe*. [online] Brookings. Available at: <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2022/10/14/ukrainian-refugees-challenges-in-a-welcoming-europe/>.
2. UNHCR (2022). *Situation Ukraine Refugee Situation*. [online] data.unhcr.org. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
3. COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on the Report on Migration and Asylum. (n.d.). [online] Available at: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/com_2022_740_1_en_act_part1_v4.pdf.v
4. OECD. (n.d.). *The potential contribution of Ukrainian refugees to the labour force in European host countries*. [online] Available at: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-potential-contribution-of-ukrainian-refugees-to-the-labour-force-in-european-host-countries-e88a6a55/>.

ДУБІНІН М.А.,
студент 3 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

Інтеграційні процеси різних країн в економічний та політико-правовий простір світу проходять по різному. Чому так відбувається? Для того щоб інтеграційне об'єднання було успішним, треба враховувати багато різних факторів, тому що не всі країни світу мають однаковий рівень економічного розвитку, науково-технічного потенціалу, людських ресурсів і т.п. Є країни з великими територіями і багаті на корисні копалини, а є навпаки маленькі країни, в яких зовсім немає корисних копалин і вони все імпортують, але вони дуже розвинені в плані науково-технічного процесу, машинобудування і галузі електроніки та робототехніки (Приклад: Японія).

У широкому розумінні міжнародна економічна інтеграція проявляється у стиранні бар'єрів між економічними суб'єктами, представниками різних країн – це процес зближення, переплетення, адаптації національних господарств світового суспільства. У такому виді міжнародна економічна інтеграція розглядається як найвища ступінь розвитку міжнародних економічних відносин.

У країні, яка є учасником інтеграційних процесів, як правило відбуваються позитивні економічні зрушення:

- Прискорення темпів економічного зростання

- Зниження інфляції
- Зростання зайнятості і т.п.

Україна, як держава, рухається на шляху європейської інтеграції. Що це означає? Перш за все це означає для нашої держави процес політичної, юридичної, економічної (а в деяких випадках – соціальної та культурної) інтеграції в Євросоюз.

Інтеграція України в політико-правовий простір Євросоюзу – це новий світогляд. Наприклад:

- Нетерпимість до корупції (не тільки не брати, але й не давати хабарів)
- Рівність прав і можливостей жінок та чоловіків, повага один до одного

Як приклад у Верховній Раді України в останньому скликанні % жінок-депутатів набагато більше ніж була раніше.

- Гідність, одні для всіх закони – це теж життя за «європейськими стандартами».
- Якісні дороги, безпечні продукти, відповідальна влада як в державі в цілому, так і в областях країни, на місцях.
- Впровадження процесів глибокої децентралізації.

В останні роки Євросоюз є головним торговельним партнером України. Згідно статистичних даних лише у 2019-2020 роках від торгівлі з ЄС Україна отримала понад 20 млрд. євро прибутку завдяки експорту нашої продукції до країн ЄС з високою купівельною спроможністю.

Але, поки що є багато перешкод в нашій економічній інтеграції:

1) Різноманітні квоти, митні податки, тому, що наша держава не є повноправним членом ЄС, де практично відсутні кордони.

2) Основний наш експорт – це все ж таки здебільшого сировина, різноманітна сільхозпродукція, зерно, олія, а також металопродукат. Тому Україні вкрай необхідно приймати такі закони, змінювати податки, які б були дуже привабливі для інвесторів не тільки з ЄС, а і з інших розвинутих країн. Які б вкладали кошти в будівництво переробних заводів, щоб постачати на ринок ЄС такі товари, як, наприклад, не ліс-кругляк, а високоякісні меблі і т.п. Для держави це нові робочі місця та податки в бюджет.

За результатами соціологічних досліджень серед громадян України загалом домінує позитивне ставлення до вступу в ЄС. Серед важливих позитивних аспектів цієї події українці відносять:

- Якість охорони здоров'я
- Науково – технічний розвиток
- Отримання сучасних технологій
- Модернізація підприємств
- Підвищення якості життя і зростання доходів.

Якщо проаналізувати позитивні аспекти вступу в ЄС, то одним із найголовніших аспектів є Європейські стандарти в сфері охорони здоров'я. Як приклад візьмемо довоєнний Маріуполь. Деякі лікарні в місті були не тільки капітально відремонтовані, а й оснащені найсучаснішим європейським медичним обладнанням УЗІ, МРТ та інші. Ось це і є європейські стандарти в сфері охорони здоров'я і такі медзаклади повинні бути всюди, чого і треба прагнути досягти.

Якщо розглянути Європейські стандарти і сучасні технології в сфері утилізації та переробки сміття – то ця сфера дуже важлива для України в цілому. Тому що в Україні практично немає сучасних технологій по переробці сміттєвих відходів. А в розвинутих країнах ЄС вони є, що в свою чергу використання таких сучасних технологій дозволяє не тільки берегти навколишнє середовище і повітря, а й використовувати енергію від переробки сміття, наприклад, для опалення житлових будинків і т.ін.

Але, якщо припустити, що наша держава вже була б повноправним членом Європейського Союзу, то вона б нарівні з іншими країнами ЄС зіткнулася з одним негативним аспектом: а саме мігрантською кризою. Всі ми пам'ятаємо як ще до початку

війни в Україні Держава-агресор Росія разом зі своїм союзником Білоруссю штучно створили мігрантську кризу на кордоні між Білоруссю та Польщею. Коли тисячі сирійських біженців переправляли по маршруту Сирія -> Росія -> Білорусь -> кордон з ЄС. Таким чином країни ЄС мали так звані квоти по розміщенню біженців на своїх територіях.

Висновок: Ще більше переваг Україна отримає коли повністю інтегрується до внутрішнього ринку ЄС і стане повноправним членом Євросоюзу.

КАЛАНДАДЗЕ Л.В.,
*студентка 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет*

ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ ЧОРНОМОРСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Чорноморський регіон — це географічна спільність держав і народів, котра створила свою певну історичну культуру і зблизила їх народи. Причорномор'я з найдавніших часів було справжньою колискою унікальних цивілізацій, які суттєво збагатили скарбницю світової культури; жвавим перехрестям між Європою та Азією, де впродовж віків відбувалось змішання рас і етносів, взаємне переплетіння культур, систем господарювання й економічного життя та традицій. Але тільки в останньому десятиріччі ХХ ст. були зроблені практичні кроки до посилення співробітництва держав у Чорноморському регіоні на багатосторонній основі. Цьому передувати глобальні події, що відбулися у світі. Розпад тоталітарної системи в країнах Центральної та Східної Європи, припинення існування Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ), Варшавського договору (ВД) і самого СРСР — ініціатора і засновника цих союзів, докорінно змінили геополітичну ситуацію в Чорноморському регіоні [1].

Питання євроінтеграції України постійно піднімаються в наукових публікаціях, а роль ОЧЕС висвітлюється не досить часто. Можливо, однією з причин є не достатньо поки що активна роль України в цьому утворенні. Транс активне значення нашої країни потрібно постійно вивчати, активізувати та розвивати, що сприятиме розширенню ресурсної бази за рахунок природних багатств Азії, збільшенню ринку збуту власної продукції та послуг, поширенню досвіду ринкових відносин нових своїх партнерів [2].

Стосовно України причорноморське співробітництво слід розглядати у вузькому і широкому розумінні. У вузькому передбачається співробітництво територій, які безпосередньо прилягають до Чорного моря і в господарському відношенні тісно з ним пов'язані. Цей рівень регіонального співробітництва сягає корінням у колишню прикордонну і прибережну торгівлю. У ширшому розумінні йдеться про залучення до причорноморського співробітництва всього економічного простору України. Базисом для такого регіонального співробітництва є урізноманітнення напрямів і зростання гнучкості підприємницької діяльності по всій країні. На цьому рівні мають бути визначені загальні принципи інтеграційного співробітництва, розроблені й введені в дію відповідні закони, що регулюють поведінку юридичних і фізичних осіб у зовнішньоекономічній сфері, зокрема, й економічні механізми заохочення регіонального співробітництва [3].

Актуальність ОЧЕС для України визначається тим, що Чорноморський регіон на сучасному етапі є для неї стратегічно важливим.

Стратегічними інтересами України в Чорноморському регіоні є:

- диверсифікація джерел енергоресурсів за рахунок запасів Чорного і Каспійського морів;
- використання території України для транспортування вантажів за маршрутом Схід – Захід і Захід– Схід;

- розширення позицій українських постачальників товарів і послуг на ринках країн регіону;
- поліпшення умов для підприємницької діяльності і стимулювання індивідуальних та колективних ініціатив підприємств та фірм;
- посилення політичного впливу в регіоні;
- входження в Європейську економічну систему.

Однак Україна частково здає свої позиції в цьому регіоні. Втрата контролю над Чорноморським флотом, ринків на Балканах, що було пов'язано із закриттям Дунайської транспортної мережі, труднощі з розвитком Кавказького транспортно-енергетичного коридору, Одеського нафтотерміналу, нафтопроводу Одеса-Броди – все це знижує можливості регіонального лідерства України [4].

Унаслідок своєї непослідовної політики Україна не тільки не використовувала реальну можливість зайняти провідне місце серед найбільших транспортерів "великої нафти" регіону, а й ризикує взагалі бути виключеною з цього процесу. Тим часом РФ активно будувала і будує транспортні коридори в обхід України (Ямал – Польща – Європа, Баку – Новоросійськ, «Північний потік», планує створення «Південного потоку»). У результаті Україна залишається енергетично заблокованою з усіх боків, значною мірою губить економічні основи свого суверенітету й геополітичну цінність для Заходу.

Для України активна участь в ОЧЕС відкриває перспективи міжнародних економічних зв'язків, які можна визначити як південний вектор – напрям, який ще недостатньо розвинутий.

В загальному товарообігу України експорт в країни ОЧЕС та імпорт з них знизився. В загальні ж, за часи існування ОЧЕС, ні одна з країн регіону не зміцнила позицій щодо поширення зовнішньої торгівлі з Україною, і не є серйозним її зовнішньо торгівельним партнером (винятком є Росія) [2].

Але майбутнє України пов'язане не лише з Чорноморським регіоном, і тому важливо не помилитися у визначенні економічної стратегії і тактики.

Необхідно також виробити системи пріоритетів у стосунках з державами регіону в межах ЧЕС, знайти прийнятні шляхи узгодження інтересів країн-членів ЧЕС з іншими міжнародними структурами, відповідні механізми подолання політичних протиріч, а зрештою — місце у світовій економічній системі [3].

Таблиця 1

Торгівля України з країнами ОЧЕС (млн, дол.) [6]

№	Країна	Експорт		Імпорт	
1	Азербайджан	610,8	346,8	951,2	318,5
2	Вірменія	201,3	112,2	17,9	17,6
3	Грузія	527,5	366,4	136,1	135,4
4	Росія	13428,1	2706,0	22198,0	4541,8
5	Болгарія	450,6	511,5	218,0	289,9
6	Греція	164,0	178,8	104,1	317,0
7	Румунія	705,8	1081,0	682,2	682,4
8	Туреччина	3024,0	2436,3	1298,3	2418,8

Вузькі місця в стратегії розвитку та поширення співробітництва полягають у недостатньому фінансуванні спільних проектів, невирішеності проблем делімітації кордонів, неузгодженості інтересів різних сторін, непослідовності окремих кроків економічної політики, політичній нестабільності чи невизначеності окремих країн ОЧЕС [2].

Суттєвою проблемою є низька якість транспортних послуг, простоювання вантажів у транспортних вузлах, застарілим рухомий склад наземного і водного транспорту, відсутність новітньої технічної бази для складування, перевалки, обліку вантажів у портах. Однією з умов швидкого переміщення вантажів є розробка науково виважених логістичних

схем, інформаційної підтримки, узгодження митних умов, тобто те, що вже діє в іншому інтеграційному утворенні — Європейському Союзи [2].

В цьому питанні Україна може і повинна відігравати провідну роль, посилюючи свій вплив на просторі ОЧЕС, Практичні кроки можуть бути направлені на посилення її ролі в Придунав'ї через судноплавний канал, збільшення обсягів перевезення вантажів українськими суднами, розширення можливостей нового порту — Усть-Дунайськ. Розглядати варіант сьогоднішнього аверсного використання нафтогону Одеса-Броди як тимчасове явище і продовжувати роботи щодо залучення каспійського нафтового потоку до цього об'єкту [2].

З метою подальшого розширення всебічних зв'язків України з країнами ОЧЕС, продовжити політику „здорової експансії" наших товарів та послуг на ринки цих країн [2].

Список використаних джерел:

1. Організація Чорноморського Економічного Співробітництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/12980108/ekonomika/organizatsiya_chornomorskogo_ekonomichnogo_spivrobitnitstva
2. Михайлюк О.Л., Хумарова Н.І. Напрями розвитку економічного співробітництва України з країнами ОЧЕС
3. Інтереси України у розвитку чорноморської інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/10810806/ekonomika/interesi_ukrayini_rozvitku_chornomorskoyi_integratsiyi
4. Навчальний посібник Кухарська Н.О. «Україна в сучасних інтеграційних процесах»
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

КАРПЕНКО О.І.,
*аспірант кафедри економіки
та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет*

СУЧАСНІ ВИМІРИ СВІТОВОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ

У системі міжнародних відносин для окремих груп країн питання забезпечення національної безпеки є взаємопов'язаними, від так, досягнення безпеки (протистояння відповідним загрозам) стає глибокопов'язаним із питанням розвитку. Теорія комплексу регіональної безпеки, яку запропоновано Б.Бузан і О.Вейвер, ґрунтується на виділенні чотирьох взаємопов'язаних рівнів аналізу [2, с.51]:

1. внутрішня складова розвитку у державах регіону (стан стабільності внутрішнього порядку тощо), що визначає внутрішню вразливість;
2. міждержавні відносини між країнами регіону;
3. взаємодія регіону з іншими регіонами
4. роль глобальних держав у регіоні, що визначає характер взаємодії між глобальною та регіональною структурами безпеки.

Дослідження емпіричних практик розвитку світового господарства у другій половині ХХ століття дозволило Б.Бузану і О.Вейверу диференціювати держави із урахуванням їх спроможності протидіяти зовнішнім та внутрішнім загрозам. Сильні країни характеризуються більшою внутрішньою згуртованістю, тоді як більш слабкі держави є

більш вразливими до зовнішніх загроз через наявні внутрішні виклики та проблеми розвитку. З урахуванням цього країни світу розподіляються за наступними типами: наддержави, до яких належать країни, що мають можливості реалізувати свої можливості (військові, політичні, економічні) у всій системі міжнародної безпеки, тобто відносяться до особливих акторів міжнародних відносин, які діють на загальносистемному рівні; регіональні, до яких відносяться держави із потужним регіональним впливом; острівні держави, які розташовані в зоні байдужості між регіональними комплексами безпеки; буферні держави, що значною мірою залежать від наявної безпекової ситуації в країнах-сусідах, і знаходяться між відповідними регіональними комплексами безпеки [2,с.41].

Держави відповідного регіону формують складний комплекс регіональної безпеки, що охоплює різні сектори держав (військовий, політичний, економічний, соціальний, екологічний), які взаємодіють між собою на різних рівнях (відносини співпраці чи суперництва), при цьому більша частина взаємодії припадає на регіональний рівень. На формування регіональних комплексів безпеки впливають історичні фактори, які пов'язують певну групу країн, спільне культурна спадщина, географічна близькість країн тощо [2,с.55-56].

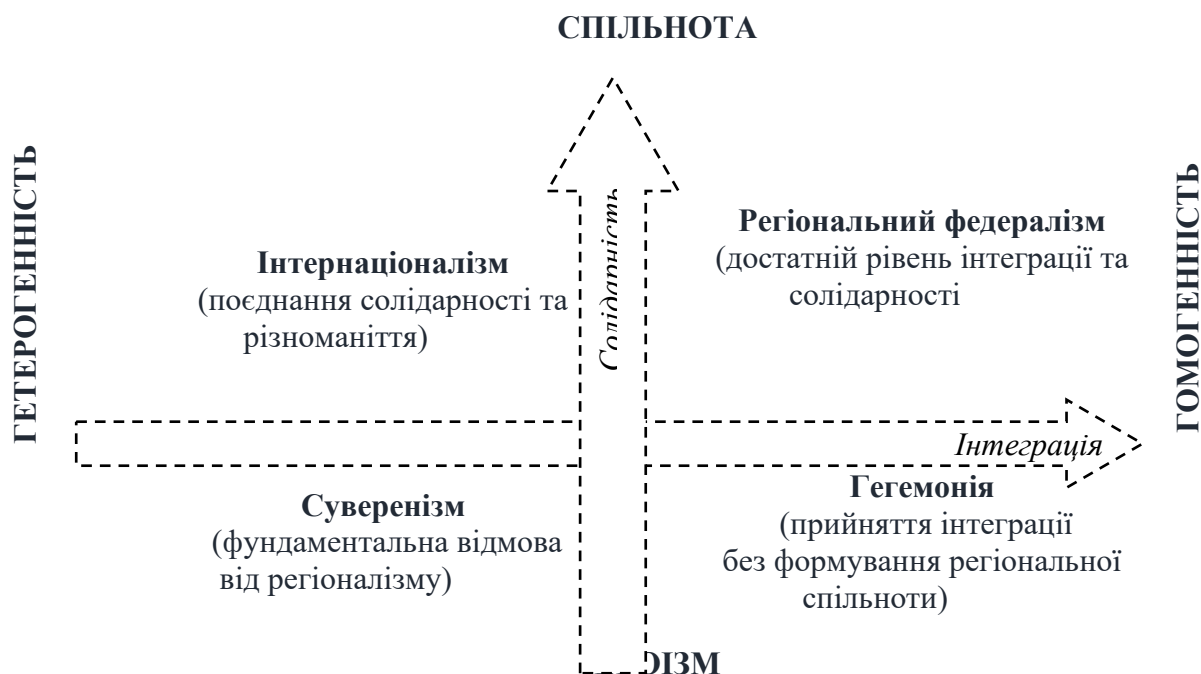
Спостерігається певна логіка у розвитку сучасних досліджень, які присвячено процесам управління регіональною безпекою (англ. regional security governance). Так, Т.Борзел і Т.Ріссе визначають, якщо спочатку основна увага приділялась визначенню базових понять, інституційного забезпечення тощо, то із поширенням та поглибленням процесів регіоналізації цілком логічним стає дослідження емпіричного досвіду безпекової політики різних регіонів світового господарства [1]. У цьому контексті досить цікавою є точка зору відносно визначення еталону (норми) розвитку регіоналізму, за основу якого тривалий час розглядався досвід європейського регіоналізму. Е.Солінген [3] визначає, що Європейський Союз як інституція скоріше становить аномалію, а не норму розвитку регіоналізму, що суттєво розширює підґрунтя для нових досліджень інституційного забезпечення регіоналізму в сучасних умовах.

Залежно від типу загроз, що виникають відносно регіону, ризиків та викликів, із урахуванням існуючої системи інституційного забезпечення регіонального розвитку, формуються різні типи структур управління регіональною безпекою[1]:

- регіональний баланс сил і *ad hoc* (неформальні) альянси;
- регіональна узгодженість (англ. «regional concert»);
- регіональна кооперована безпека;
- регіональний колективний захист (формальний альянс);
- регіональна колективна безпека;
- плюралістична спільнота безпеки

Слід зазначити, що структури управління можуть трансформуватись, переходити від одного типу до іншого, залежно від зовнішніх та внутрішніх змін, що відбуваються у середовищі. Система регіональної безпеки інституціоналізується через мережу регіональних і субрегіональних організацій, які розділяють спільні розуміння, норми та практики в сфері безпеки [6, с.156]. Структурний зв'язок між глобалізацією та регіоналізацією є унікальним і охоплює внутрішні та регіональні (міжнародні) умови. З одного боку, саме внутрішні умови визначають розвиток регіональних процесів. З іншого, поглиблення регіоналізації змінює внутрішні умови її розвитку[3]. Зовнішня спрямованість розвитку регіоналізації, що відповідає сутності відкритого регіоналізму, сприяє збільшенню відкритості для міжнародних ринків, посиленню регіонального співробітництва, що в кінцевому результаті сприятиме забезпеченню стабільності та регіональному порядку. Внутрішня спрямованість регіоналізації ґрунтується на забезпеченні самодостатності, у тому числі через встановлення повного контролю на вирішенням регіональних проблем. Ці відмінності впливають на вибір стратегій регіонального розвитку. Під впливом глобалізаційних процесів, які постійно поглиблюються, та глобальних проблем, що тільки загострюються, конкуренція між

зазначеними напрямками розвитку процесів регіоналізації тільки посилюється. Цілком логічним стає те, що в умовах глобальної регіоналізації формуються нові стратегічні підходи до систем регулювання та управління економічним розвитком, які мають враховувати одночасно три рівні: національний, регіональний, глобальний, що сприятиме зміцненню відповідної регіональної архітектури, з її оптимальним включенням до глобального економічного простору [4,с.306-308].

Рис. 1. Виміри світового/регіонального економічного порядку: інтеграція та солідарність

Джерело: [5]

Аналіз комплексу регіональної безпеки передбачає врахування декількох складових – зовнішньої та внутрішньої: зовнішня складова охоплює глобальний та регіональний рівень взаємодії, особливості міжрегіональної та міждержавної взаємодії, внутрішня складова характеризується особливістю внутрішньополітичного розвитку країни, рівнем її влади. Як результат, регіональний безпековий комплекс характеризується розгалуженою системою взаємозв'язків і взаємозалежності, що виділяє його як певну систему (підсистему) у складі світового простору.

Список використаних джерел:

1. Börzel T., Risse T., eds. The Oxford handbook of comparative regionalism. Oxford University Press, 2016.560p.
2. Buzan B. et al. Regions and powers: the structure of international security. Vol. 91. Cambridge University Press, 2003.564p.
3. Solingen E. Comparative Regionalism: Economics and Security Routledge, 2014 304p.
4. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів. Донецьк: ДонНУ, 2012. 386с.
5. Ліщинський І., Лизун М. Загрози регіональній безпеці в Європі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2020. Вип. 42. С.102–106.
6. Ліщинський І., Лизун м. Концептуальні візії регіональної та глобальної безпеки *Вісник Тернопільського національного економічного університету*.2020.№ 2. С.148-161

*ЛАЗНЕВА І.О.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
САТАЄВ Д.Р.,
студент 2 курсу ОС «Магістр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
НУ «Запорізька політехніка»*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ

Термін «глокалізація» вперше з'явився наприкінці 1980-х років у статті Harvard Business Review, написаній японськими вченими й походить від японського слова «dochakuka» і, згідно з Матузіцем Дж. [1], стосується глобального і локального. Глобалізацію також можна визначити як злиття універсалізаційних і партикуляризаційних тенденцій, динаміку між культурною гомогенізацією та гетерогенізацією і поєднанні глобального та локального. Глокалізація наголошує на особливостях і деталях глобальної ідеї, тоді як глобалізація базується на розповсюдженості корпоративних процесів і всесвітній стандартизації [2].

Крайді М. [3] вважає, що глокалізація змінює норми та практики, пристосовуючи до місцевого мислення, врівноважуючи культурну гомогенізацію та гетерогенізацію, стандартизацію та адаптацію, конвергенцію та дивергенцію, універсалізм і партикуляризм, що протистоять концепції глобалізації, яка спрямована на повну гомогенізацію. Глокалізація поєднує локальні елементи в глобальні теми, продукти чи послуги [2]. Феномен глокалізації можна вважати стратегічно синергією глобального ринку та місцевих особливостей і переваг, які спонукають до певних комбінацій.

Юргенсмайер М. [4] розглядає концептуальний огляд глокалізації, простежуючи її походження та інтелектуальне середовище, в якому ця концепція розвивалася. Він також розглядає, як глокалізація допомагає дослідникам зрозуміти взаємопроникнення «глобального» з «локальним» у різних сферах і повсякденному житті. Він стверджує, що для того, щоб зрозуміти динаміку поточної фази глобалізації, погляд на глобалізацію «зверху вниз» може бути недостатнім, і що потрібно також визнати зростаючі трансглокальні зв'язки, що передвіщають появу трансглокалізації, нової фази глобалізації, яка може навіть заперечити гегемонію неоліберальної глобалізації, що йде зверху вниз.

На прикладі діяльності транснаціональних компаній розглянемо стратегію глокалізації. Це стратегія міжнародної компанії, яка адаптує свої методи, продукти чи послуги відповідно до місцевих ринків, тобто передбачає поєднання глобалізації та локалізації. Глобалізація передбачає всесвітню маркетингову стратегію, а локалізація передбачає адаптацію до місцевих потреб.

Основна ідея глокалізації полягає у виході на ринки різних країн, адаптуючи пропозиції до потреб і вподобань місцевих споживачів. Таким чином, пропозиції компанії є більш привабливими для споживачів у кожній країні [5].

Присутність ресторанів McDonald's у всьому світі є прикладом глобалізації. На протипагу цьому зміни, внесені до меню мережі ресторанів у спробі звернутись до місцевих смаків, є прикладом глокалізації. Всесвітньо відомі компанії, такі як Starbucks, KFC, Unilever, також приймають цю стратегію.

Під час виконання операцій ця стратегія вимагає:

По-перше, розуміння ринку та місцевої конкуренції. Інформація про смаки, потреби, уподобання, культуру, місцеві споживчі цінності, потенційних конкурентів і стратегії конкурентів є важливою для розробки ефективного продукту та маркетингової стратегії. Наприклад, коли Wal-Mart вийшов на японський ринок, компанія врахувала культурну гнучкість, щоб підвищити привабливість Японії для споживачів. Вони адаптували

особистості японського стилю, корпоративну культуру, торгові та операційні системи, а також практику співробітників.

По-друге, залучення місцевих талантів. Компанія залучає місцевих спеціалістів, щоб отримати інформацію про ведення бізнесу та розуміння місцевих законів і правил. З іншого боку, уряди деяких країн можуть вимагати використання місцевої робочої сили. Тоді компанії можуть поєднати це з глобальними талантами для створення синергії. Місцева інформація є важливою для зменшення опору на цільових ринках і сприяння інноваціям і креативності в бізнесі.

По-третє, співпраця з місцевими партнерами. Працюючи в різних країнах, компанії потребують синергії з місцевими компаніями. Це стосується не лише ланцюга постачання, але й інших аспектів бізнесу, таких як логістика, медіа, дистрибуція та фінансові установи.

По-четверте, поєднання глобальних компетенцій із локальними процесами. Деякі стратегії можуть бути успішними в рідній країні, але не в цільових країнах. Різні середовища, такі як політичні, економічні, соціально-демографічні, регуляторні, конкурентні та ринкові, часто вимагають різних підходів. Таким чином, поєднуючи найкращі практики на світовому та локальному ринку, компанія може досягти успіху. Наприклад, McDonald's практикує стандартні операції та глобальні технології, адаптуючись до місцевих ресурсів і знань. Це призвело не лише до змін у меню McDonald's, а й до його маркетингової стратегії. Компанія локалізує рекламні кампанії, щоб зробити їх більш дружніми до місцевих споживачів. McDonald's також є спонсором не тільки міжнародних, а й місцевих спортивних заходів. Така стратегія підвищує обізнаність і сприйняття серед місцевих споживачів.

Проте глокалізація не підходить для всіх компаній. Ця стратегія зазвичай працює найкраще, коли компанії мають децентралізовану структуру управління. Таким чином, бізнес-одиниці мають більшу гнучкість для прийняття рішень і розробки стратегій відповідно до ринкових умов і конкуренції в кожній країні.

Процес може бути дорогим і ресурсомістким. Щоб вийти на ринки інших країн, компанії, можливо, доведеться створити дочірню компанію. Крім того, компанія може придбати існуючу компанію на цільовому ринку. Інша стратегія полягає у створенні спільних підприємств, ліцензуванні або франчайзі.

Потреба в експансії за кордон зростає відповідно до розвинутого внутрішнього ринку в розвинених країнах. Іноземні ринки обіцяють більш значні можливості для підтримки довгострокового зростання. І в цьому випадку стратегія глокалізації має важливе значення для збільшення шансів на успішне розширення. Успіх цієї стратегії пояснюється високою чутливістю до смаків, вимог і звичок місцевих споживачів. Для країн призначення глокалізація відкриває нову конкуренцію. Це змушує місцеві компанії трансформувати свій бізнес, щоб стати більш конкурентоспроможним. Зрештою, це сприяє інноваційній продукції, різноманітності, якості та конкурентній ціні.

Список використаних джерел:

1. Matusitz, J (2009) , Disney's successful adaptation in Hong Kong: A globalization perspective, *Asia Pacific Journal of Management*, December 2011, Volume 28, Issue 4, pp. 667–681.
2. Grigorescu A., Zaif A. (2017) The concept of globalization and its incorporation in global brands' marketing strategies. *International Journal of Business and Management Invention*. Volume 6. Issue 1. pp. 70-74.
3. Kraidy, M.M. (2001) „From Imperialism to Globalization: A Theoretical Framework for the Information Age“. *Cyberimperialism? Global Relations in the New Electronic Frontier* (pp. 27–42). Westport, CT: Praeger.
4. Juergensmeyer, M. (ed.) et al. (2018) *The Oxford Handbook of Global Studies* <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190630577.013.4> P. 93–112.

5. Nasrudin, A. (2022) Glocalization: Importances, Examples, How it works, Pros, Cons. URL: <https://penpoin.com/glocalization/>.

МЕЛЕЩЕНКО А.І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
НУ «Запорізька політехніка»

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВИХ МЕРЕЖ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕСИ ІНТЕГРАЦІЇ ТНК

Відповідно до закону вертикальної інтеграції (ЗВІ), найбільш ефективною формою організації багато переробних виробництв є об'єднання капіталів (що належать до різних переділів, тобто до різних рівнів виробничого ланцюжка) на основі вертикальної інтеграції з нульовою рентабельністю проміжних виробництв. Сучасні виробничі ланцюжки, які пов'язані вертикально, переважно будуються з урахуванням координації, а не інтеграції на основі права власника. Можна говорити про те, що вертикальна інтеграція не є універсальним інструментом підвищення ефективності. Іншими словами, тенденція до вертикальних об'єднань дійсно існує, проте вона не реалізується з тим ступенем повноти, як це стверджує даний закон. Саме закон вертикальної інтеграції, формально призводячи до максимуму доданої вартості, стикається з труднощами з його реалізацією в рамках ТНК.

Однак, чим глибша ця спеціалізація, тим сильнішою може бути потреба в кооперації (оскільки тільки вона здатна забезпечити стійкий попит на спеціалізовану продукцію). Прикладом цього може бути компанія «Рено» та інші автомобільні компанії світу, які зайшли на ринок Китаю разом зі своїми суміжниками та обслуговуючими їх національними французькими банками.

З урахуванням сказаного можна стверджувати, що оптимальною формою організації багато переробних виробництв є вертикальне партнерство незалежних, але організаційно пов'язаних капіталів, тобто не вертикальна інтеграція, а вертикальна координація, що є баланс між інтеграцією та дезінтеграцією, концентрацією капіталів у поєднанні з локалізацією управління та спеціалізацією виробництва у рамках самостійних господарюючих суб'єктів. Незалежність дозволяє забезпечити ефективне управління кожним із капіталів (без необхідності жорсткого зовнішнього контролю), гарантувати інтереси його власників та домогтися необхідного рівня поділу праці. Вертикальне партнерство дозволяє вибудувати ефективну виробничий ланцюжок.

Згідно теорії ЗВІ, вертикальна інтеграція ефективна тільки завдяки функціонуванню кількох капіталів у формі єдиного капіталу. Таким чином, координація, виступає відображенням тенденції до концентрації капіталу, має у тій чи іншій формі забезпечувати економічну єдність незалежних капіталів.

Переміщення окремих ланок глобальних ланцюгів доданої вартості (далі - ГЛДВ). із одних країн у інші стало доволі поширеною тенденцією, яка прискорюється або уповільнюється під впливом багатьох економічних та політичних факторів. На сучасному етапі інтернаціоналізації світової економіки простежуються дві тенденції локалізації глобальних ланцюжків багатонаціональних фірм.

Перша тенденція свідчить про гальмування зростання таких мереж в останні сім років, а пов'язана із нею друга тенденція характеризує посилення зворотного руху певних фрагментів міжнародного виробництва в країну первісного базування ТНК. Після трьох декад бурхливого територіального та галузевого розширення міжнародних виробничих мереж, темпи цього процесу знизилися. Свідченням цього є доволі низькі темпи зростання продажів, доданої вартості та зайнятості іноземних філіалів багатонаціональних фірм в 2012-2017 роки (див. табл. 1.).

Середні щорічні темпи зростання міжнародного виробництва (в процентах)*

	2005-2010 роки	2012-2017 роки
Продажі зарубіжних філіалів	9,7	1,5
Додана вартість філіалів	10,7	1,5
Зайнятість на іноземних філіалах	7,6	2,5

*Джерело: складено автором самостійно

Існує декілька пояснень цієї тенденції. Технологічні можливості фрагментації виробництва в багатьох галузях вже достатньо розвинуті (або навіть вичерпані) і подальше подрібнення вартісного ланцюжка не дає додаткових прибутків. Деякі галузі, наприклад електронна, електротехнічна, що першими стали на шлях фрагментації, вже досягли значної «зрілості» цього процесу. Надалі можливе лише перенесення окремих сегментів виробництва із одних країн в інші, а не загальне розширення кола країн-учасниць ланцюжків постачань. Однак технологічні фактори, очевидно, по-різному впливають на динаміку ГЛДВ в різних промислових секторах. Ще існують багато галузей, які далекі від «порогу зрілості» розподілу виробничих завдань. Інші сектори економічної діяльності (наприклад, послуги) мають подальший потенціал сегментації операцій. Цілком ймовірно, що гальмування зростання мережевого виробництва «зрілих галузей» буде компенсуватися більшою динамікою фрагментації інших галузей, які пізніше вступили на цей шлях (біотехнологічна, фармацевтична промисловість, індустрія креативних галузей і т.п.). Слід також врахувати, що сучасна промислова революція продовжує далі знижувати витрати на комунікації, транспортування та логістику, що сприяє географічному розосередженню всіх нових видів виробництв. Значний вплив на сучасну економічну динаміку ГЛДВ справили загальні економічні фактори післякризового розвитку світової економіки в останні 5-7 років. Гальмування економічної динаміки більшості країн ЄС (в тому числі в останні роки навіть традиційного європейського локомотиву – Німеччини), країн БРІКС (зокрема Бразилії, КНР, Індії), посилення нестабільності та економічних проблем країн із новими ринками (Туреччина, Аргентина) та країн, що розвиваються, стали одним із головних факторів уповільнення розширення глобальних ланцюжків. Brexit додав ще більше негативних очікувань до потенціалу європейських ТНК надалі збільшувати глобальні ланцюжки створення вартості. Для британських ТНК та міжнародних фірм країн ЄС виникають зовсім нові податкові, митні умови ланцюжків взаємних постачань, що стримує нові інвестиції або навіть примушує розглядати плани про зміни усталених мереж виробництва. Другою тенденцією розвитку ГЛДВ в останнє десятиліття став помітний процес реструктуризації мереж міжнародного виробництва. Хоча, як уже зазначалося нами, модифікація ланцюжків виробництва відбувається постійно і не є новим явищем діяльності ТНК, в останні роки вона відчувається особливо виразно і дедалі набирає більшої сили. Великий вплив на таку реструктуризацію має рещоринг, тобто повернення багатонаціональними фірмами частини своїх фрагментованих процесів назад «додому». Зрозуміло, що реверсна релокація окремих ланок виробництва знижує кількісні показники зростання ГЛДВ. Процес рещорингу відбувається під впливом багатьох факторів, наприклад, роботизації та автоматизації обробних процесів, діджиталізації економіки, впровадження 3D принтерів, відносного вирівнювання вартості робочої сили, здешевлення енергетичних ресурсів у США, а також внаслідок цілеспрямованих фіскальних, торговельних дій урядів. Всі моделі торгівлі по завданням та фрагментації міжнародного виробництва (Ж. Гроссман, Е.Россі-Гансберг) вивчали розвиток зарубіжного аутсорсингу на основі певних ключових факторів – різниці у заробітній платі робітників та здешевлення транспортних витрат. Саме за цих умов, окремі його сегменти переносяться в локації із дешевою робочою силою.

Практика ТНК повністю підтверджувала ці теоретичні висновки на тлі трьох десятиліть прогресу комунікацій, транспорту, зниження міжнародних управлінських

витрат та відкриття нових регіонів із дешевою робочою силою. Стратегії майже всіх багатонаціональних фірм були спрямовані на передислокацію виробництва в Азію або інші країни із дешевими факторами виробництва. Але четверта промислова революція, роботизація виробництва та нові технології видобування сланцевої нафти та газу у США змінюють ці традиційні тенденції фрагментації. Наприклад, сланцева революція вже спричинила падіння цін на газ, електроенергію у США, де вартість таких енергоресурсів стала нижчою ніж в інших промислово розвинутих країнах. Здешевлення енергоресурсів в США дало старт потужній реструктуризації ГЛДВ у багатьох галузях промислового виробництва. Чим більше дешевшають енергоресурси в США (а сучасний рівень цін на них, судячи із останніх тенденцій, ще не межа зниження), тим більшою мірою цей фактор починає визначати реструктуризацію глобальних ланцюжків створення вартості. Можна відзначити 2 аспекти такого впливу. По-перше, американські ТНК порівнюють свою економію від дешевої робочої сили в КНР та інших країнах, що розвиваються, та вигоди від використання дешевих енергоресурсів в США. Для все більшої кількості промислових секторів це порівняння складається не на користь країн Азії. Якщо постійні витрати від ліквідації виробництва в одній локації та відкриття його в іншій не є вирішальним фактором або також компенсуються низькими цінами на газ та електричну енергію, багатонаціональні підприємства вирішують зробити дезінвестиції і повернути виробництва в США. Відбувається докорінна зміна логістики, напрямів постачання та учасників субконтрактних угод, тобто всієї архітектури ГЛДВ. Очевидно, промислові сектори по-різному відчувають такі впливи низьких цін на енергоресурси. Тому в підсумку поки ще важко оцінити чи зможе цей фактор повністю нейтралізувати мотив використання дешевої робочої сили та позбавити країни Азії (КНР, Індію та інших) їх традиційних порівняльних переваг. Але процес їх «руйнування» вже почався і відбувається із все більшою силою. В цьому випадку можна передбачити дію негативних ефектів для розширення ГЛДВ.

Другим аспектом впливу низьких цін на енергоресурси стає надзвичайна привабливість відкриття дочірніх підприємств в США для ТНК країн Європи та інших країн. Це спричиняє, навпаки, позитивні ефекти для розширення ГЛДВ, оскільки енергомісткі сегменти виробництва неамериканських фірм переводяться в США. Така ситуація, наприклад, дуже виразно спостерігається в кольоровій металургії (особливо алюмінієвій промисловості), нафтохімічній індустрії і навіть у фармацевтичному секторі. В останні десять років майже всі провідні неамериканські багатонаціональні підприємства в цих галузях вирішили відкрити в США свої філіали саме в розрахунок на використання дешевої електричної енергії або газу. Це виступає важливим фактором їх сучасної стратегії підтримання конкурентоспроможності. Фінська ТНК Nokian Tires в серпні 2019 року затвердила план ІІІ в обсязі 360 млн дол. у виробництво шин в США. При цьому в розрахунок бралися фактори екологічно чистих технологій, дешеві енергетичні ресурси та близькість до споживачів [1]. З аналогічних причин німецька хімічна фірма Henkel Corporation оголосила про намір інвестувати 45 млн дол. у розширення свого заводу у Північній Кароліні із виробництва акрилових адгезивних матеріалів, а Air Liquide перенесла виробництво устаткування хімічної очистки із Франції в Техас [2; 21]. Як уже зазначалося, роботизація та автоматизація процесів також спричиняють повернення складальних виробництв в промислово розвинуті країни, особливо в автомобільній, машинобудівній промисловості. В останні роки нова індустріальна революція значно зменшує витрати на працю навіть в швейній, взуттєвій індустрії. Наприклад в серпні 2019 року Honda Motor Company оголосила про намір зробити 46.4 млн дол інвестицій в розширення заводу по виробництву автообладнання в американському місті Свепсонвіл [3]. Велика китайська машинобудівна група Sany Heavy Industry внаслідок підвищення тарифів на експорт продукції в США вирішила відкрити в Атланті складальний завод екскаваторів, а інша китайська Shougang Group в серпні 2019 року інвестувала 80 млн дол у будівництво заводу з виробництва автозапчастин у м. Грінфілд (Індіана) [4]. Технологічне лідерство США у багатьох секторах промислових розробок спонукають іноземні фірми відкривати

філіали в науково-промислових агломераціях. Broetje-Automation (Німеччина) планує відкрити в 2019 році в технопарку Elk Grove (США) виробництво робототехніки для аерокосмічної промисловості, а шведська Saab АВ мотивом відкриття до 2021 року свого підприємства з випуску запасних частин до військових літаків називала можливість наукової кооперації в США із американськими університетами та впровадження 3D друку у виробництво. Датська фармацевтична БНП Novo Nordisk для того, щоб наблизити своє виробництво до центрів НДДКР та споживачів, вирішила в серпні 2019 року придбати американського виробника діабетичних ліків в Північній Кароліні [4]. Наступним важливим фактором реструктуризації ГЛСВ виступають фіскальні механізми, впроваджені у США адміністрацією Трампа, зокрема податкова реформа, хоча короткострокові та довгострокові ефекти таких заходів значно відрізняються.

Особливо великий вплив на сучасну перебудову глобальних ланцюжків створення вартості справила торгова війна між США та КНР. Посилення торгових суперечок між США та Китаєм примусило багато фірм відкласти інвестиційні рішення щодо розширення діяльності експортних філіалів в КНР. Це спричинило невпевненість БНП щодо прибутковості їх операцій у майбутньому та використання географічної фрагментації міжнародного виробництва і аутсорсингових мереж у країнах із дешевою робочою силою. Свідченням цього стало суттєве гальмування темпів будівництва нових глобальних ланцюжків створення вартості. Багатонаціональні фірми, що створювали ланцюжки постачання з метою мінімізації витрат, особливо сильно відчувають такі ризики невпевненості. Чи не вперше за останні десятиліття, виникли побоювання необхідності релокації частини їх зарубіжних підрозділів, щоб уникнути можливих торгових тарифів (Ayhan, 2019). За таких умов збільшення прямих іноземних інвестицій виглядає справді досить ризикованою справою.

Реорганізація виробничих процесів у вертикально спеціалізовані етапи, яка проводиться компаніями в різних країнах, стала визначальною рисою світової економіки. Все більше міжнародного виробництва, торгівлі та інвестицій нерозривно прив'язані до глобальних ланцюгів доданої вартості (ГЛДВ). ГЛДВ полегшили індустріалізацію у певних напрямках, але ускладнили в інших. Країни можуть індустріалізуватися шляхом виробництва проміжних товарів або шляхом виконання конкретних видів діяльності протягом первинного етапу виробництва, замість того, щоб володіти всіма необхідними галузями для виробництва та експорту кінцевої продукції. Однак технологічні вимоги для вступу до глобальних ланцюгів доданої вартості є більш вимогливими, ніж будь-коли. У той же час, існує стурбованість щодо глибини індустріалізації в довгостроковій перспективі, якщо країни залишатимуться в пастці діяльності з нижчою доданою вартістю уздовж ГЛДВ.

Список використаних джерел:

1. Каплински Р. Распространение положительного влияния глобализации. Какие выводы можно сделать на основании анализа цепочки накопления стоимости: Пер. с англ.: Препринт WP5/2002/03. – М.: ГУ ВШЭ, 2002, С. 3.
2. Yamaguchi A. Global Value eChains in ASEAN. – https://www.iima.or.jp/Docs/newsletter/2018/NL2018No_1_e.pdf.
3. Кондратьев, В. Новый этап глобализации: особенности и перспективы / В. Кондратьев // Мировая экономика и международные отношения. – 2018. – №6 – С. 5-17
4. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна. / Наук. ред. В.Юрчишин. – Київ: Заповіт, 2018. – 202 с.

МЕЛЕЩЕНКО Р.А.,
студент 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
НУ «Запорізька політехніка»

ПРОЦЕСИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

З посиленням глобалізації розвиток світового господарства у XXI ст. істотно відрізняється від розвитку світових економічних процесів XX ст. На сучасному етапі глобалізації економіка характеризується потужним розвитком процесів транснаціоналізації капіталу і виробництва. Важливою складовою інтернаціоналізації господарського життя стає саме транснаціоналізація, тобто посилення ступеня міжнародності національної економіки, при якому втрачається власність деякої частини національних підприємств і відбувається їх перехід до складу міжнародного економічного середовища. Ще однією складовою процесу транснаціоналізації є створення світового виробництва на основі транснаціональних компаній (ТНК), а саме за участі їх структурних підрозділів, розташованих у різних країнах світу та на різних континентах. На сучасному етапі розвитку економіки України ТНК відіграють дуже важливу роль у формуванні стратегії розвитку національної економічної системи. Транснаціоналізація українських підприємств під час після воєнного відновлення, також може виступити економічним важелем, який визначить нові пріоритети суспільного відтворення, цілі зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі країни в новому міжнародному поділі праці. Проблемам дослідження феномена транснаціоналізації компаній, економічного механізму їх функціонування, пріоритетів і проблем розвитку в умовах глобалізації та впливу на національні економічні системи присвячено низку праць зарубіжних і вітчизняних науковців, таких як: Дж. Даннінг, Р. Гріфін, Ч. Гіл, О. Л. Руденко, В. Рокоча, Плотніков, О. Рогач, С. Якубовський. Однак незважаючи на постійний дослідницький інтерес протягом останніх десятиліть до цих проблем, так і не сформувалося розуміння сутності сучасних транснаціональних структур, багато в чому суперечливими є оцінки значення ТНК для країн із різним рівнем економічного розвитку, зокрема в контексті їхньої національної безпеки. Крім того, що самі ТНК, їхня стратегія та поведінка на ринку постійно змінюються в зв'язку з високим рівнем конкурентної боротьби між ТНК за ринки збуту та частки корпорацій у глобальній економіці.

Вплив процесів турбулентності та геополітичної нестабільності на нові економічні системи виглядає неоднозначним, що і викликає потребу постійного наукового аналізу наслідків такої нестабільності. В нашій роботі широко використовується таке поняття як «геополітична нестабільність». Це поняття не нове, воно стосується тих змін, що відбуваються, по-перше, в політичній системі деяких країн, які ведуть до зміни політичного устрою, виникнення нових партій, змін соціально-економічного укладу країн, виникнення нових держав або союзів, що до того не існували на світовій політичній арені. По-друге, - це наслідки, та вплив які мають такі зміни на для всієї світової спільноти, позитивні або негативні, а потім до чого приводять така політична турбулентність в економіці, зокрема у світовій. Прикладів такої геополітичної нестабільності в історії людства існувало досить багато, як у стародавній історії, наприклад створення Римської імперії та її розпад, татаро-монгольська навала та її домінування до XVI- XVII ст., тощо. Більш сучасними прикладами можна назвати – це розпад Російської імперії, революція 1917 року, утворення СРСР, популярність та панування комуністичних ідей, яким протистояла фашистська ідеологія, що привело в кінці кінців до Другої Світової війни 1939-1945 рр. На сучасному етапі, тобто у 2000-2022 рр., політична нестабільність характеризується, з одного боку, світовою пандемією Covid-19, яка негативно вплинула на роботу багатьох урядів та привела до часткової загибелі населення різних країн від коронавірусу. З другого боку, - різними

досить численними війнами та конфліктами. Наприклад, війна в Іраку, Кувейті, Афганістані, Лівії, Сирії, Судані, геноцид народу тутсі на африканському континенті, напруженість у стосунках між КНР, з одного боку, та США і Тайванем – з другого, конфліктом між Азербайджаном та Вірменією, і насамперед, російсько-українська війна 2014-2022 років, яка продовжується в наш час і знаходиться на стадії «гарячого конфлікту». Геополітична нестабільність, також викликана санкціями проти Російської Федерації, проти окремих посадових осіб Росії, російського бізнесу та російських компаній з боку США, ЄС та інших країн світу. Зрозуміло, що основні риси та причини геополітичної нестабільності впливають на сучасний стан та зміни у світовій глобальній економіці. Незважаючи на вище вказане, як і раніше, у центрі процесу глобалізації знаходяться і є його визначальною рушійною силою, саме транснаціональні корпорації (ТНК) і транснаціональні банки (ТНБ), міждержавні інтеграційні об'єднання на регіональному, субрегіональному та міжрегіональному рівнях, інтегратори сучасних міжнародних світо господарських зв'язків. Домінуюче положення транснаціональних корпорацій у системі сучасного світового господарства є не випадковим і під дією глобалізації утверджувалося поступово. Дедалі частіше окремі ТНК набувають більшого впливу у світі, ніж деякі держави. Протягом останніх років у списку наймогутніших транснаціональних корпорацій світу з'являється все більше компаній з країн, що розвиваються, і навпаки, кількість великих корпорацій з високорозвинених країн зменшується.

ТНК належить вирішальна роль у глобалізації світової економіки. Процес транснаціоналізації, що характеризується посиленням взаємозв'язку і взаємозалежності суб'єктів світової економічної системи в результаті глобальних операцій ТНК, сьогодні досяг дуже великих масштабів. ТНК перетворились на головну рушійну силу ринкового виробництва й міжнародного поділу праці, на домінуючий чинник світової економіки й міжнародних економічних відносин. Їхня здатність гнучко пристосовувати механізм інвестиційної діяльності, організаційні методи й засоби до змін, що відбуваються в національній і світовій економіці, перетворили їх на глобальні господарчі структури, на світові інтегратори, що розглядають світове господарство як сферу застосування свого капіталу. Вони створили потужні системи маркетингу та засоби сучасної реклами, що дає їм змогу маніпулювати смаками та вподобаннями споживачів в усьому світі. На тлі вищезазначених процесів відбувається поступове зростання об'ємів міжнародного виробництва [1].

Бурхливий розвиток ТНК та ТНБ відображає загострення міжнародної конкуренції, поглиблення міжнародного поділу праці. Міжнародні корпорації, з одного боку, є продуктом міжнародних економічних відносин, які швидко розвиваються, його найвищою стадією на даному етапі, а з іншого – самі становлять могутній механізм впливу на них. Активно впливаючи на міжнародні економічні відносини, транснаціональні корпорації формують нове економічне середовище, видозмінюють сталі форми системи міжнародних економічних відносин. В умовах формування ринкової інфраструктури світової економіки, під впливом глобалізації та інтеграції світового господарства транснаціональні корпорації завойовують усе нові ринки і прагнуть подальшого розширення економічного впливу. ТНК складають основу економік найрозвиненіших країн світу, вони є наймогутнішими суб'єктами світового господарства, на них припадає основна частина прямих іноземних інвестицій. Міжнародні корпорації створили економічну базу для подальшої глобалізації світової економіки, окрім того, вони також відіграють вирішальну роль у науково-технічному прогресі та інноваційно-інвестиційній діяльності. У ХХІ ст. транснаціоналізація виробництва і капіталу стала не тільки безпосередньою умовою функціонування і розвитку великих корпорацій, а й фактором, що визначає значною мірою темпи і пропорції розвитку всієї світової системи господарства.

Сучасне світогосподарське середовище характеризується подальшою інтернаціоналізацією та глобалізацією світової економіки. Однією із особливостей є функціонування глобальних ланцюгів доданої вартості. Цей термін та сама концепція були

введені в науковий обіг на початку 2000-х років у зв'язку зі зростаючою фрагментацією виробництва і розподілом його стадій серед великої кількості країн. Теоретичним підґрунтям для цієї концепції виступає також закон вертикальної інтеграції, як найбільш ефективна форма організації багато переробних виробництв з об'єднанням капіталів. Саме глобальні ланцюги доданої вартості географічно зв'язують розкидані по всьому світу стадії виробничого циклу в єдину галузь, а їх аналіз допомагає зрозуміти сутність зрушень у міжнародному виробництві та світовій торгівлі (домінування торгівлі компонентами) і, усвідомити взаємозалежність національних економік. Держави конкурують між собою за найбільш вигідну для них роль в складних ланцюжках доданої вартості. Концепція показує роль виробничих мереж, глобальних постачальників і покупців. Аналіз ланцюгів доданої вартості дає можливість виявити компанії і економічних суб'єктів, які контролюють і координують економічну активність в виробничих мережах [2].

На сучасне світогосподарське середовище, як зовнішнє середовище міжнародного виробництва, істотно впливає зміна технологічних укладів, сучасний етап якої з 2010 року називається четвертою промисловою революцією, звичайно, дуже умовною. Нагадаємо, що в період третьої промислової революції (1960–2010 рр.), була проведена автоматизація окремих елементів системи масового виробництва, яке створювалося в епохи першої та другої промислових революцій. В результаті перших трьох промислових революцій, була побудована сучасна індустрія масового тиражування фізичних об'єктів з заданими властивостями. ГЛДВ служили сполучною ланкою, яка формувалася впродовж двох попередніх століть в системі поглиблення поділу праці та ускладнення коопераційних зв'язків між розкиданими в просторі виробниками [3].

Список використаних джерел:

1. Лимонова Е.М., Архіпова К.С. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – №1(16). – С.93–101.
2. Кондратьев В. Мировая экономика как система глобальных цепочек стоимости. Мировая экономика и международные отношения, 2015, № 3, с. 5–1759. Sturgeon T.J. How Do We Define Value Chains and Production Networks? // IDS Bulletin. 2001, Vol. 32. № 3. P. 9–18.
3. Толкачев С. А. Изменение качества и структуры цепочек добавленной стоимости в эпоху четвертой промышленной революции: влияние кризиса глобализации и наступление цифровой экономики // Экономическое возрождение России. – 2018.- № 4(58) – С. 64-80

ПЕРЕВЕРЗЄВА А.В.,
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів
та економіки міжнародного туризму,
Запорізький національний університет*
ФРЕЙРЕ ПАЗМИНО П.Е.,
*студент 2 курсу ОС «Магістр» ОП «Міжнародний бізнес»,
НУ «Запорізька політехніка»*

ПОГЛИБЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ЯК УМОВА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

На сучасному етапі розвитку економіки зміни векторів розвитку та переорієнтації на нові міжнародні ринки є поштовхом до пошуку зовнішньоекономічних партнерів та

поглиблення в різноманітних галузях. Сьогодні на порядку денному постає питання активізації міжнародних економічних відносин саме з тими країнами, які є перспективними з точки зору можливості реалізації національного потенціалу та партнерів із соціально-економічного відновлення України.

Одним із таких перспективних партнерів України є країни Латинської Америки, яким до теперішнього часу приділялося недостатньо уваги. Оскільки перед Україною постає питання формування виваженої зовнішньоекономічної політики та визначення її цілей, доцільно розглянути перспективи щодо активізації співробітництва з економіками зазначеного регіону.

Як зазначалося нами вище, національна економіка постала перед серйозним викликом, який є стимулом до оновлення стратегії та концептуальних основ зовнішньої політики, враховуючи політичні та економічні реалії сьогодення.

Підкреслимо, що країни Латинської Америки мають значний людський, ресурсний та геополітичний потенціал, що є можливістю для розвитку національної економіки в умовах співробітництва та поєднання зусиль. Зауважимо, що країни регіону мають значну місткість ринків. Для України привабливим може бути експорт до продукції авіа- та машинобудування й електротехніки. Важливою також може бути співпраця в космічній галузі, але при цьому необхідно враховувати власний потенціал та можливості. Важливою конкурентною перевагою України є літаки корпорації «Антонов», адже використання авіап перевезень в країнах регіону актуалізується на основі складності рельєфу та неможливості використання інших видів транспорту. Латиноамериканські держави також виявляють зацікавленість в українських послугах із транспортування великогабаритних вантажів. Зацікавленість також має українська високотехнологічна продукція, адже країни Латинської Америки підтримують курс на екологічність. На ринках країн Латинської Америки користується попитом продукція національного виробництва таких галузей як сільське господарство, картонно-паперова промисловість, виробництво добрив, сталі та окремих електротоварів [1].

Значний потенціал для зовнішньоекономічного співробітництва має сфера послуг. Зокрема, співробітництво в галузі освіти – підготовка фахівців ІТ-сфери, яких не вистачає в країнах Латинської Америки або залучення до праці висококваліфікованих кадрів у галузі інформаційних технологій. Також необхідно враховувати той факт, що Україна позиціонується як надійний партнер з точки зору надання якісних освітніх послуг, що можна використати для підтримки тенденції зростання кількості здобувачів закладів вищої освіти з країн Латинської Америки. Досить важливим є також підтримка постійних зв'язків з цими випускниками, спостереження за їх кар'єрним зростанням тощо.

Крім переваг, наявні певні перешкоди на шляху активізації економічного співробітництва з країнами Латинської Америки. Серед них необхідно виокремити:

- недостатній рівень економічного проникнення України у регіон Латинської Америки;
- недостатній рівень обізнаності щодо українського потенціалу та можливостей;
- наявність у регіоні офшорних зон - для України зберігаються ризики ухилення від податків та підвищення рівня тінізації економіки;
- можливість використання країн регіону – як прихисток для українців, які тікають від відповідальності за порушення закону тощо.

Визначаючи конкурентні переваги України у регіональному просторі країн Латинської Америки слід враховувати, що через недостатній рівень обізнаності про економічний потенціал національної економіки, інтерес до України недостатньо виявляється. Тому першочерговим завданням інформаційна активізація та співробітництво задля використання національного експортного потенціалу в майбутньому. Для цього потрібно постійно підтримувати комунікацію з представниками країн регіону, брати участь у спільних заходах, організовувати виставки «досягнень» в усіх сферах життєдіяльності – освіта, культура, наука, сільське господарство, промисловість тощо. Важливим також є

активізація співробітництва на рівні окремих економічних суб'єктів України та представників країн Латинської Америки.

На основі проведеного дослідження можна констатувати необхідність активізації міжнародного економічного співробітництва з країнами Латинської Америки, що потребує розробки відповідної стратегії, котра передбачає зацікавити країни субрегіонів Латинської Америки стати повноправними партнерами України та співпрацювати на користь національних економік та націй.

Список використаних джерел:

1. Латинська Америка та Карибський басейн: інтереси України. Аналітична доповідь, 2020. 23 с. URL: <http://prismua.org.tilda.ws/lac>

ШЕБАНИЦЬ Д.М.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри права

ШЕБАНИЦЬ В.Ф.,

студент 1 курсу ОС «Бакалавр»

спеціальності «Право»,

Маріупольський державний університет

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ

Без сумнівів, на сучасному етапі розвитку людства, в умовах, коли використання інформаційних мереж стало невід'ємним елементом щоденної взаємодії, інформаційна зброя стала рушійною силою з-поміж світових владних суб'єктів та, власне, основним елементом впливу на людину. Зазначимо, що спроби впливу на свідомість окремих осіб та/або цілих соціальних груп за допомогою інформації виникли одночасно зі становленням людства загалом та суспільства зокрема.

Сама по собі інформаційна війна є складовою частиною гібридної війни, у яку, як відомо, вже понад восьми років була втягнута Україна. У лютому 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. Вже понад восьми місяців Росія продовжує вбивати мирних жителів, нищити будинки, споруди, стратегічно важливі об'єкти інфраструктури та об'єкти невоєнного призначення, чим порушує норми та провідні засади міжнародного приватного та міжнародного гуманітарного права. При цьому, країна-агресор продовжує використовувати інформаційний вплив як на громадян України, так і Росії шляхом розповсюдження фейкової інформації, пропаганди, створення інформаційного вакууму тощо. Метою такої інформаційної війни є нав'язування ідей, принципів та цілей країни-агресора.

Саме тому наразі важливо актуалізувати питання щодо додаткових досліджень у сфері правових засобів протидії інформаційній війни. Повне та всебічне дослідження з юридичними методами протидії незаконній активності під час інформаційної війни допоможе громадянам нашої країни ефективно захищати свої інформаційні права та інтереси.

Окреслене коло питань досліджувалося багатьма науковцями, з-поміж яких варто згадати роботи Л. Белкіна, М. Бучина, О. Курбана, Ю. Куруса, Ю. Юринця, В. Філіновича та інш.

Сучасне існування неможливо без інформатизації. Накопичування, передача даних та ефективне використання інформаційних технологій визначає рівень розвитку сучасного інформаційного суспільства. Проте водночас та сама інформатизація може негативно впливати на суспільство, зокрема під час інформаційних воєн [1, с. 109].

Перш ніж перейти до розгляду правових засобів протидії інформаційній війні, вважаємо доречним навести короткий огляд понятійного апарату зазначеної проблеми. Відтак, інформаційна війна є способом боротьби за інформаційні та комунікаційні процеси. У більш вузькому сенсі, деякі представники юридичної наукової спільноти під інформаційною війною розуміють широкомасштабне застосування руйнівної сили проти різних інформаційних систем та комп'ютерних мереж [2]. При цьому інститут енциклопедичних досліджень національної академії наук України визначає, що під інформаційною війною слід розуміти вплив на жителів іншої країни як у мирний, так і у воєнний час через поширення певних відомостей, а також захист власних громадян від такого впливу [3]. Говорячи про нормативне визначення інформаційної війни, варто згадати Стратегічний оборонний бюлетень, яким одним з перших закріплено зазначене поняття. Відтак, відповідно до згаданого Бюлетеня інформаційною війною є форма протистояння між різними суб'єктами за допомогою інформаційного впливу на мешканців країни із використанням засобів масової інформації, комп'ютерних мереж та інш. Зазначені дії впроваджуються для того, аби сформуванню особливу думку у соціуму та підірвати моральний дух, як окремих осіб, так і різних соціальних груп [4].

Відтак, перейдемо до аналізу національних правових засобів протидії інформаційній війні. Вважаємо доречним вказати, що наразі в Україні існує низка документів, які регулюють правові аспекти інформації та інформаційного простору. Зокрема мова йде про Закони України про інформацію, про інформаційні агентства, про концепцію національної програми інформатизації тощо. Проте найбільший інтерес викликають нормативно-правові акти щодо питань забезпечення інформаційної безпеки в країні як базового елементу протидії проявам інформаційного протистояння. Так, варто згадати указ Президента України щодо Доктрини інформаційної безпеки. Зазначеним документом визначено повноваження органів захисту суспільних інтересів в інформаційній сфері та українському інформаційному просторі. У згаданій доктрині провідне місце відведене протидії деструктивному інформаційному впливу Російської Федерації проти України [5]. Вважаємо доречним пригадати й рішення Ради національної безпеки та оборони України щодо стратегії інформаційної безпеки. Саме цей документ визначив актуальні виклики та існуючі загрози українській національній безпеці в інформаційному середовищі, а також цілі та завдання щодо протидії такому. Окрім цього, згадана нами Стратегія регулює питання щодо захисту прав на інформацію та захисту персональних даних [6].

Не можна не згадати Резолюцію щодо стратегічних комунікацій Європейського Союзу як протидії інформації третіх сторін, в Україні її називають «ухвалою про протидію російській пропаганді». Зазначений документ наголошує на необхідності викривання російської дезінформації та пропаганди та регламентує, що розпалювання ненависті, насильства або війни не може «ховатися» за ширмою свободи вираження поглядів. До того ж, вищезгаданим Документом Європейський парламент визнав і агресивне використання російською владою великого спектру інструментів та методів задля атаки на демократичні цінності, а з ним – і розколу Європи, а також для формування враження про розбіжності між східними країнами Союзу [10].

Отож, підсумовуючи вищевикладене, варто відзначити, що в умовах воєнного стану надзвичайно важливо висвітлювати різні аспекти інформаційної війни та, зокрема, додатково досліджувати правові засоби протидії такої, адже цілком зрозуміло, що інформаційна кампанія країни-агресора може надати Російській Федерації можливість досягати своїх зловмисних цілей. Таки чином, в Україні наразі вже існують певні правові механізми, що здатні забезпечити інформаційну безпеку. Проте, оскільки проблема інформаційної війни є складною та комплексною, вона вимагає такого ж комплексного підходу до її вирішення. Відтак, важливо доопрацювати та пристосувати до сучасних умов вже існуючі законодавчі акти, а також запровадити оновлену стратегію поведінки в інформаційній війні. Окрім цього, не варто забувати і про просвітницьку діяльність серед населення, яка підвищить рівень культури «споживання» інформації та дозволить

громадянам якісно розрізняти та «фільтрувати» новини, які надходять з різних джерел інформації та відрізняти ворожу дезінформацію від реальності за використанням методів критичного мислення.

Список використаних джерел:

1. Сопілко І. М. Інформаційна війна проти України та правові засоби протидії злочинним діям. *Юридичний вісник* №3 (64). 2022. С. 108-115.
2. Lewis В.С. Information Warfare. Intelligence Resource Program. URL: <https://irp.fas.org/eprint/snyder/infowarfare.htm> (дата звернення: 15.11.2022).
3. НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12460 (дата звернення: 15.11.2022).
4. Стратегічний оборонний бюлетень України: схвалений Указом Президента України від 29 грудня 2012 року №771/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/2012#n16> (дата звернення: 15.11.2022).
5. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Рішення РНБО від 29 грудня 2016 року №0016525-16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0016525-16#n2> (дата звернення: 15.11.2022).
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року. «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України; Стратегія від 28 грудня 2021 року №685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 15.11.2022).
7. European Parliament resolution of 23 November 2016 on EU strategic communication to counteract propaganda against it by third parties. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0441+0+DOC+XML+V0//EN> (дата звернення: 15.11.2022).

СЕКЦІЯ
РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ТА ВАЛЮТНИХ
ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА УЧАСТЬ КРАЇН НА СВІТОВОМУ
ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

ВІННИЦЬКА Є.П.,
студентка 2 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КРЕДИТУВАННЯ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ

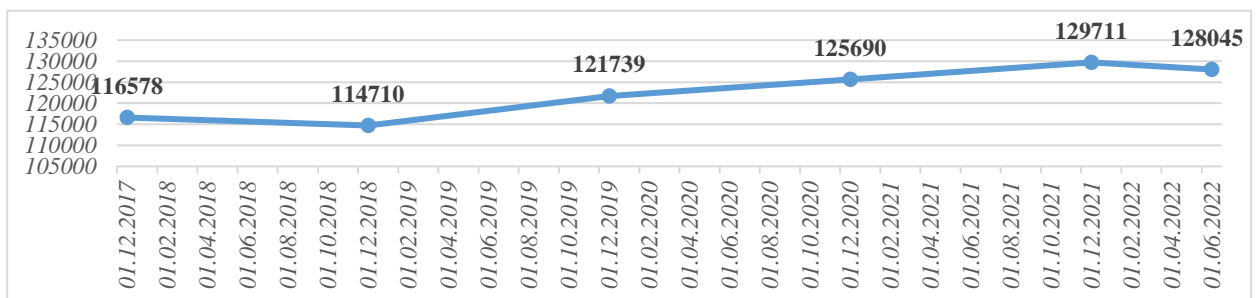
До послуг міжнародних кредитних організацій все активніше вдаються уряди країн, що розвиваються. Україна не є винятком. Світовий банк - один з основних міжнародних організацій, який має суттєві впливи на формування та становлення фінансово-економічної системи. На даний момент під цим банком розуміють низку інших організацій: МБРР, МВФ, МФК, МЦРІС.

Відносини України з міжнародними фінансовими організаціями юридично опосередковані Законом України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та багатостороннього агентства з гарантії інвестицій» [1] та угод між Україною та зазначеними організаціями.

Важливість міжнародного кредитування для України полягає в тому, що завдяки ньому держава залучає кошти, що спрямовуються на вирішення проблем фіскально-бюджетної системи та структурної модернізації економіки країни.

На початку 2010 року український фондовий ринок знаходився на вкрай низькому рівні розвитку, відстаючи від В'єтнаму, Ботсвани, Нігерії та інших африканських країн [2]. Перше велике запозичення у МВФ Україна зробила у 1998 році. Далі через певні обставини країна не була здатна покрити кредит, тому сума збільшувалася. Транші підтримують стабільність національної валюти та рекапіталізацію банків.

Проаналізувавши загальну суму заборгованості України за останні роки, можна побачити, що у 2019-му році спостерігався масовий приплив іноземного спекулятивного капіталу на ринок ОВДП (рис. 1).

Рис. 1. Зовнішній борг України, млн.дол. (31.12.2017- 30.06.2022)

Іноземні кредити залучаються до України під гарантії Кабінету Міністрів українськими підприємствами, здатними забезпечити їхню повну валютну окупність. Однак часто виникають проблеми щодо виконання зобов'язань вітчизняних позичальників перед іноземними кредиторами та державою. Погіршення фінансового стану українських підприємств зменшує їхні можливості своєчасно забезпечити виконання взятих ними зобов'язань щодо іноземних кредитів, гарантованих урядом. [3]

Разом з тим, необхідно усвідомлювати, що фактор зростання зовнішньої заборгованості держави є фактором, який з негативного боку характеризує можливість держави до розвитку за рахунок внутрішніх джерел та обслуговування зовнішнього боргу. Проблема зовнішнього боргу стає постійним супутнім явищем економічного розвитку України з самого моменту набуття нею державної незалежності, і тому проблема виплат із зовнішньої заборгованості стає помітним навантаженням на фінансову систему країни.

Слід зауважити, що через пандемію COVID-19, економічні процеси України погіршилися. Логістика була порушена, сектор агропродукції, металопродукції, будівельних матеріалів, машинобудування та виробництво електронних компонентів – дуже постраждали, а деякі взагалі призупинили свою діяльність. Усе це негативно сказалося на стані країни, та призвело до нових запозичень у МВФ.

Важливу роль у розумінні загального обсягу заборгованості грає показник валового зовнішнього боргу. Він показує обсяги, які мають бути сплаченими у вигляді основної суми та/або відсотків у будь-який час у майбутньому. Зміни розміру валового зовнішнього боргу України починаючи з 2005 року по 2022 рік представлені у вигляді графіка (рис. 2).

Валовий зовнішній борг України перевищує критичний розмір за всіма методичними підходами (117,3 млрд. дол. США або 85,1% від ВВП у 2010 р). [4]

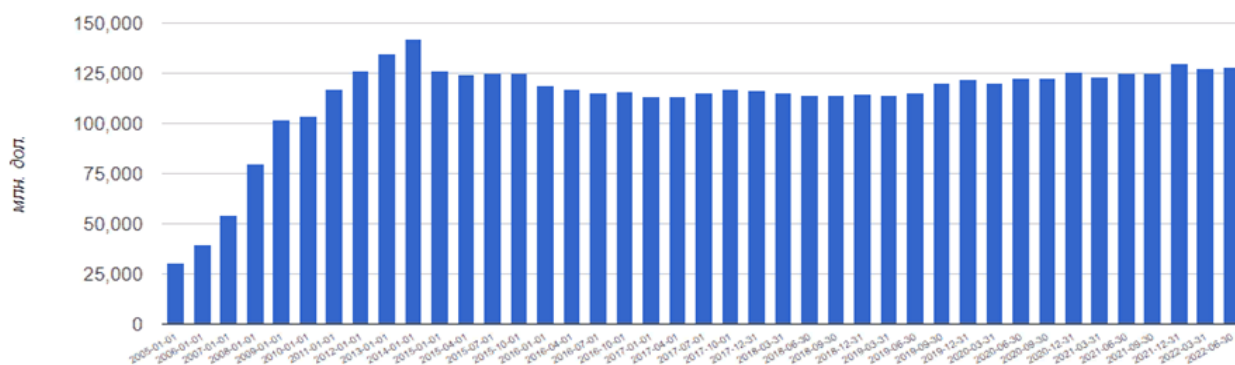

Рис. 2. Розмір валового зовнішнього боргу України з 2005-2022 рр. [4]

Серед країн, які є найбільш активними інвесторами в українську економіку, слід відзначити насамперед Німеччину (середній розмір щорічних інвестицій у розмірі 5977,6 тис. грн.), на другому місці за розмірами інвестицій Кіпр, середній розмір щорічних інвестицій у розмірі 5547 тис. грн.), на третьому місці Нідерланди (щорічно в середньому 2394,2 тис. грн.). Серед країн Євросоюзу, які найбільше активно отримували інвестиції з України, особливу увагу слід звернути на відносини України з Кіпром, величина інвестицій в економіку Кіпру в 2010-2011 роках практично дорівнює сумі інвестицій у всі країни Євросоюзу в сукупності [6].

Стратегія взаємин України з міжнародними фінансовими організаціями має будуватися з урахуванням поточного стану національної економіки. Можливим напрямом подальшої побудови відносин України з міжнародними фінансовими організаціями є перехід від безпосереднього отримання фінансових ресурсів до отримання консультаційної та політичної підтримки цих установ.

В останні роки спостерігається значна залежність економіки України від міжнародних кредитів, що проявляється у їхній досить високій частці (понад 35 %) у ВВП України. Однак, є недоліки, наприклад: відсутня інформація про точний перелік проектів, що реалізуються за рахунок отриманих кредитів від іноземних держав, МФО та комерційних банків; відсутня інформація про стадії реалізації проектів, обсяги заборгованості з них та обсяги здійснених повернень; відсутня також система оцінки ефективності використання міжнародних кредитів тощо.

Поточний рік видався найважчим з останніх через війну в країні. Рейтингове агентство S&P у серпні 2022 року підвищило довгострокові та короткострокові суверенні

кредитні рейтинги України в іноземній валюті до ССС+/С. Україна завершила реструктуризацію своїх зовнішніх боргів. На думку агентства, кредитні ризики України керовані. Найближчим часом Україна має отримати значну донорську допомогу, яка має допомогти задовольнити потреби держави у бюджетному фінансуванні та стабілізувати міжнародні резерви, які значно скоротилися після початку війни. У S&P додають, що Уряд України зміг реструктурувати єврооблігації на суму 22,6 млрд доларів, а також єврооблігації з державною гарантією на суму близько 1,5 млрд доларів після отримання з боку необхідної більшості власників облігацій згоди на відстрочку виплат відсотків основної суми боргу на 24 місяці. 9 вересня Міністри фінансів ЄС під час неформальної зустрічі у Празі погодили умови надання Україні другого траншу з надзвичайного пакету макрофінансової допомоги обсягом 5 млрд євро, що є частиною загального пакету 9 млрд євро [2].

Проте, незважаючи на всі організаційні недоліки, міжнародні кредити мають велике значення для України, оскільки сприяють покращенню економічного стану держави та її макрофінансових показників, формуванню конкурентного ринкового середовища, стабілізації національної грошової одиниці, активізації інвестиційного процесу, розвитку приватного підприємництва тощо.

На сучасному етапі розвитку, враховуючи дію коронакризи та необхідність відновлення економіки через війну, доцільно здійснювати зовнішні запозичення. Перш за все, це дозволить залучити ресурси дешевше, ніж сьогодні є вартість запозичень на внутрішньому ринку. Враховуючи сучасні тенденції, важко говорити про незалежність від міжнародних фінансових організацій у найближчі 5 років. У такій ситуації Україні доцільно проаналізувати досвід сусідніх країн у питаннях відновлення боргової стійкості. Зокрема, уваги заслуговує Польща, де процес відновлення економіки проходив під наглядом та за допомогою МВФ.

Список використаних джерел:

1. Офіційний вебпортал парламенту України- <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-12>
2. Економіка України- Вікіпедія — [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Экономика_Украины#Валютно-финансовая_система
3. Стаття «Кредитування» Лагутін « Библиотека онлайн © 2006-2022- [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://readbookz.net/book/109/2625.html>
4. Стаття «Зовнішній борг України з 2005 по 2022 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynka/gross_external_debt
5. Україна та Міжнародний валютний фонд – Вікіпедія- [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Ukraine_and_the_International_Monetary_Fund
6. Кузнецова И.П. «ЕС: правила игры и условия вступления» // ЭКО. - Л.:2008, №8, с.50

*ДМИТРИЄВ В.Є.,
студент 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет*

ФІНАНСОВИЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ МІЖНАРОДНИХ КОРПОРАЦІЙ

Нині однією з найбільш важливих тенденцій розвитку світової економіки є поширення таких процесів, як інтеграція, глобалізація, інформатизація. Їх невід'ємною

частиною є створення та подальший розвиток міжнародних корпорацій. Саме наявність таких великих корпорацій на міжнародному ринку визначає ступінь залучення країн у світову економіку, тобто їх інтегрованість у структуру світового господарства. Завдяки глобалізації та транснаціоналізації відбувається становлення єдиного глобального ринку товарів і послуг, робочої сили і капіталу [1].

Глобальні зміни світової економіки загалом та діяльності ТНК зокрема безпосередньо пов'язані з використанням сучасних методів і прийомів міжнародного фінансового менеджменту. Зауважимо, що міжнародний фінансовий менеджмент формується на стику двох секторів міжнародного бізнесу. З одного боку, його основою є система управління (ТНК), оскільки фінанси ТНК є лише частиною всієї компанії, куди входять операційна діяльність, маркетинг, дослідження і розроблення, персонал. Тому управління фінансовими потоками міжнародної компанії впливає із загальнокорпоративного планування, організаційної структури, керівництва та ін. Міжнародний фінансовий менеджмент у зв'язку з цим деталізує загальні функції управління стосовно фінансових потоків ТНК. З іншого боку, фінансові ресурси ТНК та її грошові потоки є складовою частиною міжнародних фінансових ринків. У зв'язку з цим управління грошовими потоками ТНК залежить від загальної системи міжнародних фінансів, ланками якого є як ТНК, так і держави, фізичні особи, міжнародні організації та валюти різноманітних країн. Відповідно до цього управління фінансовими потоками ТНК залежить від міжнародних фінансів [2].

Інвестиційна діяльність підприємства – це цілеспрямований процес формування необхідних інвестиційних ресурсів, збалансований відповідно до обраних параметрів інвестиційної програми (інвестиційного портфелю) на основі вибору ефективних об'єктів (інструментів) інвестування та забезпечення їх реалізації.

Інвестиційна діяльність підприємства характеризується такими основними особливостями: - забезпечує зростання розвитку підприємства; - нерівномірність за обсягами в окремих періодах; - інвестиційний прибуток (інший ефект від інвестицій) формується зі значним часовим лагом; - формує особливий самостійний вид грошових потоків підприємства; - формує специфічні інвестиційні ризики [3].

Нині інноваційна діяльність є основним напрямом розвитку транснаціонального бізнесу. Згідно даних «Boston Consulting Group» найбільш інноваційними ТНК у 2020 р. визнано «Apple», «Alphabet», «Amazon», «Microsoft», «Samsung». Американські технологічні, фармацевтичні, телекомунікаційні, медичні і промислові компанії є лідерами у витратах на НДДКР. Японія найбільше витрачає на НДДКР в галузі електроніки, побутової техніки та хімічної промисловості. Німеччина найбільше витрачає на НДДКР у автомобілебудуванні. Китай найбільше інвестує в дослідження і розробки в галузі будівництва [1].

В Україні іноземні інвестори можуть здійснювати інвестиції шляхом створення компанії, яка повністю належить інвестору, філії, спільного підприємства, купівлі всієї власності існуючих осіб, або придбання частини акцій в існуючих фірмах. Втім, найпоширенішим способом є створення спільних підприємств у формі акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю. Більшість іноземних інвесторів орієнтовані на реалізацію в Україні ліцензійних та інвестиційних стратегій, спрямованих на отримання швидкого прибутку і відтік коштів. Мова йде про так звані псевдоінвестиційні стратегії, спрямовані не на використання економічного потенціалу національної економіки, а на отримання можливості забезпечити збут продукції без митних і протекціоністських обмежень. Все це гальмує розвиток експортного потенціалу України. Крім того, спостерігається негативний вплив діяльності ТНК на розвиток ряду галузей національної економіки, наприклад, автомобілебудування, тютюнової і харчової промисловості [4].

Значний вплив на процес залучення іноземного капіталу в економіку та забезпечення інвестиційної привабливості не лише регіонів, а й країни в цілому мають міжрегіональні зв'язки. Іноземні інвестиції, залучені в Україну, нерівномірно розподіляються за її

регіонами. Найвищий інвестиційний рейтинг характерний для м. Києва, де сконцентровано понад половину всіх залучених ПІІ. Так, друге місце за привабливістю для іноземних інвесторів є Дніпропетровська область. Порівняно високі показники освоєння іноземних інвестицій мають Київська, Одеська, Львівська, Полтавська області.

Діяльність ТНК на території України зосереджена у прибуткових сировинних секторах економіки: агропромислового комплексу, харчовій промисловості, роздрібній торгівлі, фармації, фінансовому, будівельному, машинобудуванні, транспорті, металургії та ін. Найбільшими компаніями-інвесторами, що вклали в Україну значний обсяг інвестицій, є: Mittal Steel, Siemens, Volkswagen, Deutsche Telecom, Jabil Circuit and Electronics, Sony, Panasonic, Telenor, TNK-BP, Coca-Cola, Cargill, Carlsberg, Sun Interbrew, Kraft Foods, Nestle, Philip Morris, Reemtsma, Raiffeisen Bank, Erste Bank, HVB, ING Bank, BNP Paribas, EFG Group, McDonalds, Metro Cash & Carry, Billa, Paterson [5].

Діяльність ТНК має як переваги, так і недоліки для приймаючих країн. Основними перевагами наявності ТНК в країні є: створення робочих місць; диверсифікація секторів економіки; поліпшення освіти і навичок місцевого населення; інвестиції в інфраструктуру; сприяння освоєнню та видобуванню природних ресурсів; поширення інновацій та нових технологій. До недоліків діяльності ТНК у приймаючих країнах відносять: надмірну експлуатацію природних ресурсів; забруднення навколишнього середовища приймаючих країн; вивіз капіталу у країну-базування; створення конкуренції на національних ринках за рахунок виробництва більш конкурентоспроможних товарів [1].

Список використаних джерел:

1. Князькін В.А. Масштаби та основні напрями діяльності ТНК: Магістерська робота. ВНЗ Полтавський університет економіки і торгівлі. 2020. 112 с.
2. Матвієць О.В. Теоретичні аспекти міжнародного фінансового менеджменту транснаціональних корпорацій в умовах сучасних глобалізаційних процесів, СХІДНА ЄВРОПА: ЕКОНОМІКА, БІЗНЕС ТА УПРАВЛІННЯ. Випуск 6 (17), 2018, 48-51 с.
3. Черчик Л.М. Ч 50 Інвестиційний менеджмент: навчальний посібник // Л. М. Черчик. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2017. – 171 с.
4. Лимонова Е. М. Інвестиційна діяльність ТНК в Україні: проблеми і перспективи. Економічний вісник. 2013, №3. 67-72 с.
5. Кирильчук В.С. Регіональні аспекти міжнародної інвестиційної діяльності ТНК: Дипломна робота. Національний авіаційний університет, 2020. 138 с.

СИЛЕНКО О.М.,

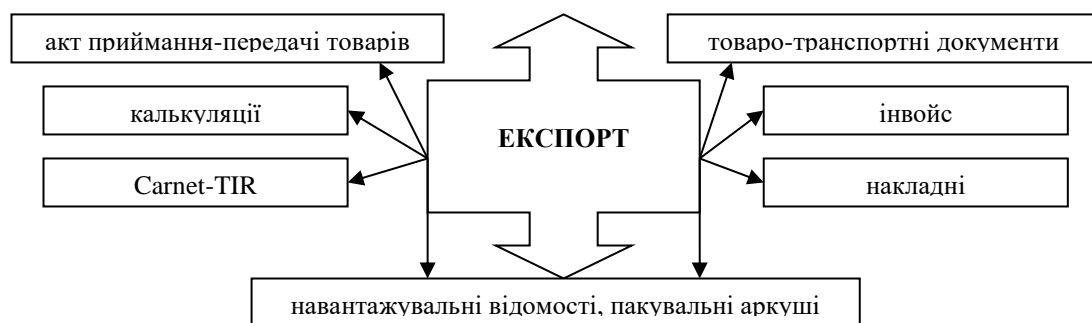
*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування,
НУ «Запорізька Політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із видів міжнародної торгівлі є експорт. Експорт – це остаточне вивезення товару, тобто митний режим, за яким українські товари випускаються у вільний обіг за межами митної території України без зобов'язань щодо їхнього зворотного ввезення [1].

Згідно із ст.1 Закону «Про ЗЕД» поняття експорту розглядається ширше і охоплює будь-який продаж товарів іноземному суб'єкту господарювання навіть і без обов'язкового їхнього вивезення за митний кордон. До експорту товарів за цим законом належить і реекспорт – зворотній вивіз товару, який був раніше ввезений на митну територію України (імпортований) [3].

Експорт товарів у залежності від обставин і умов ЗЕД-контракту може супроводжуватися такими первинними документами (рис. 1):

Рис.1. Документальне оформлення експорту

У цілому існує два можливих підходи щодо визнання суб'єктами господарювання доходу від експорту:

- на дату оформлення ВМД. Цей підхід люблять податківці, але він не має нічого спільного з вимогами П(С)БО 15 «Дохід»;
- на дату дотримання ВСІХ умов визнання доходу за п. 8 П(С)БО 15 «Дохід» [4].

Таблиця 1

Умови визнання доходу при експорті

№	Умови визнання доходу	Виконання
1	Покупцеві передаються всі ризики та вигоди, які пов'язані з правом власності на продукцію (товари)	Визначається відповідно до базисної умови постачання Інкотермс у ЗЕД-контракті, або іншими положенням ЗЕД-контракту
2	Підприємство вже не здійснює управління та контроль над активом	Момент визначається договором. Це перехід права власності. Як правило, це момент фізичної передачі товару покупцеві чи його представнику (перевізнику).
3	Сума доходу та виручки достовірно визначена Існує впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємством	Виконується в момент підписання договору

Дотримання вищенаведених чотирьох вимог п. 8 П(С)БО 15 не завжди співпадає у часі з оформленням ВМД. Так, згідно з умовами Інкотермс 2020, DAP - це DPU, яка в експортному контракті передбачає передачу ризиків щодо доставки товару у визначене місце, яке вже знаходиться за межами митної території України. Умова DDP взагалі передбачає доставку й передачу ризиків аж на складі покупця. За таких умов дата визнання доходу за п. 8 НП(С)БО 15 «Дохід» настає вже після дати оформлення ВМД.

Таблиця 2

Момент передачі ризиків, згідно з Інкотермс 2020

подія	Момент передачі ризиків в Інкотермс 2020										
	EXW	FCA	FAS	FOB	CFR	CIF	CIP	CPT	DAP	DPU	DDP
відвантаження товару з місця знаходження продавця	+										
передача на транспорт		+					+	+			
доставка в порт			+								
навантаження на судно				+	+	+					
доставка до місця призначення									+		
розвантаження на місці призначення										+	
доставка безпосередньо до покупця											+

Експортні операції практично завжди мають вартість, виражену в іноземній валюті. Тож виходячи з принципу єдиного грошового вимірника, постає питання про перерахунок вартості операції у гривні. При первинному визнанні операції в інвалюті перераховують у валюту звітності за курсом НБУ на дату здійснення операції (дату визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат).

За умови визнання першою подією - авансу від нерезидента, погашення кредиторської заборгованості, що утворилася, не потребує грошей. Відповідно стаття буде немонетарна. Якщо ж сталося відвантажили товару і заборгованість по оплаті, то стаття буде монетарна. Від цього прямо залежить курс, за яким обліковується операція [5].

Якщо спочатку мав місце аванс, він просто фіксується за курсом НБУ на дату, коли іноземна валюта надійшла на розподільчий рахунок (Дт 316 — Кт 681). А потім перераховується за курсом на дату надходження на поточний рахунок, якщо ці події сталися у різні дні і курс НБУ змінився (Дт 312 — Кт 316). У подальшому така заборгованість не перераховується. Відбувається визнається дохід від реалізації товару (Дт 362 — Кт 702), а потім заборгованість закривається проводкою: Дт 681 — Кт 362.

Якщо ж спочатку мало місце відвантаження (Дт 362 — Кт 702), дебіторська заборгованість фіксується за курсом НБУ на дату відвантаження, а потім перераховується за курсом НБУ на дату, коли нерезидент її оплатить (Дт 316 — Кт 362, Дт 312 — Кт 316). Відповідно виникнуть курсові різниці, які уключаються до доходів або до витрат, залежності від того, як змінився курс НБУ.

Також курсові різниці можуть виникати на дату балансу, якщо на цю дату дебіторська заборгованість залишається непогашеною.

Таким чином, дохід експортера відображається в той момент, коли до покупця перейшли ризики й контроль над товаром. Перехід ризиків визначається договірними умовами постачання, а контролю — правом власності на товар. Аванс експортеру фіксується за курсом НБУ на дату надходження, при відвантаженні заборгованість, виражена за курсом НБУ на дату такого відвантаження, перераховується за курсом НБУ на дату надходження оплати.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 12.11.2022)
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/-laws/show/2755-17> (дата звернення: 12.11.2022)
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 12.11.2022)
4. Дохід : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15. Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 12.11.2022).
5. Вплив змін валютних курсів: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21. Наказ Міністерства фінансів України від 10.02.2000 р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення: 12.11.2022).

ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Як відомо, стан розвитку світової спільноти, а також особливості міжнародних фінансових відносин визначаються наявністю певних глобалізаційних процесів, активними учасниками яких є значна кількість країн, що різняться станом економічного, соціального та політичного розвитку. Так, характерна особливість фінансових ринків в умовах глобалізаційних процесів проявляється в створенні необхідних умов щодо вільного руху фінансового капіталу, а також формуванні вхідних та вихідних фінансових потоків між учасниками міжнародних відносин. Саме процес залучення фінансового капіталу надає країні додаткові ресурси та можливості щодо подальшого розвитку, нагромадженню її потенціалу та формуванню конкурентних переваг в тих чи інших галузях та сферах виробничої і невиробничої діяльності. У зв'язку із значимістю фінансового капіталу в життєдіяльності країни, постає необхідність в дослідженні впливу глобалізації, зокрема фінансової, на розвиток фінансового ринку.

У зв'язку із тим, що в науковій літературі не існує загальноживаного терміну «фінансова глобалізація», пропонуємо дослідити наукові підходи до визначення даної категорії знань (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення терміну «фінансова глобалізація»

№	Трактування	Дослідник	Джерело
1	Фінансова глобалізація – складник економічної глобалізації, являє собою ключовий процес розвитку світової економіки, наслідком якого стала нова якість економічних зв'язків між суб'єктами глобальної системи	Харун О.А., Матюх І.А.	[1, с. 69]
2	Фінансова глобалізація – виявляється в русі капіталу, становленні і розвитку світового фінансового ринку та світової фінансової системи, яка переросла рамки національних кордонів	Онищенко С.В.	[2, с. 51]
3	Фінансова глобалізація (глобалізація фінансів) – важлива складова глобалізації світового господарства, в цілому базується на потужному за масштабами переливі грошового капіталу між країнами – на міжнародних фінансових потоках	Луцишин З.О.	[3, с. 111]
4	Фінансова глобалізація являє собою одну із сфер прояву глобалізаційних процесів, яка сприяє зростанню єдності та взаємозалежності у сфері фінансових відносин різних країн	Ніколасенко К.В. Дергачова В.В.	[4, с. 3]

*сформовано автором

Отже, фінансова глобалізація є невід'ємною складовою глобалізаційних процесів та перетворень, яка базується на вільному переміщенні потоків капіталу між учасниками міжнародних фінансових відносин, що впливає на формування глобальних фінансових ринків та світового середовища.

Розвиток фінансової глобалізації обумовлен певними чинниками, дослідимо їх, використавши рис. 1. Так, регуляторні чинники допомагають процесу передачі певних повноважень від держави до міждержавних структур, сприяють вільному руху капіталу, посилюють вплив транснаціональних корпорацій, сприяють посиленню впливу та вагомості міжнародних фінансових організацій. Чинник впливу якісних змін - проявляється у посиленні розвитку інноваційної діяльності, створенні так званої «сек'юритизації», формуванні спекулятивних операцій із фінансами, а також у створенні так званого контрасту між глобальною та реальною економікою. Чинники технологічного середовища – обумовлюють розвиток інформаційних технологій, що в свою чергу сприяє формуванню

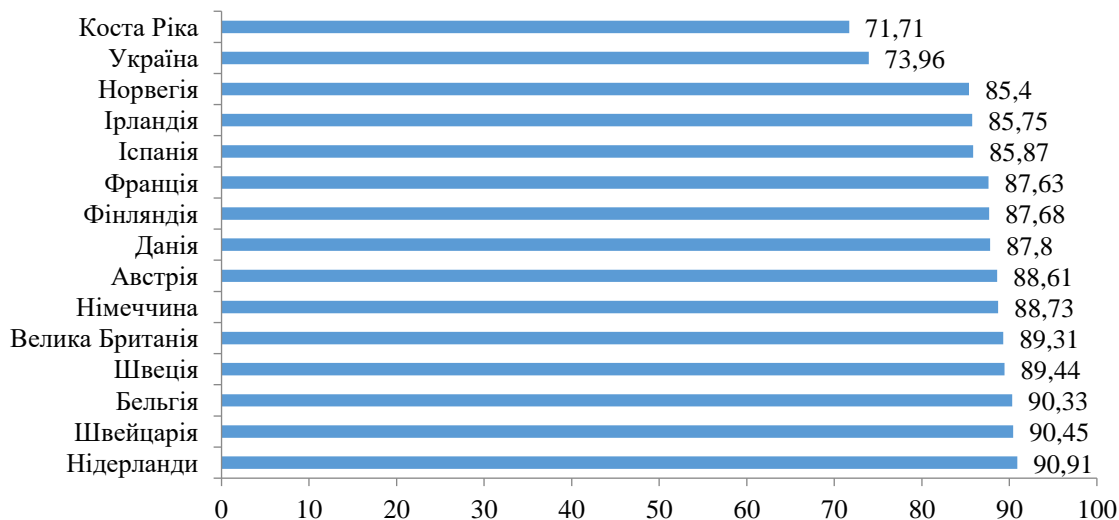
ринку глобальних електронних фінансових послуг. Політичні чинники – зазвичай впливають на стабільність функціонування фінансових ринків. Психологічні чинники – визначають настрій учасників фінансового ринку на їх подальшу тактику розвитку. Таким чином, глобальне середовище обумовлює як розвиток фінансової глобалізації, так і її регрес.

Що ж стосується вимірювання рівня глобалізації фінансового ринку як складової частини фінансової системи, то слід акцентувати увагу на використанні двох загальнозживаних підходів. Сутність першого підходу полягає в дослідженні фінансової глобалізації як складової частини загального процесу глобалізації (для вимірювання за основу приймається індекс глобалізації). Сутність другого підходу – полягає у використанні специфічних показників глобалізації фінансової сфери.

Рис. 1. Чинники розвитку фінансової глобалізації

Так, найбільш відомими показниками є A.T. Kearney Globalization Index [5] – досліджує основні міжнародні тенденції, показує, чи стають провідні країни світу більш чи менш глобалізованими та KOF Index of Globalization [6] – спрямований на вимірювання темпів глобалізації в країнах по всьому світу. Відобразимо на рис. 2 рейтинг країн світу за KOF Index of Globalization.

Рис. 2. Індекс глобалізації країн в 2021 році, балів

*складено автором за даними [6]

Так, індекс КОФ засновується на трьох основних наборах показників: економічних, соціальних та політичних. За допомогою яких можливо оцінити економічні потоки, економічні обмеження, дані щодо інформаційних потоків, інформацію про особисті контакти та про культурну близькість в країнах. Згідно індексу КОФ глобалізація визначається як процес створення мережі зв'язків між суб'єктами на значних континентальних відстанях, опосередкованих різними потоками, включаючи людей, інформацію та ідеї, капітал та товари. Даний процес сприяє усуненню національних кордонів, інтегрує національні економіки, культуру, технології та методи управління, породжуючи складні взаємовідносини всіх учасників.

Згідно Індексу глобалізації (рис. 2) на першому місці знаходиться Нідерланди із загальною сумою балів 90,91, на другому – Швейцарія (90,45 балів), на третьому – Бельгія (90,33 балів). Україна в рейтингу топ-50 знаходиться на 43 місці із показником 73,96 балів, останнє місце займає Коста Ріка – 71,71 балів.

Таким чином, розвиток та поглиблення фінансової глобалізації тієї чи іншої країни залежить безпосередньо від економічного розвитку держави та швидкості її реагування на можливі передумови такого зростання. Окрім цього досягти розвитку та поглибленню фінансової глобалізації можливо завдяки вдало сформованій та реалізованій податковій, грошово-кредитній, соціально-економічній політиці тощо. Кожна країна повинна вибудовувати шляхи щодо подальшої співпраці з новими ринками згідно зі стадією свого економічного розвитку, що дозволить їй збільшити рівень ВВП, підвищити рівень продуктивності, розповсюдити передові технології у різні галузі та сфери країни тощо. Також кожна країна повинна розуміти, що процес глобалізації, в тому числі і фінансової, привносить певні виклики. Що ж стосується України, то станом на 2022 рік вона є активним учасником процесу фінансової глобалізації як в банківському, так і в страховому сегменті.

Список використаних джерел:

1. Харун І.А., Матюх І.А. Особливості та наслідки фінансової глобалізації в сучасних умовах. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С. 69-73.
2. Онищенко С.В. Фінансова глобалізація як чинник впливу на бюджетну безпеку держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. №12(2). С. 50-55.
3. Луцишин З.О. Асиметрія та парадокс фінансової глобалізації. *Міжнародна економічна політика*. 2008. №1(2). С. 88-121.
4. Ніколаєнко К.В., Дергачова В.В. Особливості впливу фінансової глобалізації на економіку України. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2013. №1(7). URL: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2013-22.pdf> (дата звернення: 12.11.2022).
5. A.T. Kearney Globalization Index. URL: <https://www.kearney.com/digital/article/-/insights/the-2021-kearney-global-services-location-index> (дата звернення: 14.11.2022).
6. KOF Index of Globalization. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (дата звернення: 14.11.2022).

**СЕКЦІЯ
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН У СВІТОВИХ
КООРДИНАТАХ РОЗВИТКУ**

АБАЛМАСОВА В.В.,
аспірант 2 курсу спеціальності «Менеджмент» ННІУ
КРАВЧЕНКО О.В.,
доктор філософії, доцент ННІУ,
Маріупольський державний університет

**МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ЗАСАДАХ
ПРОЕКТНОГО ПІДХОДУ У ЕКОЛОГІЧНИХ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВАХ**

Проектний підхід є одним з інструментів підвищення результативності й ефективності діяльності органів публічного управління і переводу її на новий якісний рівень. Проектний підхід створює сприятливі умови для розв'язання місцевих проблем, залучення та обґрунтованого розподілу всіх видів ресурсів за критерієм максимізації використання існуючого потенціалу територіальної громади. Завдяки використанню проектного підходу організація отримує можливість здійснювати системний впорядкований і програмований перехід від вихідного стану системи до заздалегідь визначеного бажаного і можливого її стану з урахуванням існуючих ресурсів і заданих обмежень [1].

Екологічні проекти місцевого розвитку спрямовані на реалізацію стратегічних пріоритетів розвитку території та покращення ситуації в екологічній сфері громади. Такі проекти мають призводити до трансформацій екологічної, соціальної та економічних систем, виведенням їх на новий рівень розвитку, через реалізацію інноваційної ідеї.

Особливістю управління інноваційною діяльністю в громадських ініціативах є забезпечення якісного ухвалення рішень в умовах бюрократії, пасивності місцевої влади, а подекуди і взагалі відстороненості влади від громадян. Ці фактори часто заважають успішному виконанню проектної діяльності, що особливо актуально для інноваційних проектів. Тому виконувачами такої діяльності частіше за все виступають активні мешканці громади, які створюють ініціативні групи, громадські організації та інші об'єднання. Доцільно звернути увагу на гнучкість і адаптивність таких організацій суспільства до умов, що постійно змінюються.

Підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю можна досягти шляхом створення на постійній або тимчасовій основі спеціальних структур де об'єднуються представники громади, влади та бізнесу, наприклад, таких, як консультативно дорадчий орган. Адаптація організаційної структури громади до специфіки інноваційної діяльності сприятиме підвищенню її ефективності й результативності.

У 2019 році при виконавчому комітеті Маріупольської міської ради було створено «Зелену раду». Це координаційний, консультативно дорадчий, рекомендаційно - експертний орган, який створено з метою забезпечення участі громадськості в процесі підготовки, прийняття та реалізації рішень щодо охорони навколишнього природного середовища міста. До складу «Зеленої ради» увійшли представники громадських організацій, бізнес структур, працівники сфери охорони здоров'я, профільних комітетів органів влади, депутати та активні маріупольці.

Основні завдання «Зеленої ради»:

1. Сприяння охороні навколишнього природного середовища міста Маріуполя.
2. Забезпечення врахування думки громадськості в процесі підготовки та прийняття, реалізації та контролю виконання місцевих нормативно-правових управлінських рішень, спрямованих на охорону та раціональне використання навколишнього природного

середовища.

3. Сприяння формуванню системної екологічної та правової свідомості населення.

4. Сприяння громадянам у реалізації конституційного права на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища, на захист у суді у разі порушення їхніх прав.

5. Сприяння вдосконаленню механізму діалогу між суб'єктами екологічної безпеки, конструктивної взаємодії і співпраці громадськості з органами державної влади, місцевого самоврядування, науковими та освітніми організаціями, засобами масової інформації, промисловими та іншими підприємствами, установами та організаціями, діяльність яких пов'язана з охороною або використанням навколишнього природного середовища [2].

З початку створення члени Зеленої ради одразу почали займатися інноваційною діяльністю на засадах проектного підходу, виступаючи авторами або партнерами у екологічних громадських проєктах.

Розглянемо 3 проєкти ініційовані Зеленою радою разом з партнерами на конкурс «Громадський бюджет» і які підтримали мешканці м. Маріуполя:

1. У 2020 році у м. Маріуполі було реалізовано проєкт «Впровадження роздільного збирання відходів у ОСББ — Забивасмо баки», ініційований Зеленою радою і ГО «ЕКО ГУРТ». Цей проєкт з бюджетом 500 тис. грн переміг у конкурсі «Громадський бюджет — 2019». У рамках проєкту було запроваджено роздільне збір твердих побутових відходів у 88 будинках ОСББ. Під час реалізації проєкту КП «Комунальник» м. Маріуполя закупило 819 контейнерів для скла, пластику та паперу для організації роздільного збору відходів у місті. Для голів ОСББ та їх активних мешканців було проведено тренінги на тему поводження з ТПВ для досягнення кращих результатів проєкту. Після навчання голови ОСББ заключили договори відповідального зберігання баків з КП «Комунальник» та отримали друковану продукцію для проведення інформаційної кампанії серед жителів своїх будинків. Всього до роздільного збору відходів мали змогу долучитися більш ніж 25 тисяч жителів цих будинків.

2. У 2020 році ГО «ЕКО ГУРТ» та Зеленою радою при виконавчому комітеті Маріупольської міської ради було подано на конкурс інноваційний проєкт «Ре-Море». Мешканці м. Маріуполя підтримали дану ініціативу і вже у 2021 році в рамках даного проєкту було встановлено інсталяцій на пляжах у вигляді величезних риб, яких треба «погодувати» пластиком. Метою проєкту було очищення Азовського узбережжя від пластикових відходів та залучення дітей і дорослих до сортування відходів.

3. У 2021 році Зелена рада разом з ГО «ЕКО ГУРТ» ініційували проєкт «ReMRPL - здавати не можна викидати!», який теж переміг у конкурсі «Громадський бюджет – 2021». За нього віддали свої голоси 314 маріупольців. Проєкт передбачав придбання 15 спеціальних контейнерів для збору небезпечних відходів та їх розташування у всіх районах міста в популярних громадських місцях, наприклад, біля офісів ЦНАП чи міських адміністрацій. Планувалося, що у ці контейнери містяни зможуть принести небезпечні відходи, зокрема, батарейки, акумулятори, ртутні термометри та люмінесцентні лампи. Але через повномасштабне вторгнення росії на територію України реалізацію проєкту було скасовано.

Вирішення екологічних проблем як на місцевому, так і на регіональному та національному рівнях потребує успішного управління інноваційними проєктами екологічного спрямування. Разом з тим, варто зазначити, що сприяння реалізації таких проєктів має увійти до пріоритетних цілей на всіх рівнях екологічної політики. При цьому для стимулювання таких проєктів варто налагоджувати діалог та залучати представників з усіх сфер, а саме громада, влада і бізнес.

Список використаних джерел:

1. Дегтяр О. А. Проєкти місцевого розвитку як складова управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад. URL: http://edumns.org.ua/img/news/123/Sbornik_17-18.05.19.pdf#page=197

2. Рішення виконавчого комітету Маріупольської міської ради від 20.12.2018 № 529 – Про створення Зеленої ради при виконавчому комітеті Маріупольської міської ради.
3. Офіційні документи ГО «ЕКО ГУРТ». URL: <https://ecogurt.org.ua/docs>.

БЕЗЗУБЧЕНКО О.А.,
кандидат економічних наук, доцент,
в.о.завідувача кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
ЧЕНТУКОВ Ю.І.,
доктор економічних наук,
професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЗАСІБ ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

В умовах сучасної ринкової економіки підприємництво є одним із ключових місць у будь якій країні світу, а підприємець залишається ключовою точкою в економічному розвитку. Підприємець означає, що ми маємо розуміти, який вплив має наша ринкова економіка на вирішення конкретних проблем виробництва. Підприємництво — це перш за все, пошук нових галузей капіталовкладень, поліпшення існуючих продуктів та створення нових, розвиток особистих переваг та ефективного використання різних можливостей для отримання доходу. У той самий час ринок підприємництва характеризується виробництвом нових продуктів, зміною сфери діяльності чи примусовим використанням нового підприємства чи мережі. Інноваційне ж підприємництво – це процес створення нових продуктів та технологій за допомогою практичного використання ідей та винаходів. Як правило, створення нового ринку, що дозволяє задовольняти нові потреби під впливом підприємництва, полягає в інноваціях у сфері продуктів чи послуг. Інновації — це особливий інструмент бізнесу, в якому інновації є не продуктом розвитку, а пошуком інноваційно орієнтованих організацій, їх регулярністю у розвитку бізнес-структур. Підприємці диференціюють інноваційне мислення, а інноваційна діяльність відбиває певний інструмент підприємництва.

Економіка України знаходиться у доволі складному становищі через те, що перехід до аграрної моделі розвитку, втрата технологічності та пастка бідності країни чи низьких доходів громадян, ускладнилися війною. Саме тому, відбудова економіки країни повинна будуватися на докорінно новому підґрунті – з визначальною роллю підприємця, який будуватиме сучасні виробничі об'єкти, за підтримки його розгалуженою системою інструментів, що стимулюватимуть інвестиції у виробництво, просуватимуть технологічний експорт і сприятимуть впровадженню цифрових технологій у виробництво. В цьому контексті важливо звернути увагу на світовий досвід, який показує все більшу орієнтацію розвинутих країн світу на підтримку розвитку інноваційного підприємництва, що забезпечує розвиток внутрішнього та зовнішнього ринків, надає свіжі та креативні ідеї та впроваджує інновації. В 2022 році за даними дослідницького центру Statista безперечним світовим лідером за розвитком стартапів є США, які за кількістю балів (195,35) випереджають наступну у списку країну Велику Британію (52,56) більш ніж в три рази [1]. Також лідерами є Ізраїль, Канада, Швеція, Німеччина та Сінгапур.

StartupBlink представила Індекс стартап-екосистем 2022 року, в якому оцінюються стартап-екосистеми 100 країн та 1000 міст. Через наслідки війни Україна сильно опустилася на 16 позицій, але зуміла залишитися у світовому рейтингу 50 найкращих, посівши 50 місце, у 2021 році Україна займала 34 позицію. Також вона посідає 30-те місце у Європі після зниження на 9 позицій у регіональному рейтингу.

Звісно, усі українські міста суттєво знизилися в Індексі, але Київ зберігає свої позиції у світовій сотні, доводячи свою стійкість. Київ опустився на 45 позицій, але залишається містом із найвищим рейтингом в Україні та єдиним містом у світовій сотні на 93-му місці[2]. Київ, насамперед входить до числа 25 найкращих у світі з маркетингу та продажу, а також галузей програмного забезпечення та даних. Відомі стартапи та чемпіони екосистеми: Grammarly, помічник із цифрового листа; The first Ukrainian decacorn; People.ai, платформа штучного інтелекту для корпоративних продажів, маркетингу та успіху клієнтів, яка розкриває можливості отримання доходу. Український єдиноріг - Ajax Systems, найбільший виробник систем безпеки в Європі. Ajax захищає понад 1 250 000 людей у 130 країнах.

Отже, оскільки Україна мужньо стикається з війною, важко сказати, якими будуть наслідки для стартап-сцени та як швидко Україна відновить свою фізичну та економічну інфраструктуру. Той факт, що країна переживала економічні труднощі ще за кілька років до війни, але все ж таки зуміла створити масштабовані та глобальні технології, свідчить про талановиту і стійку робочу силу яка спроможна подолати труднощі та відбудувати розвинену, конкурентоспроможну економіку.

Список використаних джерел:

1. Leading countries for startups worldwide in 2022, by total score. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.statista.com/statistics/1275240/leading-countries-startups-worldwide/>
2. StartupBlink: Ukraine Remains In The Global Top 50. [Electronic resource]. – Access mode: <https://techukraine.org/2022/05/31/startupblink-ukraine-remains-in-the-global-top-50/>

ЛОСЬ В.О.,

кандидат економічних наук, доцент

ГАРАНИНА А.В.,

*студентка 2 курсу ОС «Магістр» спеціальності «Економіка»,
Запорізький національний університет*

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АКТИВІВ ЕДТЕСН-КОМПАНІЇ «ADTALEM GLOBAL EDUCATION INC» МЕТОДОМ ФРАКТАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Сьогодні стан та тенденції фондового ринку є одним з найважливіших індикаторів, що відображає становище світової та національної економіки в країнах ринкового типу. На сучасному етапі розвитку світової економіки, під впливом глобалізаційних процесів, фондовий ринок постійно зростає та розвивається, привертаючи до себе все більше уваги з боку суспільства. Людство і раніше цікавилось законами поведінки таких непередбачуваних об'єктів, як фондовий ринок, однак, в умовах постійного технологічного розвитку, науковці, аналітики та інвестори отримали більше можливостей щодо обробки великого обсягу інформації за короткий проміжок часу та вкладання коштів в будь-які активи по всьому світу. На ряду з цими можливостями зросло і занепокоєння щодо втрати коштів в перманентних умовах ризику, яких знаходиться кожен гравець ринку, адже фондовий ринок – це складна економічна система, яка є чутливою і динамічною до зовнішніх (світових) та внутрішніх (національних) факторів впливу. Тому актуальною проблемою сучасного світу, яка потребує дослідження, є вивчення та застосування методів аналізу фондових ринків, а також оцінка ризику вкладень у фінансові активи.

Дослідження динаміки фондового ринку є важливою частиною теорії фінансових інвестицій. Практичний досвід показав, що існуючі методи аналізу фінансових активів є неефективними у періоди інтенсивних коливань та ринкових колапсів на фондовому ринку,

тому потрібен новий більш потужний інструмент. Таким інструментом став фрактальний аналіз, який виділяється своєю простотою та оригінальністю. Б. Мандельброт, досліджуючи економіку, виявив, що зовні довільні коливання ціни можуть підпорядковуватися прихованому математичному порядку у часі, який неможливо описати стандартними кривими. Тому, дослідивши симетрію коливань ціни, він довів, що за допомогою фрактальної теорії є можливість створити подібні до реальних цінові діаграми біржового курсу акцій або фондових індексів, а за допомогою фрактальної розмірності оцінити ризики вкладення в ті чи інші акції. Для більш точного оцінювання ризиків, які властиві деякому активу найчастіше використовують алгоритм R/S-аналізу, розроблений Г. Херстом. Це метод, який показує, що фондовий ринок має довготривалу пам'ять на довгострокових інвестиційних горизонтах, тобто минула поведінка ціни буде впливати на її майбутнє значення [1].

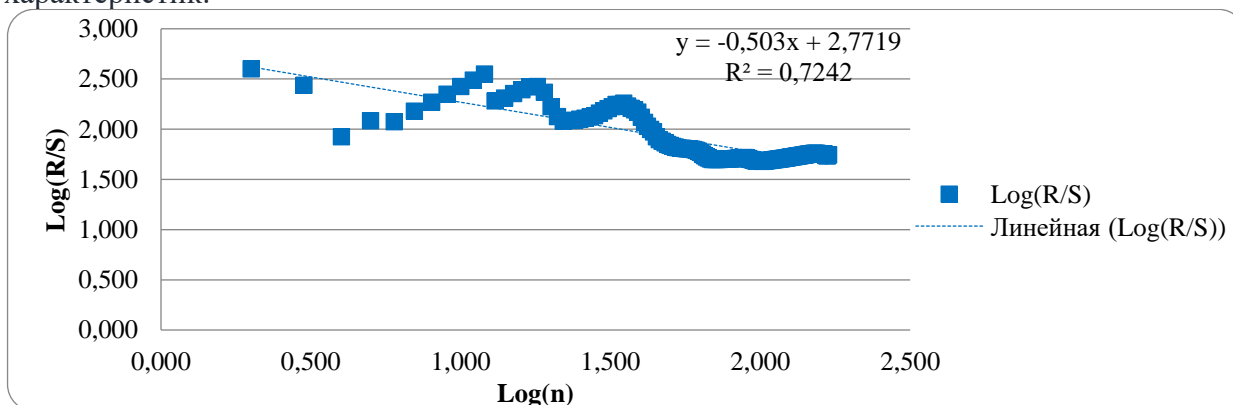
Розглянемо динаміку курсу акцій EdTech-компанії «Adtalem Global Education Inc». (корпорація, яка управляє комерційними вищими закладами, США, NYSE: ATGE) та застосування R/S-аналізу для дослідження фондового ринку США під час пандемії COVID-19. Динаміку цін акцій цієї компанії на основі даних сервісу Google Finance [2] за січень 2019р. – березень 2022р. представлено на рис. 1.

Рис.1. Динаміка цін акцій Adtalem Global Education Inc.

Проаналізувавши економічні події того періоду, можна зазначити, що активне зростання цін акцій компанії Adtalem Global Education Inc. було викликано введенням локдауну у зв'язку з пандемією COVID-19 та повним закриттям навчальних закладів. А падіння ціни акцій цієї компанії було викликано збільшенням числа студентів у медичних закладах у 3 кварталі 2021р. та появою штаму Omicron COVID-19 у лютому 2022р. [3].

На рис. 2, який також було побудовано на основі даних сервісу Google Finance [2] за січень 2019 р. – березень 2022р. показаний результат обчислення фрактальних характеристик.

Рис.2. Графічна інтерпретація результатів R/S-аналізу

Розв'язавши рівняння лінійної регресії отримали показник Херста для Adtalem Global Education Inc., який дорівнює 0,7293 та коефіцієнт вірогідності R^2 , який має наближене до 1 значення, що говорить про високу точність отриманих результатів.

Зважаючи на те, що значення показника Херста знаходиться на проміжку $0,5 < H < 1$, можемо зробити висновок, що часовий ряд є персистентним, тобто спостерігається збереження тенденції до зростання чи спадання показника як у минулому, так і в майбутньому. При цьому чим ближче значення H до 1, тим тренд сильніший і скоріше за все за його підйомом слідує підйом, а за спадом – спад. Крім цього за значенням показника Херста бачимо, що ціни на розглянутий актив поводяться передбачувано, а це означає, що ризики, пов'язані із цим активом, зменшуються.

Таким чином, акції EdTech-компанії «Adtalem Global Education Inc» є привабливими щодо інвестування.

Список використаних джерел:

1. Залюбовська С. С., Штельмах І. О. Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти. *Інформаційно-аналітичне агентство*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2018. 445 с.
2. Google Finance. URL: <https://www.google.com/finance> (дата звернення 11.04.2022).
3. COVID-19 Lockdown dates by country. Kaggle. URL: <https://www.kaggle.com/datasets/jcyzag/covid19-lockdown-dates-by-country> (дата звернення 12.04.2022).

ГОРБАШЕВСЬКА М.О.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та фінансів
ГЛУШАНИЦЯ А.В.,
студент 2 курсу ОС «Магістр»
спеціальності «Менеджмент організації і адміністрування»,
Маріупольський державний університет

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

Розвиток вітчизняної економіки, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції українських підприємств неможливо забезпечити без здійснення інвестицій в інноваційну сферу. Інноваційні процеси відіграють важливу роль в успішному розвитку підприємств та держави загалом, адже від рівня цих процесів залежить їх економічний та фінансовий стан.

Дана тема є досить актуальною, так як в жорсткій постійній конкурентній боротьбі за споживача та ринки збуту продукції, підприємства повинні постійно впроваджувати інновації, удосконалювати та розробляти нові вироби, впроваджувати прогресивні технології, системи управління та реалізації продукції, що виводить їх на новий рівень розвитку, приводить суспільство до прогресу. Фінансування цієї діяльності набуває все більшого значення в ринкових умовах господарювання. Лише такий підхід дозволить економіці країни перейти до високих технологій.

Інновації та інвестиції тісно пов'язані між собою та не можуть функціонувати одна без одної. Фінансовий успіх кожного з інноваційних проектів – це перш за все співвідношення показника фінансової віддачі до початкової інвестиції, а практично кожен

інноваційний проект можливо розглянути як інвестиційний, головною метою якого є отримання фінансового результату - прибутку.

Інвестиційна діяльність – це комплекс заходів і дій фізичних і юридичних осіб, які інвестують свої кошти для одержання фінансового результату - прибутку.

Інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг.

Інноваційно-інвестиційна діяльність – це процес реалізації результатів інтелектуальної праці в різних видах майнових та інтелектуальних цінностей, які мають грошову оцінку та вкладені в об'єкти підприємницької та іншої діяльності, в результаті якої формується прибуток або інший соціальноекономічний ефект. Велика роль у стимулюванні інвестиційно-інноваційної діяльності відводиться державі та політиці, яку вона проводить у цій сфері, адже, по-перше, формує правові засади ведення інноваційно-інвестиційної діяльності, а по-друге, впливає на зниження рівня ризиковості впровадження інновацій.

Процес створення інновації – тривалий і ризикований, передбачає залучення значних капіталовкладень і поєднання наявних ресурсів у просторі та часі відповідно до потреб виробничого циклу. Цим зумовлена необхідність державної підтримки пріоритетних напрямів НДДКР (науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт), які є основою для створення і впровадження майбутніх інновацій.

Формування в Україні інноваційної моделі економічного зростання потребує сприяння держави у створенні та ефективному функціонуванні інноваційної інфраструктури, особливо на міжгалузевому та регіональному рівнях. Створення інфраструктури інноваційної діяльності, комерціалізація результатів НДДКР, збереження розвинутої мережі малого інноваційного підприємництва є тим одним із небагатьох кроків на шляху відновлення економіки країни, розвитку освіти та науки.

Основними принципами здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності є: науковості, динамічності, компромісності, адаптивності, самоорганізації, саморегуляції. Однією із найважливіших функцій держави в ринковій економіці виступає функція створення нормативно-правової бази її функціонування. В Україні вже наявно сформована нормативно-правова база інноваційно-інвестиційної та наукової діяльності є незавершеною і позбавленою системного підходу, що підтверджує відсутність цілеспрямованої, послідовної державної політики у цих сферах і стримує створення інноваційної інфраструктури. Для вирішення даної проблеми рекомендовано сформувати спеціальний державний комітет, який би зайнявся аналізом наявних нормативно-правових актів, виявив основні суперечності та протиріччя та систематизував наявну законодавчу базу.

Задля покращення в майбутньому інвестиційного клімату України актуальним є питання перегляду та удосконалення нормативно-правової та організаційної бази, що в свою чергу забезпечить зростання сприятливого інвестиційного клімату на території нашої держави і формування основи для збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Україна володіє значним науковим потенціалом і для його підкріплення необхідно врахувати міжнародний досвід та створити органи фінансування та професійної консультації малого та середнього бізнесу, подібного до канадського СРН – IRAP (велика віддача при невеликому фінансуванні), що дасть можливість в разі збільшити науково-технологічний та інноваційний потенціал нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Вермінська О. М. Проблеми та перспективи інвестиційно-інноваційного розвитку України / О. М. Вермінська, П. А. Гориславець // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2010.

2. Володін В. Г. Питання правового регулювання залучення інвестицій в інноваційний розвиток в Україні. / В. Г. Володін // Інвестиції та інноваційний розвиток. – 2008.

3. Гришова І. Ю. Проблеми формування інноваційної системи України [Текст] / І. Ю. Гришова, Т. М. Гнатєва// Інноваційна економіка. – 2012.

КАЛІНІН В.В.,

*аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет*

ДО ПИТАННЯ ПРО ДИНАМІКУ СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Новітнім імперативом світового економічного розвитку є формування механізму, спрямованого на забезпечення постійного вдосконалення і оновлення організаційно-технологічної бази створення інновацій. Формування даного механізму вимагає перегляду підходів до розбудови інноваційної діяльності, забезпечення різномірного розвитку інноваційної сфери відповідно до умов кожного часового періоду.

Базові інновації, які поєднують у собі досягнення науки і техніки, отримавши втілення в товарах, технологіях, методах управління і сукупності споживчих властивостей, що відповідають наявним і прогнозованим запитам споживачів, є основою виникнення, розвитку та зміни технологічних укладів (табл.1). При цьому різні технологічні уклади певний час можуть співіснувати в одному часовому проміжку. Особливо це притаманно країнам, які не є світовими економічними лідерами. [1, с. 45]

Так, згідно з прогнозами міжнародних фінансових організацій, у перспективі наступних 10 років темпи зростання світової економіки будуть стабільними – на рівні 3% на рік (табл. 2). Рецесія відсутня в базовому прогнозі OECD, World Bank (WB), International Monetary Fund (IMF). Одночасно слід враховувати, що світова економіка розвивається з урахуванням циклічних коливань, і тривалість кожного циклу становить близько 10 років. Отже, ймовірність економічного спаду до 2030 р. є достатньо високою. [2]

За даними USDA, економіки, що розвиваються, у перспективі 10-12 років скорочуватимуть відставання від розвинених економік, нарощуючи питому вагу у світовому ВВП з 38% до 48% у 2030. [6]

Так, за обсягом реального ВВП найбільшою економікою у світі є США, і згідно з оцінками USDA, США збережуть лідерство до 2030 р. Однак розрив між США і Китаєм скоротиться до мінімуму (за методом оцінки ВВП за паритетом купівельної спроможності, Китай випередив США ще у 2014 р.), Індія витіснить Німеччину з четвірки лідерів. Станом на 2020 р., до трійки світових лідерів за рейтингом ПКС входили Китай, США та Індія. За оцінками OECD, ця розстановка сил збережеться до 2030 р., однак розрив між США та Індією скоротиться з 10% до 2,6%. [2] Таким чином, саме економіки, що розвиваються, стануть драйвером зростання світової економіки і споживчого попиту у світі, що відкриває можливості й для України з точки зору потенційної співпраці, зокрема в отриманні нових ринків збуту.

Крім того, за оцінками WB і IMF, до 2030 р. перелік найбільших економік світу істотно не зміниться. Лідерство належатиме тим країнам, які вже сьогодні виграють світову конкуренцію в технологіях та інноваціях, є лідерами в дослідженнях і розробках. Тобто рівень науково-технічного розвитку в сучасному світі є не лише одним із важливих показників соціально-економічного прогресу країни, а й основним ресурсом її економічного зростання, визначаючи місце країни у світовій економіці. Науково-технічна сфера, результати діяльності якої дедалі інтенсивніше залучаються до господарського обігу, формуючи економіку інноваційного типу, стає важливим чинником глобалізації. [5, с. 7] Індикатор утвердження інноваційної моделі економічного розвитку – масштабне

відтворення інноваційних процесів, здатних викликати докорінні зміни у всіх сферах економіки з переважанням їх результативності в наукомістких галузях, що становлять ядро технологічного укладу в структурі національної економіки. [5, с. 38]

Тобто розвинена наука, доступ до новітніх технологій на сучасному етапі виступають важливими складовими забезпечення динаміки світового економічного розвитку. Щорічно на дослідження компаніями світу витрачається майже 1,5 трлн. дол. США. Загальна сума витрат на ринку інновацій, включаючи капітал венчурних фондів, перевищує 25 трлн. дол. США. За даними ООН, обсяг венчурного капіталу у розвинених країнах за останні два роки збільшився на 87%. При цьому майже третина витрат на інновації припадає на сферу інформаційних технологій – 28%, 21% - на сферу охорони здоров'я, 16% - на автомобілебудування. [1, с. 138]

Інноваційно орієнтована економіка країн визначається наявністю низки специфічних рис:

- спрямованість відтворювального процесу на формування високого рівня технологічної конкурентоспроможності країни за рахунок нових знань, технологій та інформації;
- наявність науково-дослідної інфраструктури, що відповідає завданням зростання технологічної конкурентоспроможності до рівня найбільш розвинених країн світу;
- наявність технологічного і виробничого потенціалу – матеріальних і людських ресурсів, здатних забезпечити випуск конкурентоспроможної високотехнологічної продукції;
- високі значення показників економічної ефективності виробництва, що досягається за рахунок інноваційних чинників.

Побудова інноваційної моделі як системи відносин, інститутів і інституцій, які створюють належні умови для науково-технічного прогресу в межах країни, передбачає розробку і забезпечення реалізації тривалих програм економічного розвитку, створення механізму фінансування нововведень, створення системи відповідного інформаційного і науково-дослідного забезпечення тощо, що забезпечить підвищення технологічного рівня національної економіки.

Основні характеристики технологічних укладів [4]

Характеристика	Номер технологічного укладу та період його домінування					
	I	II	III	IV	V	VI
	1785-1835 рр.	1835-1885 рр.	1885-1935 рр.	1935-1985 рр.	1985-2035 рр.	з 2035 р
Країни – технологічні лідери	Великобританія, Франція, Бельгія	Великобританія, Франція, Бельгія, Німеччина, США	Німеччина, США, Великобританія, Франція, Бельгія, Швейцарія, Нідерланди	Країни європейської асоціації вільної торгівлі, Канада, Австралія, Японія, Швеція, Швейцарія	Японія, США, Німеччина, Швеція, країни ЄС, Південна Корея, Канада, Тайвань, Австралія	США, Японія
Розвинені країни	Німецькі держави, Нідерланди	Італія, Нідерланди, Швейцарія, Австро-Угорщина	Італія, Данія, Австро-Угорщина, Канада, Японія, Іспанія, Росія, Швеція	Країни соцтабору, Бразилія, Мексика, Китай, Тайвань, Індія	Бразилія, Мексика, Аргентина, Венесуела, Індія, Китай, країни Східної Європи, Індонезія, Туреччина	Країни ЄС
Ключовий фактор	Текстильні машини	Паровий двигун, верстати	Електродвигун, сталь	Двигун внутрішнього згорання, нафтохімія	Мікро- електронні компоненти	Інформаційна революція
Ядро технологічного укладу	Текстильна промисловість, текстильне машинобудування, виплавка чавуну, обробка заліза, будівництво каналів, водяний двигун	Паровий двигун, залізничне будівництво і транспорт, машинобудування, пароплавування, вугільна і верстатно-інструментальна промисловість, чорна металургія	Електротехніка, важке машинобудування, виробництво й прокат сталі, лінії електропередач, органічна хімія	Автомобіле- і тракторобудування, кольорова металургія, синтетичні матеріали, органічна хімія, добування і переробка нафти	Електронна промисловість, обчислювальна та оптиковолоконна техніка, програмне забезпечення, телекомунікації, роботобудування, добування і переробка газу	Нанотехнології, біоінформатика, гена інженерія, мікромеханіка, CALS-технології
Ядро нового укладу, що формується	Парові двигуни, машинобудування	Сталь, енергетика, важке машинобудування, неорганічна хімія	Автомобілебудування, органічна хімія, нафтовидобування і переробка нафти, кольорова металургія, автодорожнє будівництво	Радари, будівництво трубопроводів, авіаційна промисловість, газовидобування і переробка газу	Біотехнології, космічна техніка, тонка хімія	Нетрадиційна енергетика, космічні технології, нанотехнології, гена інженерія тварин і людини
Порівняння поточного укладу з попереднім	Механізація і концентація виробництва на фабриках	Зростання масштабів і концентрація виробництва на основі використання парових двигунів	Підвищення гнучкості виробництва на основі використання електродвигуна, стандартизація виробництва, урбанізація	Масове і серійне виробництво	Індустріалізація виробництва і споживання, подолання екологічних обмежень щодо енерго- і матеріалоспоживання	Енергозберігаючі технології, наноелектроніка, системи штучного інтелекту

Прогноз темпів зростання найбільших економік світу, % [2]

Країни	2016 р.	2017 р.	2018-2020 рр.	2021-2025 рр.*	2026-2030 рр. *
<i>Розвинуті економіки</i>					
США	1,5	2,3	2,2	2,1	2,1
Південна Корея	2,9	3,1	2,7	2,0	2,0
Велика Британія	1,9	1,8	1,6	1,7	1,8
Євросона	1,8	2,4	1,7	1,2	1,1
Франція	1,2	1,8	1,6	1,3	1,2
Німеччина	1,9	2,2	1,6	1,1	1,0
Японія	0,9	1,7	1,1	0,8	0,9
<i>Економіки, що розвиваються</i>					
Індія	7,1	6,6	7,8	7,6	6,8
Китай	6,7	6,9	6,1	5,4	5,0
Індонезія	5,0	5,1	5,2	5,0	5,0
Бразилія	≈3,5	1,0	2,7	3,2	3,1

* прогноз

Одним з найважливіших інструментів динамізації світового економічного розвитку на сучасному етапі виступає діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК). Напрямами впливу ТНК на динаміку світового економічного розвитку є такі: [1, с. 49]

- формування рівня та структури міжнародної конкурентоспроможності країн на світовому ринку товарів і послуг;
- провідна роль ТНК у забезпеченні руху капіталів та прямому іноземному інвестуванні;
- концентрація в межах ТНК найбільш наукоємних виробництв внаслідок їх визначальної ролі у створенні та передачі інновацій;
- створення міжнародного ринку праці в результаті розширення та прискорення трудової міграції та забезпечення конвергенції вимог щодо професійної підготовки.

Дієвість транснаціонального чинника у забезпеченні динаміки економічного розвитку підтверджується тим, що на 500 найбільших ТНК припадає майже 80% патентів і ліцензій на нові технології; в рамках ТНК здійснюється 75-80% загальносвітового обсягу НДДКР; ТНК реалізують 75-95% високотехнологічної продукції.

Фактично під впливом транснаціоналізації відбувається дерегуляція національних ринків, в результаті чого транснаціоналізація принципово змінює співвідношення національної, інтернаціональної і наднаціональної складових у механізмі функціонування світової економіки. В глобальній економіці формуються інтернаціональні відтворювальні цикли. Це означає, що реальні важелі впливу на економічну ситуацію на світовому рівні на сучасному етапі отримують глобальні компанії: виробництво продукції ТНК може здійснюватись в різних країнах, і на певній стадії транснаціональне виробництво «вбудовується» в структуру національної економіки. За даної ситуації перед державами постає завдання – або підпорядковуватись відтворювальним циклам ТНК, або використовувати переваги, якими володіє країна в системі міжнародного поділу праці. [3, с. 146-147]

Щодо України, наша країна зможе увійти в ТОП країн світової економіки до 2030 р. лише у тому випадку, якщо здійснить технологічний інноваційний прорив, який призведе до збільшення продуктивності праці більше ніж в 10 разів, для чого необхідно, перш за все, створити умови для розробки і впровадження інновацій. При цьому найважливішим чинником забезпечення технологічного лідерства виступає транснаціоналізація, зокрема через: [1, с. 45]

- вихід національно-державних інтересів за національні рамки у зв'язку зі створенням і розширенням сфери діяльності транснаціональних господарських структур;
- розгляд економічних проблем, що стоять перед країнами, через можливості їх вирішення в процесі включення національних економік до процесів транснаціоналізації;
- вплив транснаціональних компаній розвинутих країн на інші держави, що безпосередньо не залежать від вказаної групи країн;

- координацію національної і міжнародної економічної політик в процесі транснаціоналізації.

Список використаних джерел:

1. Михайлишин Л.І. Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект: монографія. Вінниця: ДонНУ. 2016. 314 с.
2. Прогноз розвитку світової економіки до 2030 р. URL : <https://strategy.uifuture.org/prognoz-rozvitku-sv%D1%96tovo%E2%84%A2-ekonom%D1%96ki-do-2030e.html>
3. Стадник В.В., Йохна М.А. Інноваційний менеджмент. К.: Академвидав. 2006. 464 с.
4. Теорії інноваційного розвитку. Циклічність економічного розвитку і роль інновацій у ньому. URL : https://pidru4niki.com/73255/investuvannya/teoriyi_innovatsiyного_rozvitku
5. Федулова Л.І. Інноваційна економіка. К.: Либідь. 2006. 480 с.
6. USDA Agency Reports. URL : <https://www.usda.gov/media/agency-reports>

ІЛЛЯШЕНКО С.М.,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки бізнесу та міжнародних економічних відносин,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
доктор хабілітований, професор
Економіко-гуманітарний університет (Польща)*

ІЛЛЯШЕНКО Н.С.,

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
старший науковий співробітник Науково-дослідної частини,
Сумський національний аграрний університет*

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Загострення конкуренції на світових і національних ринках, яке спричинене трансформацією технологічних укладів, глобалізацією економіки, зменшенням ресурсної бази, підвищенням вимог споживачів до товарних пропозицій тощо, актуалізує проблему пошуку товаровиробниками шляхів виживання і розвитку. Ця проблема є особливо гострою для промисловості, оскільки її розвиток впливає на темпи НТП і зростання у більшості галузей національної економіки. Природним шляхом вирішення зазначеної проблеми є створення і комерціалізація інновацій, перехід на їх основі на шлях інноваційного розвитку (у т.ч. у руслі концепції інноваційного випередження). Аналіз світових тенденцій економічного розвитку переконливо свідчить, що серед множини факторів, які його спричиняють, на чільні позиції вийшли інноваційні і їх роль стрімко зростає як в стабільних умовах, так і в період економічної кризи, зокрема, породженою трансформацією технологічних укладів. Наявні теоретичні і прикладні напрацювання показують, що найбільш перспективні траєкторії інноваційного розвитку промисловості лежать на перетині маркетингової та інноваційної діяльності [1, с. 21-31; 2, с. 43-60]. Їх раціональне поєднання дозволить знаходити недостатньо задоволені споживачькі запити, чи цілеспрямовано формувати їх (для радикальних інновацій, впровадження яких приводить до докорінних трансформацій існуючих галузей, їх згортання чи формування нових), розробляти, виготовляти і просувати на ринку нову (модернізовану) продукцію, яка задовольнить ці запити повніше і ефективніше, ніж продукція конкурентів.

Світовим співтовариством у питаннях вибору та управління реалізацією ефективних стратегій інноваційного розвитку накопичено значний досвід. Проте пряме, без відповідної адаптації, його перенесення на вітчизняний ґрунт лише дискредитує саму ідею інноваційного прискорення розвитку промисловості. Слід також зазначити недостатнє розроблення комплексу питань, пов'язаних з обґрунтуванням моделей раціонального поєднання маркетингової і інноваційної діяльності промислових підприємств, забезпеченням умов їх узгодженої взаємодії з метою управління вибором і реалізацією перспективних стратегій інноваційного розвитку, з огляду на наявний потенціал конкретних підприємств, стадії життєвого циклу їх продукції, тенденції розвитку НТП тощо.

Таким чином актуалізуються дослідження спрямовані на розроблення і наукове обґрунтування підходів до управління стратегіями інноваційного розвитку промислових підприємств на основі забезпечення узгодженої взаємодії їх інноваційної і маркетингової діяльності з урахуванням тенденцій і темпів розвитку НТП і спричинених ним поточних і прогнозованих змін умов зовнішнього макро- і мікросередовища. Це дозволить підвищити обґрунтованість і ефективність процесів інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств, що сприятиме формуванню передумов їх стійкого розвитку, а разом з тим і національної економіки у цілому.

Відповідно до викладеного розроблено засади організаційно-економічного механізму управління формуванням і реалізацією стратегій інноваційного розвитку промислових підприємств, який дозволяє привести у відповідність їх внутрішні можливості інноваційного розвитку (потенціал інноваційного розвитку) до зовнішніх, що досягається в процесі забезпечення узгодженої взаємодії маркетингової і інноваційної діяльності: маркетингу інновацій і інноваційного менеджменту). Визначено сутність і зміст складових зазначеного механізму: функції, принципи формування і функціонування, структуру і склад підсистем та їх елементів, суб'єкт і об'єкт управління, методи та інструменти управління, критерії оцінки ефективності тощо. Окреслено склад і обґрунтовано роль основних передумов успіху інноваційного розвитку промислового підприємства, зокрема: системи управління; інформаційного забезпечення; знань, умінь, креативності і досвіду персоналу; інноваційної культури команд інноваційних проектів і підприємства у цілому; ефективності науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) та робіт маркетингу інновацій (маркетингового забезпечення інноваційного процесу); прогресивних виробничих потужностей і технологій виробництва; наявності резервів виробничих потужностей; системи ресурсного забезпечення тощо. Це надає можливість цілеспрямовано управляти формуванням і впровадженням стратегій інноваційного розвитку конкретних промислових підприємств в перманентного мінливих умовах розвитку сучасної економіки, що спричинені розгортанням четвертої промислової революції і трансформацією технологічних укладів (завершенням п'ятого і формуванням основ шостого), забезпечити високу конкурентоспроможність промислових підприємств-інноваторів на національному і зарубіжному ринках.

Слід зазначити, що маркетинг інновацій відіграє подвійну роль в інноваційному процесі, використання його інструментів і методів дозволяє:

- визначити перспективні напрями інноваційної діяльності на основі аналізу векторів дії факторів зовнішнього макро- і мікросередовища, з урахуванням наявного потенціалу інноваційного розвитку промислового підприємства [3];
- провести ринкове тестування і комерціалізувати інноваційну продукцію (формування і стимулювання попиту, просування на ринку і збут) [4].

Відповідно, комплекс дій з управління НДДКР включає:

- розроблення концепції інноваційного продукту;
- виготовлення та лабораторні випробовування його дослідних зразків;
- доопрацювання продукту за результатами випробовування у комерційних умовах;
- модифікацію інноваційного продукту (якості, властивостей, дизайну тощо) на етапах його життєвого циклу;

- розроблення і техніко-економічне обґрунтування раціональних в існуючих умовах стратегій інноваційного розвитку промислового підприємства.

Розроблено укрупнену схему забезпечення узгодженої взаємодії комплексів робіт маркетингу інновацій і НДДКР в процесі реалізації окремих елементів стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства на етапах інноваційного і життєвого циклу інноваційного продукту. Запропонована схема деталізована у відповідності до можливих варіантів інноваційного процесу, виділених за типом інноваційного бізнесу, масштабами діяльності аналізованого промислового підприємства, а також за ступенем радикалізації створюваних інновацій [5].

Окреслено сукупність можливих конфліктів як всередині команд інноваційних проектів, а також промислового підприємства-інноватора у цілому, так і у взаємодії підприємства-інноватора з іншими суб'єктами інноваційного процесу (економічними контрагентами та контактними аудиторіями). Розкриті можливі причини виникнення конфліктів, запропоновані рекомендації щодо впровадження системи заходів спрямованих на їх розв'язання.

Підсистеми і елементи зазначеного механізму доведено до рівня методичних інструментів і практичних рекомендацій, вони пройшли практичну апробацію на машинобудівних підприємствах Харківської і Сумської областей. Її результати показали, що практична реалізація розробленого організаційно-економічного механізму управління стратегіями інноваційного розвитку промислових підприємств надає можливість суттєво підвищити обґрунтованість і ефективність вибору за формалізованими процедурами перспективних напрямів їх інноваційного розвитку, формувати в їх руслі відповідні інноваційні стратегії для реалізації яких є необхідні і достатні внутрішні та зовнішні умови.

Елементи зазначеного механізму можуть бути безпосередньо застосовані у різних сферах та галузях промисловості, на різних рівнях управління переходом окремих підприємств і підприємницьких структур до стійкого інноваційного розвитку у т.ч. у руслі концепції інноваційного випередження, а разом з тим, і економіки України у цілому.

Подальші дослідження повинні бути спрямованими на урахування особливостей інноваційного розвитку промисловості в умовах четвертої промислової революції, а також умовах формування і розвитку цифрової економіки, що буде сприяти забезпеченню конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств на міжнародних ринках.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко Н.С. Організаційно-економічні засади інноваційного маркетингу промислових підприємств: монографія. Суми : «Вид-во СумДУ», 2011. 192 с.
2. Ілляшенко Н.С. Управління випереджаючим інноваційним розвитком промислових підприємств : монографія. Суми : ТОВ Триторія, 2019. 504 с.
3. Illiashenko S., Shypulina Yu., Gryshchenko O., Illiashenko N. The Information Support System's Formation of Marketing Innovative Decisions in Ukrainian Companies. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. Vol. 29. № 6s. pp. 1066-1073.
4. Ілляшенко С.М., Шипуліна Ю.С. Маркетинговий супровід комерціалізації інноваційної продукції підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2020. Випуск 40. С. 447-453.
5. Illiashenko S.M. Innovative process rational choice grounding in organization. *Marketing and Management of Innovation*. 2015. № 2. pp. 11-20.

*КУЧИНСЬКА А.С.,
студентка 4 курсу ОС «бакалавр»
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет*

СПІЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В економічній літературі під терміном "спільне підприємство" розуміють одну з форм міжнародного співробітництва, яка є юридично закріпленою угодою між суб'єктами господарювання різних країн про створення самостійної організаційної одиниці, у межах якої партнери домовляються про часткове об'єднання всіх видів ресурсів, спільне виконання певних видів діяльності та пропорційний розподіл прибутку і ризику. СП є найбільш розвиненим видом спільної підприємницької діяльності [1].

Під час створення спільного підприємства кожен з партнерів має на меті свої цілі. Українські партнери зацікавлені, передусім, у фінансових ресурсах, використанні новітньої техніки і технології, управлінського досвіду, комплектуючих і матеріалів, що має сприяти розвитку експортного потенціалу, підвищенню конкурентоспроможності продукції, а також зниженню різного роду ризиків. Своєю чергою, зарубіжні партнери під час створення спільних підприємств дбають лише про свої інтереси, які полягають в освоєнні нових ринків, зниженні витрат виробництва, використанні дешевої робочої сили, одержанні нових технологій тощо [2]. Таким чином, в умовах суверенного економічного розвитку необхідність створення і диверсифікації діяльності спільних підприємств в Україні формується завдяки таким основним чинникам:

1. Поглиблення загальносвітових процесів інтернаціоналізації, транснаціоналізації і глобалізації виробництва товарів і послуг, фінансово-кредитних відносин і створення на цій основі глобальних і регіональних економіко-технологічних систем і структур;

2. Перехід до відкритої економічної системи, яка об'єктивно повинна залучати щоразу більше світогосподарських факторів і джерел для власного прогресивного розвитку;

3. Потреби розв'язання завдань щодо ринкового реформування економіки, створення конкурентного середовища, подолання кризових явищ, а саме в інвестиційно-виробничій сфері, структурної перебудови, удосконалення торговельних і платіжних відносин України із зарубіжними партнерами тощо [3]. На рисунку 1 представлена класифікація СП, що існують на сьогодні.

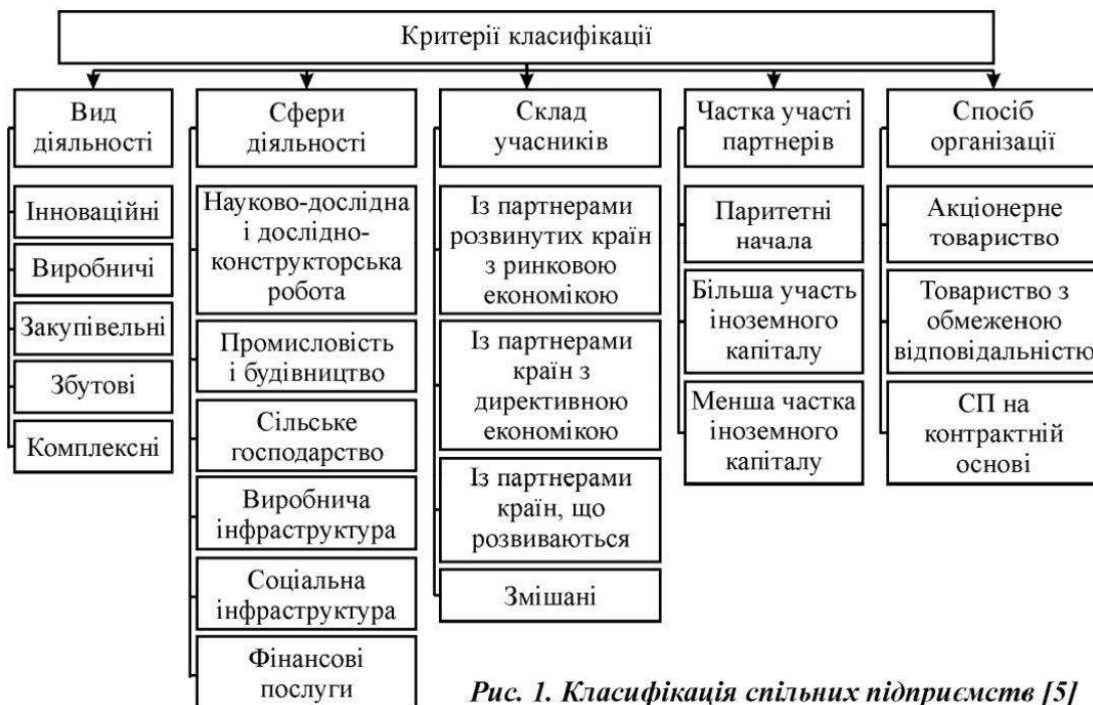

Рис. 1. Класифікація спільних підприємств [5]

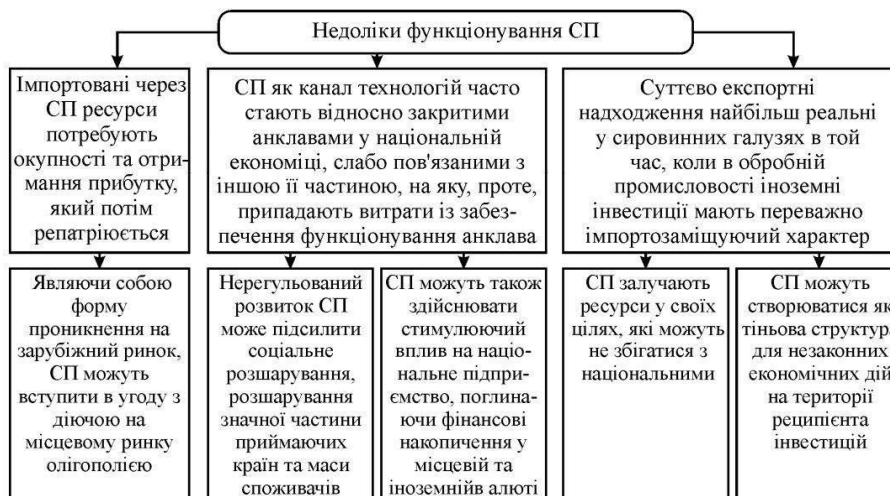
Передумовами формування спільних підприємств є процес інтернаціоналізації виробництва і капіталу, який супроводжується створенням нових форм міжгосподарської взаємозалежності. Сьогодні важливого значення у світовій економіці набуває кооперація, яка здійснюється через спільні форми господарської діяльності [4]. Створення СП є позитивним явищем, яке характеризує залучення інвестицій, що завжди сприяє зростанню економіки, особливо в умовах кризи (рис. 2).

Рис. 2. Переваги прямих інвестицій для приймаючої країни [7]

Незважаючи на всі позитивні характеристики СП, існують також і негативні наслідки утворення на території України таких суб'єктів господарювання (рис. 3).

На сучасному етапі СП функціонують переважно у таких галузях, як внутрішня торгівля (27%), харчова промисловість (18%), машинобудування і металообробка (14%), чорна і кольорова металургія (6%), зовнішня торгівля (5,4%), транспорт і зв'язок (5,1%), легка промисловість (4,0%), хімічна промисловість (3,9%), будівництво (3,7%). Найбільша кількість СП зосереджена у м. Києві, Львівській, Одеській, Дніпропетровській, Закарпатській областях. У 2020 році питома вага внесків іноземних інвесторів у статутні фонди СП оцінюється у 67% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України. Іноземні інвестиції у формі СП розподіляються за регіонами України вкрай нерівномірно. Зокрема, можна виділити регіони, де обсяг іноземних інвестицій в СП досягає значення 100 млн.дол. В цілому на основі означених тенденцій щодо розмірів іноземних капіталовкладень у рамках СП можна зробити висновок про інвестиційну привабливість різних регіонів України [6].

Рис. 3. Недоліки прямих інвестицій для приймаючої країни [7]

Вищі темпи зростання кількості спільних підприємств спостерігаються у прикордонних регіонах України, зокрема у Львівській обл. Факторами, що сприяють розвитку СП у Львівській обл., є: вигідне географічне положення, високий виробничий потенціал, наявність висококваліфікованих кадрів, бажання підприємців створювати СП. Для Львівщини створення СП є основною формою залучення іноземних інвестицій. Більшість СП Львівської обл. випускають швейні вироби, меблі, взуття, продукти харчування, надають послуги. Наукомістка продукція поки що не знайшла належного місця в діяльності СП.

Прикладом успішного СП довгі роки залишалася компанія Sony Ericsson, створена на базі японської компанії Sony Corporation з випуску електроніки і шведської телекомунікаційної компанії Ericsson. Метою цього партнерства є випуск стільникових телефонів. Таке формування утворилося з метою об'єднання здібностей Sony у виробництві побутової техніки з лідерськими позиціями Ericsson завдяки передовій технології у сфері зв'язку [8]. Наступним прикладом функціонування СП за кордоном є підприємства-конкуренти в автомобілебудівній галузі, зокрема компанії "Ford" і "Mazda". Їхнє партнерство спрямоване на реалізацію проекту з виробництва автомобілів марок Ford Mustang і Mazda RX, який на сьогодні є досить успішним у світі [9].

Певний інтерес викликає також питання кадрового забезпечення СП України. Як показала практика, співвідношення між іноземними й українськими громадянами в СП нахиляється в бік українського персоналу - в середньому на таких підприємствах працює 85% українців [3]. При проведенні своїх операцій в Україні вищий керівний склад СП орієнтується на локальні трудові ресурси, оскільки ціна української робочої сили значно нижча, ніж у країнах із розвинutoю економічною системою; кваліфікація українських фахівців не поступається перед західними спеціалістами (хоча іноді корисно проводити тренінги на базі спеціальних методів для підвищення кваліфікації; українські фахівці знають місцеві особливості роботи, включаючи локальну культуру; український персонал має зв'язки з потенційними клієнтами на внутрішньому ринку тощо).

Результати розрахунку показників економічної ефективності за-свідчили наявність великої кількості нерозв'язаних проблем у діяльності спільних підприємств стосовно сфер, до яких вони відносяться. На прикладі виробництва можна зрозуміти, що існують труднощі із впровадженням нової технології через перепони, які ставлять митні служби та центр стандартизації при закупівлі імпортного обладнання; відсутність в ряді випадків реакції з боку постачальника обладнання на акт рекламації; невідповідність у темпах розвитку технологій на СП та підприємствах-суміжних; труднощі, пов'язані з комп'ютеризацією виробничого процесу; недосконалість виробничого процесу у зв'язку з відсутністю оборотних засобів, комплектуючих, запчастин для обладнання; підвищення собівартості виробництва у зв'язку з подорожчанням електроенергії і бензину [4].

Таким чином, проаналізувавши тенденцію щодо створення спільних підприємств в Україні, можна стверджувати, що обсяг іноземних інвестицій, вкладених в економіку України, залишається незначним, оскільки на сьогодні відсутні надійні інструменти захисту інвесторів від можливості втрати частини інвестицій, відбуваються постійні зміни в законодавстві, що перешкоджає залученню інвестицій до національної економіки, потенційні інвестори мало поінформовані щодо можливостей інвестування, існують певні труднощі в отриманні кредитів зі сторони іноземних суб'єктів інвестування, процедура юридичного оформлення СП недосконала, система податків є високою і неприйнятною для інвесторів, приділяється недостатня увага питанням політичного та страхового ризиків. Отже, підприємства з іноземним капіталом є прогресивною формою господарювання, інструментом формування ринкових відносин в економіці України. Вони, як форма міжнародного співробітництва, мають вагомий вплив на інтеграційні процеси у світову систему господарювання. Тому доцільно проводити подальші дослідження у напрямі окреслення перспективних напрямів активізації діяльності СП в Україні.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко А.В. Роль спільних підприємств з іноземними інвестиціями у розвитку економіки України / А.В. Дмитренко // Економічний форум. – 2011. – 157 с.
2. Погребняк Л.В. Спільні підприємства : навч. посібн. Л.В. Погребняк. – Львів : Вид-во ЛНАУ, 2010. – 160 с.
3. Торгова Л.В., Хитра О.В. Спільні підприємства в Україні: Організаційно-економічний механізм і ефективність функціонування. – К.: Фада, ЛТД, 2005. – 218 с.
4. Федоренко В.Г. Інвестиційний менеджмент /В.Г. Федоренко. – К. : Вид-во МАУП, 2003 р. – 344 с.
5. Види підприємств та їх класифікація. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://pidruchniki.ws/16280414/ekonomika/vidi_pidpriemstv_klasifikatsiya
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Доступний з <https://www.ukrstat.gov.ua>
7. Бичкова А.М. Спільні підприємства як форма залучення іноземного капіталу /А.М. Бичкова, С.М. Безродна [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://intkonf.org/bichkova-am-bezrodna-sm-spilni-pidpriemstva>
8. Інтернет-енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://everything.explained.at/Sony_Ericsson/
9. Christian Fea Lessons Learned From High Profile Joint Venture Examples. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.christianfea.com/lessonslearned-from-high-profile-joint-venture-examples/>

ПЕРЕВЕРЗЄВА А.В.,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів та економіки міжнародного туризму,*

БАРСУКОВ Д.М.,

*студент 2 курсу ОС «Магістр» ОП «Міжнародна економіка»,
Запорізький національний університет*

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Сучасні економічні реалії, необхідність післявоєнного відновлення потребує значної кількості ресурсів, тому створення сприятливого середовища для їх залучення є вкрай важливим для країни. Адже, ресурсний потенціал може бути реалізований повною мірою за

умови сприятливих умов та середовища для посилення інвестиційних процесів. Зазначені умови формують інвестиційний клімат, який сприяє, з одного боку, підтримці інвесторів, а з іншого – залученню нових інвестицій.

Зауважимо, що в національній економіці існує значна кількість перешкод на шляху поглиблення інвестиційних процесів. Серед найголовніших необхідно виділити:

- недосконалість законодавчих ініціатив щодо регулювання інвестиційної діяльності;
- недовіра ринкового механізму та його неефективність в існуючих умовах;
- недостатній рівень зацікавленості в залученні інвестицій;
- недосконалість системи гарантування інвестицій;
- високий рівень монополізації;
- значний рівень інфляції тощо.

Необхідно підкреслити, що реформування економіки, яке покликане забезпечити макроекономічну стабільність, здебільшого теоретично сприяють створенню сприятливого інвестиційного клімату, а в реальності, інструменти і заходи, що використовуються є недостатніми або недосконалими для суттєвої активізації інвестиційних процесів у національній економіці. Тобто, глобальна криза, політична та економічна нестабільність у поєднанні з внутрішніми чинниками недосконалості інвестиційного середовища стримують активізацію інвестиційних процесів.

Значущість формування сприятливого інвестиційного клімату особливо актуалізується в умовах необхідності післявоєнного відновлення України. Чинники, котрі впливають на формування сприятливого інвестиційного середовища можна поділити на дві групи [1]:

- жорсткі: робоча сила, природні ресурси, бізнес-середовище, інфраструктура тощо;

- м'які: ділове середовище, правила та норми, відкритість влади, досвід тощо.

Підкреслимо, що перед національною економікою постає важливе завдання залучення якомога більшої кількості інвесторів для відновлення країни. Для цього необхідним є:

- вдосконалення нормативно-правової бази щодо залучення інвесторів та регулювання їх діяльності, гарантування повернення інвестицій;

- розробка виваженої політики щодо досягнення макроекономічної стабільності, перш за все скорочення рівня інфляції;

- вивчення успішного досвіду іноземних партнерів щодо підвищення рівня інвестиційної привабливості;

- підготовка кадрів або підвищення кваліфікації в галузі інвестиційної діяльності;

- досягнення політичної стабільності;

- чітке визначення міри впливу держави та ділових кіл на формування інвестиційної складової;

- створення позитивного іміджу країни як надійного партнера в інвестиційній діяльності тощо.

Впровадження зазначених заходів дозволить підвищити рівень довіри міжнародних інвесторів, забезпечує впевненість щодо гарантування повернення інвестиційних ресурсів. Чим більше надійних партнерів бути мати Україна, тим більше можливостей для післявоєнного відновлення в поєднанні з внутрішніми ресурсами.

Підкреслимо, що кінцевою метою створення сприятливого інвестиційного клімату є розуміння того, що кінцевою метою є підвищення рівня добробуту нації, підвищення якості життя, вдосконалення умов праці та індивідуальний розвиток людини. При цьому, зазначимо, що важливим є не лише залучення інвестиційних ресурсів, але й ефективне управління ними, що можливо досягти лише за умови поєднання виваженої інвестиційної політики держави за свободою введення бізнесу.

Таким чином, післявоєнне відновлення України потребуватиме значної кількості ресурсів, залучити які можна лише за умови створення сприятливого інвестиційного клімату, котрий дозволить не лише зацікавити інвесторів, але втримати їх, мотивувати до активізації діяльності тим самим, підвищуючи як власний добробут, так і добробут українців.

Список використаних джерел:

1. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів. Київ: Київський міжнародний інститут соціології у партнерства, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2013. 50 с.

СИТНИКОВ М.М.,
доктор філософії, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
СИТНИКОВА Т.М.,
методист навчального відділу,
НУ «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Глобальні трансформації сучасного різноманітного, суперечливого і цілісного світу пов'язані з прискореним розвитком науково-технологічної сфери, інформаційних, управлінських і комунікативних технологій, структурними змінами в виробничій, економічній і фінансовій діяльності підприємств, транснаціональних корпорацій і монополій. Головною метою економічної політики соціального спрямування є підвищення якості життя і добробуту всіх прошарків населення. Економічне зростання і економічний розвиток мають спільні установки, хоча і не існує прямої залежності. В підґрунті економічного зростання знаходиться не саме виробництво, а виробничі спроможності, здатність здійснювати виробництво. В той час як економічний розвиток є перехід від одного якісного стану до іншого, і в переважній більшості, саме він пов'язаний зі змінами рівня життя. Але і економічне зростання і економічний розвиток пов'язані з надходженням інвестицій і інвестиційною діяльністю в країні. Глобалізація світової економіки і прагнення інтегруватись у світовий господарський комплекс, ставлять перед Україною питання про власне геополітичне позиціонування. Більш того, сьогодні для нашої держави проблема визначення свого реального місця у світі стає критичною. Адже правильний вибір буде визначати успішний економічний розвиток країни, підвищення рівня якості життя населення і її здатність максимально ефективно інтегруватись в глобальний простір. Сама ж реалізація соціально орієнтованих інтеграційних планів залежить від того, чи зможе країна у визначений термін залучити критичну масу інвестицій. Таким чином, зараз перед Україною постає подвійне завдання - визначення пріоритетів розвитку і побудова ефективної інвестиційної моделі, здатної забезпечити фінансування модернізації і нарощування виробничих потужностей і формування інвестиційних ресурсів та їхнє зосередження у визначених галузях і напрямках - пріоритетна задача сьогодні для економіки соціального напрямку. Рівень інноваційного розвитку в Україні не враховує принципів Європейського інноваційного табло, а економічний розвиток країни, який безпосередньо залежить від інноваційної і інвестиційної активності, показує недостатню державну підтримку інноваційної діяльності і залучення прямих іноземних інвестицій. В країнах Євросоюзу інноваційний розвиток будується на ефективній взаємодії регіональної влади, яка займається розвитком інноваційної інфраструктури і кластерною політикою, та держави, що задіяна у вирішенні національних проблем з залученням організаційно-правових, інформаційних, фінансових та інституційних складових, що складає основу їхнього економічного розвитку. При цьому пріоритет надається регіональному економічному розвитку, який ґрунтується на новій техніці, інноваціях та наукових дослідженнях. Кожна з країн використовує свої переваги з того чи іншого критерію [1]. Інноваційний розвиток країни характеризується такими показниками як людські ресурси, фінансування та підтримка інновацій, розвиток підприємництва, відкритість та ефективність наукових досліджень, інтелектуальні активи та інш. В економічно розвинених європейських країнах впроваджується політика в галузі науки, техніки і технологій, яка за основну мету має інноваційну та науково-

технологічну консолідацію для вирівнювання рівнів науково-технічного і технологічного розвитку країн шляхом активної співпраці, а також участі у сумісних науково-технічних програмах. В межах цих програм передбачено залучення витрат на наукові дослідження та розробки в обсязі не менше 3% від ВВП (інтенсивність R&D). Найбільш розвиненими країнами у цьому плані є Фінляндія (3,78 %), Швеція (3,37 %), Данія (3,09 %), Німеччина (2,84 %). Найменший показник у Кіпру, Словаччини, Румунії та Болгарії (від 0,48 до 0,68) [2]. Для розвитку регіональної інноваційної діяльності і інновацій в Україні в цілому, є доцільним використання досвіду інноваційно розвинутих країн. Протягом останнього часу інноваційно-інвестиційна політика місцевої влади і місцевого самоврядування регіону спрямована на збільшення обсягів залучення інвестицій і інновацій в економіку області, реалізацію економічних та соціально важливих для регіону інноваційно-інвестиційних проектів, з залученням всіх джерел ресурсів, основними з яких залишаються власні кошти підприємств, кошти державного та місцевого бюджету, ресурси фінансово-кредитних установ, іноземні інвестиції тощо. Дані таблиці 1 показують, що у регіоні спостерігається тенденція зменшення надходження прямих іноземних інвестицій.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції (інструменти участі в капіталі) в економіці Запорізької області з 2015 по 2021 рр., млн. дол. США *

Роки	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
бсяг	914,3	698,9	1515,3	1585,8	1725,7	1427,8	1971,0

*Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Причинами що впливають на надходження інвестицій можна вважати війну , невизначеність економічної і банківської політики, адміністративного, митного та податкового законодавства, це заважає залученню не тільки системних, але і не великих іноземних інвесторів. У 2019 році економіку області надійшло інвестицій з понад 50 країн світу. Основними країнами-інвесторами, на які припадала лівова частка загального обсягу ПІІ були: Нідерланди 654,2 млн. дол.. США, Кіпр 441,6 млн. дол.. США, Британія та Північна Ірландія 158,2 млн. дол.. США, Словаччина 130,6 млн. дол.. США, Чехія 48,7 млн. дол. США, Швейцарія 35,9 млн. дол.. США та Австрія 21,2 млн. дол.. США. У 2021 році економіку області надійшло інвестицій з 19 країн світу. Основними країнами-інвесторами, на які припадала лівова частка загального обсягу ПІІ були: Нідерланди 808,6 млн. дол.. США, Кіпр 435,0 млн. дол. США, Британія та Північна Ірландія 202,8 млн. дол. США, Словаччина 188,2 млн. дол. США, Чехія 72,6 млн. дол.. США, Швейцарія 39,1 млн. дол.. США . [3] Обсяг інвестицій з Європейського Союзу (1631,3 млн. дол. США) значно перевищують інвестиції з Російської Федерації та США (3,2 та 9,6 млн. дол. США відповідно) (табл. 2).

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції у Запорізьку область з країн ЄС та РФ і США у період 2015-2021 рр., млн.. дол. США*

Роки	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Країни ЄС	808,1	565,7	1384,4	1454,1	1583,8	1185,3	1631,3
РФ	7,0	5,7	5,1	3,8	3,1	2,4	3,2
США	1,3	2,4	2,4	2,3	5,5	5,2	9,6

*Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Як видно з таблиці лівову частку інвестицій в економіку області складають надходження з країн Європейського Союзу. У 2019 році за надходженнями прямих іноземних інвестицій Запорізька область посіла 5 місце (1725,7 млн. дол.. США) після Полтавської (1876,8 млн. дол. США), Донецької (2204,6 млн. дол.. США), Дніпропетровської (5430,3 млн. дол. США) і м. Київ (18065,3 млн дол США). Аутсайдерами були Кіровоградська (147,7 млн. дол.. США), Чернівецька (62,6 млн. дол.. США) і Тернопільська області (45,6 млн. дол. США) [71]. У 2021 році за надходженнями прямих іноземних інвестицій Запорізька область посіла також 5 місце (1971,0 млн. дол.. США) після , Донецької (2154,6 млн. дол.. США), Полтавської

(3029,8 млн. дол. США), Дніпропетровської (7294,1 млн. дол. США) і м. Київ (17219,2 млн. дол. США). Аутсайдерами були Кіровоградська (207,0 млн. дол. США), Чернівецька (62,6 млн. дол. США), Тернопільська області (71,0 млн. дол. США) і Чернівецька (63,6 млн. дол. США) [3]. Аналіз інвестиційно-інноваційної діяльності Запорізького регіону показує необхідність розбудови та активізації інноваційного напрямку інвестиційних процесів та вирішення наступних проблем, що перешкоджають ефективному переходу регіональної економіки на розвиток інноваційної політики: а) подолання економічної кризи, яка викликали суттєве зменшення доходів та, відповідно потоків капіталів суб'єктів господарювання і занепад на цій основі крупних наукових та науково-промислових комплексів; б) створення механізму венчурного фінансування та кредитування, який забезпечував би можливість входження банків у власний капітал підприємств; в) розробки дієвого механізму державного фінансування нововведень, а також науково-дослідних робіт у ВНЗ; г) переходу національної інноваційної політики до стратегій інноваційного розвитку економічно розвинених країн; д) розуміння природи інновацій як системного процесу, пов'язаного з такими інструментами, як вільні економічні зони, території пріоритетного розвитку, технопарки, венчурні компанії, інвестиційні центри та інкубатори; е) недостатність фінансування фундаментальних наукових досліджень з боку держави, відсутність уваги до соціально спрямованих інноваційних проектів, недосконала податкова система, високі ціни кредитів, нерозвиненість фондового ринку; є) подолання бідності населення, що обмежує базу кредитних ресурсів та внутрішні ринки через низький рівень споживання. Сукупність екзогенних (дефіцит ресурсів, відсутність бажання змін, фінансова та кредитна політика тощо) та ендогенних (сама інновація) факторів створює ефект самогальмування і який виражається у повільності розвитку нового технологічного устрою, недостатності забезпечення ресурсами, недостатнім фінансуванням та недієздатною інноваційною політикою. Важливість проблеми забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів, і країни в цілому, породжує необхідність як можна швидше вирішувати питання координації і адаптації інноваційної політики розвинених країн до загальної національної інноваційної стратегії і державної інноваційної політики.

Список використаних джерел:

1. Полякова Ю.В. Порівняльна характеристика інноваційної діяльності ЄС та України. Інноваційна економіка. 2014. №6. С.37-42.
2. Ситников М.М., Мелещенко А.І. Регіональний соціально-економічний розвиток України в ракурсі інноваційної політики ЄС. Інфраструктура ринку. 2019. №37. С.93-99. URL: <http://www.market-infr.od.ua>
3. Національний банк. Статистика зовнішнього сектору України за методологією 6-го видання "Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції" (МВФ, 2009) : веб-сайт URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1> (дата звернення 18.11.2021)

ЛАЗНЕВА І.О.,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин,

МІНАКОВ О.С.,

студент 2 курсу ОС «Магістр»

спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,

НУ «Запорізька політехніка»

КИТАЙСЬКА РЕСУРСНА БІЗНЕС-МОДЕЛЬ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З КРАЇНАМИ АФРИКИ

Вагоме місце у зовнішній політиці Китайської народної республіки (КНР) займають країни Африки. Китай має широкі політичні інтереси на Африканському континенті та

реалізує послідовну політику в цьому напрямку. Так, 12 січня 2006 року уряд КНР опублікував політичний стратегічний документ «Політика Китаю щодо Африки» [1], в якому були викладені цілі та зміст політики КНР стосовно відносин з державами Африканського континенту.

В останнє десятиліття експерти пов'язували безпрецедентне зростання ВВП багатьох африканських країн (в середньому – 5,5%) саме за участю Китаю в їхньому розвитку. Китай з 2009 року – головний торговий партнер і один з провідних донорів та інвесторів Африки [2]. Проте економічні відносини Китаю з африканськими країнами мають і негативні аспекти, зокрема масова міграція громадян Китаю, масштабна вирубка лісів, переповнення африканського ринку китайськими товарами.

Протягом тривалого періоду часу Африканський континент виступає привабливим місцем для іноземних інвестицій. Значні успіхи в розвитку деяких країн даного континенту (наприклад, Ботсвани, Нігерії, Ефіопії, ПАР, Гани, Руанди) притягують міжнародних інвесторів з найбільш розвинених країн.

Китай в першу чергу розглядає країни Південної та Західної як постачальника природних ресурсів і території для реалізації стратегії інтернаціоналізації китайського бізнесу. Для країн Африки відносини з Китаєм важливі були з точки зору імпорту товарів, нових технологій і продукції з високим рівнем валової доданої вартості, інфраструктурних проєктів, розвитку сільського господарства, переробної промисловості.

Причини зацікавленості основних гравців світового ринку в природно-ресурсній базі країн Африки на південь від Сахари полягають у наступному [3]:

1. Висока якість африканської нафти (відрізняється зниженим вмістом сірки). До того ж, Тропічна Африка – один з небагатьох регіонів світу, де ще не в повній мірі пройдено так званий «пік видобутку нафти».

2. Даний регіон географічно виявляється вельми привабливим джерелом сировини з точки зору його транспортування як в старі центри споживання (Північна Америка, Західна Європа, Японія), так і в нові (Китай, Індія, Південно-Східна Азія, Бразилія).

3. Країни регіону Африки на південь від Сахари демонструють «зручні для роботи» вимоги, які висувають національні уряди до нафтогазових ТНК, які розробляють вуглеводневі ресурси морського шельфу та інших екологічно вразливих територій. Сьогодні в інвестуванні розробок нових родовищ, перш за все, лідирують західні «мейджори», в числі яких Total, Chevron, BP, ExxonMobil і Shell. На їх капіталовкладення в регіон в 2008-2012 рр. припадало 85% [4].

Активна інвестиційна політика є основою нафтової стратегії Китаю в Африці. Китай вже вклав в розвиток нафтогазової промисловості і супутньої інфраструктури країн континенту 30 млрд дол. Для зміцнення торгово-економічних зв'язків Китай використовує схему «кредит / інфраструктура в обмін на сировину». Кредити, надані Китаєм, погашаються у відповідь поставками різної сировини – нафти, бокситів і т.п. Відсоток по кредитах дуже низький (як правило, 1,25-1,5%), при цьому близько 70% кредитних коштів, згідно з домовленостями, витрачається на закупівлю обладнання і оплату послуг компаній з КНР. Найчастіше кредити використовуються для будівництва інфраструктурних об'єктів [4].

Протягом тривалого періоду часу Африканський континент виступає привабливим місцем для іноземних інвестицій. Важливою складовою економічного співробітництва Китаю та Африканських країн є допомога КНР Африці. Проте КНР в першу чергу прагне не тільки фінансувати кошти в Африку для надання допомоги в розвитку регіону, а й отримувати від цього економічні вигоди. Переважно це проявляється, в збільшенні обсягів інвестування, а також у наданні кредитів. Китайські компанії інвестують кошти в сировинні галузі, в енергетику, комунікаційні та інформаційні технології, об'єкти інфраструктури та транспорт. Китайсько-африканський фонд розвитку інвестував у 87 проєктів в 36 країнах на суму понад 3,5 млрд. дол. Проте, головними одержувачами фінансових ресурсів ставали не обов'язково країни-володарі нафти і мінералів: перша в списку – багата нафтою Ангола, за нею йде небагата сировиною Ефіопія. При цьому китайські позики континенту йшли більше на

будівництво об'єктів інфраструктури – автомобільних і залізних доріг, електрифікацію і т. ін., ніж на видобуток вуглеводнів і мінералів.

Але все ж таки у загальному вигляді активна інвестиційна політика є основою нафтової стратегії Китаю в Африці. Китай вже вклав в розвиток нафтогазової промисловості і супутньої інфраструктури країн континенту 30 млрд дол. Для зміцнення торгово-економічних зв'язків Китай використовує схему «кредит / інфраструктура в обмін на сировину». Кредити, надані Китаєм, погашаються у відповідь поставками різної сировини – нафти, бокситів і т.п. Відсоток по кредитах дуже низький (як правило, 1,25-1,5%), при цьому близько 70% кредитних коштів, згідно з домовленостями, витрачається на закупівлю обладнання і оплату послуг компаній з КНР.

Отже, економічні інтереси є основною причиною розвитку контактів Африки з зовнішнім світом. Уряд КНР шукає нові шляхи і розширює багатосторонню дипломатію, щоб перешкоджати проникненню розвинених країн на Африканський континент. У зв'язку з цим, китайське керівництво приділяє особливу увагу співпраці з ЕКОВАС та КОМЕСА, а також регіональними економічними організаціями Африки.

Економічне співробітництво також вигідне для обох сторін. Завдяки фінансовій допомозі КНР економіки багатьох країн Африканського континенту вийшли з депресії і спостерігаються ознаки подальшого економічного зростання, розвивається інфраструктура, підвищується рівень життя населення на континенті.

Список використаних джерел:

1. Мовчан М. П. Політичні та економічні інтереси Китаю на Африканському континенті. URL: http://soskin.info/userfiles/file/2015/3-4_1_2015/Movchan.pdf.
2. Дейч Т.Л. Китай в Африке: «неоколоніалізм» или «winwin» стратегия? *Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право*. 2018. Т. 11. № 5. С. 119-141.
3. Hugon Ph. Les nouveaux acteurs de la coopération en Afrique. URL: <https://poldev.revues.org/118>.
4. Giles M. China in Africa: A Review Essay. URL: <https://www.researchgate.net/publica>.

ЗАХАРОВА О.В.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ НЕРІВНОМІРНОСТІ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ В АНАЛІЗІ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Соціально-економічні процеси, що відбуваються у світовому господарстві не мають рівномірного характеру розвитку та відзначають головним чином постійною зміною прискорення або уповільнення темпів динаміки, а також певною концентрацією обсягів у окремих суб'єктів міжнародних економічних відносин, не винятком є й міжнародні інвестиційні процеси. Так, прямі іноземні інвестиції розподіляються в межах світового господарства досить нерівномірно та можна стверджувати про асиметрію розвитку процесів міжнародного інвестування. Під впливом процесів глобалізації відбувається нерівномірна концентрація капіталів, посилюються міжкраїнові дисбаланси. У зв'язку з цим дослідження міжнародних інвестиційних процесів зумовлює доцільність застосування статистичних методів оцінки нерівномірності та диференціації розвитку.

До групи статистичних показників оцінки нерівномірності та диференціації відносять: *середнє та медіанне значення показника, середнє квадратичне відхилення,*

середньоквадратичний коефіцієнт варіації, децильний коефіцієнт диференціації [1]. Зазначені показники було застосовано для оцінки нерівномірності розподілу країн світу за показником накопиченого притоку ПІІ на душу населення за період 2011–2020 рр.

Так, на рис. 1 представлена динаміка світового показника ПІІ на душу населення, що свідчить про зростання рівня показника, який за даними 2020 р. склав 5323 дол. на особу, що на 12,5% вище рівня попереднього року та на 86% вище рівня 2011 р. (при цьому світовий показник вищий мінімального необхідного рівня ПІІ на душу у 500 дол.)

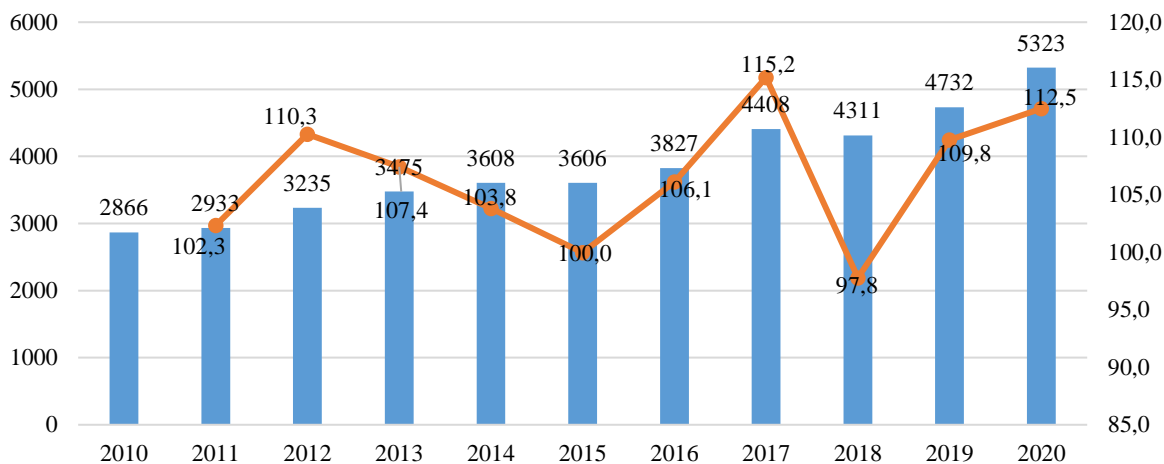

Рис. 1. Світовий показник ПІІ на душу населення, дол. США [1]

Однак, не зважаючи на достатньо високий рівень показника в середньому в межах світового господарства рівень диференціації між країнами дуже високий, про свідчать дані таблиці 1, в якій представлено десятку країн з найбільшим та найменшим розміром показника ПІІ на душу.

Таблиця 1

Найбільші та найменші країни світу за показником ПІІ на душу населення

Країна	ПІІ на душу, дол	Співвідношення зі світовим показником	Країна	ПІІ на душу, дол	Співвідношення зі світовим показником
Люксембург	1002208	188	Пакистан	161	0,030
Мальта	545603	102	ПАР	149	0,028
Кіпр	539720	101	Буркіна Фасо	144	0,027
Кайманові о-ви	359419	68	Бангладеш	118	0,022
Сінгапур	317139	60	Кірібаті	83	0,016
Ірландія	273412	51	Малаві	83	0,016
Гонг Конг	251418	47	Йемен	65	0,012
Швейцарія	176728	33	Непал	60	0,011
Нідерланди	168696	32	Афганістан	41	0,008
Китай, Макао	72264	14	Бурунді	20	0,004

Отже, Люксембург, Мальта та Кіпр характеризуються показником ПІІ на душу, що більш ніж в 100 разів перевищує середньосвітовий. Тоді як десятка найменш розвинених країн світу має показника ПІІ на душу, що складає лише 1-3% від середньосвітового показника.

В таблиці 2. наведені результати розрахунку показників нерівномірності та диференціації розподілу країн світу за ПІІ на душу.

**Показники нерівномірності та диференціації розподілу країн за показником ПІІ
на душу населення**

Показник	2011	2012	2014	2016	2018	2020
Середнє значення	109103,7	106212,1	128654,2	156729,3	164731,8	182982,3
Медіанне значення	2147,7	2436,9	2784,6	2926,9	3369,4	3494,9
Середнє відхилення	1114781,3	1245345,3	1538274,1	1918368,7	2052870,0	2224020,5
Коефіцієнт варіації	1021,8	1172,5	1195,7	1224,0	1246,2	1215,4
Перший дециль	138,4	161,0	178,5	185,2	204,2	273,3
Дев'ятий дециль	24977,4	27303,8	27377,4	29656,9	29282,9	32478,2
Коефіцієнт децильної диференціації	180,5	169,6	153,4	160,1	143,4	118,8

Отже, середній рівень показника більш ніж в 2 рази перевищує світовий. Медіанне значення свідчить про те, що половина країн має рівень ПІІ на душу, що не перевищує 3494,9 дол, що в майже в 6 разів нижче за середній рівень. Рівень варіації показника дуже суттєвий. Оскільки коефіцієнт варіації значно перевищує 33,3%, то сукупність країн світу за показником ПІІ на душу є суттєво неоднорідною. Зростання в динаміці коефіцієнту варіації свідчить про тенденцію посилення ступеня варіації, а отже й рівня диференціації показника. Для 10% найменш розвинених країн показник ПІІ на душу не перевищує 273,3 дол. у 2020 р. (в 3,1 рази вище рівня 2011 р.), тоді як показник для 10% країн з найбільшим залученим обсягом ПІІ, є вищим за 32478,2 дол. США (в 1,3 рази вище рівня 2011 р.). Як наслідок рівень диференціації між цими децилями складає 118,8 разів. Більш високі темпи динаміки показника першого дециля обумовлюють тенденцію зменшення рівня децильної диференціації (на 60% у 2020 р. порівняно з 2011 р.) при збереженні надмірно високого рівня варіації.

Для країн, що розвиваються, іноземні інвестиції залишаються вагомим фактором зростання, що забезпечує впровадження нових, передових технологій, збільшуючи тим самим продуктивність праці, розширюють обсяги експорту, стимулює виробництво та підвищення рівня зайнятості. Згідно з дослідженнями доповіддю МВФ збільшення ПІІ в країні на 10% по відношенню до ВВП підвищує економічне зростання в середньому на 0,3% [2].

Експерти UNCTAD [3] прогнозують пожвавлення інвестиційної діяльності, перш за все за рахунок зростання ПІІ в розвинених країнах світу на 15%, у тому числі внаслідок злиттів та поглинань, а також масштабної державної підтримці інвестицій. Незважаючи нестабільність глобального середовища, що викликано наслідками пандемії, військовими конфліктами, торговельними війнами та збереженням несприятливої глобальної кон'юнктури, що впливає на перспективи сприяння динаміки руху інвестицій, очікується зростання світових потоків ПІІ, що будуть спрямовані в харчову промисловість, сільське господарство, сферу інформаційно-комунікаційних технологій та фармацевтику.

Список використаних джерел:

1. Захарова О.В. Статистика. Навчальний посібник. Маріуполь: МДУ, 2020. 200 с.
2. UNCTADstat. URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/>
3. Фролова Т. О. Суперечності і асиметрії інвестиційної глобалізації. *Економіка та держава*. 2012. № 6. С. 31-36. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2012/10.pdf
4. WORLD INVESTMENT REPORT 2021. INVESTING IN SUSTAINABLE RECOVERY. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

В сучасних умовах міжнародна інвестиційна діяльність за своїм масштабом і ступенем впливу на національні економіки та світові економічні процеси належить до групи вирішальних факторів. Дослідження процесів інвестиційної діяльності вважається вкрай важливим та необхідним, адже це включає вивчення принципів інвестування державою, міжнародними та вітчизняними корпораціями, а також найбільш поширених інструментів, які застосовує країна в процесі міжнародного інвестування.

Розгляд України в контексті інвестиційних процесів є актуальним особливо в умовах сьогодення, адже зараз як ніколи Україна потребує допомоги та підтримки з боку іноземних інвесторів, якими можуть виступати як уряди інших країн, так і іноземні юридичні особи.

Відповідно до закону України "Про інвестиційну діяльність" інвестиціями є будь-які види матеріальних та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності і результат яких пов'язаний із отриманням прибутку або досягається будь-який інший соціальний ефект [1].

Виділю основні форми інвестування:

- Кошти, цільові банківські вклади, акції, інші цінні папери
- Нерухоме та рухоме майно
- Права власності, що випливають з авторських прав, досвіду та інших інтелектуальних цінностей
- Ноу-хау
- Права використання ресурсів
- Інші значення

Прямі іноземні інвестиції служать джерелом зростання капіталу, забезпечуючи найбільш ефективну інтеграцію національної економіки в європейську, а також сприяючи залученню передових технологій і сучасних методів управління бізнесом. Прямі іноземні інвестиції є джерелом зростання капіталу, що забезпечує найбільш ефективну інтеграцію національної економіки в європейську та сприяє залученню передових технологій і сучасних методів ведення бізнесу.

Розглядаючи ситуацію, яка відбувається в Україні, то протягом останніх десяти років спостерігається нестабільна динаміка надходження прямих іноземних інвестицій в економіку країни. ПІІ в Україну з країн ЄС умовно поділяють на три етапи: 2010-2013 рр. – відносно стабільний рівень, 2014-2016 рр. – стрімке падіння, 2017-2020 рр. – помірне зростання [2].

Економічне зростання надзвичайно важливе для України та її регіонів. Саме сутність і темпи економічного зростання визначають динаміку економічного розвитку кожної країни, забезпечуючи поступальний розвиток суспільства. Але не менш важливою є необхідність екологізації розвитку України та зменшення навантаження на природні системи. Для одночасної реалізації обох напрямків розвитку необхідно, щоб економічне зростання відбувалося виключно екологічно чистими методами. Тенденції світового економічного процесу свідчать про високу ефективність інвестицій у екологізацію технологій, виробництво якісного екологічного обладнання, екологічно чистої продукції. Така стратегія розвитку є привабливим і перспективним напрямом для інвестицій.

Аби оцінити інвестиційну привабливість України застосуємо Індекс легкості ведення бізнесу, Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс інвестиційної привабливості ЄБА (рис.1).

Indicator	Organization	Maximum value	Years			
			2017	2018	2019	2020
Ease of Doing Business Index	The World Bank	190 (rating)	80	76	71	64
The Global Competitiveness Index	World Economic Forum	rating	85	81	85	-*
		maximum rating value	138	137	141	-*
EBA Investment Attractiveness Index	European Business Association	5	3,15	3,07	2,95	2,4

Рис.1. Показники інвестиційної привабливості України

З кожним роком Україна стає все більш привабливим напрямком для інвестицій, оскільки країна є порівняно великим ринком із понад 42 мільйонами споживачів. Не тільки робоча сила, але й сировина та інші виробничі витрати, включаючи електроенергію та воду, дешевші порівняно з працівниками з розвинених країн [2].

Стаття Financial Times про прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну зосереджена на двох основних аргументах. По-перше, нові ПІІ в Україну різко впали після початку конфлікту з Росією. По-друге, незважаючи на деякі помітні покращення бізнес-середовища в Україні, політичні проблеми та проблеми безпеки заважають відновленню ПІІ.

Однак важливо усвідомлювати, що більшість довоєнних ПІІ фактично виникли в Україні (і Росії) і надходили через підприємства спеціального призначення. І хоча невизначеність навколо військового конфлікту з Росією обмежує інвестиції, українському уряду доведеться усунути давні перешкоди на шляху прямих іноземних інвестицій, якщо він сподівається збільшити шанси на залучення дійсно іноземного капіталу в країну.

Після Євромайдану, анексії Криму та початку бойових дій на Донбасі приплив ПІІ в Україну різко скоротився – з 4,5 мільярдів доларів у 2013 році до 410 мільйонів доларів у 2014 році (рис.2). Безсумнівно, військовий конфлікт з Росією, а також політичні та винні економічні кризи, які це спричинило.

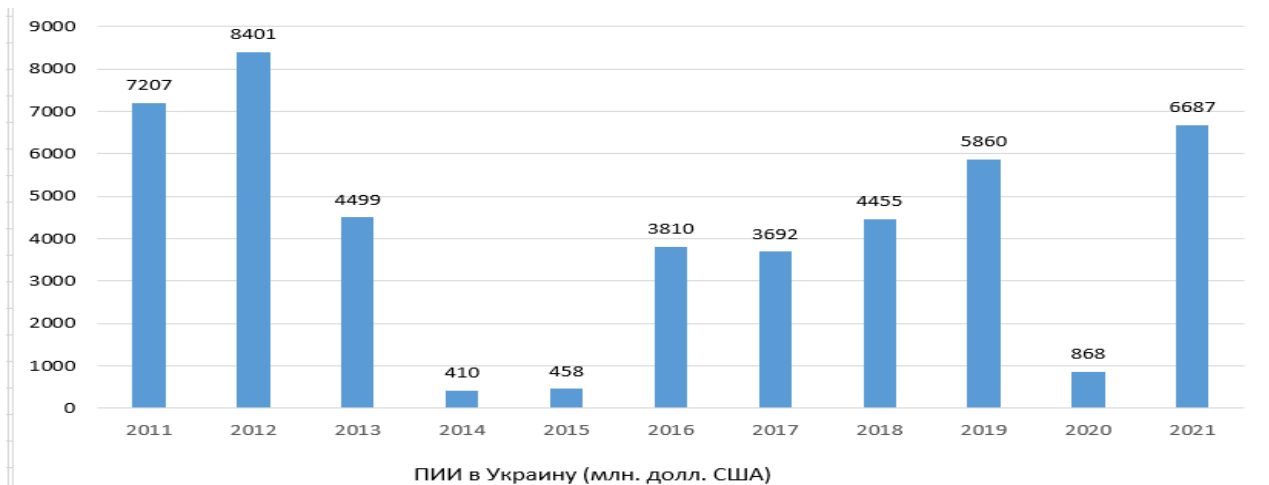
ПІІ почали падати ще до подій 2014 року. Вже у 2013 році ПІІ впали на 46,4% через падіння попиту на український експорт, погіршення політичної ситуації та економічну невизначеність. Подібний спад стався у 2009 році, коли ПІІ впали на 56% після різкого скорочення світових інвестиційних потоків у результаті глобальної фінансової кризи.

Проте десятикратне падіння ПІІ у 2014 році було безпрецедентним як для України, так і для сусідніх країн. Незважаючи на певне зростання у 2015 і 2016 роках, ПІІ так і не повернулися до рівня 2013 чи 2012 років. Важливо, що це зростання значною мірою пояснюється рекапіталізацією банків з іноземним капіталом, тоді як обсяги нових інвестицій залишаються низькими.

За даними GlobalData, у 2020 році в Україні було зареєстровано 44 вхідних нових ПІІ. Кількість проектів впала на 28% порівняно з 2019 роком, але це можна пояснити тим, що Covid-19 зупинив світову економіку. Проте Україна зазнала відносно більшого впливу порівняно з регіональним (-18%) і глобальним (-15%) падінням [3].

Сталий розвиток, який враховує поєднання економічних, екологічних та інноваційних факторів, знаходиться під впливом ПІІ. Для виконання міжнародних зобов'язань України у сфері охорони навколишнього середовища підприємствам необхідно привести свою діяльність до високих європейських стандартів, що вимагає значних витрат. Успіхи та недоліки країн у екологічній сфері на глобальному рівні оцінюють на основі Індексу екологічної ефективності, у 2020 році Україна посіла 60 місце (49,5 бала). Україна програє середнім показникам розвинутих країн ЄС за більшістю компонентів Індексу екологічної ефективності, але останнім часом Україна прогресує за більшістю показників ЕРІ.

Рис.2. Динаміка ПІИ в Україну, 2011-2021 рр.

Розглянемо розвиток проектів ПІІ в Україні. У 2020 році Hjordt Knudsen, данська меблева компанія, оголосила про плани відкрити дизайнерську фабрику в Рівному, Україна. Компанія має намір інвестувати \$13 млн у будівництво фабрики дизайнерських меблів у передмісті Рівного в рамках планів експансії в Україні. Інвестор планує побудувати виробничий комплекс площею 40 000 м² і створити 1 000 робочих місць на місці.

У 2019 році американський постачальник виробничих рішень Jabil інвестував 16 мільйонів доларів у будівництво другої черги виробництва електроніки в Розівці Закарпатської області. З відкриттям площа майданчика подвоїлася до 46 600 м². Jabil планує збільшити кількість співробітників в Україні до 5 тис. (з 3 тис.).

Нещодавно, а саме у липні, в Україні був представлений новий всеохоплюючий проект, що планує відновлення країни. Розраховується, що реалізація відбудеться за 10 років. Згідно з цим Україна ставить перед собою амбітну та цілком реалістичну мету: до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається. Для цього в країні планується залучення іноземних інвесторів, який отримає змогу до всіх потенційних можливостей інвестування, конкретних вигод та майбутніх перспектив, що стане позитивним вкладом у розвиток економіки України [4].

Враховуючи економічні умови, що динамічно змінюються і воєнні події на території України, які впливають на інвестиційну привабливість країни, необхідність у заохочуванні ПІІ тільки збільшується. Залучення інвестиційних ресурсів з усіх можливих джерел, у тому числі іноземних інвестицій, сприятиме сталому розвитку країни. Список використаних джерел:

Список використаних джерел:

1. Державне регулювання інвестиційного процесу в умовах функціонування ринку цінних паперів: монографія / П. О. Куцик, М. Я. Вірт, І. В. Гончарук та ін. ; [за заг. ред. П. О. Куцика] ; Львів. комерц. акад. — Львів: Растр-7, 2014. — 296 с. : іл. — Бібліогр.: с. 236—254 (265 назв). — ISBN 978-617-7045-67-9
2. Мінекономіки України (2022) ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki>
3. Юлія Свириденко (2022) Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/>
4. Мінфін (2022) Прямі іноземні інвестиції. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2022/>

ГОРБАШЕВСЬКА М.О.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та фінансів,
ШАБАН Н.В.,
студентка 2 курс ОС «Бакалавр» спеціальності «Менеджмент»,
Маріупольський державний університет

ІННОВАЦІЙНА-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН

Сучасні тенденції розвитку зарубіжних країн-лідерів у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності демонструють постійне зростання. Основним чинником зростання є впровадження науково-технічних, освітніх, інформаційних технологій для підвищення рівня конкурентоспроможності інноваційного розвитку нашої країни в умовах економіки.

Інноваційна діяльність потребує витрат на фінансування науки 2 % ВВП (в Україні цей показник становить 2%). Країни, які досягли високих темпів економічного розвитку за рахунок інноваційного чинника, а саме: Японія, США, Німеччина, Франція, Великобританія відповідають цієї вимоги. Відмічені вище країни за даними Глобального фінансування досліджень та розробок займають провідні позиції у рейтингу країн світу за фінансуванням. Перші місця займають такі країни як США та Китай, а Україна займає 11 місце.

Високого рівня інновацій здобування здобуває Китай. Використання штучного інтелекту допомагає скоротити час для виробництва продукції і введення її в експлуатацію. Також використання автоматизації на підприємствах зменшує час на деякі процеси, які відбуваються вручну.

Ведеться розробка стрімінг-платформ, які стають найбільшими на світовому ринку. Формат стрімів і відео допомагає багатьом виробництвам Китаю продавати свої товари і послуги навіть в умовах самоізоляції. Наприклад, після зняття карантинних заходів, компанія «Хіаомі» провела величезну презентацію своєї нової продукції в режимі прямого ефіру в платформі ТікТок. За час трансляції презентацію подивилися близько 50 млн осіб, а компанія заробила на цьому понад 30 млн доларів, тому що люди купували продукцію саме під час прямого ефіру. Акції компанії вирости на 6%.

Особливості китайських інновацій:

– технічний підхід.

Являє собою запозичення, переробка, засвоєння та створення аналогів. Це найбільш поширений шлях інноваційного розвитку, яким йдуть більшість китайських компаній і виробництв. Наприклад, будівельно високошвидкісних залізниць. Інший шлях - це технологічне навчання або спільне співробітництво з підприємствами, які мають іноземні інвестиції.

– попит.

Сприймається як ключовий фактор китайських інновацій. Динаміка попиту стимулювала збільшення обсягів ринку інноваційних продуктів, вироблених китайськими підприємствами. Яскравим прикладом є виробництво будівельної техніки. Завдяки цьому, поширюється великий ринковий простір і дає можливість почати з низького рівня ринку, поступово піднімаючи його на високотехнологічний.

Високий ризик є особливістю науково-технічних інновацій – одного з найбільш оптимальних та вигідних шляхів для отримання прибутку. Але Китай з інноваціями займає 20 місце, на 1 місці стоїть Швейцарія. Ця країна витрачає на освіту 15,5% ВВП. Вона лідирує у сфері інтелектуальної власності та займає другий рядок у списку за індексом виробництва високотехнологічної продукції. Кожна ідея, находячись ще в теорії, вже запатентована і надалі набуває форму продукту, який продається на ринку з великим успіхом. Таким чином, Швейцарія - двигун «чистих» технологій. Наприклад, в минулому році Конвеншн Бюро підтримало ідею створення екосумки з написом «Приносимо користь». Ця сучасна спроба впевнити суспільство використовувати багаторазові речі.

Серед інноваційних розробок Швейцарія на 1 місті з переробки сміття. Спосіб, завдяки якому вони переробляють скло та пластик – геніальний. В одному швейцарському місті вигадали робити пластиковий асфальт, при цьому вміст пластику не дуже великий, а в умовах клімату, наближеного до нашого, вкраплення пластика надає певну стійкість асфальтовим покриттям. При малих інвестиціях, тільки лише використовуючи інновації, досягається ефективність у галузі транспортної промисловості.

На невеликій території при відсутності достатньої кількості природних ресурсів, Швейцарія успішно інвестує кошти на інновації у галузі енергетичної промисловості, розвиваючи тим самим виробництво сонячної та вітряної енергії, а також переробку нафтопродуктів, яка дозволяє покривати більшу частину національних потреб в електроенергії (близько 51%).

Варто відмітити також візуальне управління як інноваційний метод поліпшення умов праці та профілактики нещасних випадків:

- обмеження робочих зон і рух транспорту і пішоходів;
- позначення небезпечних зон;
- світлова індикація;
- кольорове позначення допустимих робочих параметрів (підвищення тиску, зони високих температур);
- відео-фіксація.

У висновку можу виділити наступні особливості, які принципові до інноваційно-інвестиційній діяльності:

- застосування до інновацій технічного підходу;
- підвищення конкурентоспроможності інновацій через їх інтеграцію;
- забезпечення успіху інновацій за рахунок попиту;
- зосередження уваги на ринково орієнтовані інновації при відносно слабких виробничих потужностях;
- низька собівартість продукції як важлива конкурентна перевага на світових ринках.

Список використаних джерел:

1. The ball is in our court: The UK technology sector at a critical juncture. Delloitte. July 2005.
2. Економіка зарубіжних країн / За ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, К. І. Ржепішевського. - К.: ЦУЛ, 2003.
3. Ширяєва Н.Ю. Практикум з менеджменту: Навчальний посібник для студентів галузі знань 0306 «Менеджмент і адміністрування». Одеса: редакційно-видавничий відділ ОДАБА, 2012, с.77.

ШАСТУН В.Е.,
*студентка 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет*

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В СИСТЕМІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасні економічні зміни спрямовані на поступову інтеграцію українських компаній у систему міжнародних економічних відносин, з одного боку, та включення іноземних підприємців для роботи в Україні - з іншого боку. Для того, щоб не позбутися цих змін, ви залучаєте тематичний відбір для іноземної економічної активності.

Відновлення довготермінових приватних інвестицій буде важливим у процесі реконструкції держави. Потребуватимуть приватних інвестицій як для іноземних, так і для

національних інвесторів не тільки компанії та виробничі потужності, але й інфраструктура (залізниця, порти та автостради) та соціальна інфраструктура (лікарні, навчальні заклади).

3 жовтня 2022 року, згідно з підрахунками KSE, загальна кількість прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншим об'єктам інфраструктури становила понад 127 мільярдів доларів. Найбільша частка в загальному обсязі збитків припадає на житлові будинки (40% або 50 мільярдів доларів США) та інфраструктуру 28% або 35 мільярдів доларів США).

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) є одним з найважливіших факторів розвитку економіки. Жодна країна у світі не може незалежно розвивати власні виробничі процеси, щоб забезпечити економічне зростання без ефективного використання переваг міжнародного розподілу праці та всього міжнародного та технічного потенціалу. Це стосується, зокрема, сучасних умов, коли процеси міжнародної економічної інтеграції, транснаціоналізації, міжнародного відділу праці, глобалізації світової економіки є інтенсивними. ЗЕД сприяє розвитку перспективних областей експорту. За рахунок іноземної економічної діяльності наша країна вирішує проблему енергоносіїв, новітніх машин та пристроїв, технологій та деяких споживчих товарів.

Прямі іноземні інвестиції - це тривалі інвестиції в економіку країни (наприклад, для організації та будівництва компаній). Вони обчислюються мільйонами доларів.

Прямі іноземні інвестиції - це найбажаніша форма капітальних інвестицій, оскільки вони можуть здійснювати великі проекти. Крім того, в країні зберігаються нові технології, нові практики корпоративної практики тощо.

На початку жовтня Міністерство економіки оголосило понад 250 заявок, які надійшли до уряду для майбутніх інвестицій в Україну. Ця кількість ініціатив лише за один місяць і посеред гарячої фази війни є показником того, що Україна залишається цікавою для іноземних інвесторів, які не тільки вірять в перемогу нашої країни, але й хочуть стати частиною її економічного відродження.

Відбудова відкриває широкі варіанти інвестицій для виробників будівельних матеріалів, логістики та ЕРС-компаній. З огляду на проблему енергетичної незалежності, Україна, ймовірно, отримає значні інвестиції в сектор для відновлюваних джерел енергії.

Інвестиційний процес - це підготовка та впровадження інноваційних змін і складається з взаємозалежних етапів, що утворюють єдине інтегроване ціле. В результаті цього процесу з'являється реалізована, використовувана зміна - інновації. Інвестиційний процес має циклічний характер.

Під інвестиційною діяльністю суб'єктів підприємництва слід розуміти законодавче визначення її сутності, тобто інвестиції – це всі види майна та інтелектуальної власності, вкладені в об'єкти господарювання та інші види діяльності, які приносять прибуток (дохід) та/або створюють соціальний та екологічний вплив.

При вирішенні завдань щодо реалізації інвестиційних проектів враховується:

- джерела фінансування, які повинні забезпечити реалізацію всіх запланованих результатів;
- наявність оптимальної структури ресурсів для реалізації проекту;
- потреба в ресурсах управління ризиками;
- ефект фінансового важеля.

Усі інвестиційні програми можуть бути реалізовані за рахунок фінансових ресурсів. Загалом, фінансові ресурси - це, як правило, активи компанії, які можуть бути спрямовані на реалізацію інвестиційних програм з метою інвестування в її об'єкти інвестування [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Є багато джерел фінансування інвестицій. Під джерелами фінансування зазвичай розуміють активи суб'єкта господарювання, які використовуються для цих процесів. При формуванні джерел фінансування інвестиційних проектів оцінюється: термін окупності інвестицій; загальний результат інвестування; альтернативна вартість ресурсів, що

використовуються в інвестиційному процесі; ефективність використання активів підприємства; рівень фінансової стійкості суб'єкта господарювання; рівень рентабельності основної діяльності.

Структура коштів, які можуть бути спрямовані на інвестиційні програми, залежить від виду господарської діяльності.

Є кілька джерел фінансування інвестицій. Зазвичай використовуються зовнішні та внутрішні джерела. Підприємства переважно використовують власні активи, включаючи частину виручки, амортизаційні відрахування та решту активів, які вони мають. Позикові кошти — це банківські та державні кредити та позики. Позикові кошти - це активи, отримані шляхом випуску фінансових інструментів і за рахунок залучення коштів від третіх осіб. Бюджетні асигнування - ці кошти можуть виділятися з бюджетів різних рівнів для здійснення інвестицій. Безоплатні пожертвування – це кошти у формі пожертвувань, які можуть вносити фізичні та юридичні особи на певні цілі. Власні джерела - загальна сума активів, використаних для інвестицій. Основним джерелом формування ресурсів є дохід від реалізації продукції, особливо та частина, яка може бути використана для формування заощаджень, що використовуються для інвестицій. Крім того, частина ресурсів може формуватися за рахунок чистого прибутку, що є найбільш оптимальною формою інвестування.

Розрізняють такі види фінансування інвестиційних проектів:

- самофінансування;
- пайове фінансування;
- кредитування;
- бюджетне фінансування;
- благодійне фінансування;
- комплексне фінансування [Ошибка! Источник ссылки не найден].

Ефективна реалізація суб'єктом господарювання інвестиційних проектів безпосередньо залежить від організаційного рівня фінансового та інформаційного забезпечення. Забезпечення загальної інформації інвестиційного процесу – це сукупність інформаційних ресурсів, служб і підрозділів господарської одиниці, які можуть забезпечити ефективну реалізацію інвестиційних програм. При цьому приймаються відповідні рішення щодо окремих аспектів реалізації інвестицій та береться відповідальність за результати власних рішень.

У більшості випадків система інвестиційного менеджменту є частиною фінансового менеджменту компанії. Це має бути закладено в загальну стратегію розвитку підприємства. Така інтеграція забезпечує зниження загального рівня витрат і дозволяє сформувати ефективну систему координації дій, поєднуючи її з іншими системами управління інформацією. При цьому підвищується ефективність контролю за виконанням поставлених цілей [Ошибка! Источник ссылки не найден].

Ефективно побудована економічна система сприяє вдосконаленню інвестиційних процесів за рахунок використання різноманітних чинників, зокрема: висока ліквідність активу; оптимізований обсяг ресурсів для інвестиційних цілей; достатня вартість фінансових активів, вкладених у розвиток; повнота і якість інформації, що використовується в інвестиційних програмах; технічне та методичне забезпечення інвестиційних програм; якісно сформована структура виробничо-експлуатаційних процесів.

Перераховані вище фактори необхідно враховувати при розробці інвестиційних проектів.

Для залучення іноземних інвесторів в українську економіку вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine, яка зібрала понад 500 інвестиційних проектів та можливостей у 10 галузях економіки. Після реєстрації на платформі кожен потенційний інвестор отримує вичерпну інформацію про інвестиційні можливості, конкретні проекти та вигоди, які він отримає від інвестування в економіку України.

До російського вторгнення пакет «Залучення інвесторів» виглядав переконливо.

Переваги включають відносно недорогих фахівців, добре навчений персонал, відмінну інфраструктуру, високу прибутковість інвестицій на вкладений долар через політичні ризики, що призводять до недооцінки активів, зручну логістику.

Недоліки включають проблеми в правоохоронній та судовій системах, високий рівень бюрократії в процесах отримання дозволів, системну корупцію та традиційне закриття певних галузей для іноземних інвестицій.

Після 24 лютого ситуація суттєво змінилася: додалися ризики війни: ймовірність знищення або конфіскації активів, матеріально-технічні перешкоди, проблеми з інфраструктурою, форс-мажорні обставини з платежами, неможливість отримати іноземний кредит і страхування. Уряд набагато менше контролює ці фактори, тому інвестори це розуміють. Для іноземних інвесторів, які продовжують інвестувати в українську економіку, уряд може запропонувати послугу так званого страхування воєнних ризиків.

Необхідною умовою досягнення ефективності інвестиційної діяльності, що характеризується підвищеними ризиками, є створення та вдосконалення систем управління ризиками, які дозволяють ідентифікувати, оцінювати, локалізувати та контролювати ризики. Механізм прийняття рішень повинен ідентифікувати ризик, оцінити, які ризики прийнятні та в якому обсязі, а також визначити, чи виправдовує очікуваний прибуток ризик.

Ризик проектних інвестицій – кількісно визначена невизначеність інвестиційної діяльності, пов'язана з імовірністю виникнення несприятливих ситуацій під час реалізації інвестиційного проекту та їх наслідків у вигляді фінансових втрат (зменшення виручки, збільшення витрат, недоотримання прибутку тощо).

Як відомо, іноземні інвестиції в Україну залучаються за допомогою системи гарантій, що регулюється Законом України «Про режим іноземного інвестування». Також для підтримки іноземних інвестицій створено Офіс Національної інвестиційної ради, який є консультативно-дорадчим органом при Президентові України, виступає майданчиком на найвищому рівні та сприяє діалогу між компаніями, міжнародними інвесторами та офіційною державною владою в Україні.

Найголовніше для іноземного інвестора – забезпечити захист своїх прав і безпеку. Для захисту своїх прав та інтересів інвестори зазвичай звертаються до юристів, які надають професійні, висококваліфіковані юридичні консультації та аналіз ризиків. Однак цього недостатньо, щоб інвесторам було комфортно в Україні. Держава несе основну відповідальність за створення здорового ґрунту та інвестиційного клімату, політику сприяння інвестиціям у національну економіку. Одним із ключових завдань уряду є зміцнення довіри інвесторів та захист їхніх прав.

У червні 2020 року Верховна Рада створила інструмент, який має допомогти виправити ситуацію – Тимчасову спеціальну комісію з питань захисту прав інвесторів (ТСК). Комісія розглядає складні справи, з якими стикаються українські та іноземні компанії, більшість з яких спричинені незаконними діями окремих посадових осіб, правоохоронців та суддів. У звіті про роботу за 2021 рік ТСК зазначив, що допоміг розкрити 9 резонансних справ. Загальний обсяг збережених інвестицій для української економіки становить 12,5 млрд грн.

Україна охоче заявляє про відкритість для інвесторів, проте поки не відбудуться реальні зміни та заходи з боку держави в цьому напрямку, заяви подібного роду залишатимуться суто риторичними. Іноземні інвестори прагнуть отримати прибуток, а не вкладати кошти в українські компанії, і головне, щоб бізнес розвивався і не ставав об'єктом рейдерських атак.

Сьогодні іноземний інвестор, який вклав кошти в український бізнес, повинен постійно відстоювати та захищати право на мирну підприємницьку діяльність і доводити, що компанія, яку він придбав, є законним власником. Таким чином, іноземні інвестори стикаються з труднощами у виборі, оскільки витрачають значні фінансові ресурси на юридичний супровід та страхування, замість того, щоб знайти нішу для нового успішного інвестування в нашій країні. Допоки не буде знайдено дієвого механізму захисту прав міжнародних та внутрішніх інвесторів, відбуватиметься відтік іноземних інвесторів (ОВДП та інші займи), зменшення

обсягів «нових» інвестицій та значне зростання вкладень українських інвесторів в іноземні облигації та позики.

За останні роки Україна здійснила значні реформи для покращення інвестиційного та бізнес-середовища. Найголовніші реформи включають удосконалення вимог до корпоративного управління, спрощення процедур реєстрації та ліцензування компаній, вирішення проблем конкуренції, підвищення ефективності та прозорості державних закупівель та зміцнення антикорупційної архітектури.

Незважаючи на війну, український малий і середній бізнес продовжує відновлюватись, відновлюючи робочі місця, нарощуючи товарні запаси та розширюючи клієнтську базу. Загалом українська економіка довела, що вона досить стійка до викликів і готова працювати та інвестувати навіть у нинішніх умовах.

Незважаючи на ризики війни, в Україні є багато ніш і інвестиційно привабливих напрямків. Дешеві активи, відносно дешева, але кваліфікована робоча сила, значний попит на певні товари в майбутньому, що може забезпечити надприбутки. І щоб відносно швидко вийти на український ринок після закінчення війни, необхідно якнайшвидше почати досліджувати бізнес-середовище та реалізовувати інвестиційні проекти в Україні.

Загалом відбудова створює унікальну можливість для модернізації виробничого потенціалу України та залучення іноземного капіталу до сучасних технологій. Це закладає основу для довгострокового зростання та сприяє тіснішій інтеграції України у світову економіку.

Таким чином, реалізація інвестиційно привабливих проектів стане невід'ємною частиною плану стимулювання економіки, його рушійною силою для розвитку підприємництва та інтеграції іноземних та українських компаній у регіональні та глобальні ланцюги поставок.

Список використаних джерел:

1. Дядін А. С. Техніка сценаріїв антикризового фінансового менеджменту підприємства. Соціальна економіка. 2019. Вип. 57. С. 18-24.
2. 5. Журавльова Т. О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи. Економіка та держава. 2020. № 3. С. 42-45.
3. Задоя А.О. Мотиви міжнародної інвестиційної діяльності. URL: <http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/2474/1/6.pdf>
4. Курило О. Б., Бондаренко Л. П., Вівчар О. І., Чубка О. М. Фінанси підприємств: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 340 с.
5. Маркевич К. Л. Реалізація національних економічних інтересів України у залученні прямих іноземних інвестицій : дис. ... к-та екон. наук: 21.04.01 / К.Л. Маркевич. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ. 2021.
6. Хапко Ю. Б. Фінансово-правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні : дис. ... к-та екон. наук: 12.00.07 / Ю.Б. Хапко. 2013.
7. Вербицька Г. Л. Особливості маркетингової підтримки інновацій вітчизняних промислових підприємств в умовах міжнародних економічних відносин. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика. 2016. № 846. С. 36–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPL_2016_846_9.
8. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: монографія. Вип. 2 / за ред. К. В. Ковтуненко, Є.І. Масленнікова. Херсон: Грінь Д.С., 2017. 906 с.
9. Інноваційний менеджмент: навч. посібник / Л. І. Михайлова, О. І. Гуторов, С. Г. Турчіна, І. О. Шарко. Вид. 2-ге, доп. К.: Центр учбової літератури, 2015. 234 с.
10. Копитко М. І. Інноваційна діяльність підприємств як основа конкурентоспроможності та безпеки національної економіки. Управління системою економічної безпеки: від теорії до практики: зб. тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 19.04.2019) / упор. І. О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 81–83.

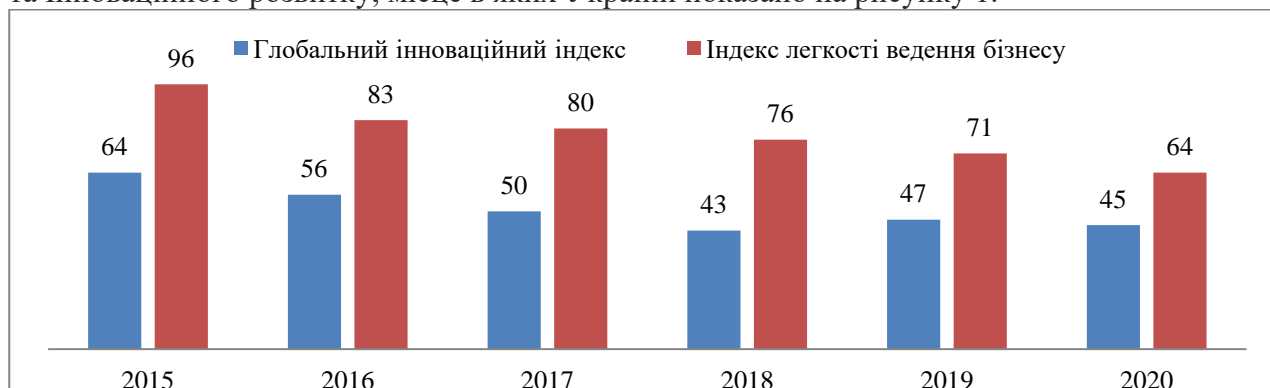
**СЕКЦІЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ ТА РЕГІОНІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

ВОЛКОВИЦЬКА М.С.,
*студентка 1 курсу ОС «Магістр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет*

КОНКУРЕНТНІ ПОЗИЦІЇ УКРАЇНИ ТА ІТАЛІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Саме позиція країни у світовій економіці та її роль у міжнародному бізнесі характеризують рівень її конкурентоспроможності та визначають місце у глобальному середовищі. Щодо нашої країни, то на основі стратегії до 2030 року визначено, що результатами її реалізації є створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, інвестицій та інновацій, які і являються основою її конкурентоспроможності.

Важливим показником росту української економіки є рейтинг Легкості ведення бізнесу та Інноваційного розвитку, місце в яких України показано на рисунку 1.

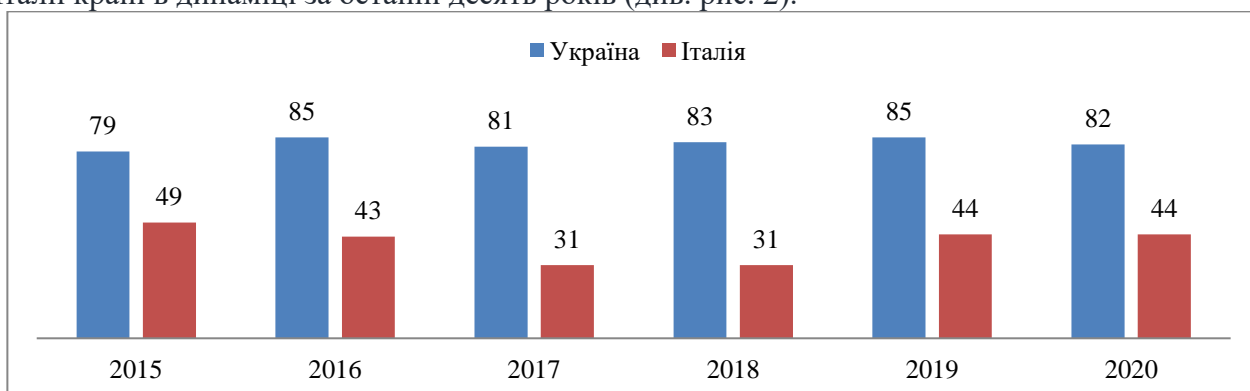

Рис. 1. Місце України у міжнародних рейтингах за період 2015-2020 рр.

Джерело [1, 2]

Аналізуючи рисунок 1, можна побачити, що з кожним роком Україна посідала все вище місце в глобальних рейтингах, про що свідчить дотримання Україною програми зі сталого розвитку та поступовий перехід нашої держави з країни аутсайдера у економічно привабливу країну для ведення бізнесу.

Наступним хотілося б визначити місце в рейтингу конкурентоспроможності України та Італії країн в динаміці за останні десять років (див. рис. 2).

Рис. 2. Порівняльний аналіз місця в рейтингу конкурентоспроможності України та Італії за 2016-2020 рр.

Джерело [3, 4, 5]

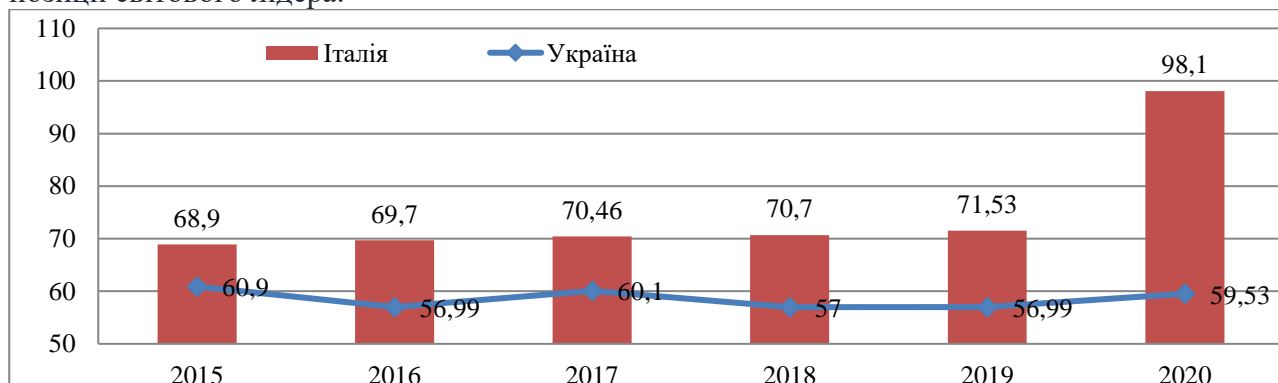

Як можна побачити з рисунка 2 Україна значно відстає від Італії за місцем у рейтингу конкурентоспроможності майже у три рази. Таке значне відставання зумовило колосальну різницю у економіках обох країн та відбилося на розвитку бізнесу в Україні.

Наступним пропоную дослідити самі індекси конкурентоспроможності обох країн (див. рис. 3).

Станом на 2020 рік індекс конкурентоспроможності Італії становив 98,1, а України 59,53. Проте можна помітити динаміку росту Італії з 68,9 в 2015 році до 98,1 в 2020, що свідчить про розвиток бізнесу та економіки країни. Що не можна сказати про Україну, індекс конкурентоспроможності якої опустився з 68,9 в 2015 році до 59,53 в 2020.

Як ми можемо побачити з аналізу індексу конкурентоспроможності країн які мають розвинену економіку, в нашому прикладі це Італія та країн, які розвиваються – Україна, вони суттєво відрізняються перш за все рівнем ВВП на душу населення та місцем в глобальному індексі конкурентоспроможності. Станом на 2020 Україна займала всього лиш 82 місце, а Італія 44, хоча індекси обох країн обвалилися в порівнянні з 2015 роком, проте Італія тримає свої позиції світового лідера.

Рис. 3. Порівняльний аналіз індексів конкурентоспроможності України та Італії за 2016-2020 рр.

Джерело [3, 4, 5]

Отже, на основі нашого дослідження щодо конкурентоспроможності України, ми можемо стверджувати, що наша країна має достатньо ресурсів, які просто неправильно використовує. Україна має одних із найкращих програмістів та ІТ-спеціалістів, багаті природні ресурси, вдале логістичне розташування, проте її економіка розвивається дуже повільними темпами. На нашу думку для того, що підняти конкурентоспроможність нашої країни, особливо в період війни з росією, коли українська економіка просто на грані обвалу потрібно розвивати технології, які на нашу думку є ключем успішного майбутнього нашої країни.

Таким чином, ми пропонуємо альтернативу плану Маршала по відновленню інформаційних технологій в Україні після закінчення війни (див. рис. 4). ІТ-сфера на сьогодні є однією із найперспективніших в цілому світі і саме тому так необхідне її швидке відзодення після перемоги у війні. Проте є позитивна нотка, яку має тільки ІТ, її відновлення можна вже почати сьогодні, адже для цього просто потрібен доступ до інтернету. Українська армія потребує БЛП, точних вимірювальних приладів, безшумних дронів, тощо. Саме над їх вдосконаленням ми пропонуємо і почати відновлення українського ІТ. Це ще раз доведе міцність і стійкість українського народу, який незважаючи на втрати, кожного дня працює задля досягнення спільного результату – перемоги! Українська військова галузь потребує сучасних технологій зараз як ніколи, і саме ІТ сфера може це зробити, і показати ворогу свої вміння та знання на практиці.

На завершенні хочу сказати, що війна завдала чималої шкоди нашій державі, проте країні потрібно відновлюватися і основу її відновлення та в загальному конкурентоспроможності має скласти розвиток ІТ сфери, який ми пропонуємо розвивати за допомогою плану, який був наведений нами на рисунку 4.

Рис. 4. План розвитку ІТ діяльності в Україні після перемоги у війні з росією
Складено автором

Такі інноваційні кластери як Харків та Дніпро є одними із найбільш постраждалих міст від військових дій Росії і інфраструктура першого наполовину зруйнована, ось чому ми пропонуємо почати впроваджувати наш план в дію, адже потрібно не лише відновити будівлі та споруди, але й «запустити» бізнес, як основну артерію приток коштів в бюджет міста. На нашу думку його основою мають бути інноваційні технології, за яким стоїть майбутнє не тільки України, але й усього світу

Список використаних джерел:

1. Doing Business rankings, веб-сайт URL: <https://www.doingbusiness.org/en/rankings> (дата звернення: 17.11.2022).
2. Global innovation Index, веб-сайт URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019-intro3.pdf (дата звернення: 17.11.2022).
3. Global Competitiveness Report 2015-2016.pdf (2015-2016) (2016) URL: https://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf (дата звернення: 17.11.2022).
4. TheGlobalCompetitivenessReport2017–2018.pdf (2018) URL: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf> (дата звернення: 17.11.2022).
5. WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf (2020) URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf (дата звернення: 17.11.2022).

КАТРАЧІЛО М.Ф.,
студент 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

В умовах ринкової економіки комерційний успіх будь-якого підприємства залежить від правильно обраної стратегії і тактики ціноутворення на товари та послуги.

Протягом довгих років багатьох економістів хвилював процес формування цінової політики. Пилип Котлер, К. Макконелл, Брю, Менкью, Ансофф І., та інші економісти присвячували книги вирішенню даної проблеми, але на сьогоднішній день не вдалося визначити найкращий підхід до вирішення проблеми, так як ситуація на ринку постійно змінюється і вимагає від підприємців варіювати факторами, котрі впливають на ціну.

Власне, цінова політика підприємства – це комплекс заходів, до яких відноситься формування ціни, знижок, умов оплати за товар, реалізація цінової політики, яка направлена на задоволення потреб споживачів і отримання підприємством прибутку, а також вирішення стратегічних завдань підприємства [1].

Ціна в міжнародній торгівлі-це грошова сума, яку має намір отримати продавець, пропонуючи товар або послугу, і яку готовий заплатити за даний товар або послугу покупець. Збіг зазначених двох вимог залежить від багатьох умов, які отримали назву ціноутворюючих факторів. За характером, рівнем і сферою дії вони можуть бути поділені на п'ять основних груп:

1. Загальноекономічні фактори, тобто діючі незалежно від виду продукції і конкретних умов її виробництва і реалізації. До них відносяться:

- економічний цикл;
- стан сукупного попиту та пропозиції;
- інфляція.

2. Конкретно економічні фактори, тобто визначаються особливостями даної продукції, умовами її виробництва і реалізації. До них відносяться:

витрати виробництва;

- прибуток;
- податки та збори;
- пропозиція і попит на цей товар або послугу з урахуванням взаємозамінності;
- споживчі властивості товарів: якість, надійність, зовнішній вигляд, престижність.

3. Специфічні фактори, тобто діючі тільки щодо деяких видів товарів і послуг:

- сезонність;
- експлуатаційні витрати;
- комплектність;
- гарантії та умови післяпродажного сервісу.

4. Спеціальні фактори, тобто пов'язані з дією особливих механізмів і економічних інструментів:

- державне регулювання;
- валютний курс.

5. Позаекономічні фактори, політичні, військові. Слід, однак, мати на увазі, що на міжнародному ринку процес ціноутворення має свої специфічні особливості [2].

За оцінками експертів ООН у даний час у світовому експорті:

• 75% складає продукція обробної промисловості, причому половина цього показника припадає на технічно складні товари і машини;

- 8% складають продовольчі товари (у тому числі напої і тютюн);
- 12% складає мінеральна сировина і паливо.

• В останні роки на світовому ринку відзначається тенденція до зростання частки у світовому експорті текстильної продукції і готової продукції обробної промисловості (до 77%) [3].

У світовій практиці використовуються методи державного впливу на ціни на основі антимонопольних законів та законів про недобросовісну торгівлю, цінову рекламу та ін. Державне регулювання цін передбачає заходи законодавчого та судового характеру. В одному випадку ціноутворення в державі регламентується законами, у другому — розпорядженнями державних та місцевих органів влади, у третьому — ті або інші суперечні питання вирішуються в судовому порядку. В усіх цих випадках встановлюються певні обмеження, правила, нормативи, які є обов'язковими для учасників ринку [4].

Система ціноутворення – складний і динамічний багатofакторний процес, здатний підтримувати конкурентоспроможність підприємства, забезпечувати його платоспроможність та стійкість. В свою чергу ціна – це кількість грошей, за яку продавець згоден продати, а покупець – купити одиницю товару. Актуальність розгляду даної проблеми обумовлена тим, що при недостатньо правильно сформованій ціновій політиці підприємство не зможе досягти намічених цілей, тому цьому питанню необхідно приділяти особливу увагу. Основні фактори, що впливають на ціноутворення з боку інтересів покупців – це обсяг попиту та споживацькі очікування, а з боку інтересів продавців – витрати та очікуваний прибуток [1].

При аналізі цін слід враховувати і рух економічного циклу, що у сфері міжнародних економічних відносин має певну специфіку. Так, в стадії депресії, ціни як правило, не підвищуються. І навпаки, в стадії підйому в зв'язку з перевищенням попиту над пропозицією ціни зростають. (Хоча і те й інше поширюється на міжнародну торгівлю уповільнено, в залежності від сфери і глибини цих явищ і тим більше на фазі кризи і підйому). Необхідно відзначити, що в залежно від виду товарів і товарних груп динаміка зміни цін відрізняється. Так, при зміні кон'юнктури найбільш різко і швидко змінюються ціни практично на всі види сировини, повільніше реакція виробників і постачальників напівфабрикатів, ще слабкіше " реакція цін» на продукцію машинобудівного комплексу [5].

Список використаних джерел:

1. Руденко А.О. Ціни та методи ціноутворення в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/202.pdf>
2. Международный менеджмент: учебник для бакалавров / Е. П. Темнышова [и др.]; под редакцией Е. П. Темнышовой: Издательство Юрайт, 2022. — 456 с.
3. Сучасний стан міжнародної торгівлі [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://buklib.net/books/26434/>
4. Механізм регулювання цін на споживчі товари, послуги гостинності та туризму - 9.6. Світовий досвід державного регулювання цін на споживчі товари та послуги в умовах інфляції і кризових явищ в економіці – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://buklib.net/books/26751/>
5. Международные экономические отношения: учебник для бакалавров / В.Е. Рыбалкина, В.Б. Мантусова: Издательство Юрайт, 2017. — 151-153 с.

КОЗУБ О.С.,
студентка 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Менеджмент»,
Маріупольський державний університет

КОНКУРЕНТНІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Будь-яка фірма, що розпочинає діяльність або вже діюча, із початком проекту, зобов'язана чітко уявити потребу у матеріальних, трудових і інтелектуальних ресурсах, джерела їх отримання, і навіть вміти точно виконувати розрахунки ефективності використання ресурсів, наявних у процесі діяльності фірми. Згідно з канонами ринкової економіки, підприємець зобов'язаний прогнозувати успіх бізнесу. Задля цього слід використовувати комплекс засобів, а саме - постійно збирати й акумулювати інформацію, як про стан цільових ринків, становище конкурентів, а також визначати власні можливості і перспективи.

Одним із визначальних напрямків стратегічного планування є бізнес-планування, що передбачає розвиток. За умови дотримання усіх правил, план відповідає на найважливіший для бізнесмена питання - варто вкладати гроші у той чи інший проект, чи принесе він доходи, що зможуть окупити всі витрати на зусилля і коштів.

Конкурентні стратегії є важливим та невід'ємним елементом сучасних ринкових відносин. Фірма чи підприємство вибудовує свою конкурентну стратегію на основі власної позиції на ринку. Інакше кажучи, вона є лідером ринку, претендентом на лідерство, послідовником або мешканцем ніші. Веде аналіз своїх від конкурентів і оцінює свої можливості, і потім вибирає найбільш вигідну конкурентну стратегію.

Для кожного сегменту характерними особливостями є оригінальна поведінка споживачів.

У конкурентній боротьбі слід дотримуватися наступальної і захисної стратегій. Будь-які конкурентні переваги безупинно піддаються атакам конкурентів, особливо багатих ресурсами.

Є дві головні причини сходитися «врукопаш» з конкурентами, протиставляючи одна одній конкурентні переваги. Перша - спроба виграти ринковий простір, перевершивши сильні боку слабшого суперника. Атака слабшого суперника призводить до провідного становище.

Іншою причиною суперництва є необхідність зустріч нанівець одну чи декілька переваг суперника/конкурента. Важливим критерієм успіху у даному становищі є порівняння витрат за атаку з вигодами. При атаці слабких сторін конкурента нападаючий перенацілює свої сильні сторони, і ресурси безпосередньо на слабкості суперника. Атаки слабких сторін конкурентів мають більше шансів на успіх, ніж атаки їх сильних позицій.

На ринку всі фірми можуть бути об'єктами атаки із боку конкурентів (зокрема нових учасників ринку виробництва і фірм, прагнуть поліпшити своїми панівними позиціями). З розвитком ринкових відносин в Україні відбувається і формування конкурентного середовища, як у всій національній економіці так і в її окремих галузях. Поява великої кількості нових підприємств і організацій, лібералізація імпорту, утворення ринку капіталу, акціонерних підприємств, проникнення на український ринок іноземних компаній - усе це значно ускладнило ринкову ситуацію. Збільшення пропозицій товарів і послуг, з одного боку, і зменшення платоспроможності попиту - з іншого, створили умови, коли конкуренція стала повсякденною справою. Тому надзвичайно актуальною стала проблема формування ефективної конкурентної стратегії підприємства (стратегії підвищення конкурентоспроможності), вдала реалізація якої дозволить підприємству перевершити своїх конкурентів.

Слово «стратегія» запозичене з військової науки. Військовий план, що розробляється, на основі ключового завдання «знести і знищити супротивника, заволодіти певними позиціями», визначає, якими методами можна досягти цієї мети.

Однак складність визначення стратегії полягає в тому, що різні джерела по-різному трактують це поняття.

Зокрема, у сучасній літературі виокремлюють дві основні концепції стратегії - філософську та організаційно-управлінську [1].

Філософська концепція наголошує на загальному значенні стратегії для підприємства. Згідно з цією концепцією, стратегію можна розглядати: як філософію, якою повинна керуватися організація, що її має;

як шаблон логічної, послідовної поведінки, яка складається на підприємстві свідомо чи стихійно;

як найважливіший елемент самовизначення підприємства чи організації.

Організаційно-управлінська концепція стратегії пов'язана з конкурентними діями, заходами та методами здійснення стратегічної діяльності на підприємстві.

У спеціалізованій літературі виділяють два основні, на нашу думку, напрями дослідження категорії «стратегія» в організаційно-управлінській концепції.

Одні вважають, що стратегія подана в загальних планах, які розробляються керівництвом для того, щоб вести організацію в майбутнє. Другі розглядають стратегію як взаємопов'язаний комплекс дій, які застосовує фірма для досягнення своїх цілей з урахуванням власного ресурсного потенціалу, а також факторів і обмежень зовнішнього середовища.

В основі конкурентоспроможності лежить потенціал, тому було запропоноване наступне визначення: конкурентоспроможність фірми - це її здатність реалізовувати свій потенціал краще за конкурентів через свої конкурентні переваги шляхом задоволення потреб споживачів в умовах ринкової конкуренції [2].

Далі, на його основі, було запропоновано наступне визначення "стратегія підвищення конкурентоспроможності - це взаємопов'язаний комплекс дій, на основі планів, розроблених керівництвом, який застосовує фірма для реалізації свого потенціалу краще за конкурентів з урахуванням факторів і обмежень як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, спрямований на завоювання сильних довгострокових конкурентних позицій.

Останні дослідження в галузі концепції стратегії свідчать про появу інтересу до неї в Україні [3]. Однак, на нашу думку, до основних положень, яким повинна відповідати стратегія підвищення конкурентоспроможності, належать:

1. Для того, щоб керівництво змогло правильно розробити свої стратегічні плани, в розробці стратегії на своєму рівні повинні брати участь усі працівники організації.

2. Процес формування стратегії передбачає наявність системи стратегічного управління, яка символізує взаємопов'язаний комплекс дій, на основі планів, розроблених керівництвом.

3. Оскільки фірма повинна реалізовувати свій потенціал краще за конкурентів, то на основі теорії потенціалів Б. Райана [4] стратегія повинна становити собою систему, в якій домінують базова, прихована, збиткова або «перехресна» стратегії відповідно до назв однойменних потенціалів.

4. Урахування оцінки потенціалу підприємства та його зовнішнього середовища передбачає створення системи показників, які б враховували не тільки кінцеві результати - відстаючі індикатори, а й давали можливість постійно проводити моніторинг конкурентоспроможності фірми - випереджаючі індикатори.

5. Стратегія повинна бути гнучкою, змінюючись залежно від появи нових факторів впливу, що дозволить перейти на якісно новий рівень і реалізувати наявний потенціал організації.

6. Розроблена стратегія повинна бути донесена до працівників усіх рівнів для її належного розуміння і подальшого виконання, інакше потенціал організації залишиться нереалізованим.

Отже, на основі цих положень можна проаналізувати існуючі стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства і зробити висновок про їх придатність до практичного застосування.

Список використаних джерел:

1. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. Стратегічне управління підприємством: навч. посіб. 3-тє вид., виправл. і допов. К.: Центр навч. л-ри, 2014. 400 с.
2. Портер М. Стратегія конкуренції. К.: Основи, 2006. 255 с.
3. Білоблочський Д.М. Маркетингові стратегії підприємства мобільного зв'язку: Дис... канд. екон. наук: 08.06.01/ Київський національний торговельно-економічний університет. - К., 2003. - 222 с.
4. Райан Б. Стратегический учет для руководителя: Пер. с англ. / Под. ред. В.А. Микрюкова. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. - 616 с

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Конкурентоспроможність національної економіки – це здатність економічної системи забезпечувати за будь-якого впливу внутрішніх та зовнішніх чинників соціально-економічну оптимальність, яка проявляється у високому суспільному ефекті.

Процеси інтеграції світового економічного простору і формування глобального ринку, а також об'єктивний характер конкурентної боротьби вийшли на рівень окремих країн і регіонів. Розширення світогосподарських зв'язків України, посилення залежності національної економіки від процесів глобалізації та інтеграції та, як наслідок, підвищення міжнародної конкуренції актуалізують проблему розвитку національної конкурентоспроможності.

Поняття «конкурентоспроможність економіки» було введено в науковий обіг професором Гарвардської школи бізнесу М. Портером в його монографії «Конкурентні переваги націй», яка вийшла в 1990 р. М. Портер, будучи консультантом із конкурентоспроможності цілої низки великих американських компаній, прийшов до необхідності визначити зміст поняття «конкурентоспроможність» щодо країни як об'єкта дослідження

Національну конкурентоспроможність можна визначити як здатність країни до створення умов, у яких підприємства можуть генерувати стійке зростання економіки, забезпечувати довгострокову прибутковість та створення робочих місць. У сучасній науковій літературі існують різні методи оцінки конкурентоспроможності національної економіки, в основі яких лежать якісні та кількісні методи аналізу

Низка авторів стверджує, що універсального поняття конкурентоспроможності не може бути, оскільки його необхідно інтерпретувати стосовно об'єкту (товару, послуги, фірми, галузі, регіону, країни) дослідження. Відповідно виділенню того чи іншого об'єкта дослідження (товару, послуги, підприємства, країни і т. д.) визначається поняття конкурентоспроможності, що відображає зміст і специфіку досліджуваного явища. Таким чином, **конкурентоспроможність** – це складна економічна категорія, яка розглядається на декількох рівнях:

- конкурентоспроможність товару;
- конкурентоспроможність товаровиробника;
- галузева конкурентоспроможність;
- конкурентоспроможність країн, вона ж – конкурентоспроможність національної економіки.

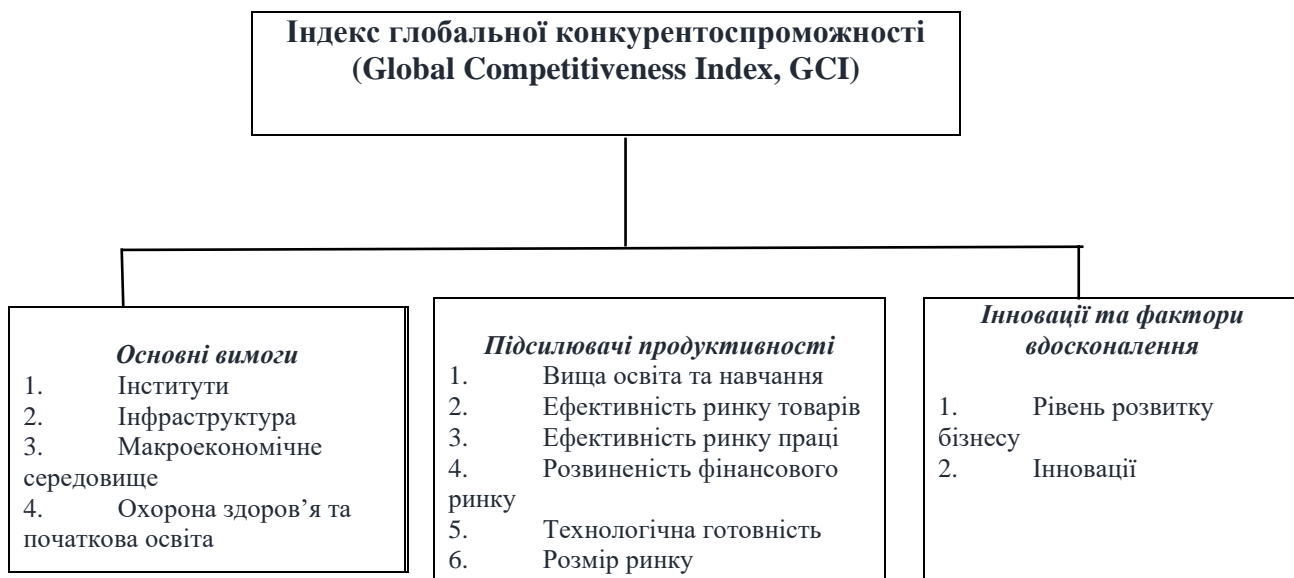
У теорії поняття конкурентоспроможності товару, підприємства, галузі досить добре визначені і загальновідомі. Що стосується конкурентоспроможності національної економіки (часто ще вживають термін «міжнародна конкурентоспроможність економіки»), то це досить складне, багаторівневе поняття, яке не має єдиного загальновизнаного визначення не тільки у вітчизняній, а й у зарубіжній науці.

Сучасні дослідження концепції конкурентоспроможності національної економіки визнають державу, науководослідні інститути і транснаціональні компанії досліджуваної країни як основні інституційні чинники, що впливають на конкурентоспроможність національної економіки держави на макроекономічному рівні. Наприклад, згідно з визначенням Міжнародного інституту менеджменту, конкурентоспроможність національної економіки – «сфера економічних знань, аналізує факти і політику, які формують здатність

країни створювати і підтримувати умови, що забезпечують будівлю додаткової вартості з боку підприємств і більш високий рівень добробуту населення»

Звісно ж, конкурентоспроможність національної економіки включає не тільки безпосередньо конкурентоспроможність національного господарства, а й конкурентоспроможність державного апарату, а також конкурентоспроможність суспільства у цілому. Нобелівський лауреат Л. Клейн відмітив, що основною відмінною рисою конкурентоспроможної економіки висуває наявність стійких темпів економічного зростання в 3–4% на рік, що має забезпечувати неухильне підвищення рівня життя. Звісно, для окремих країн, передусім тих, що розвиваються, орієнтованих на стратегію наздоганяючого розвитку, теза про «оптимальні» темпи економічного зростання в 3–4% є спірним. Так, для Китаю такі темпи повинні становити, за оцінками експертів, не менше ніж 7% на рік, щоб за інших рівних умов рівень життя у цій країні відповідав аналогічним показникам найбільш розвинених держав світу.

Світовий економічний форум визначає конкурентоспроможність як набір інститутів, політики і чинників, які визначають рівень продуктивності економіки, що встановлює рівень добробуту, якого країна може досягнути. Грунтуючись на оригінальній ідеї Клауса Шваба (1979), у 2005 році Світовий економічний форум опублікував глобальний індекс конкурентоспроможності, розроблений Ксав'є СалаїМартін у співпраці з Форумом. Методологія залишається практично незмінною. GCI поєднує 114 показників, які мають значення для підвищення продуктивності. Ці показники згруповані у 12 складників (табл. 1), таких як інститути, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та навчання, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу та інновації. Вони об'єднані у три підгрупи показників відповідно до трьох основних етапів розвитку, такі як «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» й «Інновації та фактори вдосконалення» (рис.1).

Рис.1. Складові індексу глобальної конкурентоспроможності

Отже, національна конкурентоспроможність в епоху економіки знань – це здатність країни забезпечити високу соціальну спрямованість національної економіки, підвищення її рівня соціально-економічної результативності та збільшення добробуту громадян країни відносно зовнішніх аналогів на базі сталого економічного зростання шляхом використання інноваційних технологій, розвитку людського капіталу та інтелекту нації

Список використаних джерел:

1. Алещенко В.В. Теоретико-методологические вопросы конкурентоспособности экономической системы / В.В. Алещенко // Маркетинг за рубежом. – 2005. – № 1. – С. 106–119.
2. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран / М. Портер. – М. : Альпина Паблишер, 1993. – 947 с.
3. Global Competition: The New Reality, Report of the President's Commission on Competitiveness. – Vol. 2. – Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1985.
4. Хворост Т.В. Стан конкурентоспроможності національної економіки України / Т.В. Хворост // Економіка і суспільство. – 2017. – № 10. – С. 145–148.
5. Мартынюк Е.А. Прикладные проблемы формирования инновационной экономики России / Е.А. Мартынюк [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cfin.ru/bandurin/article/sbrn08/13.shtml>.

КИСЛОВА Л.А.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і фінансів,
Маріупольський державний університет*

РЕАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Стратегію можна реалізувати за допомогою системи методів та принципів управління, які визначають динаміку та форму перетворення стратегічного об'єкту з метою досягнення встановлених стратегічних цілей та орієнтирів. Процес реалізації управлінської стратегії є складним та багатокомпонентним, а його успішність залежить від внутрішніх факторів та зовнішніх умов.

Підприємство, що запроваджує стратегічні зміни має бути підготовленим до необхідних дій. Управлінська стратегія підприємства базується на основних перевагах підприємства, тому необхідно забезпечити моніторинг внутрішнього балансу ресурсів та можливостей підприємства. Під час реалізації управлінської стратегії можливі внутрішні перетворення, що значно змінюють перерозподіл управлінських ресурсів та як наслідок ініціюють зміну стратегічних пріоритетів підприємства. Система внутрішнього самоконтролю дозволяє підвищити реактивність підприємства та його стійкість до можливих внутрішніх загроз.

Задля ефективної реалізації стратегії підприємства необхідно заздалегідь визначити ступінь готовності підприємства та масштаб майбутніх перетворень. Чим більшими є майбутні зміни тим вищим є потенціал організаційного супротиву, який необхідно попередити комплексом відповідних заходів. Загалом, на думку деяких вчених [1, с. 34-35], система управління організаційними перетвореннями базується на визначенні ступеня впливу ключових факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Процес реалізації стратегії підприємства загалом можна розділити на кілька основних етапів, кожен із яких спрямовано на досягнення певних результатів, які впливають на ефективність всього процесу.

На першому етапі проводиться підготовка підприємства до реалізації стратегії, перевіряється забезпечення готовності елементів управлінської системи, складається план стратегічних перетворень, розподіляються завдання та визначаються функціональні зони відповідальності.

Другий етап надає оцінку рівня супротиву змінам. Проводиться аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища, визначаються фактори сприяння та протидії стратегічним перетворенням.

На третьому етапі відбувається здійснення змін. Фактичне впровадження запланованих заходів із метою реалізації стратегії підприємства у відповідності до стратегічного плану.

Четвертий етап - оцінка рівня реальних перетворень. Оцінка ступеня ефективності проведених заходів та відповідності отриманих стратегічних перетворень до тих, що були закладені у стратегію від початку. Аналіз рівня фактичного супротиву стратегічним перетворенням та ефективності протистояння.

П'ятий - визначення результатів реалізації стратегії, на якому проходить підведення підсумків процесу реалізації управлінської стратегії, визначення проблемних місць в поточній управлінській моделі та недоліків, які необхідно усунути в наступному циклі.

I, останній – шостий. Усунення недоліків управлінської моделі. Здійснення оцінки ефективності «роботи над помилками», удосконалення управлінської моделі підприємства з урахуванням тих недоліків, які були виявлені в процесі реалізації стратегії [2].

Сутність невизначеності виявляється в тому, що при наявності необмеженої кількості станів об'єктивних умов оцінка ймовірності настання кожного з цих станів неможлива через відсутність способів оцінки. Критерій вибору рішень у цих обставинах визначається схильностями і суб'єктивними оцінками. Задача зводиться до зменшення невизначеності шляхом зведення її до умов ризику.

Зокрема виділяється невизначеність: - кількісна, обумовлена значним числом об'єктів або елементів у ситуації; - інформаційна, викликана нехваткою інформації або її неточністю з технічних, соціальних та інших причин; - вартісна, через занадто дорогу або недоступну плату за визначеність; - професійна, як наслідок недостатнього професіоналізму (не враховується, наприклад, необхідна кількість факторів, що впливають на проблему); - обмежувальна, викликана обмеженнями в ситуації прийняття рішень (наприклад, обмеження за часом й тощо); - зовнішнього середовища, пов'язана з її поведінкою або реакцією конкурента на процес ухвалення рішення.

Завданнями прийняття рішень за умов невизначеності полягають у виборі оптимальної стратегії, успіх якої залежить від факторів невизначеності, які невідомі в момент прийняття рішення. Розрізняють невизначеності стохастичної та не стохастичної природи. Невизначеності стохастичного типу зумовлені об'єктивною дійсністю, яку називають природою, яка є незацікавленою стороною. Тому задачі прийняття рішень розв'язують за допомогою теорії статистичних рішень. Завдання прийняття рішень із невизначеністю не стохастичного типу розв'язують методами теорії ігор і теорії мінімаксу. Невизначеності не стохастичної природи можуть спричинятися дією таких факторів:

1. Стратегічні невизначеності, зумовлені протидією кількох активних учасників, які мають різні цілі. В даному випадку невизначеність зумовлена тим, що рішення приймається за умов, коли невідомі майбутні дії або стратегії інших учасників.

2. Концептуальні невизначеності – невизначені фактори, що зумовлені прийняттям особливо складних рішень, рішень, що мають довгострокові наслідки або можуть бути пов'язані з нечітким усвідомленням як власних цілей та можливостей, так й інших гравців. Окрім цього, концептуальні невизначеності можуть бути пов'язані з труднощами кількісної оцінки складних цілей та якісних критеріїв, які важко формалізувати [3].

Загалом можна визначити кілька варіантів реалізації управлінської стратегії підприємства:

- оптимальний варіант, який можливий за умов повної відповідності стратегії до внутрішньої та зовнішньої ситуації, дотриманню загальних ринкових тенденцій та установок, що не суперечать перспективам діяльності підприємства в певних ринкових умовах;

- компромісний варіант, який включає часткове корегування існуючої стратегії у відповідності до вимог ринкової ситуації, балансування між показниками оптимальних витрат ресурсів та ринкової ефективності, розглядання можливостей часткової заміни, або переформатування окремих напрямків реалізації управлінської стратегії, встановлення додаткових орієнтирів тощо;

- ускладнений варіант, який базується на суттєвій невідповідності управлінської стратегії до стану внутрішнього або зовнішнього середовища підприємства, його ресурсного забезпечення, зміни пріоритетів споживачів або суттєве посилення конкуренції, через яке

реалізація стратегії підприємства стає вкрай затратною та неефективною. В даному випадку взагалі може розглядатись варіант заміни стратегії на альтернативну або призупинення певних процесів із її реалізації до нормалізації ринкової ситуації;

- неможливий варіант, який є найгіршим із усіх розглянутих, оскільки він передбачає повне зупинення процесу реалізації стратегії підприємства через загрозу понесення суттєвих витрат та послаблення ринкових позицій. В даному випадку підприємство має виходити із елементарної логіки самозбереження, що означає зупинку будь якої потенційно загрозової активності та концентрацію зусиль на збереженні своїх активів. Передбачається перехід на одну із антикризових стратегій, спрямованих на захист внутрішнього середовища та часткове або повне закриття управлінської моделі.

Розглянуті підходи до реалізації управлінської стратегії підприємства дозволяють забезпечити досягнення встановлених стратегічних цілей шляхом пошуку, аналізу та оцінки відповідності стратегії до внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, а у випадку їх невідповідності спрямувати зусилля на попередження можливих загроз, які може становити невірною обраною стратегія підприємства.

Використання невизначеності майбутнього як стратегічних можливостей орієнтує керівників організацій до переходу від управління власним виробництвом (операційною системою) до управління взаємодією організації із зовнішнім середовищем. Такий підхід вимагає, з одного боку, дослідницького підходу до прийняття стратегічних рішень, які не тільки реагують на зміни у середовищі, а й у запобігаючому режимі дозволятимуть «готуватися до того, про що інші організації почнуть думати потім»(створюючи стратегічні конкурентні переваги). Це означатиме, до деякої міри, змогу впливати на середовище у відповідності до власних потреб та цілей. З другого боку — невизначеність як можливість треба розглядати в контексті інноваційного підходу до впровадження нововведень, їхніх елементів та НТП у цілому.

Список використаних джерел:

1. Бутко М. П., Дітковська М. Ю., Задорожна С. М. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 376 с.
2. Стратегічний аналіз галузі. Навчальний посібник / За ред. О.Я. Лотиш. Тернопіль: Економічна думка, 2019. 248с. [Електронний ресурс]. – URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/37617/6/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A1%D0%90%D0%93%20%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9.pdf> (дата звернення: 28.10.2022).
3. Прийняття рішень в умовах повної невизначеності. *СІПР «Decisioner»*. 2020. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://dss.tg.ck.ua/decision-uncertainty-help> (дата звернення: 05.11.2022).

КОЛЕСНИКОВ В.С.,
*студент 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет*

РОЗВИТОК ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Одна з головних стратегічних цілей багатьох підприємств - це вихід на зовнішній ринок. Але при цьому слід зазначити, що ця стратегічна мета передбачає щоденну роботу, що забезпечує готовність підприємства експортувати потрібний товар, в певну країну, з урахуванням її культурних особливостей і рівня розвитку.

Перш за все, експортна діяльність забезпечує приплив валютної виручки, що є вигідним не тільки для підприємства, але і для держави. Також експорт стимулює зростання

конкурентоспроможності підприємства за рахунок вдосконалення технічного рівня виробництва і якості продукції, сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів і допомагає знизити рівень без роботи. В цілому, експорт є комплексним чинником ефективності діяльності підприємства, оскільки серед експортерів частка ефективних, конкурентних підприємств завжди вища, ніж серед підприємств, що працюють виключно на внутрішньому ринку, незалежно від частки експорту в обсязі продажів.

Діяльність на міжнародному ринку характеризується більшим порівняно з внутрішнім ринком рівнем ризику через відмінності в культурних, економічних, політичних, правових умовах, більш високим рівнем конкуренції та вимог до якості товару, пакування, маркування, а також більш високим рівнем витрат, пов'язаних з міжнародними маркетинговими дослідженнями та реалізацією продукції. Все це визначає необхідність опрацювання зовнішньоекономічної стратегії підприємства, ретельного планування діяльності та проведення маркетингових досліджень ринку.

Вихід на зовнішній ринок вимагає попередньої оцінки експортного потенціалу з метою визначення потенційних можливостей підприємства постачати і просувати на зовнішній ринок конкурентоспроможну продукцію або надавати конкурентоспроможні послуги в необхідній кількості в певні терміни.

Американський економіст Дж. Нейсбіт визначає експортний потенціал прийняття як «динамічно мінливу складову економічного потенціалу, організаційно-технічна структура якого, підкоряючись місії і цілям прийняття, з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища і внутрішнього стану забезпечує стабільні обсяги продажів із заданим рівнем рентабельності на ринках далекого і ближнього зарубіжжя».

В експортному потенціалі підприємства можна виділити ключові фактори, що впливають на його реалізацію.

1. Імпорт матеріалів і комплектуючих, обладнання, технологій, ноу-хау. Частка імпортованих складових у собівартості продукції експортного асортименту в промисловості може становити до 40% і більше, так як вітчизняне виробництво розвивається повільніше зарубіжного.

2. Міжнародна кооперація. Рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції не завжди відповідає міжнародним вимогам, тому підприємствам необхідно кооперуватися і виробляти продукцію більш високої якості або аналогічну імпортованій.

3. Підприємництво у вільних економічних зонах (СЕЗ). Даний вид підприємництва дозволить підприємству знайти оптимальну для себе нішу, в якій воно зможе постійно вдосконалювати якість продукції для виходу на зовнішній ринок.

4. Контрафакт. Наявність такої продукції у підприємства істотно знижує його конкурентоспроможність, тому необхідно не допускати появи на ринку контрафактної продукції.

5. Міжкультурні маркетингові комунікації в даний час найбільш перспективні з позиції формування, реалізації та розвитку експортного потенціалу. Для досягнення синергетичного ефекту необхідне поєднання ділових комунікацій підприємств, економічних місій та міжнародних виставкових заходів. Управління цією системою, здійснюване як на макро-, так і на мікрорівнях, спрямоване на просування підприємств на ринки далекого і ближнього зарубіжжя з метою моніторингу ефективного формування та реалізації їх експортного потенціалу.

6. Національне державне регулювання. Експортна діяльність для початківців експортерів, малих і середніх підприємств, є доста точно складним господарським процесом, що супроводжується значними ризиками і вимагає фінансових витрат. Однак, враховуючи той факт, що стимулювання національного експорту є одним з перспективних напрямків, якого дотримуються уряди багатьох країн, на ці цілі з державного бюджету виділяються значні суми: на гарантування та страхування експортних поставок, кредитування експортоорієнтованих виробництв [1].

В современном мире внешнеэкономическая деятельность (ВЭД) является неотъемлемой частью глобальной мировой экономики. Либерализация внешней торговли приводит к открытию свободного доступа к ВЭД для предприятий. Глобализация мировой экономики приводит к тому, что большое количество предприятий сталкиваются с жесткой конкуренцией в пределах национального рынка. В поисках способов укрепить свои позиции, компании выходят за пределы национального рынка.

Осуществление экспорта свидетельствует одновременно об эффективной работе предприятия как с точки зрения его контрагентов, так и с точки зрения внешнего окружения. Таким образом, экспорт одновременно выступает и как фактор, и как результат эффективной работы предприятия

Експортний потенціал підприємства в цілому можна розділити на дві основні частини: зовнішній потенціал і внутрішній. Зовнішній потенціал підприємства пов'язаний з безпосередньою реалізацією продукції і включає в себе зовнішньоекономічні фактори, збут експортної продукції, логістичну та сервісну діяльність, а також інноваційний потенціал підприємства.

Внутрішній експортний потенціал підприємства пов'язаний з виробництвом і підготовкою продукції на експорт. Аналіз внутрішнього експортного потенціалу включає в себе використання ресурсів підприємства, конкурентоспроможність експортної продукції та ефективність діяльності підприємства.

З метою отримання оцінки експортного потенціалу, підприємства вдаються до експертних методів аналізу, які вдають із себе залучення фахівців для дослідження проблеми. На основі результатів, об'єднаних в систему робляться висновки щодо експортного потенціалу організації. Основна мета проведення експертних оцінок-прогнозування можливого перебігу подій в майбутньому, виявлення умов і факторів, що сприяють виходу підприємства на зовнішні ринки, узагальнення результатів [2].

Аналіз внутрішнього потенціалу підприємства проводиться за наступною схемою.

1. Проводиться оцінка забезпеченості ресурсами та ефективності їх використання. В першу чергу аналізуються необоротні та оборотні активи пред прийняття, а також людські та фінансові ресурси. За результатами оцінки даних показників можна виявити приховані резерви у вигляді невикористовуваних ресурсів, що знаходяться у власності підприємства.

2. Оцінка конкурентоспроможності експортної продукції. Конку ність продукції визначається сукупністю її споживчих властивостей, відмінних від товарів-конкурентів за ступенем відповідності суспільним потребам з урахуванням витрат на їх задоволення і одержуваних доходів. Найважливішими показниками конкурентоспроможності продукції є: технічний рівень і якість, ресурсоємність і ціна. За технічними показниками можна судити про призначення товару, його приналежності до певного ві.ду продукції. Це також характеристики, що відображають техніко-конструкторські рішення (стандарти, норми, правила, що визначають межі зміни технічних параметрів).

3. Ефективність діяльності підприємства відображає зв'язок між результа тому діяльності і витратами, виробленими для цього результату. При експорті товарів підприємство може отримати як прямий економічний ефект від поліпшення своїх фінансових результатів, так і непрямий ефект від підвищення конкурентоспроможності виробництва. Кількісно прямий економічний ефект від експортної діяльності виражається через показники економічної ефективності експорту.

Якщо за результатами аналізу внутрішній потенціал підприємства досить високий, то необхідно проаналізувати зовнішній експортний потенціал за наступною схемою.

По-перше, проаналізувати зовнішньоекономічні фактори, що впливають на формування і використання експортного потенціалу. До таких факторів належать природні, економіко-фінансові, політико-правові, науково-технічні, соціально-культурні чинники. У процесі вивчення проводиться моніторинг, оцінка та аналіз інформації про макроекономічне оточення підприємства. Це дозволить своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

По-друге, обов'язково проводиться аналіз маркетингової діяльності на поза ринках. Експортна маркетингова діяльність не передбачає використання будь-яких нових функцій маркетингу. Постановка маркетингових завдань, вибір цільових ринків, позиціонування продукції, Розробка комплексу маркетингу і проведення контролю маркетингової діяльності - всі ці вимоги зберігають актуальність і в діяльності експортуючого підприємства.

По-третє, не менш важливо аналізувати інноваційний потенціал підприємства як складову частину експортного потенціалу та постійно підвищувати його рівень. Оскільки те, що в одній країні є технологічною інновацією, в другій вже давно може використовуватися у виробництві.

Для аналізу інноваційного потенціалу необхідно розрахувати рівень витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, а також проаналізувати можливості впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво .

Будь-яке підприємство може розвивати власний експортний потенціал за двома напрямками:

1. товарне-розширення асортименту експортованих товарів на дійсних зарубіжних ринках;
2. географічне-збільшення експортного потенціалу за рахунок завоювання нових ринків зарубіжних країн.

Проблема ефективного управління експортним потенціалом багато в чому пояснюється відсутністю комплексних науково обґрунтованих підходів і методів до аналізу експортного потенціалу шляхом взаємозв'язку між виробничими процесами, системою маркетингу на підприємстві, фінансовою складовою, трудовими ресурсами та юридичними аспектами експортної діяльності підприємства.

В даний час існуючі методики аналітичної оцінки експортного потенціалу підприємства можна згрупувати за такими ознаками:

1. за рівнем складності-прості кількісні і складні багатofакторні методики. Найбільш поширені прості кількісні методики оцінки експортного потенціалу підприємства;
2. з точки зору одиниць виміру - кількісні та експертні методики. У кількісних методиках за одиницю виміру приймають класичні абсолютні і відносні одиниці виміру, вартісні, відсотки, коефіцієнти. Експертні методики базуються на системі оцінок в балах і мають на увазі при потяг фахівців з даного питання. З одного боку, для експертних методик характерна частка суб'єктивізму , з іншого-вони, на відміну від кількісних показників, дозволяють враховувати пріоритетність якісних аспектів;
3. за використовуваними параметрами оцінки-змістовні та порівняльні методики. Так звані змістовні методики включають оцінку елементів експортного потенціалу або виділених факторів його формування, а порівняльні оцінку експортного потенціалу за допомогою порівняння продукції або результатів діяльності підприємства з продукцією або результатами діяльності організацій-конкурентів.

Розширення напрямків міжнародних економічних відносин бізнесу, а також включення України в процеси глобалізації та міжнародного економічного співробітництва викликають об'єктивну необхідність аналізу та оцінки експортного потенціалу підприємства. Дана оцінка необхідна для розробки експортної стратегії розвитку підприємства [1].

Багато з названих елементів управління експортним потенціалом відбувається як на стадії виробництва, так і на стадії реалізації. У процесі дослідження робиться акцент на елементи управління, які в реальних умовах зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств дають відчутний результат підвищення ефективності реалізації їх експортного потенціалу і можуть доповнити технології, що існують в економічній науці.

У зв'язку з великою увагою, яка приділяється сьогодні зовнішньоторговельним операціям з боку суб'єктів економічної діяльності, виникає потреба в аналізі процесів міжнародної торгівлі та факторів, що впливають на кінцевий результат для кожної зі сторін. Тому проблема аналізу факторів розвитку і формування експортного потенціалу займає

першорядне значення в питаннях виживання підприємства на міжнародному ринку і підвищення ефективності його діяльності [3].

Виявлення та аналіз резервів підвищення експортного потенціалу дозволять підприємствам знизити ризики, пов'язані з просуванням продукції на зовнішні ринки, підвищити прибутковість експортної діяльності при мінімальних витратах ресурсів [4].

Список використаних джерел:

1. Стрекалова Н. Д., Бизнес-модель как полезная концепция стратегического управления – 294-299 ст
2. Громов К.А. ОЦЕНКА ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ // Международный студенческий научный вестник. – 2017. – № 1.
3. Никитина Э. И., Горячева С. М. Совершенствование методических подходов к исследованию экспортного потенциала организации //Актуальные вопросы образования и науки. Научный журнал. – 2010. No5-6. – С. 40- 45.
4. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры. М.: Финансы и статистика, 2003. 560 с.

МАКСИМЕНКО І.Я,

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування

КОЗИРЄВА Є.О.,

магістр спеціальності «Облік і оподаткування»,

НУ «Запорізька політехніка»

ПОДАТКОВИЙ DUE DILIGENCE ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ УСУНЕННЯ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ

У перекладі на українську мову під поняттям Due diligence розуміють «ретельна перевірка», «комплексний аудит» або «багатостороннє дослідження достовірності наданої інформації».

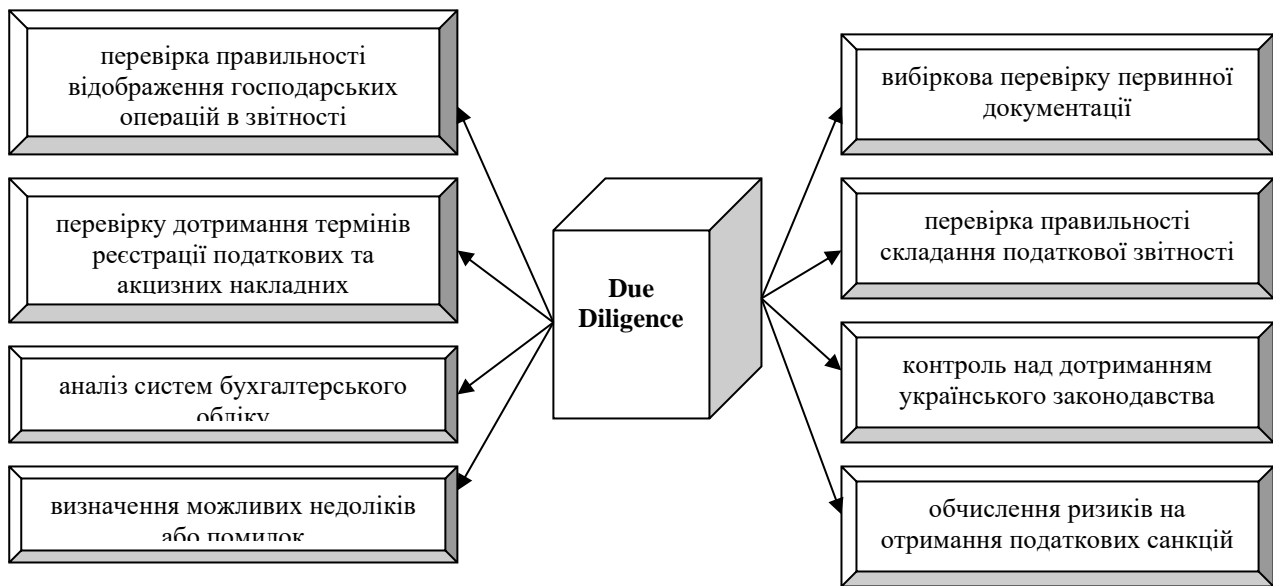
Податковий Due Diligence - це процес, який об'єднує комплексний податковий аудит компанії, аналіз її фінансової діяльності і вивчення податкового бізнес середовища організації. Due Diligence переважно містить перевірку відповідності, під час якої всебічно розглядаються операційна діяльність, взаємини з контрагентами й державними органами, можливі несприятливі чинники діяльності підприємства тощо.

Питання вивчення процесу податкового Due Diligence є актуальним в Україні з огляду на оновлення податкового законодавства. В межах «малої податкової реформи», запровадженої Законом № 466, у ПКУ введено нові податкові категорії, а саме: «належна обачність», «нерозумність» і «несумлінність». Вони покликані визначати той факт, чи вжив платник податків достатніх заходів для запобігання вчиненню правопорушення, а отже, саме ці поняття фактично будуть критеріями, на підставі яких має бути зроблений висновок щодо його винуватості як обов'язкової умови притягнення до відповідальності. Головним елементом належної податкової обачності є аналіз податкових ризиків.

Метою ж податкового Due Diligence є виявлення цих значних податкових ризиків, зокрема виконання компанією податкових зобов'язань і можливі претензії з боку податкових органів, з їхньою грошовою оцінкою й наданням рекомендацій із їхньої мінімізації.

З огляду на вищенаведене варто наголосити, що податковий Due diligence став однією з обов'язкових умов для звільнення від податкової відповідальності. Ця процедура також дає змогу врахувати виявлені податкові ризики в ціні угоди. Залучення інвестицій в Україну сьогодні є дуже важливим та необхідним. Проте кожен інвестор бажає розмістити свої інвестиції тільки в надійних і прибуткових компаніях, які зможуть успішно розвиватися в нелегких умовах сучасного бізнесу.

Забезпечити потенційних інвесторів інформацією про можливі податкові ризики покликаний саме податковий Due Diligence (рис.1).

Рис. 1. Складові податкового Due Diligence

В процесі податкового Due Diligence, підприємство може ідентифікувати ризики, в подальшому зменшивши їх або взагалі усунути. Така потенціальна можливість буде залежати в першу чергу від класифікації ризику. В залежності від ступеня ризику, виділяють низький, середній та високий.

Про низький ризик говоримо у тому випадку, коли на думку податкової служби платник податків здійснив порушення, хоча це не підкріплено ані прямою нормою закону, ані судовою практикою.

Середній ризик визначаємо коли на думку податкової служби норми закону порушені платником податку, виписані неоднозначно або суперечлива судова практика. За цієї ситуації існують певні шанси відстояти права платника податку. Високий ризик ідентифікуємо у разі виявлення серйозних порушень, це прямо передбачено законом та судовою практикою, тому шанси на відстоювання та усунення донарахування мінімальні. У такому випадку платник податків може самостійно виявити порушення та визначити суму податкових зобов'язань. Це передбачено на рівні статті 50 Податкового кодексу України, відповідно до якої платник податків, який самостійно (у тому числі за результатами електронної перевірки) виявляє факт заниження податкового зобов'язання минулих податкових періодів, зобов'язаний або надіслати уточнюючий розрахунок і сплатити суму недоплати та штраф у розмірі трьох відсотків від такої суми до подання такого уточнюючого розрахунку, або відобразити суму недоплати у складі декларації з цього податку, що подається за податковий період, наступний за періодом, у якому виявлено факт заниження податкового зобов'язання, збільшену на суму штрафу у розмірі п'яти відсотків від такої суми, з відповідним збільшенням загальної суми грошового зобов'язання з цього податку.

Для уникнення та мінімізації ризиків, рекомендовано проводити податковий Due Diligence перед виїзною плановою податковою перевіркою. Таким чином, може бути виявлено або попереджено порушення законодавства, подані уточнюючі розрахунки і підготовлена необхідна документація, ще до приїзду органів ДФС.

У зв'язку зі складністю податкового законодавства в Україні та його постійне оновлення, для проведення податкового Due Diligence необхідний не тільки професійний досвід, а й глибокі знання як національного законодавства, міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування, так і фінансового обліку. Ситуація ускладнюється ще й

тим, що сьогодні порядок проведення податкового Due Diligence не врегульований спеціальними нормами законодавства України.

З огляду на вищевикладене розуміємо, що податковий Due Diligence є необхідним для український підприємств. Наразі цей прогресивний та дещо новий для багатьох український підприємств процес не регламентований законодавством, через що існують деякі труднощі з проведенням такого різновиду податкової перевірки. Для максимально якісного проведення податкового Due Diligence необхідно мати в штаті професійних фінансистів, юристів, аудиторів. Якщо ж таких немає, варто звернутися в компанії, яка пропонує свої компетентні послуги з даного питання. Сьогодні існує чимало компаній в Україні, які пропонують послугу з податкового Due Diligence. Залучення професіоналів дозволить заощадити не тільки нерви і час, а й гроші.

Отже, податковий Due Diligence дозволяє виявляти податкові ризики та націлений на формування об'єктивної оцінки всіх податкових аспектів господарської діяльності платника податків. За умови проведення платником податку такої перевірки до проведення планової податкової перевірки безпосередньо контролюючими органами, дозволить самостійно визначити та донарахувати відповідні податкові зобов'язання та зменшити адміністративну тяганину. Таким чином, самостійно проведений платником податків своєчасний – перед плановою податковою перевіркою податковий Due Diligence може стати ефективним інструментом зниження податкових ризиків.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>

МАЦУКА В.М.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і фінансів,
Маріупольський державний університет*

ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Для вітчизняної туристичної галузі та наявних природно-кліматичних, культуро-історичних, національно-етнографічних ресурсів країни, окремих її регіонів, які створюють передумови для розвитку диференційованих туристичних послуг на основі використання туристичного потенціалу, неможливим є процес ефективного управління без удосконаленого методичного інструментарію та управління розвитком туристичної привабливості держави. Ефективне формування стратегії розвитку туристично-рекреаційного потенціалу України та її регіонів є важливим для отримання синергетичного ефекту, який, насамперед, базується на сукупності економічного, екологічного, інноваційного й соціального результатів.

Мета дослідження – розробити основні положення формування стратегії розвитку потенціалу туристичної галузі в Україні та її регіонах.

На сьогодні особливо актуальною є побудова ефективної стратегії розвитку туристичного бізнесу, тобто розроблення загальної концепції стратегічного управління розвитком туристично-рекреаційного потенціалу в Україні та її регіонах і цільових програм, для реалізації яких необхідні час і значні фінансові ресурси.

Зростання ринку туристичних послуг зумовлене, з одного боку, зростанням їх попиту, з іншого – зростанням пропозиції. До причин зростання попиту варто віднести: зростання мобільності населення планети; збільшення доходів та зменшення вільного часу сучасної

людини; підвищення стандартів життя в розвинених країнах світу; відкритість зовнішнього світу; соціально-психологічну переорієнтацію населення на комфорт та пізнання культурних цінностей; посилення ролі туристичних послуг для підтримки іміджу особи та ін. Зростання пропозиції спричинене, в основному, розвитком підприємництва, зумовленим високим рівнем оборотності та рентабельності капіталу сфери, її конкурентним потенціалом. В умовах економічних змін туристична галузь, як і будь-яка галузь, що виробляє товари або послуги, стикається з безліччю проблем. Джерелами підвищеної складності управління туристичною галуззю є: військово-політичний конфлікт в Україні, високий ступінь невизначеності ринкової ситуації; сезонна нестабільність попиту на туристичні послуги; посилення конкуренції в туристичному бізнесі; брак фінансових (оборотних) ресурсів тощо. Виходячи з цього, туристичні підприємства не можуть обмежуватися лише поточним плануванням і оперативним управлінням своєю діяльністю. Виникає необхідність стратегічного мислення, яке має втілитися в програму дій, що уточнює цілі та засоби реалізації обраного шляху розвитку [1, с. 19].

Реалізацію стратегії передбачається здійснити у два етапи. На першому етапі планується забезпечити:

- Формування нормативно-правової бази з питань розвитку туристичної сфери;
- Формування конкурентоспроможного місцевого туристичного продукту;
- Активізацію підприємницької діяльності та діяльності суб'єктів господарювання у туристичній сфері;
- Інформаційну підтримку туристичної сфери;
- Проведення моніторингу наявних природних туристично-рекреаційних ресурсів;
- Підвищення ефективності управління туристичною сферою на місцевому рівні;
- Розвиток в'їзного та внутрішнього туризму;
- Залучення інвестицій для розвитку матеріально-технічної бази туристичної сфери;
- Покращення якості надання послуг з екскурсійного обслуговування;
- Безпеку туристів та подорожуючих осіб.
- Встановлення контролю за використанням туристично-рекреаційних ресурсів;

На другому етапі буде забезпечено:

- Розвиток місцевого туризму з урахуванням життєвого рівня населення, традицій та культурної спадщини;
- Активізацію споживання альтернативних туристичних продуктів;
- Розвиток кадрового забезпечення у туристичній сфері;
- Реалізацію міжнародного співробітництва в туристичній галузі;
- Раціональне використання та охорону туристично-рекреаційних ресурсів;
- Узгодженість інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та громадян у туристичній сфері;
- Збалансованість усіх складових елементів розвитку туризму як соціально відповідальної, екологічно спрямованої та економічно ефективної діяльності;
- Надання високоякісних послуг відповідно до потреб туристів та подорожуючих осіб;
- Дотримання конституційних прав громадян у сфері туризму [2, с. 97-98].

На всіх етапах має здійснюватися постійний моніторинг та контроль за здійсненням вказаних заходів.

Задачі моніторингу:

- Оцінка досягнення стратегічних та оперативних цілей за пріоритетними напрямками розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону;
- Виявлення нових внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону та досвіду вирішення стратегічних завдань у сфері туризму в інших країнах та регіонах;
- Інформаційне забезпечення рішень органів державного управління з контролю за

виконанням стратегічних цілей та їх коригування;

- Оцінка дій органів виконавчої влади місцевого рівня з реалізації стратегії;
- Обґрунтування заходів із стимулювання реалізації стратегії.

Механізм моніторингу:

• Збір, обробка та аналіз інформації з метою об'єктивної оцінки стану, тенденцій та проблем реалізації заходів в рамках стратегії;

- Експертні оцінки виконання стратегічних заходів у рамках зазначених етапів;
- Соціологічні дослідження з метою відслідковування зрушень у розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Першотравневого району.

Критерієм ефективності реалізації стратегії стане позитивна динаміка щорічних показників розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону.

Українська туристична галузь на сьогодні функціонує в умовах жорсткої світової конкуренції. Будучи важливою складовою економіки нашої держави як фактор, що не лише залучає до вироблення туристичного продукту більшість галузей вітчизняної економіки, а й стимулює їх розвиток, туристична сфера вимагає ґрунтовних науково-методичних досліджень, зокрема аналізу нинішнього стану розвитку, вирішення різноманітних проблем державного регулювання, прогнозування та запобігання можливим ризикам і загрозам. Нинішній стан туризму в Україні потребує негайного вдосконалення механізмів державної туристичної політики. Україна володіє значним туристичним потенціалом, що сприяє розвитку підприємництва та зацікавленості споживачів у туристичній привабливості регіонів [3].

Але існуючий туристичний потенціал не використовується належним чином, і саме регіони не користуються зацікавленістю серед споживачів. Розвиток туристичної галузі гальмується багатьма проблемами правового, організаційно-економічного регулювання, управління туристичною привабливістю територій і регіонів. З метою ефективного використання туристичного потенціалу регіонів та рекреаційно-курортної індустрії необхідно на державному рівні сформувавши стратегічну концепцію управління розвитком туристичної привабливості територій з визначенням пріоритетності територій та відповідним фінансуванням.

Список використаних джерел:

1. Юхновська Ю. Формування концепції стратегічного управління розвитком потенціалу туристичної галузі в Україні та її регіонах. Економіка та управління національним господарством. С. 18-27. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/57/595.pdf> (дата звернення: 03.11.2022).

2. Формування і реалізація стратегії розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія/ [Булатова О.В., Дубенюк Я.А., Мацука В.М., Соколова К.О. та ін.]; під ред. О.В. Булатової. Маріуполь: Маріупольський державний університет, 2013. 201 с.

3. Мацука В.М. Сучасні тенденції розвитку туристичного бізнесу в регіонах України. Проблеми економіки. 2021. №3 (49). С. 56-64. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-3-56-64> (дата звернення: 03.11.2022).

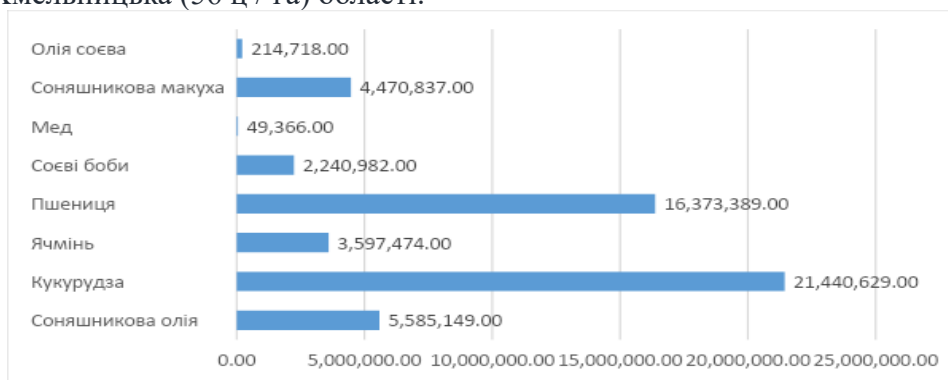
ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Сільське господарство України все більше залучається до міжнародних процесів економічної інтеграції. Його називають локомотивом народного господарства і генератором валютного доходу. Підприємства у цій галузі вже достатньо конкурентоспроможні суб'єкти внутрішнього та зовнішнього ринків. Проте враховуючи внутрішні соціально-економічні проблеми, їх позиції не є стабільними і вимагають постійної уваги.

Саме зараз Україна переживає тяжкий період війни із країною-агресором Росією. Через військове вторгнення Росії загальна шкода України у сільському господарстві становить 4,3 млрд. доларів. У структурі пошкоджень найбільші втрати фіксуються внаслідок знищення або часткового пошкодження сільськогосподарських угідь та збирання врожаю – 2,135 млн. доларів. Сільськогосподарська техніка та обладнання також зазнають пошкоджень внаслідок обстрілів, авіаударів та бойових дій, що відбуваються у безпосередній близькості. Орієнтовна вартість заміни та ремонту пошкодженого машинного обладнання становить 926,1 млн. доларів.

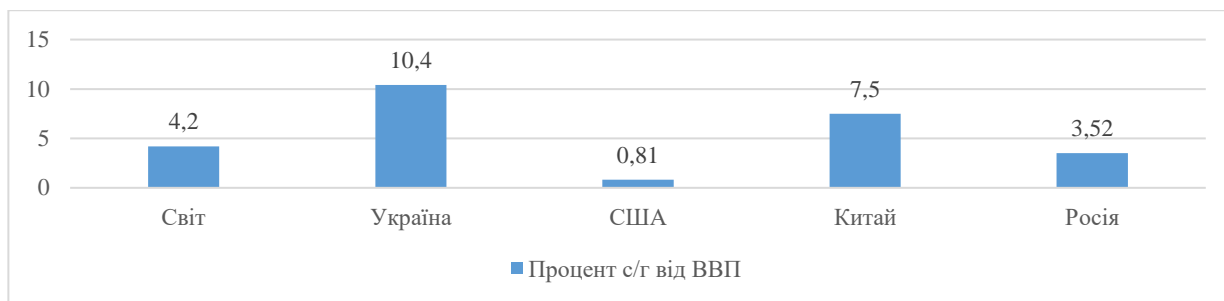
Україна є унікальною європейською країною для ведення агробізнесу. Величезний земельний потенціал, природні умови, характеристики ґрунту та усталені традиції землеробства роблять Україну надзвичайно привабливою з погляду інвестицій у сільськогосподарське виробництво.

Україна є одним з найбільших світових виробників і експортерів сільськогосподарської продукції, вирощуючи більш 60 млн.т зернових і більше 10 млн.т насіння соняшнику на рік. Зокрема, в 2020 р. валовий збір зернових досяг 70 млн.т, з них пшениця – 28,2 млн.т, кукурудза – 9,5 млн.т, соняшника – 11,5 млн.т. (див. рис 1.1) Найбільші показники валового збору зафіксовані в господарствах Полтавської, Черкаської та Кіровоградської областей. За середнім показником врожайності зернових і зернобобових лідирують Черкаська (61 ц / га), Вінницька (57 ц / га), Хмельницька (56 ц / га) області.

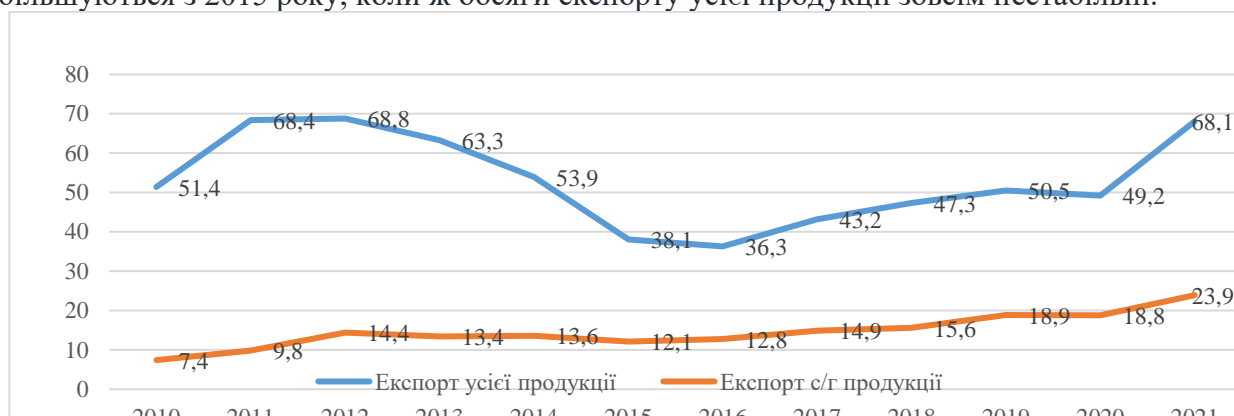
Рис. 1. Експорт продукції сільського господарства України, 2020 р. [1]

Україна займає важливе місце у виробництві продукції сільського господарства у світі. Хоч її частка від світового виробництва сільськогосподарської продукції незначна, але частка від всього виробництва України складає майже 12%, в той час як у світі та інших країн-лідерів приблизно 4% (див. рис. 1.2.). Це означає, що Україна зорієнтована на виробництво с/г продукції.

Рис. 2. Процент виробництва с/г продукції від ВВП країни [2]

Дивлячись на динаміку обсягів українського експорту та частку с/г продукції (рис.1.3.), то можна помітити, що обсяги с/г продукції в експорті України за 11 років зросли більш ніж втричі (з 7,4 млн.дол. до 23,9 млн.дол), коли обсяги експорту всієї продукції збільшились тільки на 16,7 млн.дол. Найбільш продуктивнішим роком у плані експорту усієї продукції був 2013, а в плані експорту саме с/г продукції 2021 р. Обсяги експорту с/г продукції стабільно збільшуються з 2015 року, коли ж обсяги експорту усієї продукції зовсім нестабільні.

Рис. 3. Динаміка обсягів українського експорту [8]

Україна займає 7 місце з виробництва зернових у світі. З виробництва кукурудзи Україна займає 7 місце у світі. За 2020 рік країна виростила 30 млн.т. кукурудзи. З її експорту країна займає 4 місце у світі.

Україна займає 7 місце з виробництва зернових у світі. З виробництва кукурудзи Україна займає 7 місце у світі. За 2020 рік країна виростила 30 млн.т. кукурудзи. З її експорту країна займає 4 місце у світі.

З виробництва пшениці Україна займає 7 місце в світі. Країна виробляє 24 млн.т. пшениці за 2020 рік. З її експорту — 5 місце у світі, з показником 18 млн.т.

За 2020 рік Україна виростила 7,6 млн.т. ячменя та посіла 4 місце з виробництва ячменя у світі. Експортувала 4.3 млн.т ячменю та зайняла 7 місто з країн-експортерів ячменю.

Перше місце з виробництва соняшника в світі займає Україна (16.3 млн.т). 6 місце з експорту в світі (0.1 млн.т). Також країна займає 8 місце з виробництва сої (3.9 млн.т) та 7 місце з її експорту (2.5 млн.т). З виробництва ріпаку — 7 місце (2.2 млн.т), його експорту — 3 місце (2.0 млн.т).

З ягід найбільш виробляють яблука (1076 тис.т), сливи (201 тис.т.), вишні (172 тис.т.), груші (165 тис.т), абрикоси (8.7 тис.т.). З овочів — картопля (22.2 млн.т.), помідори (2.3 млн.т), капуста (1.7 млн.т.), горох (1.1 млн.т), цибуля ріпчаста (1.0 млн.т.). обсяг виробництва овочеві – 9935 тис.т., плодови та ягідні – 2235 тис.т.

Агровиробники України вже продемонстрували, що здатні використовувати шанси, які надає їм світова економіка: експорт аграрної продукції з України збільшився з 2 млрд дол. США в 2000 році до 18 млрд дол США. В умовах інвестицій в підвищення ефективності і цілеспрямованої роботи для виходу на нові ринки Україна може міцно закріпитися в якості

провідного гравця на світовому ринку продовольства і зайняти гідне місце поряд з такими країнами, як Канада, Австралія, Бразилія, Аргентина [3].

Список використаних джерел:

1. Товарна структура зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. UNCTADSTAT [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en.
3. Федосєєва Г.С. Сітовий ринок сільськогосподарської продукції: теоритичний та приктичний аспекти розвитку / Г.С. Федосєєва. – Миколаїв, 2017.

ПРУШКІВСЬКА Е.В.,

доктор економічних наук, професор

КОПТЄВ О.С.,

студент 2 курсу ОС «Магістр»

спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,

НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ АВІАБУДУВАННЯ У СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Світове авіабудування має багатовікову історію. Протягом усього часу існування конкуренція у сфері авіабудування мала жорсткий характер. Наприкінці ХХ століття у сфері авіаційної промисловості відбулися кардинальні зміни – масштабна консолідація активів із кардинальним скороченням модельного ряду літаків та виведення на ринок нових оптимізованих ринкових продуктів. Внаслідок цього конкуренція набула глобального масштабу, а її регулювання вийшло на наднаціональний рівень. Незважаючи на бурхливий розвиток галузі, авіаційна галузь на сучасному етапі стикається з низкою проблем. Зокрема, під час пандемії COVID-19, національні обмеження та безпрецедентне падіння пасажирського попиту в усьому світі призвели до того, що авіакомпанії скасовували рейси, звільняли персонал, зверталися за фінансовою підтримкою до різних інституцій та поміщали літаки у тимчасове сховище. Дефіцит ліквідних коштів в авіаційній сфері викликав різке скорочення авіаперевезень, наразивши на небезпеку її економічну життєздатність, поставив під загрозу мільйони робочих місць, які залежать від даної галузі. Усі зацікавлені сторони в авіаційній галузі, у тому числі аеропорти, авіакомпанії, постачальники аеронавігаційного обслуговування та виробники авіаційно-космічної продукції, а також усі учасники виробничого процесу створення доданої вартості зустрілися з проблемами забезпечення безперервного процесу своєї роботи. Прогнози експертів припускають, що відновлення трафіку в постковідний період може тривати кілька років. На наш погляд, необхідно, щоб усі держави вжили заходів належного характеру для підтримки та стабілізації галузі, яка перебуває у скрутному фінансовому становищі, щоб вона могла і надалі відігравати важливу та ключову роль у забезпеченні повітряних сполучень, створенні робочих місць, стимулюванні національної економіки, а також сприяти загальному підйому економіки.

У світі сфера авіабудування має особливу стратегічну важливість для будь-якої держави. Насамперед це зумовлено тим внеском, який вносить авіабудування у розвиток країни, зокрема в економічному та соціальному плані. Це ж має вирішальне значення у рамках просування національних інтересів держави на міжнародному рівні. Так, розвинена сфера авіабудування, високотехнологічний авіапромисловий комплекс у національній економіці передбачає тісне співробітництво з країнами, які є успішними у цьому сегменті. Все це дозволяє країні зайняти провідне впливове місце на міжнародній арені в цьому секторі для

просування національних інтересів. Крім того, така тісна співпраця дозволяє налагодити міжнародні взаємини та вийти на новий рівень міжнародної співпраці.

В умовах постійно мінливої геополітичної ситуації проблеми розвитку сучасного авіаційного виробництва набувають нового характеру. Авіаційна промисловість як каталізатор розвитку національного високотехнологічного виробництва вимагає особливої уваги, оскільки потенційно є джерелом якісно нового економічного зростання для економіки країни.

Як і всі галузі, світова авіаційна промисловість має внутрішньогалузевий поділ, що включає такі види авіабудування: літако- та вертольотобудування (розробка, апробація, модернізація, ремонт); розробка, конструювання та виробництво космічних кораблів, апаратів, ракет, що за різними класифікаціями відносять або окремо до авіакосмічної промисловості, або до авіаційної промисловості в цілому; розробка, конструювання та виробництво частин та вузлів вище зазначених літальних апаратів [1].

Терміни «авіаційне підприємство» і «авіакомпанія» іноді вважають взаємозамінними, але насправді вони описують різні речі. Авіакомпанія – це підприємство, яке пропонує послуги з повітряного транспортування людей або вантажів, причому галузь авіаперевезень є збірним терміном, який використовується для опису цих компаній.

Однак авіаційна промисловість є лише частиною ширшої авіаційної галузі. Крім авіакомпаній, авіаційна галузь також включає виробників літаків, дослідників, фахівців з авіаційної безпеки, підприємства, пов'язані з військовою авіацією, а також компанії, які проектують, виробляють та/або використовують безпілотники (БПЛА, дрони).

В авіаційному секторі існує дві основні категорії польотів: цивільні та військові. Простіше кажучи, цивільна авіація, це вся авіація, яка не пов'язана з військовою. Важливо наголосити, що це стосується як приватних, так і комерційних авіаперельотів, незалежно від того, чи перевозяться вони пасажирів, вантажі чи займаються поєднанням того й іншого.

Навпаки, військова авіація характеризується використанням літаків у військових умовах. Як правило, цей вид повітряного транспорту призначений для ведення повітряних боїв або проведення операцій спостереження. Більшість військової авіації пов'язана з військово-повітряними силами, однак існують також поняття армійської авіації, авіації флоту та авіації берегової охорони.

Хоча категорії цивільної авіації та військової авіації багато в чому відрізняються одна від одної, існує також певний ступінь перетину. Наприклад, деякі аеропорти в усьому світі приймають як цивільну, так і військову авіацію, тоді як певні підприємства в авіаційній галузі обслуговують клієнтів як цивільної, так і військової авіації [2].

На сучасному етапі структура авіабудування промислових країн передбачає виробництво різних типів літаків і вертольотів, двигунів, авіаційної техніки (електронного обладнання). Літако- та вертольотобудування вважаються одними з найважливіших галузей сучасної авіації. В даний час виробництвом літаків і гелікоптерів займається понад 20 країн світу, проте можливості кожної з них є неоднаковими, як у виробництві цивільної, так і у виробництві військової авіаційної техніки. Зокрема, виробництвом великих авіалайнерів на 100-400 пасажирів займаються лише США, в рамках об'єднаної компанії провідних держав Західної Європи – «Ейрбас», а також деякі з країн СНД (наприклад, Узбекистан). Вони також займаються виготовленням великих вантажних транспортних літаків, призначених для обслуговування міжконтинентальних авіаліній з дальністю польоту до 10 тисяч кілометрів. Зазначені вище країни та деякі інші, серед яких насамперед Бразилія та Канада, займаються виробництвом лайнерів із загальною кількістю пасажирів до 100 осіб для здійснення внутрішньоконтинентальних авіаційних перевезень [3].

З кожним днем все більшого значення набуває виробництво легких цивільних літаків для різних цілей. Найдешевші та масові серед них – це «ділові» літаки, призначені для патрулювання, поліцейські, спортивні, санітарні з числом посадкових місць до 10 осіб. До них також цілком можна віднести і легкі вертольоти, призначені для тих же цілей. Виробництво таких легких і дешевих літаків здійснюється у межах багатьох країн, які мають у своєму

розпорядженні авіаційні заводи та випускають авіаційну продукцію на підставі закордонних ліцензій.

Сучасна структура авіаційної промисловості включає: пасажирське авіабудування, транспортне авіабудування, військове авіабудування та ракетно-космічне будування, інше (комплектуючі, деталі, експериментальні розробки). Існують також невеликі ринки «нішевих» продуктів: літаки спеціального призначення (дальнього радіолокаційного виявлення), літаки-заправники, патрульні літаки, палубна авіація, санітарна авіація тощо.

Військове авіабудування та пов'язане з ним виробництво комплектуючих (авіадвигуни, авіоніка, авіаційне обладнання, озброєння, космічні засоби забезпечення польотів) займають значне місце в економіці всіх провідних авіаційних держав (США, країни Євросоюзу та Китай). Військова авіація забезпечує прикриття з повітря та стратегічну мобільність сухопутним військам та військово-морському флоту. Військова авіація тісно взаємодіє з військовими космічними апаратами, що здійснюють розвідку, цілевказівку, зв'язок та ряд інших функцій [4].

Ракетно-космічна галузь також відіграє провідну роль у забезпеченні військово-економічної безпеки, істотно впливаючи на рівень військового, економічного, наукового потенціалів. Ця галузь являє собою сукупність підприємств, науково-дослідних установ та проектно-конструкторських організацій з розробки, виробництва, ремонту та модернізації бойових ракетних комплексів та ракетних комплексів космічного призначення, наземного обладнання космічних систем та зразків космічної техніки цивільного та військового призначення. В наукових та аналітичних дослідженнях ракетно-космічну промисловість розмежовують на космічний сектор, що випускає космічну продукцію, та ракетний сектор, що виробляє бойові ракетні комплекси.

Галузь акумулює найпередовіші досягнення науки і техніки, стимулює створення високих технологій, які є базою для виробництва продукції, конкурентоспроможної на світовому ринку. Ракетно-космічна галузь є інструментом вирішення багатьох нагальних завдань:

- а) формування єдиного інформаційного поля;
- б) розвиток телекомунікацій та систем навігації;
- в) забезпечення ефективної розвідки та раціонального використання природних ресурсів;
- г) підвищення якості прогнозування стихійних лих.

До основних особливостей ракетно-космічної галузі можна віднести:

а) висока питома вага в загальному обсязі робіт науково-технічної продукції (до 90%), основна частина якої є результатами науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР);

б) унікальність та вузька спеціалізація провідних науково-дослідних інститутів (НДІ), конструкторських бюро (КБ), дослідних та серійних виробництв, експериментальних та експлуатуючих комплексів галузі;

в) обмежені обсяги виробництва виробів, що розробляються (поодинокі зразки) та необхідність внесення істотних змін до їхньої конструкції, що скорочує життєвий цикл продукції, що виготовляється;

г) високотехнологічність (за структурою, складом елементів та розв'язуваних завдань, параметрами створюваних та використовуваних технічних засобів) значної частини проектів та програми пов'язаний з цим високий рівень технологічного та технічного ризику при їх реалізації;

д) тривалі цикли розробки нових технічних засобів, виконання великих програм, виготовлення дослідних зразків та серійних виробів.

В Україні є потужний науково-виробничий потенціал з багатим минулим та сучасними новітніми розробками, які виведуть авіабудування та ракетно-космічну галузь на нові рубежі розвитку, як на національному так і на глобальному рівні. Реалії сьогодення підкреслюють необхідність та нагальну потребу у продукції цієї галузі, задля перемоги України над

російськими загарбниками та посилення національної безпеки на довгострокову перспективу. Національні можливості та міжнародна співпраця в цій галузі дасть можливість світові отримати новітню продукцію та забезпечити себе від тероризму.

Таким чином, авіаційна промисловість має низку особливостей, серед яких: висока наукомісткість продукції, високий науково-технічний потенціал, складна організаційна структура, висока капіталомісткість, тривалий життєвий цикл продукції, тривалий цикл розробки та виробництва продукції. У зв'язку з цим пріоритетні цілі розвитку авіаційної промисловості повинні стосуватися збільшення виробництва продукції як цивільної авіації, так і військової авіації, що у нинішніх реаліях є особливо актуальною. Збереження та подальший розвиток авіаційної промисловості вже не є вузьким питанням авіаційної галузі, це вже питання вектора розвитку всього високотехнологічного виробництва, адже авіаційна промисловість виступає одним з елементів складної галузевої структури світового господарства.

Список використаних джерел:

1. Михайлов Г. М. Ефективність формування парку літальних апаратів для виконання сільгоспхімробіт: монографія / Г. М. Михайлов, К. В. Марінцева. К.: ДП Видавництво «Зовнішня торгівля», 2010. 220 с.
2. Aviation Industry: All You Need to Know About the Aviation Sector. URL: <https://www.revfine.com/aviation-industry>
3. Brooks P. W. The first transport airplanes // Aeronautics 2015, no 6, pp. 40-42.
4. Defence aviation [Електронний ресурс]. URL: <https://www.defenceaviation.com/>

СИНЕЙКО А.В.,

студент 1 курсу ОС «Магістр»

спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,

Маріупольський державний університет

ДИНАМІКА Й ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

На світовому ринку зернових та продовольства, п'ять місяців поспіль триває зниження цін на тлі поліпшення прогнозів щодо виробництва пшениці, відновлення експорту з чорноморських портів України. Збільшення пропозиції на світовому ринку ріпакової олії, пальмової олії з Південно-Східної Азії, соняшникової олії з України та зменшення попиту на неї має також знижувальний вплив на ціни у світі.

На ринку молочної продукції основними драйверами зниження цін є скорочення попиту з боку імпортерів вершкового масла й сухого молока та збільшення постачань молочної продукції з Нової Зеландії з початком нового сезону виробництва молока. Зменшення закупівель імпортерами та збільшення пропозиції обсягів постачань м'яса птиці, яловичини та баранини на експорт позначилося на зниженні світових цін на м'ясо в цілому.

Серед основних чинників зниження світових цін на цукор можна виокремити збільшення граничного обсягу експорту цукру в Індії та зниження цін на етанол у Бразилії, завдяки чому зросло використання цукрової тростини для виробництва безпосередньо цукру.

На світовому ринку металопродукції триває загальне скорочення виробництва у зв'язку зі зниженням попиту промисловості та будівельної галузі на чорні метали й вироби з них. Різке зростання вартості енергоресурсів у ЄС та блокування РФ імпорту з Чорноморського регіону змушують підприємства європейської металургійної промисловості дедалі більше переорієнтовуватися на імпорт дешевшої сталі з Азії. Цьому сприяє також торговельний режим ЄС, за якого на сталеві напівфабрикати не поширено дію імпортних мит та квот.

Водночас довгомірні сталеві вироби з Південно-Східної Азії європейські підприємства розглядають як заміну продукції турецького походження, вартість якої також швидко зростає

через ціни на енергоносії. Проте Туреччині вдається регулярно використовувати всі доступні імпортні квоти ЄС на цю продукцію.

Товарообіг України й далі знижується за всіма основними товарними групами як у вартісному, так і фізичному вимірах, за винятком вартісних обсягів паливно-енергетичних товарів, що спричинено високими цінами на їх імпорт.

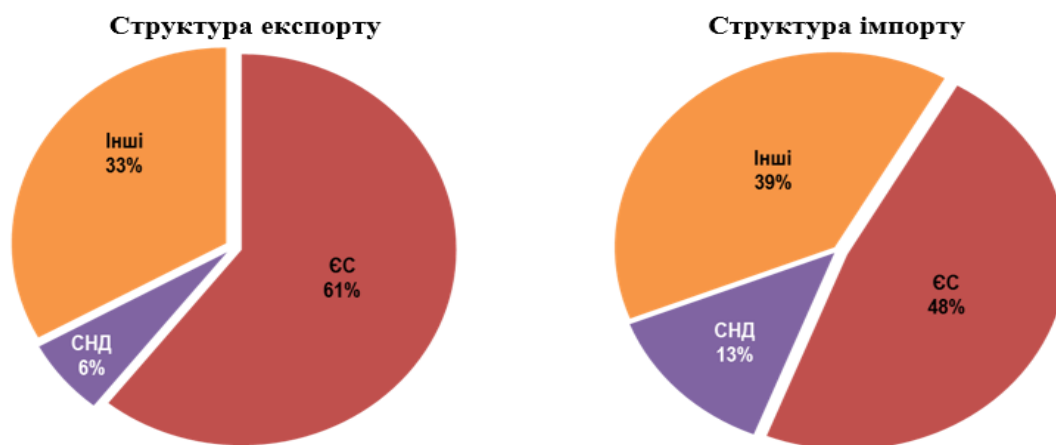
Триває негативна динаміка експорту товарів, який скоротився майже на 28 % (до 25,7 млрд дол. США) випереджальними темпами проти імпорту товарів, що зменшився на 19 % (до 30 млрд дол. США).

Водночас значно розширилося від'ємне сальдо торгівлі товарами до 4,4 млрд дол. США, зокрема через збільшення вартісних обсягів ввезення паливно-енергетичних товарів, машин, устаткування й транспорту, а також продукції хімічної промисловості для задоволення потреби в цих товарах на території України.

Товарна структура експорту й імпорту, по суті, не змінилася проти показників за I півріччя 2022 р. В експорті, як і раніше, домінують продовольчі товари та сільськогосподарська продукція (частка 45 % від загального експорту), метали та вироби з них (17 %), машини, устаткування й транспорт (10,5 %) та мінеральні продукти (10 %). В імпорті переважали передусім машини, устаткування й транспорт (частка 28 % від загального імпорту), паливно-енергетичні товари (25 %), продукція хімічної промисловості (18 %), а також продовольчі товари та сільськогосподарська продукція (11 %).

Варто відзначити, що на тлі тривалих зусиль України, спрямованих на подолання дефіциту палива, а також пошуку альтернативних логістичних шляхів для експорту сільськогосподарської продукції, у липні вдалося наростити енергетичний імпорт та експорт зернових культур проти червня поточного року. Окрім того, у липні зафіксовано зростання експорту української електроенергії до ЄС, що сприятиме процесу заміни російського газу, який ЄС використовує для виробництва електроенергії.

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами та питома вага основних торговельних партнерів у загальному обсязі зовнішньої торгівлі товарами за 7 місяців ц. р. Представлено на *рис.1*.

Рис.1. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами України, 2021 р.

Особливістю географічної структури зовнішньої торгівлі товарами стало поступове збільшення часток експорту (до 61 %) та імпорту (до 48 %) України до/з **Європейського Союзу** та відповідно наближення частки товарообігу України, яка припадає на ЄС і становить наразі 53,7 %, до показника деяких країн ЄС (зокрема Польщі – 63,7 %, Болгарії – 63,3 %, Литви – 62,7 %, Естонії – 58,4 % у 2021 р.) у їхній торгівлі всередині ЄС.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновки:

1. Негативна динаміка зовнішньої торгівлі зумовлена насамперед наслідками війни РФ проти України, надмірним інфляційним тиском всередині країни та за кордоном, фактором

високої бази порівняння попереднього року, а також ситуацією на зовнішніх ринках товарів, які становлять основу українського експорту та імпорту.

2. Зростання експорту української електроенергії до ЄС сприятиме розвитку енергетичного сектору України та надасть можливість частково замінити російський газ, який ЄС використовує для виробництва електроенергії.

3. Прискорюється євроінтеграційний рух України й у сфері зовнішньої торгівлі, про що свідчить зміцнення торговельних зв'язків з ЄС, зокрема наближення частки товарообігу України, який припадає на ЄС, до показника деяких країн ЄС (Польщі, Болгарії, Литви, Естонії) у їхній торгівлі всередині ЄС.

Список використаних джерел:

1. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. UNCTADSTAT [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en.

ТЕЛИЧКО Б.О.,

студент 3 курсу ОС «Бакалавр»

спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,

Маріупольський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

За багато років розвитку економіки як науки змінилося багато чого, починаючи з пріоритетів розвитку, закінчуючи новими концепціями та підходами. І звичайно у силу цієї стрімкої революції, яка почалася ще у 70-80-их роках минуло століття, завдяки представникам неокласичної та кейнсіанської економічних шкіл, змінилися й значимості різних економічних категорій. Поняття економічної категорії включає у себе теоретичне вираження різних економічних зв'язків і відносин, їх прояви на різних рівнях економіки. Конкуренцію ці категорії описують, як процес у економіці, який розглядає боротьбу товаровиробників на різних ринках з метою отримання найвигідніших умов виробництва та збуту товарів. Поняття цієї боротьби майже не змінилося з часу його утворення, але підхід до цього процесу зазнав суттєвих змін.

Конкуренцеспроможність у сучасному сьогоднішньому займає одну з провідних ролей на національних та міжнародних ринках. Стрімкий розвиток світової економіки та посилення проявів глобалізації вимагають від країн нового погляду на конкурентне середовище національної економіки. В умовах ринкових відносин інтереси різних країн суперечать, але конкурентною перевагою є лише економічна ефективність [1].

Будь-яка національна економіка складається з певної кількості показників, які у сукупності дають змогу зрозуміти конкурентеспроможність певної країни, одним з таких є ефективність та результати діяльності національних підприємств, які знаходяться у межах цієї країни чи поза ними. Конкуренцеспроможність підприємств на міжнародній арені грає може й не головну, але все ж таки величезну роль у позиціях та показниках конкурентеспроможності національної економіки.

Категорія «конкуренцеспроможність підприємства» характеризується переліком наступних властивостей: порівнянність, просторовість, динамічність, предметність, атрибутивність, системність, об'єктивність [2].

Порівнянність показує, що змогу до конкуренції підприємства вивчається та визначається в порівнянні з реальними конкурентами, які виробляють подібні товари і послуги і діють на одному ринку.

Простір визначається як конкурентоспроможність підприємства в межах певного ринку, оскільки за однакових умов підприємство може бути конкурентоспроможним на спільному ринку і може зовсім не витримувати конкуренцію на іншому.

Динамічність може свідчити про обмеженість такого поняття як конкуренція у часовому просторі, оскільки підприємство може витримувати конкурентоспроможність в один період і втрачати ці позиції в іншому.

До предметності можна віднести кілька параметрів, що визначають конкурентоспроможність підприємства, таких як: висока якість продукції; використання сучасних технічних засобів і технологій; висока кваліфікація персоналу; створення позитивного іміджу підприємства та його продукції у свідомості споживачів; використання маркетингового комплексу при просуванні продукції на ринок; забезпечення підприємства матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами; наявність патентів на унікальні винаходи; а саме використання передових технологій управління [2].

Під атрибутивністю розуміється виявлення унікальних характеристик, які формують перевагу продукції цього підприємства над конкурентами.

Системність виступає вивченням всієї сукупності або максимально можливої кількості параметрів і умов, що визначають конкурентоспроможність підприємства, їх взаємозалежність і взаємозалежність складових. Іншими словами, під системністю розуміють сукупність наукових методів і практичних прийомів вирішення складних економічних завдань.

Об'єктивність свідчить про те, що дослідження конкурентоспроможності підприємства повинно базуватися на достовірній і достовірній інформації, яка відображає дійсність, а висновки – на основі точних аналітичних розрахунків.

Багато українських підприємств з кожним роком покращують свої позиції на світовій арені, всі більше заводів та фабрик переходять на європейські стандарти, та роблять це стрімкими темпами і доволі ефективно. Це відбувається через грамотні дії керівників компаній та володарів підприємств, через якісний підбір оптимальних стратегій розвитку. За деякими оцінками експертів, найближчі 10 років Україна зможе нав'язати доволі суттєву конкуренцію навіть західноєвропейському ринку та зайняти провідні позиції. Це можна підтвердити та довести даними, які були взяті з «Світового рейтингу конкурентоспроможності» та позиціями України у цьому рейтингу. Станом на 2019 рік Україна зайняла 85-те місце у даному дослідженні, що й гіршим показником, ніж за попередній рік, але на той час українські підприємства були тільки у процесі переходу до Європейських стандартів. Якщо дивитися на рейтинг станом 2021 року, можна побачити, що наша держава зайняла аж 54 місце, покращивши свої позиції аж на 31 місце. Це величезний стрибок уперед, але важливіше у цьому, є можливість бачити результат дворічної плідної роботи, що повністю підтверджує слова даної роботи приведені вище.

Але нажалі не вся українська промисловість має стрімкі темпи розвитку, чи має їх взагалі, також часто постають проблеми з переходом до європейських стандартів. Багато проблем пов'язані з застарілими, як морально так і фізично засоби праці. Тобто обладнання, яке потребує заміни чи ремонту, інструменти, які не призначені для продукції європейського стандарту. Все це можна вирішити шляхом збільшення фінансування національного сектору економіки, а також написанням нового законодавства, яке буде зобов'язувати підприємства переходити на нові технології та методи виробництва. Це не обов'язково повинно коштувати дорого, може вистачити того, що наші національні науково-дослідницькі інститути, будуть добре фінансуватись та давати результат, результат у виді технологій, які більше не потрібно залучати в західноєвропейських партнерів за великі гроші. Такі інститути й мають стати двигуном змін у нашій конкурентоспроможності, для початку на західноєвропейських ринках.

За даними таблиці 1, маємо змогу зробити висновки, щодо найперспективніших галузей України у контексті конкурентоспроможності, не тільки на національному ринку, а й на світовому. У нашій державі дуже велику роль грають підприємства: важкої та легкої металургії, агро промисловості, паливно-енергетичного комплексу та роздрібної торгівлі.

Фінансові результати економічної діяльності підприємств України

Дані за 2021 рік	Назва	Сфера	Фінансовий результат	Виторг
1	Метінвест	Металургія	Прибуток 13 млрд грн.	Виторг 309,3 млрд грн.
2	АТБ	Ритейл	Прибуток 5,8 млрд грн	Виторг 123,9 млрд грн
3	Kernel	АПК	Прибуток 5,6 млрд грн	Виторг 118,7 млрд грн
4	ДТЕК	ПЕК	Збиток 13,9 млрд грн	Виторг 116 млрд грн
5	Fozzy Group	Ритейл	Прибыль н/д	Виторг 80,2 млрд грн
6	АрселорМіттал Кривий Ріг	Металургія	Прибуток 741млн грн	Виторг 63,5 млрд грн
7	ТЕДІС Україна	Ритейл	Прибуток 244 млн грн	Виторг 54,8 млрд грн
8	МХП	АПК	Збиток 3,5 млрд грн	Виторг 51,5 млрд грн
9	Епіцентр К	Ритейл	Прибуток 3,2 млрд грн	Виторг 50,4 млрд грн
10	Ferrexpo	Металургія	Прибуток 17,1 млрд грн	Виторг 45,8 млрд грн

Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених вивченню конкурентоспроможності, слід зазначити, що основна проблема вивчення національної економіки повністю присвячена вивченню та оцінці ефективності використання економічних ресурсно-виробничих можливостей. Більш просунуте бачення включає важливість інновацій.

Проте слід зазначити, що не лише найбільш конкурентоспроможні підприємства, а й багато інших матеріальних і нематеріальних чинників формують сектор як складову конкурентоспроможності національної економіки. Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що підприємства та їх об'єднання є лише частковими суб'єктами галузевої конкурентоспроможності. При цьому рівень міжнародної конкурентоспроможності галузі визначається тим, наскільки ефективно ці підприємства використовують наявні конкурентні переваги.

Якщо розглядати процес конкурентоспроможності з точки зору ресурсної спроможності, то Швейцарія та Франція максимально використовують цю конкурентну перевагу у своїй політиці та включають її до своїх основних конкурентних переваг, тоді як Україна має лише тільки значний конкурентний потенціал.

Тому природні ресурси відіграють важливу роль у визначенні конкурентоспроможності України, бо потенціал цього ресурсу дуже великий, і фактично Україна використовує цю конкурентну перевагу надто слабо для конкуренції через багато проблем та обмежень, пов'язаних з нею.

Отже, конкуренція та процес конкуренції стали рушійними елементами сучасного розвитку світової економіки. Створення та формування конкурентної переваги є важливим для розвитку країни. Наукові дослідження свідчать про наявність кількох проблем у формуванні єдиного понятійного апарату поняття конкурентоспроможності. Наявність великої кількості наукових праць свідчить про гостроту проблеми. Поширеною є концепція інноваційно-інтеграційного розвитку, яка повністю відповідає вимогам сьогодення. Важливо торкнутися питання підміни економічного поняття в поясненні специфічних процесів, зумовлених широким використанням цього поняття. Детальне дослідження питання розмежування конкурентоспроможності та похідних від неї дозволяє більш точно визначити сутність поняття та сформулювати його понятійний апарат. Нами була зроблена спроба виділити наявні проблеми у сфері конкурентоспроможності національної економіки нашої держави, та запропонувати шляхи їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. 100 найбільших приватних компаній України. URL: <https://forbes.ua/ratings/100-nauybilshikh-privatnikh-kompaniy-ukraini-2021-12102021-2580> (дата звернення: 06.11.2022)
2. Бондаренко М. Проблематика поняття "конкурентоспроможність" та диференціації його похідних. URL:

<http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25217/13-Bondarenko.pdf?sequence=1>
(дата звернення: 05.11.2022)

3. Кадирус І. Конкуренентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають». URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3390> (дата звернення: 05.11.2022)

4. Проблеми конкурентоспроможності національних економік. URL: https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/254203/mod_resource/content.pdf (дата звернення: 06.11.2022)

5. Конкуренентоспроможність економіки України в умовах глобалізації /Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилук, Я.В. Белінська, С.В. Давиденко, В.А. Комаров; За ред. Я.А. Жаліла. – К.: Знання України, НІСД, 2005.– 388с

6. Гринько Т.В. Фактори конкурентоспроможності підприємств / Т.В. Гринько // Держава та регіони. —2004. — № 2. — С. 50—53.

7. Портер М. Міжнародна конкуренція. Конкуренентні переваги країн/М. Портер. – М.: Альпіна Паблішер, 1993. - 947 с.

8. Хворост Т.В. Стан конкурентоспроможності національної економіки України / Т.В. Хворост // Економіка і суспільство. – 2017. – № 10. – С. 145–148.

ТКАЧУК А.М.,

аспірант спеціальності «Економіка»

ПИЛИПЕНКО Ю.І.,

доктор економічних наук, професор,

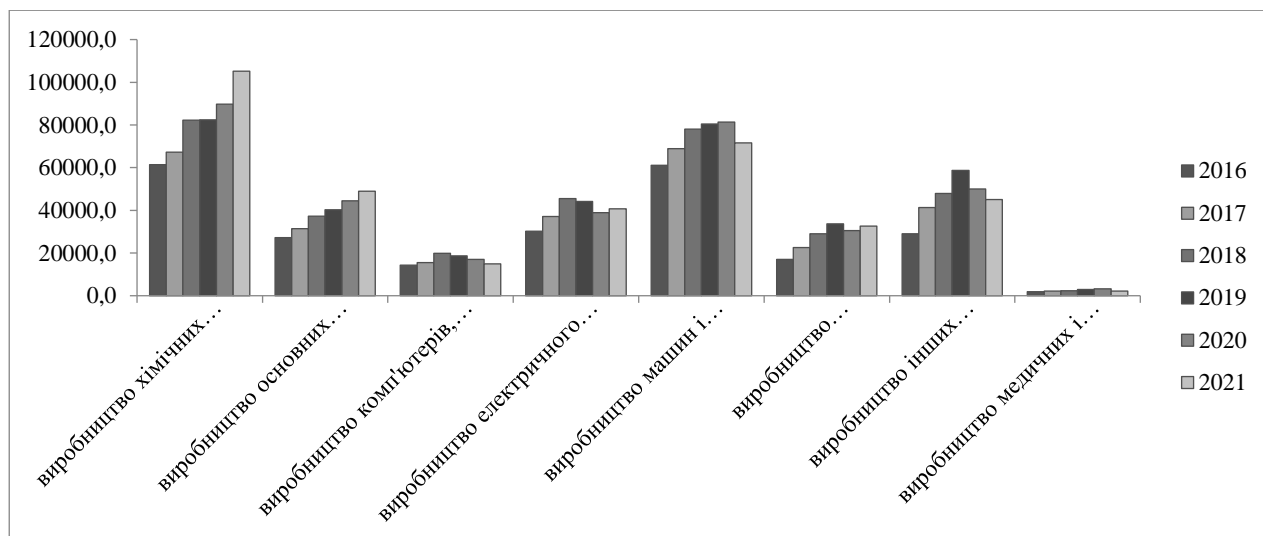
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНА ПРОДУКЦІЯ, ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

В сучасних умовах глобалізації та конкуренції світова економіка орієнтована на науку, технології та інновації, а високотехнологічна продукція є найбільш затребуваною на міжнародному ринку. Високотехнологічна продукція, що заснована на знаннях закладених у нових технологіях, які використовуються для її виробництва, визначає конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Тож, зростання значення інноваційних, високотехнологічних та проривних технологій є одним із важливих факторів, що стимулюють конкурентоспроможність. На сьогоднішній день наукомісткі та інноваційно-поглинаючі галузі виконують роль головного рушія економічного зростання та конкурентоспроможності економіки [1, 2].

Оскільки високотехнологічні товари відіграють істотну роль у формуванні конкурентоспроможності економіки країн проаналізуємо обсяги її реалізації в Україні. На основі статистичних даних [3] нами було проаналізовано обсяги реалізації хімічної продукції, основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, електричного устаткування, машин та устаткування, автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів, інших транспортних засобів, медичних і стоматологічних інструментів і матеріалів. Обсяги реалізації високотехнологічної продукції за останні шість років наведено на рис. 1.

Як видно з рис. 1 максимальні обсяги реалізації продукції простежуються для хімічних речовин і хімічної продукції, машин і устаткування та інших транспортних засобів. А реалізація медичних і стоматологічних інструментів і матеріалів має мінімальні обсяги реалізації та становить лише 1% у структурі реалізованої продукції високотехнологічного сектору. За аналізований період обсяги реалізованої продукції високотехнологічного сектору зросли у 2,4 рази.

Рис. 1. Обсяги реалізованої продукції високотехнологічного сектору

Динаміка обсягів реалізації хімічних речовин і хімічної продукції за останні десять років носить коливальний характер, а в останні п'ять років простежується зростаюча тенденція. Загалом у 2021 р. порівняно з 2016 р. обсяги реалізації зросли на 71%. Обсяги реалізації основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів також зростають (за останні п'ять років на 80%), але частка у структурі реалізованої продукції високотехнологічного сектору залишається незначною лише 14%.

Обсяги реалізації електричного устаткування у 2019р та 2020 р знизились на 3% та 12% відповідно, та вже у 2021 р відносно 2020 р зросли на 4,7%. При цьому частка у структурі реалізованої продукції високотехнологічного сектору становить 11%. Обсяги реалізації автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів у 2021 р. зросли на 6,7% відносно 2020 р., а порівняно з 2016 р. – на 92%.

Частка реалізованої продукції високотехнологічного сектору у загальному обсязі реалізованої промислової продукції за останні десять років коливається в межах від 10% до 16%. Та варто зазначити, що останні п'ять років частка реалізованої продукції високотехнологічного сектору в середньому становить 10,3%. Тож, проведений аналіз свідчить, що вітчизняна економіка залишається орієнтованою на виробництво традиційної продукції з незначною доданою вартістю.

Розглянемо динаміку експорту та імпорту продукції високотехнологічного сектору (табл. 1).

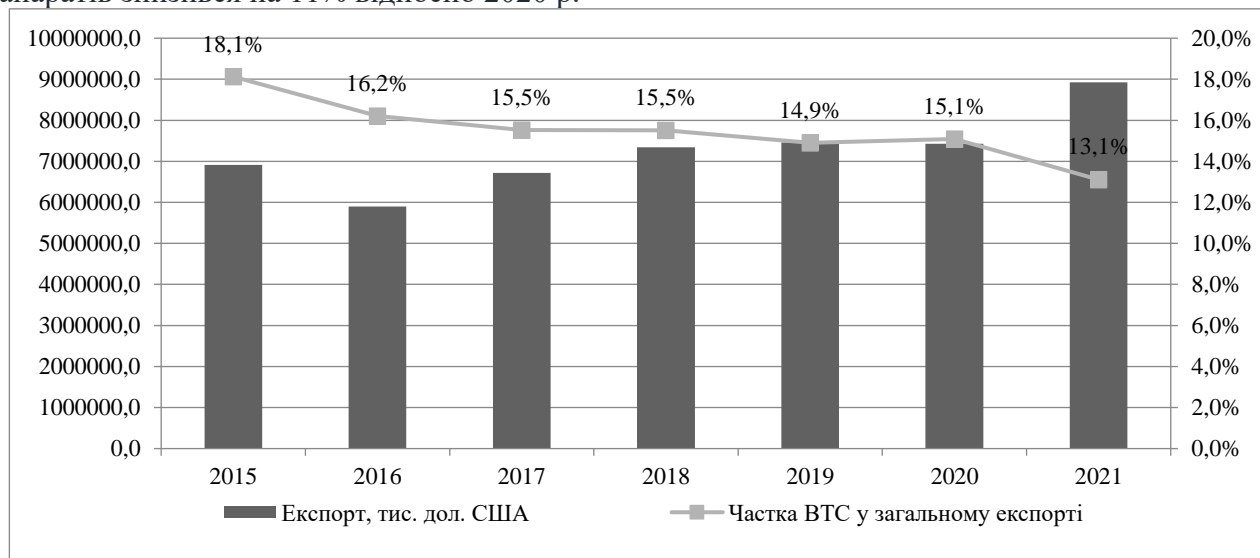
Таблиця 1

Динаміка обсягів експорту та імпорту

Рік	Експорт, тис. дол. США	Експорт ВТС, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Імпорт ВТС, тис. дол. США	Частка ВТС у загальному обсязі	
					Експорт	Імпорт
2015	38127149,7	6909447,2	37516443	13490007,9	18,1%	36,0%
2016	36361711,2	5897469,7	39249797,2	17048551,4	16,2%	43,4%
2017	43264736,0	6714896,6	49607173,9	21413527,5	15,5%	43,2%
2018	47334987,0	7343938,4	57187578,0	24508182,7	15,5%	42,9%
2019	50054605,8	7458920,6	60800173,1	28038507,32	14,9%	46,1%
2020	49191824,5	7425909,4	54336136,7	25902271,28	15,1%	47,7%
2021	68072328,8	20782299,7	72843126,6	70989330,0	30,5%	97,5%

Аналізуючи динаміку експорту продукції високотехнологічного сектору України варто зазначити наявність позитивної динаміки (табл. 1). У 2021 р. відносно 2015 р. обсяги експорту продукції високотехнологічного сектору зросли на 29%, а у порівнянні з 2020 р. – на 20% (рис. 2). Аналізуючи види експортованої продукції високотехнологічного сектору варто

відмітити, що експорт продукції хімічної та пов'язаної з нею галузеві промисловості у 2021 році зріс на 30% відносно 2020 року. Зокрема експорт фармацевтичної продукції зріс майже на 17,6%. Обсяги експорту електротехнічне обладнання та механізмів також зросли на 17,2%. Дане зростання відбулось за рахунок зростання частки експорту ядерних реакторів та котлів на 10,8% та частки експорту електричних машин на 22%. Обсяги експорту електронної та оптичної продукції зріс лише на 5%. А ось експорт засобів наземного транспорту та літальних апаратів знизився на 11% відносно 2020 р.

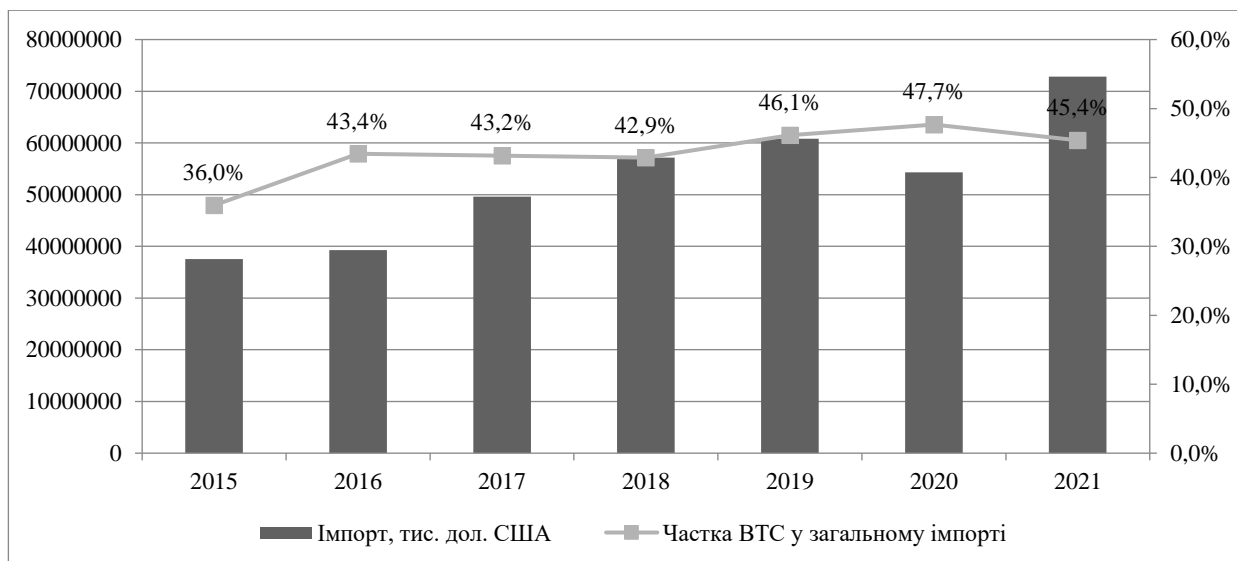

Рис. 2. Динаміка експорту продукції високотехнологічного сектору

З рис. 2 видно, що не дивлячись на зростаючу динаміку обсягів експорту продукції високотехнологічного сектору її частка у загальному експорті знизилась на 5% і у 2020 р. становить 13,1%. Аналізуючи товарну структуру експорту можна побачити, що більше 50% займають продукти рослинного походження (24%), жири та олії (близько 12%), харчові продукти (7%) та мінеральні продукти (майже 11%). Тож, можемо зробити висновок, що структура вітчизняного експорту є нераціональною, адже у експорті переважає сировинна продукція. Досить незначними залишаються обсяги експорту високотехнологічної продукції, що є результатом відсутності державної підтримки галузеві високих технологій.

Аналізуючи динаміку імпорту продукції вітчизняного високотехнологічного сектору (рис. 3) видно, що до 2019 р. його обсяги зростають в середньому щороку на 20%. А у 2020 р. відбулось зниження обсягів імпорту на 7,6% та вже у 2021 р простежується зростання на 27,6%. Частка імпорту високотехнологічної продукції зростає з 36% до 47,7%. Зокрема у 2021 р. зросла частка фармацевтичної продукції на 21,1%, при цьому імпорт продукції хімічної та пов'язаної з нею галузеві у свою чергу зріс на 29,7%. Обсяги імпорту електротехнічного обладнання та механізмів зросли на 23%. Дане зростання пов'язане з зростанням імпорту електричних машин на 31,7%. Також зросли обсяги імпорту електронної та оптичної продукції зріс майже на 19%.

Рис. 3. Динаміка імпорту продукції високотехнологічного сектору

Тож, у результаті проведеного аналізу можемо констатувати, що в Україні сфера високотехнологічного виробництва знаходиться на шляху розвитку та потребує розробки дієвої державної програми технологічної модернізації промисловості. Спрямованої на самперед на відновлення виробничого потенціалу шляхом впровадження новітніх інноваційних технологій. Попри те що в Україні зберігся масштабний науковий комплекс, інноваційна та науково-технічна сфери не несуть в собі основного джерела економічного зростання країни: темпи розвитку науково-технічної сфери не відповідають темпам зростання попиту на передові технології, підприємницький сектор має досить низьку сприятливість до інновацій, а також постійне скорочення матеріально-технічних засобів у інноваційній галузі. Успішна адаптація вітчизняної економіки до економіки країн ЄС можлива шляхом модернізації виробництва та зміцнення економічної безпеки, що забезпечить конкурентоспроможність країни в умовах євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Braja, M., Gemzik-Salwach, A. (2020). Competitiveness of high-tech exports in the EU countries. *Journal of International Studies*, 13(1), 359-372 (doi:10.14254/2071-8330.2020/13-1/23).
2. Шкурупій О. В., Базавлук Н. Г. Чинники динаміки економіки України та національної конкурентоспроможності. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 89-94.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

ГОРБАШЕВСЬКА М.О.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та фінансів*

ТИТОВСЬКА А.О.,

*студентка 2 курсу ОС «Магістр»
спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування»,
Маріупольський державний університет*

МУНІЦИПАЛЬНА КАДРОВА ПОЛІТИКА І МЕХАНІЗМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У МАРІУПОЛЬСЬКІЙ МІСЬКІЙ РАДІ

Актуальність. Актуальність теми дослідження визначається послідовною реалізацією в Україні курсу демократичних реформ, які вимагають радикально змінити систему

державного управління, утвердити її як один з визначальних чинників економічних та соціальних перетворень, формування нового кадрового корпусу державних службовців, управлінців, здатних вирішувати складні соціально-економічні проблеми в умовах трансформаційних перетворень. Формування та раціональне використання кадрів важлива і актуальна проблема державного управління. Необхідність розробки нової кадрової політики впливає із змісту тих завдань, які стоять сьогодні перед державою. Потрібні нові ідеї, принципи і технології вирішення кадрових питань, які б відбивали сучасний рівень управлінської науки, практики і вимоги до демократичного суспільства.

Мета і методи дослідження. Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо реформування системи кадрового забезпечення в органах державної влади. В роботі використані методи дослідження: діалектичний, аналізу і синтезу, статистичний, графічний.

Ступінь дослідження проблеми. Окремі аспекти державної служби та державної кадрової роботи досліджується в наукових працях та публікаціях О.А. Воронька, В. Лугового, Г.С. Одінцової, Г.І. Мостового та інших. Питання добору, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців висвітлені в роботах Д. Дзвінчука, О.Смиця, В.Лугового та інших.

Задачі дослідження. Узагальнити існуючі в науковій літературі визначення понять кадри, керівні кадри, кадрова політика; проаналізувати організаційно-правове забезпечення роботи з кадрами; розкрити напрями діяльності кадрових служб органів державного управління як цілком уособленої, з певними правами і обов'язками структурної одиниці апарату управління; визначити проблеми та пріоритети удосконалення добору, розстановки й підготовки кадрів державного управління в Україні.

Основні висновки. Головною метою державної кадрової політики є прогнозування та програмування кадрового забезпечення, визначення стратегічного бачення формування, професійного розвитку та раціонального використання кадрів, всіх трудових ресурсів України.

Управління персоналом у Маріупольській міській раді – цілеспрямована діяльність керівного складу організації, керівників та спеціалістів підрозділів системи управління персоналом, яка включає розробку концепції та стратегії кадрової політики, принципів та методів управління персоналом міської ради.

Управління персоналом це – забезпечення співробітництва між усіма членами трудового колективу для досягнення поставленої мети з використанням елементів навчання, мотивації й інформування працівників; діяльність, виконувана усіма керівниками, а також спеціалізованими структурними підрозділами організації, що сприяє найбільш ефективному використанню працівників для досягнення цілей організації й особистих цілей кожного.

Методи управління персоналом – це засоби впливу на колективи та окремих робітників з метою здійснення координації їх діяльності в процесі функціонування організації. Сучасна наука та практика виробили методи управління, що відрізняються різними способами впливу на людей: адміністративні, економічні, соціально-психологічні, що базуються на способах мотивації і морального впливу на людей і відомий як «метод переконання».

Кадрове планування у Маріупольській міській раді здійснюється як в інтересах проведення ефективного державного управління, так і в інтересах самих працюючих. У першому випадку сплановується розміщення персоналу у такий спосіб, який би врахував його потреби у часі, у потрібному місці, у потрібній кількості, в необхідній кваліфікації для вирішення поставлених завдань. В другому випадку, кадрове планування створює умови для мотивації більш продуктивної праці і задоволення роботою. Працівників Маріупольської міської ради приваблюють у першу чергу ті посади, де створені умови для розвитку їх здібностей і гарантований високий і постійний заробіток.

Процес щорічної оцінки персоналу та постановки цілей у Маріупольській міській раді стартує на підставі Розпорядження міського голови, в якому встановлюються терміни і етапи процесу проведення щорічної оцінки та постановки цілей. Щорічна оцінка персоналу

муніципалітету являє собою підведення підсумків роботи працівника, що полягає в комплексній оцінці його ділових якостей і результатів праці за певний період часу.

Система управління персоналом Маріупольської міської ради забезпечує по-перше, високу мотивацію і захищеність державних службовців з метою залучення найкращих людських ресурсів, підвищення прийому студентів на практику до муніципалітету; по-друге, максимально об'єктивний і гласний відбір, прийом та просування кадрів на підставі їх особистих заслуг, досягнень; по-третє, систематичне професійне навчання, міжнародний обмін досвідом у різних країнах, заснування школи муніципального розвитку, муніципальної школи (Комунальні підприємства) та школи лідерів територіального розвитку, створення соціальних ліфтів та корпоративних програм навчання, програм розвитку кадрового резерву, а також розробка індивідуальних кар'єрних маршрутів; по-четверте, стабілізації складу працівників; по-п'яте, утвердження принципу професіоналізму державної служби; по-шосте, належне ресурсне і технічне забезпечення виконання держслужбовцями своїх функцій.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В.Б. Органи виконавчої влади в Україні. – К.: Ін. Юре, 1997.
2. Бабич П. Проблеми реформування системи влади в регіоні.// Командор. – 1998. - № 1. – С. 11-13.
3. Воронько О. Державна кадрова політика України: її формування та принципи.// Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. - 1999. - № 4.
4. Оболенський О.Ю. Державна служба України: реалізація системних поглядів щодо організації та функціонування.// Актуальні проблеми державного управління. - 2001. -№ 1. 69с.
5. Яцюк В. Принцип підвищення кваліфікації державних службовців в Україні.// Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. - 2000. - № 4. – С. 29-37.

ФОМИЧОВА І.О.,
*студентка 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет*

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах глобалізації світової економіки та міжнародних економічних відносин зростає роль і значення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) як для економіки країни в цілому, так і для окремого підприємства. Зовнішньоекономічна діяльність має значний вплив на ефективне функціонування та розвиток підприємства, регіону та держави. В сучасних умовах демонополізації зовнішньоекономічної діяльності основною ланкою зовнішньоекономічного комплексу країни є підприємство, здатне самостійно вести зовнішньоекономічну діяльність і нести відповідальність за управління своєю зовнішньоекономічною діяльністю.

Як ефективний засіб підвищення прибутків і конкурентоспроможності, отримання економічних і політичних переваг ЗЕД стає пріоритетним у стратегічному управлінні компанією. Сьогодні динаміка ринку та поява нових вимог і змін у позиції споживачів визначають значну актуальність використання стратегічного валютного менеджменту, що дозволяє компанії конкурувати в довгостроковій перспективі.

Зовнішньоекономічна діяльність підприємства – це напрям або вид господарської діяльності підприємства, яка виконує виробничо-господарські, організаційно-економічні та

оперативно-комерційні функції, пов'язані з виходом підприємства на зовнішній ринок та його участю в міжнародних економічних відносинах [1].

Подивимося на значення та місце ЗЕД в діяльності підприємства, наведено нижче, на рис.1.

Рис. 1. Значення та місце ЗЕД в діяльності підприємства

Здійснення ЗЕД на підприємстві має величезне значення для підприємства, зокрема, підвищення економічного зростання підприємства та підтримка ефективного розвитку підприємства (технічного, організаційного, продуктового та ін.) (рис. 1)).

Професор А. А. Мазаракі вважає, що стратегічне управління економічними ресурсами підприємства – це реалізація концепції, яка поєднує функціональні, системні, ситуаційні та процедурні методи управління економічними ресурсами підприємства, що дозволяє встановити цілі розвитку та порівняти реальні можливості підприємств, реалізовувати під час розвитку при цьому систему стратегій [2].

Кириченко О. А. розглядає стратегічний валютний менеджмент як невід'ємну частину загального управління компанією [3]. Такий підхід до визначення сутності стратегічного валютного менеджменту має важливе практичне значення. Це дає можливість поглибити його зміст, виявити спільні риси та особливості стосовно внутрішнього менеджменту.

У зв'язку з цим визначимо, що стратегічне управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства – це сфера діяльності, яка складається з ряду процесів, заснованих на функціональному підході, а також наявності системного, ситуаційного та процесного підходів до захисту корпоративного середовища як об'єкта управління, що спрямована на розробку та реалізацію стратегії зовнішньоекономічної діяльності в рамках загальної політики стратегія компанії з урахуванням її відповідних можливостей і змін зовнішнього і внутрішнього середовища [1].

Наявність стратегічного управління в реалізації економічного розвитку на підприємстві передбачає:

- забезпечення готовності підприємства використовувати можливості на майбутнє;
- мінімізація ризиків і негативного впливу невизначеного середовища на діяльність компанії;
- адаптація до змін та умов зовнішнього середовища підприємства;
- стимулювання керівників щодо реального виконання прийнятих управлінських рішень по
- довгострокова перспектива;

➤ здійснення внутрішнього контролю ЗЕД на підприємстві

У разі відсутності стратегічного управління на підприємстві може виникнути ряд проблем, а саме:

✓ Нерозуміння стратегічних завдань і цілей при здійсненні економічного розвитку на підприємстві;

✓ Нездатність розглядати ЗЕД та інші види діяльності компанії як складний процес, що призводить до операційних змін, які безпосередньо відображаються на стратегічних змінах;

✓ Втрата правильної виробничо-економічної орієнтації компанії через правонаступництво короткострокових інтереси;

✓ Неможливість визначити вимоги, інтереси та потреби цільової групи на міжнародному ринку;

✓ Послаблення або втрата стійких конкурентних позицій підприємства на міжнародному ринку.

При стратегічному управлінні зовнішньоекономічною діяльністю на підприємстві, також необхідно враховувати деякі особливості., зокрема:

1. Стратегічне управління ЗЕД є складовою частиною системи управління конкретним підприємством, яке може чинити на нього як позитивний, так і негативний вплив.

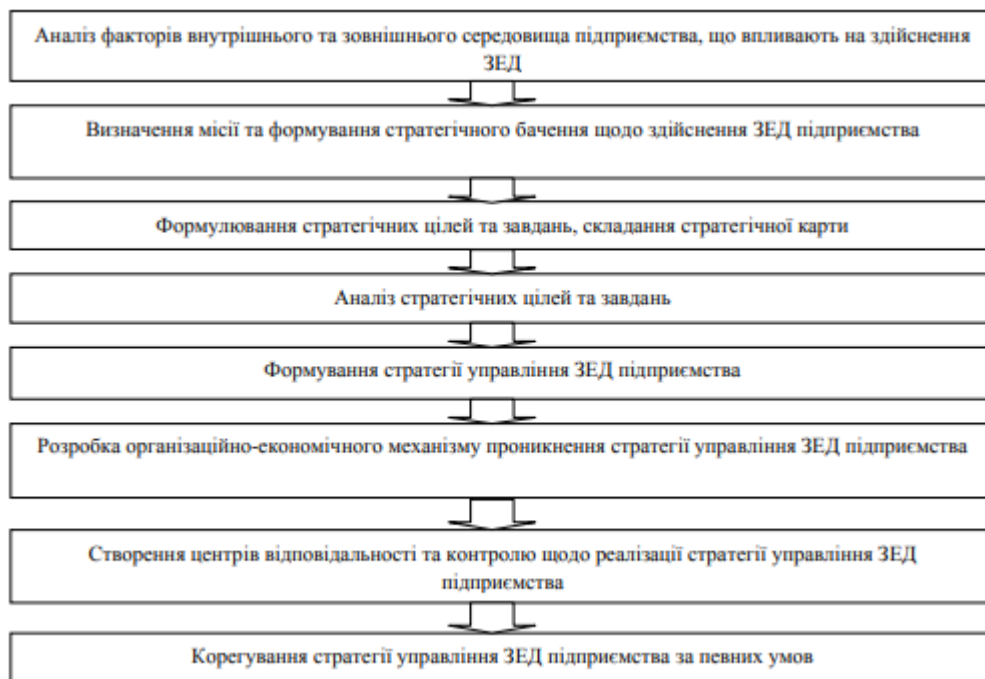
2. Стратегічне управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства базується насамперед на функціональному підході, який характеризується виконанням на кожному етапі різних функцій управління: стратегічного аналізу, стратегічне планування, стратегічний контроль.

3. Стратегічне управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства вимагає послідовності кроків у розробці валютної стратегії підприємства.

4. Стратегічне управління зовнішньоекономічною діяльністю включає в себе обґрунтування та впровадження стратегічних змін, з метою перемоги в конкурентній боротьбі та забезпечення сталого розвитку підприємства - суб'єкт зовнішньоекономічного співробітництва з урахуванням змін його зовнішнього середовища, з визначенням стратегічних ресурсів і внутрішні можливості компанії.

5. Стратегічне управління іноземною валютою компанії включає операції з кількома національними урядами, валютами, політичними, правовими, економічними та культурними системами, де і передбачається більш широкий територіальний простір, що відрізняється наявністю природних ресурсів, кліматом, часовими поясами та іншими факторами [4].

На основі дослідження даного питання, створимо схему, яка буде відображати процес стратегічного управління ЗЕД підприємства (рис. 2).

Рис. 2. Процес стратегічного управління ЗЕД підприємства

Отже, зробимо висновки щодо понять «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» та «стратегічне управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства» та інформації, зображеної на рис. 2. По-перше, стратегічне управління ЗЕД підприємства – це чітко визначена послідовність дій у процесі, в основі якого лежить функціональний підхід у взаємодії із системним, ситуативним і процесним підходами до управління ЕЗ підприємства, спрямованих на розробку та впровадження стратегії зовнішньоекономічної діяльності в рамках заснованої на ній загальної стратегії підприємства відповідних можливостей та з урахуванням змін у в навколишньому середовищі.

Наявність стратегічного управління при здійсненні ЗЕД підвищує економічне зростання підприємства та підтримує його ефективний розвиток.

За відсутності стратегічного управління виникають проблеми в реалізації економічного розвитку підприємства нерозуміння завдань і стратегічних цілей щодо впровадження ЗЕД, невміння врахувати ЗЕД та іншу діяльність підприємства як складного процесу, втрата правильної виробничо-економічної спрямованості

бізнесу через переслідування короткострокових інтересів і знецінення або втрати конкурентні позиції компанії на міжнародному ринку[5].

Процес стратегічного управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства на будь-якому етапі має свою специфіку, головним чином пов'язану з необхідністю більшого дослідження кількості факторів середовища компанії для її нормального функціонування зовнішньоекономічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Василенко В. А. Стратегічне управління. В. А. Василенко, Т. І. Ткаченко. – К.: ЦУЛ, 2016. – 396 с.
Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб. / М. І. Дідківський. – К.
2. :Знання, 2006.- 462 с.
3. Іванов Ю. Б. Стратегія підприємства: Підручник / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, Т. М. ЧечетоваТерашвілі, О. В. Ревенко. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2009. – 560 с.
4. Шершньова З. Є. Стратегічне управління [навч.-методич. посібник для самостійного вивчення

дисципліни] / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська, Ю. М. Ратушний. – К. : КНЕУ, 2001. – 232 с.

5. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : навч. посіб. / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, І.

Ю. Сваченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 792 с.

ЩУРЕНКО Я.В.,
*студентка 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет*

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

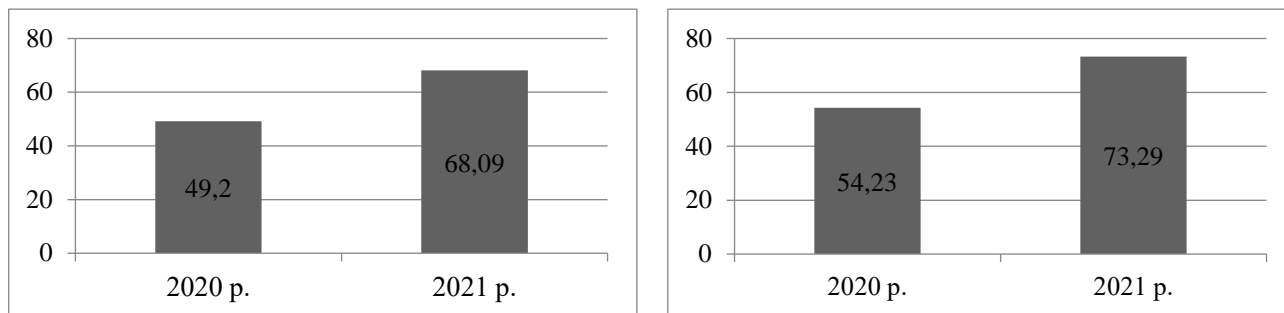
Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) країни та її регіонів відіграє вирішальну роль в економічному розвитку в умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів. Вона забезпечує можливості нарощування виробництва за допомогою розширення попиту на зовнішніх ринках, збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП) та валютних надходжень, залучення іноземних інвестицій, створює передумови розвитку вітчизняних підприємств на інноваційній основі. Згідно ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» вона охоплює різноманітні види діяльності — імпортні й експортні операції товарами і послугами, міжнародну фінансову, кредитну, науково-технічну діяльність, спільну підприємницьку діяльність між суб'єктами ЗЕД тощо. Найбільш поширеною формою є зовнішня торгівля, яка сприяє не лише розвитку вітчизняного виробництва, але й кращому задоволенню потреб населення та підвищенню якості життя. Водночас в умовах економіки відкритого типу надмірна залежність країни та їх регіонів від зовнішньої торгівлі створює певні загрози для соціально-економічного розвитку як країни, так і її регіонів [1].

Важливою складовою економіки України та її регіонів є зовнішньоекономічна діяльність підприємств, яка сприяє створенню додаткових робочих місць та підвищенню зайнятості, формуванню значної частки ВВП, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, економічному зростанню та забезпеченню економічної безпеки України. Однак ці переваги від участі в міжнародній співпраці реалізуються не повною мірою, оскільки розвиток ЗЕД в Україні здійснюється у вигляді зовнішньої торгівлі. При цьому основну частку - майже 80% - займає торгівля товарами. Сьогодні розвинені країни швидкими темпами збільшують торгівлю послугами. Саме відсталі країни чи ті, що розвиваються, які концентруються на міжнародній торгівлі товарами, виконують роль сировинних додатків, у той час як розвинені країни створюють і розвивають ліквідні послуги, в першу чергу високотехнологічні [1].

Зовнішня торгівля України в останні роки характеризується низкою негативних тенденцій: непропорційними темпами зростання обсягу міжнародної торгівлі, перевищенням імпорту над експортом і від'ємним сальдо товарообігу, незадовільною структурою експортно-імпортних операцій, де в експорті переважають сировинні товари, а в імпорті — машини і обладнання та інша високотехнологічна продукція.

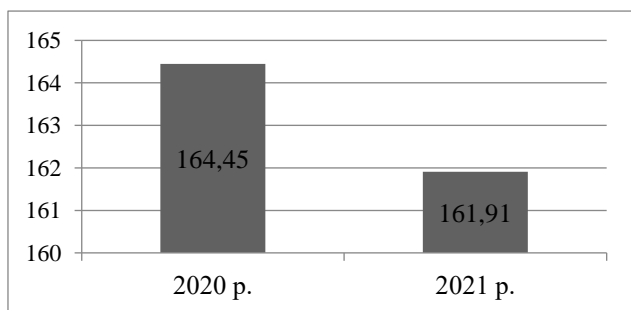
За підсумками 2021 р. вартісні обсяги зовнішньої торгівлі товарами України зросли на 37,9 млрд дол. США (або на 36,7 %) у порівнянні з 2020 р. При цьому зростання по експорту (на 38,4 %) було більшим за зростання по імпорту (на 35,1 %). Попри таку динаміку, відбулось зростання негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Якщо негативне сальдо за підсумками 2020 р. становило 5,0 млрд дол. США, то за підсумками 2021 р. воно склало 5,2 млрд дол. США. Значні обсяги зростання товарообігу у 2021 р. обумовлені ефектом бази рівняння, адже в 2020 р. одним з наслідків поширення коронавірусу стало запровадження обмежень більшістю країн, які призвели до скорочення торговельних операцій. В цьому контексті важливим є те, що за підсумками 2021 р. у порівнянні до 2019 р. товарообіг зріс на

28 %. Зростання вартісних обсягів зовнішньої торгівлі України за 2021 р. відбулось на тлі порівняно незначного збільшення їх фізичних обсягів (на 2,5 %). Таким чином ситуація по динаміці фізичних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України суттєво відрізняється від прогнозованого СОТ збільшення фізичних обсягів світової торгівлі товарами за підсумками 2021 р. (прогнозується, що зростання світової торгівлі товарами складе 10,8 %) [2].

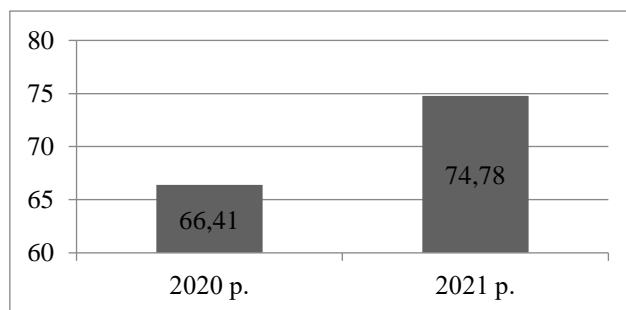

Рис.1. Вартісні обсяги експорту та імпорту, млрд.дол США

Зростання експорту відбулось по всім секторам економіки, проте понад 80 % цього зростання було сформоване трьома секторами. Експорт металів та виробів з них зріс більш ніж на три чверті (на 76,6 %) або на 6,9 млрд дол. США, а мінеральних продуктів – на 59,7 % або на 2,9 млрд дол. США. В основі цього зростання було збільшення експорту залізної руди у перші три квартали 2021 р. у більш ніж два рази (на 104,3 %) у порівнянні з аналогічним періодом 2020 р. (з 2,9 млрд дол. США до 5,9 млрд дол. США). Проте у четвертому кварталі тенденція стрімко змінилась, наслідком чого стало скорочення експорту цієї товарної позиції у порівнянні з четвертим кварталом 2020 р. на 27,8 % (з 1,3 млрд дол. США до 960 млн дол. США). [2]

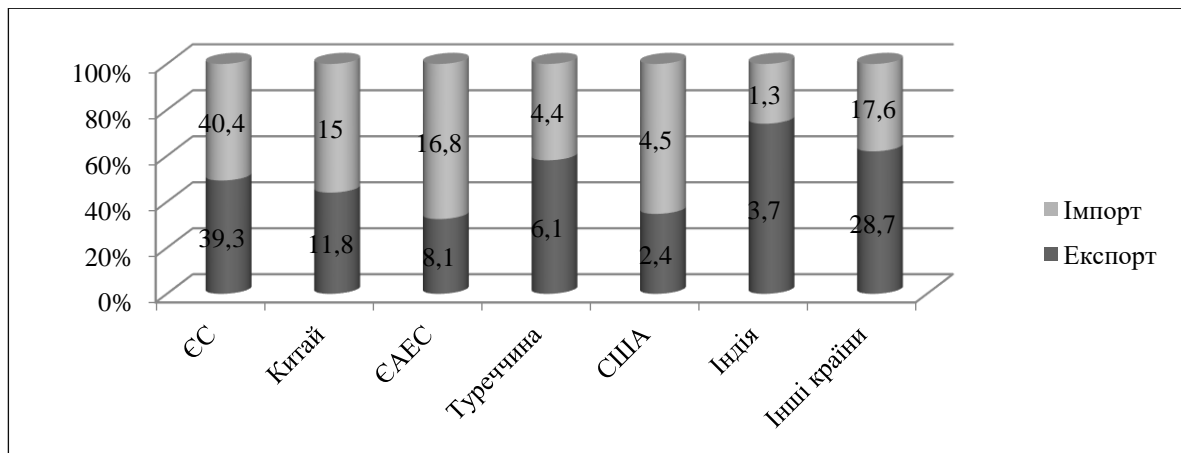
Рис.2. Фізичні обсяги експорту, млн.тонн

Рис.3. Фізичні обсяги імпорту, млн.тонн

Загальний фізичний обсяг експорту скоротився на 1,5 % у порівнянні до 2020 р. та на 3 % у порівнянні до 2019 р. Збільшення надходжень від експорту товарів при скороченні їх фізичних обсягів пов'язане зі зростанням світових цін на провідні товари експорту України, насамперед на залізну руду, метали, соняшникову олію та зернові. Враховуючи прогнози Світового банку щодо скорочення світових цін на окремі товари експорту України у 2022 р., наявність тенденції зменшення фізичних обсягів їх експорту створює ризики недотримання вартісних надходжень від експорту.

Рис.4. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами України у 2021 році, %

В географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами України за підсумками 2021 р. провідне місце займають країни ЄС. У порівнянні з аналогічним періодом 2020 р. частка ЄС зросла з 39,6 % до 39,9 %. Збереженню провідного місця сприяло зростання вартісних обсягів товарообігу на 37,8 %. ЄС є найбільшим торговельним партнером України як в частині експорту товарів (39,3 % від загального експорту), так і в частині їх імпорту (40,4 % від загального імпорту)(слайд 5). Зростання експорту товарів до країн ЄС відбувалось більшими темпами, ніж імпорту. За підсумками 2021 р. експорт збільшився майже вдвічі (на 49,3 % або на 8,8 млрд дол. США до 26,8 млрд дол. США), в той час як рівень зростання імпорту був помітно нижчим – 28,8 % (на 6,6 млрд дол. США до 29,6 млрд дол. США). В основі зростання експорту до ЄС лежало збільшення поставок промислових матеріалів (на 6,9 млрд дол. США або на 66,8 %) та споживчих товарів (на 345 млн дол. США або на 19,5 %). Якщо у першому кварталі 2021 р. спостерігалась тенденція до скорочення поставок до ЄС харчових продуктів та напоїв, то у наступних кварталах відбулось суттєве їх нарощування. Як наслідок, за підсумками 2021 р. експорт товарів цієї групи до ЄС зріс на 29,8 % або на 1,2 млрд дол. США. Збільшення імпорту з ЄС було зумовлене зростанням поставок до України промислових матеріалів (на 2 млрд дол. США, або 27,5 %), паливномастильних матеріалів (на 1,8 млрд дол. США або на 97,5 %), капітального (крім транспортного) обладнання та частин до нього (на 973 млн дол. США або на 21,1 %), а також транспортного обладнання та частин до нього (на 865 млн дол. США або на 30,7 %) [2].

Формування ефективного механізму розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіонів та нарощування експортного потенціалу зусиль регіональних органів влади та організацій підприємців і промисловців щодо: проведення експертизи і розробки пропозицій з модернізації правового поля, яке регулює розвиток ЗЕД; налагодження системи достовірної інформації щодо ситуації на зовнішніх ринках, які мають найважливіше значення в експорті регіональної продукції; створення спеціалізованих інформаційно-консультативних служб з зовнішньоекономічної діяльності у регіональних центрах; проведення активної роботи щодо зниження та оптимізації податкового навантаження на експортні операції, розробка такого механізму оподаткування, який би поєднував фіскальні та стимулюючі функції; організація оперативної роботи в напрямі активного просування і захисту інтересів вітчизняних експортерів за кордоном; запровадження мотиваційних механізмів щодо нарощування обсягів експорту товарів і послуг у сфері малого та середнього бізнесу [1].

Зовнішньоекономічна діяльність та міжнародна торгівля є потужним чинником розвитку економіки регіонів. Позитивним є зростання зовнішньоторгового обороту. Однак проведені дослідження виявили проблеми і негативні тенденції у розвитку зовнішньої торгівлі регіонів України, які проявилися у надмірній регіональній диференціації зовнішньоекономічної діяльності, переважній сировинній структурі експорту, надмірній експортній та імпортній залежності багатьох регіонів, що робить вразливою їх економіку від

ситуації на зовнішніх ринках. В умовах нової економічної кризи, що розгортається у зв'язку з пандемією коронавірусу, умови ЗЕД підприємств України будуть ускладнюватися. Тому важливо створювати в регіонах сприятливі умови для розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Більшість регіонів України мають недостатній експортний потенціал, що обумовлено низьким рівнем технологічного розвитку, низьким рівнем конкурентоспроможності продукції підприємств та труднощами виходу на зовнішні ринки. Обґрунтована необхідність запровадження низки правових, організаційних, фінансово-економічних заходів для диверсифікації та розширення експортних можливостей регіонів України. Перспективами подальших досліджень є розробка пропозицій щодо формування механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю регіонів та формування більш потужного експортного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Соколовська О.М. Проблеми зовнішньої торгівлі України та її регіонів у контексті світової кризи. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1 (38). С. 97-102. – Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/170660>
2. Ус І.В. Тенденції зовнішньої торгівлі товарами України за підсумками 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-01/zovnishnya-torgivlya-tovaramy-ukrainy-za-2021-rik.pdf>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

СЕКЦІЯ
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ

ВОСКОБОЙНИК Д.В.,

*аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет*

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

«Цифрова» грамотність (або «цифрова» компетентність) визнана ЄС однією з 8 ключових компетентностей для повноцінного життя та діяльності. У 2016 році ЄС представив оновлений фреймворк Digital Competence (DigComp 2.0), що складається з основних 5 блоків компетентностей, що містять 21 компетентність, а саме:

- інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними;
- комунікація та взаємодія;
- цифровий контент;
- безпека;
- вирішення проблем [1].

DigComp є довідковою системою для підтримки розвитку цифрової компетентності громадян в Європі. DigComp описує, які компетентності сьогодні потрібні для використання цифрових технологій у впевненому, критичному, спільному та творчому способі досягнення цілей, пов'язаних з роботою, навчанням, дозволям та участю у цифровому суспільстві [2, с. 50].

Цифрова компетентність визначається як ключова наскрізна компетентність, що передбачає здатність критично, колективно і творчо використовувати цифрові технології.

З самого початку система DigComp була добре прийнята і запроваджена цілим рядом зацікавлених сторін. Цей універсальний інструмент застосовується для різних цілей. На рис. 1 подано класифікацію можливих напрямів використання цієї системи у контексті освіти, підготовки кадрів і зайнятості:

- 1) формування та підтримка політики;
- 2) планування навчання у сфері освіти, підготовки кадрів і зайнятості;
- 3) оцінка й атестація.

Коло зацікавлених сторін доволі широке: від політиків, органів освіти та зайнятості населення національного і регіонального рівнів до державних і приватних навчальних закладів і органів третього сектора, які надають можливості щодо освіти та підготовки кадрів [3, с.18].

Європейська Комісія сприяє різним ініціативам, спрямованим на підвищення рівня цифрових навичок для: робочої сили та споживачів; модернізації освіти в ЄС; використання цифрових технологій для навчання та перевірки навичок; прогнозування й аналізу потреб у навичках.

Ще 10 червня 2016 року Європейська Комісія опублікувала новий Порядок денний для навичок у Європі [4], спрямований на зміцнення людського капіталу, можливостей працевлаштування та конкурентоспроможності. Серед іншого він містив низку заходів та ініціатив для подолання дефіциту цифрових навичок у Європі.

Розвиток цифрових навичок населення України на сьогодні є одним з пріоритетів уряду в процесі здійснення цифрових трансформацій і має вирішальне значення для підвищення ефективності та стимулювання економіки, створення робочих місць і забезпечення соціального прогресу в Україні.

Рис. 1. Класифікація можливих напрямів використання системи DigComp 2.0 у контексті освіти, підготовки кадрів і зайнятості [3, с.18]

Інформаційно-комунікаційну компетентність згідно ст. 12 Закону України «Про освіту» визнано однією з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності [5].

До початку 2018 р. термін «цифрові навички та компетентності» взагалі не згадувався в офіційних нормативно-правових актах України.

Після затвердження Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67), було окреслено більш конкретні кроки щодо розбудови системи з підвищення цифрової грамотності населення України. Відповідно до Концепції, створення та виконання національної програми навчання загальним і професійним цифровим компетентностям та знанням визначено як одне з пріоритетних завдань на шляху до прискореного розвитку цифрової економіки.

Вирішенню цього завдання сприяло створення Міністерства цифрової трансформації України у вересні 2019 р. та запуск у тому ж році національної освітньої платформи з цифрової грамотності «Дія: Цифрова освіта».

Даний проєкт поставив досить амбітну мету: за три роки навчити цифрової грамотності 6 млн. українців. Проєкт передбачав як онлайн складову – платформу, де розміщені безкоштовні онлайн курси з цифрової грамотності, так і оф-лайн складову – мережу партнерських хабів цифрової освіти, де можна отримати доступ до Інтернету та цифрових гаджетів. Створення хабів відбувалося на базі бібліотек та молодіжних центрів. Зокрема, Міністерством цифрової трансформації України та Українською бібліотечною асоціацією було укладено меморандум про співпрацю, згідно з яким якої бібліотеки України ставали хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта» й пропонували всім охочим доступ до безкоштовного навчання на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності. В рамках співпраці з Міністерством молоді та спорту України молодіжні центри висловили ініціативу долучитися до проєкту «Дія. Цифрова освіта» та також стати хабами цифрової освіти [2, с. 49].

Онлайн курси переважно присвячені розвитку базових цифрових навичок та цифрової грамотності громадян і бізнесу. Контент онлайн курсів носить прикладний характер, спрямований переважно на допомогу у вирішенні окремих завдань та життєвих ситуацій.

Першим в Україні інструментом для вимірювання рівня цифрових навичок громадян став запущений на онлайн-платформі «Дія.Цифрова освіта» національний тест на цифрову грамотність «Цифрограм», який надає можливість користувачам отримати сертифікат, що підтверджує цифрові знання та навички. Водночас даний інструмент допомагає збирати дані стосовно рівня цифрових навичок населення. Завдання тесту систематизовано за сферами

знань європейської рамки цифрових компетентностей для громадян DigComp 2.1., адаптованої українськими експертами [2, с. 49].

Зокрема, тестування передбачає перевірку базових знань та навичок із цифрової грамотності у 6 сферах:

- основи комп'ютерної грамотності;
- інформаційна та медіаграмотність;
- вміння працювати з даними;
- створення цифрового контенту;
- комунікація і взаємодія у цифровому суспільстві;
- безпека у цифровому середовищі; вирішення технічних проблем;
- навчання впродовж життя у цифровому суспільстві.

Практичною користю інструменту для громадян є можливість використовувати отриманий сертифікат при пошуку роботи з використанням онлайн сервісів robota.ua, Work.ua, Jooble [2, с. 49-50].

Окрім проєкту «Дія. Цифрова освіта» було започатковано та реалізовано ряд інших ініціатив, спрямованих на розвиток даної сфери, зокрема:

- SMB Hub Ukraine¹⁵⁷ – центр безкоштовного та інтерактивного онлайн-навчання для малих і середніх підприємств. Проєкт розпочато Міністерством цифрової трансформації України спільно з Facebook. Програма тренінгів розроблена експертами Facebook та охоплює теми ефективного представлення бізнес-проєктів онлайн, побудову бренду в соціальних мережах, формування відносин із клієнтами, створення контенту за допомогою безкоштовних мобільних додатків. Крім того, платформа включатиме низку відео- та письмового контенту, спрямованого на допомогу підприємцям в часи цифрової трансформації;

- «Підприємницький університет», що включає навчальну дисципліну «Інноваційне підприємництво та управління стартап проєктами», яка інтегрована в навчальну програму бакалаврату або магістратури та запущена у 76 університетах України. Мета ініціативи – створення університетів з потужною культурою підприємництва і стартап інфраструктурою. Програма реалізується мережею стартап-інкубаторів YEP спільно з Міністерством цифрової трансформації України, Міністерством освіти і науки України, Українським фондом стартапів, за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України»;

- Освітня програма IT-nation¹⁵⁹, спрямована на збільшення кількості кваліфікованих IT-спеціалістів у східному регіоні України. Програму реалізовано в межах меморандуму між Мінцифри та Громадською спілкою «Мережа Глобального Договору в Україні» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку в межах проєкту USAID «Економічна підтримка Східної України»;

- у контексті розвитку цифрових компетентностей представників IT-індустрії Мінцифри, Державний центр зайнятості, Асоціація «IT Ukraine» та IT-академії запустили у Києві пілотний проєкт – тест «Pathfinder», спрямований на оцінку потенціалу IT-фахівців. Його мета – допомогти обрати професію в перспективній сфері. На основі інформації, яку надає користувач, штучний інтелект у Pathfinder підбирає найбільш релевантну професію з переліку актуальних IT-напрямків (попередньо розробники проєкту зібрали інформацію про те, яких саме фахівців потребують українські IT-компанії). На другому етапі учасники проєкту повинні пройти друге тестування, яке визначає загальні здібності та потенціал кандидатів. За результатами проходження другого тесту, визначаються кандидати, які матимуть змогу пройти навчання у IT-академіях, що беруть участь в проєкті. Навчання має оплачуватися Державним центром зайнятості [2, с. 50].

Таким чином, на сьогодні в Україні триває впровадження національної стратегії з розвитку цифрових навичок та компетентностей. Передумови до цього з'явилися з формуванням Міністерства цифрової трансформації України, яке найбільшою мірою впливає на розвиток сфери цифрових навичок та компетентностей населення будь-якого віку. Злагоджені дії даної структури створюють необхідні умови для досягнення очікуваних

результатів політики ЄС щодо Східного партнерства в контексті розвитку цифрових навичок та компетентностей.

Список використаних джерел:

1. EU Science Hub. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: the Conceptual Reference Model URL : <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/euro-scientific-and-technical-research-reports/digcomp-20-digital-competence-framework-citizens-update-phase-1-conceptual-reference-model>
2. Цифрові трансформації в Україні: чи відповідають вітчизняні інституційні умови зовнішнім викликам та європейському порядку денному? Результати дослідження Поліського фонду міжнародних та регіональних досліджень, РГ2 Українська національна платформа. URL : chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Research_DT_PFIRS_FINAL.pdf
3. Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez S., Van den Brande, G. (2016). DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. EUR 27948 EN. doi:10.2791/11517.
4. An official website of the European Union. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. A NEW SKILLS AGENDA FOR EUROPE URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016DC0381>
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

ГОРБАШЕВСЬКА М.О.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та фінансів*

СОРОКА Ю.Є.,

*студентка 2 курсу ОС «Магістр» спеціальності «Менеджмент»,
Маріупольський державний університет*

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ КРАЇН

Україна та її економічна система зазнає впливу глобалізаційних процесів, міжнародного руху капіталів, робочої сили, наслідків діяльності транснаціональних корпорацій. З огляду на це подальші організаційно-управлінські зміни та трансформації системи господарювання слід здійснювати на ґрунті дослідження й осмислення впливу глобалізації на розвиток національної економіки. Глобалізація, як економічне та суспільне явище, має двоїстий характер, що проявляється як у нових можливостях, так і загрозах. Вкрай важливо ретельно дослідити сутність, природу та тенденції глобалізації, зрозуміти траєкторію її розвитку. Це дасть змогу розробити економічні механізми й інструменти адаптації та мінімізації її впливу на національну економіку.

Дослідженню сучасних явищ глобального розвитку економіки присвячено багато праць відомих зарубіжних вчених: П.Бурд'є, Дж. Данінга, Е.Дюркгейма, М.Кіндлебергера, Дж. Мілля, П.Самуельсона, Г.Спенсера, А.Тойнбі, Е.Хекшера та ін.. Необхідно відмітити, що сучасна західна економічна наука не розглядає економічні відносини на різних рівнях як систему. Тобто досліджуються складові даної системи окремо одна від одної. Серед українських вчених, які аналізують розвиток національної економіки під впливом глобалізації необхідно виділити В.Андрійчука, В.Будкіна, Д.Лук'яненка, Ю.Макогона, В.Новицького, А.Поручника, А.Румянцева, М.Румянцева, Г.Савіну, Г.Черніченка та ін.. Порівняно із західними економістами, українські вчені намагаються застосовувати принцип системності.

Термін «глобалізація» означає всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-

економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків і взаємозалежностей [1]. В умовах сучасної світової системи ключовим визначальним чинником розвитку суспільства та найвпливовішою силою є глобалізація. Вона охоплює всі галузі суспільного життя, включаючи економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку; впливає на виробництво товарів і послуг, використання робочої сили, інвестицій та технологій. Саме перетворення людства на єдину структурно-функціональну систему фахівці характеризують як процес глобалізації. Нині термін «глобалізація» є найбільш вживаною категорією, що використовується для дослідження й опису сучасних тенденцій розвитку економіки світу [2, с. 28–35].

Глобальна економіка розглядається як історичний соціально-економічний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, злиття національних ринків у єдиний світовий ринок [3].

Відомий дослідник М. Кастельс описує глобалізацію як «... постійний процес розвитку капіталістичного способу виробництва, який, долаючи межі часу й простору, наприкінці ХХ століття перетворює світову економіку в глобальну, з новою інфраструктурою, створюваною інформаційними й комунікаційними технологіями». «Глобальна економіка, – за Кастельсом, – це економіка, здатна працювати як єдина система у режимі реального часу в масштабі всієї планети, тому глобалізація пов'язана з інформаційною трансформацією суспільства, а не масштабами або економічною діяльністю» [4].

Кількісними характеристиками глобалізації визнано збільшення світового експорту та його частки у ВВП країн світу, величезне зростання прямих іноземних інвестицій, потоків капіталу, щорічного обороту на валютних ринках, обсягів міжнародного банківського кредитування, туризму, міграції робочої сили, тривалість телефонних розмов, роль Інтернету, засобів масової інформації, а отже, небачене зростання обміну ідеями, інформацією, поширення взаємодії і спілкування громадських організацій, простих людей. Глобалізація формує нову еру взаємодії між націями та економічними системами, розширює сферу контактів людей – це і економіка, і технології, і культура, і управління [5, с. 438].

Важливим чинником глобалізації стає й зростаюча стандартизація попиту на окремих товарних ринках, унаслідок чого постає доцільною заміна диференційованих регіональних стратегій маркетингу на уніфіковану стратегію глобального маркетингу. І нарешті, глобальні проблеми суспільства, що вимагають розробки стратегії їх подолання не лише на національному, а й на світовому рівні, обумовлюють інтенсифікацію глобалізаційних процесів. Вищезазначене зумовлює надзвичайну багатоманітність конкретних проявів глобалізації і навіть визначає певну роздвоєність процесу як об'єктивний результат розвитку продуктивних сил та як суб'єктивний процес експансії економічно розвиненими країнами національної економіки більш «слабких» країн. Отже, очікуваним результатом є підвищення економічної ефективності національних економік окремих країн, раціональне управління національними і світовими ресурсами та збільшення світового позитивного ефекту господарювання суб'єктів економічних відносин [6].

Вплив глобалізації на рівні окремої країни характеризується ступенем взаємозв'язку її економіки зі світовою економікою. Ступінь інтегрованості економік різних держав у глобальну економіку визначають кілька основних показників, серед яких: співвідношення зовнішньоторгового обороту і ВВП; прямі іноземні інвестиції, які спрямовуються в країну і з країни, та портфельні інвестиції; потік платежів роялті в країну та з країни, що пов'язані з передачею технологій. Глобалізація на світовому рівні визначається інтенсивністю міжнаціональних економічних і суспільних зв'язків, активністю руху капіталу, товарів і послуг, ресурсів, винаходів, розробок тощо. Таким чином, глобалізація є багаторівневим процесом, що відіграє провідну роль у формуванні наднаціонального господарства.

Важливою особливістю глобалізаційних тенденцій є вирішальна роль розвинених країн, звідки походить більшість ТНК та які визначають діяльність провідних міжнародних економічних організацій, мають вирішальний вплив на формування загальних умов міжнародного обміну, та радикальні зміни у співвідношенні різних секторів і галузей

економіки – від галузей сировинних та тих, що виробляють продукцію із невисоким рівнем технологічності, до високотехнологічних, наукоємних виробництв з виробництва товарів і надання послуг. Отже, перевагами користуються країни, що мають більш конкурентну економічну структуру, внаслідок чого більша частина загальносвітового доходу в процесі перерозподілу залишається у них. При цьому дане явище має тенденцію до нарощування темпів, що збільшує економічну диференціацію національних економік в умовах глобалізації.

Однак, крім можливостей глобалізація створює й загрози, які умовно можна поділити на дві групи: короткострокового і довгострокового характеру. Короткострокові загрози пов'язані із зовнішньою політикою розвинених країн, стратегією їх економічного зростання та просування національних економічних інтересів у світовому просторі. Загрози довгострокового характеру визначаються сутністю глобалізації. Фактично в результаті перерозподілу основну частину ресурсів і благ отримують країни-лідери. Несправедливий розподіл благ від глобалізації породжує загрозу конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях. Це призводить до нерівномірності розподілу доходів у результаті глобалізації. Останнім для успішної участі у світогосподарських зв'язках потрібні інші, тобто їхні власні цілі.

Важливою є характеристика якісних і кількісних складових процесу глобалізації. Обсяг та структура зовнішньої торгівлі, інвестиційного забезпечення, темпи зростання ВВП належать до кількісних складових, утворення міжнаціональних структур, тіснота міжнародних зв'язків та ефективність суспільно-економічних відносини характеризують якісний бік процесу глобалізації. При цьому, провідну роль відіграють наддержавні структури, прикладами яких в Європі є ЄС.

В умовах глобалізації національна економіка намагається запровадити нові «правила гри» щодо створення сприятливих бізнесових умов, які можливі за ефективної економічної політики. Головним її завданням є створення конкурентоспроможної «ділової моделі».

Проте найважливішим аспектом глобалізації є вищий рівень конкуренції між господарюючими суб'єктами. У цьому контексті пріоритетним вектором розвитку розглядається створення конкурентоспроможної моделі національної економіки.

При дослідженні сутності процесу глобалізації та аналізі поляризованих підходів до його наслідків потрібно виокремити тривалий процес розвитку, в межах якого відбувається становлення нової системи господарювання. Глобалізація зовсім не означає відчуження держави від управління економічними процесами. Вона веде до трансформації економічних функцій держави, в межах якої остання делегує на глобальний рівень певні повноваження.

Водночас процес глобалізації впливає на основні структурні характеристики національного господарства, розширюючи сферу впливу, що необмежена географічними межами, формує глобальні правила економічного розвитку та створює конкурентне середовище країни. Вплив глобалізації є неоднозначним і суперечливим, при цьому сумарний результат визначається рівнем національної спроможності вести адекватну політику розвитку власних конкурентних переваг.

Глобалізація несе найбільшу вигоду країнам, що провадять ефективну політику підвищення своєї конкурентоспроможності. Також у разі відсутності єдиної політики розвитку національної економіки виникають кризові явища, стримується формування довгострокових міжнародних конкурентних переваг країни у світовому господарстві та послаблюються міжнародні конкурентні позиції. Отже, виникає проблема вибору щодо використання переваг глобалізації та протидії її загрозам внаслідок недорозвиненості інститутів. Тому наявність інституційної спроможності країни оптимально використовувати переваги глобалізації та нейтралізувати її загрози, спроможність формувати відповідні механізми розвитку глобальної конкурентоспроможності розглядаються як ключові завдання економічної політики будь-якої країни, в тому числі й України.

Конкурентоспроможний розвиток економіки нашої країни можливий за умови усвідомлення і формування національної господарської багаторівневої моделі, в якій кожна складова посилюватиме свій вплив на загальний позитивний ефект. Транснаціональні цикли відтворення, формування та розподілу розглядаються як складові вищого рівня. Другий

рівень залучає механізми включення країни в систему регіональних відносин у стандартах ЄС, а третій – двосторонні відносини з країнами, які за рівнем розвитку відповідають Україні. Отже, посилення світових глобалізаційних та інтеграційних процесів актуалізує питання вибору місця й ролі національної економіки та її складових у світовій економічній системі.

Отже, процеси глобалізації за змістом та структурою є надзвичайно складними, багатогранними і суперечливими, що унеможливує формулювання єдиного, прийняттого для всіх випадків визначення їх впливу на національні економіки. Найважливішими аспектами в цьому плані визначено: розширення конкуренції між ними та господарюючими суб'єктами; трансформацію економічних функцій держави та делегування на глобальний рівень окремих з них; розширення сфер впливу за межі національних кордонів згідно з новими глобальними правилами економічної діяльності; здійснення основоположних змін у структурі національної економіки та формування нового середовища для національного розвитку в цілому; посилення процесів міжнародної інтеграції та взаємодії національних господарств, що перетворюється на наймогутніший фактор їх функціонування.

Під дією багатьох чинників глобалізації, яка несе як позитивні впливи, так і певні загрози, кожна країна, що має намір інтегруватися у світовий економічний простір, постає перед завданням визначення своїх конкурентних переваг, щоб на належному рівні конкурувати з іншими державами на світовому ринку. За роки незалежності в Україні чітко не сформульовано і не реалізовано національну стратегію входження аграрного сектору в процеси економічної глобалізації. Вона ґрунтувалася на основі моделі імітаційно-адаптаційної поведінки, що не забезпечило його стабільність та ефективне використання наявних конкурентних переваг на інноваційних засадах. Така політика повинна бути кардинально змінена на основі вироблення й реалізації концепції конкурентоспроможного розвитку національної економіки в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: навч. посіб. / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 263 с.
2. Поручник А. М. Формирование экономического механизма интеграции Украины в систему мирового хозяйства / А. М. Поручник. – К., 1994. – 36 с.
3. Бочан І. О. Глобальна економіка / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. – К. : Знання, 2007. – 403 с.
4. Кастельс М. Інформаційні технології, глобалізація та соціальний розвиток / М. Кастельс // Соціальна глобалістика: навч. посіб. / за наук. ред.: Е. А. Афоніна, В. Д. Бондаренка, А. Ю. Мартинова. – К. : Освіта України, 2011.
5. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А. А. Чухно. – К. : Логос, 2003. – 631 с.
6. Цьомік Ю. В. Удосконалення зовнішньоекономічної діяльності агропромислового комплексу: дис. ... канд. економ. наук: 08.07.02 / Цьомік Юлія Василівна. – Сімферополь, 2007. – 178 с.

КОШМАН Д.В.,
студент 1 курсу ОС «Магістр»
спеціальності «Екологія»,
Маріупольський державний університет

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА: НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Зростання не дорівнюється розвитку, саме тому ООН запропоновано нову економічну концепцію – концепція економіки розвитку людини, розвиток якої є основним індикатором ефективності реалізації будь якої стратегії на будь якому рівні [2]. Сталий збалансований

розвиток є одним із головних факторів розвитку та прогресу на всіх рівнях - глобальному, міжнародному (регіональному), національному, місцевому (локальному) тощо. Збалансований розвиток, спроможний забезпечити баланс інтересів економіки і навколишнього середовища на всіх рівнях, стає актуальним завданням національних стратегій розвитку країн світу.

Основи сучасної концепції «сталого розвитку» було закладено у доповіді Медоуза Д. «Межі зростання», що була представлена в 1972р. в рамках Римського клубу. З цього часу починається спільне обговорення проблем збалансованого розвитку на міжнародному рівні (Декларація щодо сталого розвитку (1992р.); Міжнародна конференція (2002р.), Всесвітній соціальний форум (2002р.), доповідь ООН «Цілі розвитку тисячоліття» (2015р.). Під час Конференції ООН з сталого розвитку у Ріо-де-Жанейро (РІО+20, 2012 рік) сталий розвиток визнано базовим курсом задля сталого та інклюзивного економічного зростання, соціального розвитку і охорони навколишнього середовища [1]. Розпочинаються розробки національних стратегій розвитку, що враховують базові принципи розвитку, запропоновані ООН, а саме [2, с.309]: комплексного державного підходу, довгострокової перспективи, консультацій з усіма зацікавленими сторонами, реалістичності визначення цілей в економічній, екологічній, соціальній та галузевих, сферах, їх постійного моніторингу. Перелік цілей сталого розвитку був офіційно затверджений на засіданнях Генеральної Асамблеї ООН в кінці вересня 2015 року [13,16].

Сталий розвиток має збалансовувати економічну, соціальну та екологічну складові розвитку країн. Завдання сталого розвитку включають 17 цілей і 169 конкретних положень. Зазначені цілі є інтегрованими, адже результати однієї сфери впливатимуть на результати іншої.

За своєю суттю сталий розвиток має відповідати потребам сьогодення щодо забезпечення власних потреби, при цьому майбутні покоління мають зберегти спроможність щодо забезпечення своїх потреб. Переважна більшість стратегій соціально-економічного розвитку країн враховує цілі сталого розвитку й ґрунтується на трьох важливих імперативах [4, с.70-71]:

соціальний імператив (який полягає в необхідності розвитку і ефективного використання людського капіталу, найбільш повного задоволення його потреб),

економічний імператив (полягає, у тому, що національна економічна система країни повинна бути ефективною, конкурентоспроможною і одночасно соціально орієнтованою, ресурсо- та енергоефективною, екологозахисною),

екологічний імператив (визначає необхідність виробити, на основі ідей і принципів сталого розвитку, відповідну екологічну політику і впровадити її в усі сфери життя країни).

Практика переходу до сталого розвитку економік різних країн визначається складною і суперечливою природою процесу його реалізації, що вимагає відповідних механізмів забезпечення, що ґрунтуються на конкретних індикаторах стійкого розвитку [7, 12]. Перед Україною, зокрема, стоїть завдання сформувані свій механізм ефективної імплементації національної стратегії сталого та екологічно безпечного розвитку, з огляду на умови і потенціал її інтеграції в світовий економічний простір [4, с.71]. Україна посіла 36-е місце серед 165-ти країн у рейтингу сталого розвитку від ООН та Фонду Bertelsmann [17].

Україна показала прогрес у 10-ти з 17-ти цілей, які визначають сталий розвиток країни. Найбільших результатів було досягнуто у «повсюдній ліквідації бідності у всіх її формах». У жодній із базових цілей Україна не погіршила свої позиції.

У 2019 році Президент України своїм Указом підтримав досягнення Цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [11].

**Країни-лідери та Україна
за глобальним Індексом сталого розвитку у 2021 році**

Рейтинг	Країна	Бали
1	Фінляндія	85,9
2	Швеція	85,6
3	Данія	84,9
4	Німеччина	82,5
5	Бельгія	82,2
6	Австрія	82,1
7	Норвегія	82,0
8	Франція	81,7
9	Словенія	81,6
10	Естонія	81,6
...		
36	Україна	75,7

Джерело: [17]

В Україні встановлено, що необхідність досягнення Цілей сталого розвитку враховується у процесі формування та реалізації державної політики України. Таким чином, в Україні на державному рівні Цілі сталого розвитку закріплено у якості орієнтирів для розроблення програмних та прогностичних документів [14]. Завдання національного розвитку, індикатори для моніторингу їх виконання та цільові орієнтири для досягнення до 2030 року було відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [15]. Ця система є базою для подальшого комплексного моніторингу країни. Доповідь, присвячена Цілям сталого розвитку має забезпечувати базову основу для подальшого планування та розвитку. Війна України із РФ не дозволить найближчим часом досягти визначених Цілей.

Список використаних джерел:

1. Будущее, которого мы хотим. Итоговый документ Конференции Организации Объединенных Наций по устойчивому развитию «РИО+20». Рио-де-Жанейро, Бразилия 20–22 июня 2012 года. – 66с.// <http://www.uncsd2012.org/thefuturewewant.html>
2. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: [Монографія]/ О.В.Булатова. – Донецьк:ДонНУ,2012. 386с.
3. Горбаль Н. І., Ломага Ю. Р. Циркулярна економіка – основа сталого розвитку підприємств. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». № 1 (9). 2022. С.9-24
4. Грибіненко О. М. Міжнародна економічна безпека в контексті сталого розвитку: Монографія. Д: Середняк Т.К., 2020. 434 с.
5. Древаль О.Ю., Грищенко І.В. Проблеми управління економічним потенціалом регіону з урахуванням вимог еколого-економічної безпеки. Вісник СумДУ. Серія Економіка. 2011. № 1. С. 21–26.
6. Дубель В.М. Теоретичні основи проблеми еколого-економічної безпеки. Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. 2010. Ч. 1. С. 223–226. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2010_1/ tom1/223.pdf
7. Костюченко В.Н., Бохан А.В. Эколого-экономическая безопасность в контексте национального суверенитета Украины. Вісник ЖДТУ. 2013. № 1(63). URL: eztuir.ztu.edu.ua/6255/1/260.pdf
8. Михаліцька Н.Я. Еколого-економічна безпека як складова системи національної безпеки. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економіка. 2012. № 2. С. 107-119

9. Пастернак О. М. Мітюшкіна Х. С. Лазаренко Д. Т. Економічне зростання та стан довкілля України в умовах реалізації стратегії низьковуглецевого розвитку. Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка, 2019, Вип 18. С.71-78
10. Пахомова Н. В., Рихтер К.К. Экономика природопользования и экологический менеджмент. СПб. : Издательство С.-Петербургского ун-та, 1999. 196 с.
11. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року Указ Президента України №722/2019. <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
12. Урба С.І., Івончак І.О. Теоретичні аспекти дослідження суті економічної безпеки. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/9.pdf
13. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
14. Цілі сталого розвитку та Україна. <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>
15. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
16. Sustainable development goals. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
17. Sustainable Development Report 2021 <https://ucap.io/wp-content/uploads/2021/06/2021-sustainable-development-report.pdf>

КРАВЧЕНКО О. В.,
доктор філософії, доцент кафедри загального менеджменту та фінансів
ПЕТРОВСЬКА О. В.,
студентка гр. ОіОм-1-2022
Навчально-науковий інститут управління

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Постановка проблеми. Кожен день відбуваються якісь зміни, і з'являються якісь нові речі. Але не завжди до цього готові. У зв'язку з цим виникло багато проблем і доручень, які необхідно вирішити. Освіта і наука - одна з головних складових успішної країни, саме тому ця тема актуальна сьогодні і в майбутньому.

Метою дослідження висвітлення основних проблем освіти і науки в українській дійсності.

Виклад матеріалу. На сучасному етапі вивченню проблем освіти і науки свої праці присвятили Алієв О.К., Батліна Л.В., Коропатник М.М., Руденко Ю.Ю., Савич А.В. та інші.

Одна з основних проблем сучасної освіти і науки полягає в тому, що вони не готові надати необхідне обладнання. У зв'язку з технологічним прогресом терміново потрібні нові інструменти, але не кожен навчальний заклад може собі їх дозволити. Тому державі необхідно виділяти кошти на оснащення лабораторій, комп'ютерних класів, бібліотек тощо.

Ще одна проблема - некомпетентність деяких вчителів, які не вміють використовувати нові інтерактивні технології. В умовах пропозиції спеціальних курсів викладачі мають можливість навчатися і пробувати на практиці, що може вирішити цю проблему [1].

Інклюзивна освіта поширюється по всій території нашої держави. Закриваються спеціалізовані школи-інтернати та відкриваються спеціальні класи. Учні з різними обмеженими можливостями вчаться разом з усіма. Тут виникло питання: «Чи готові діти з обмеженими можливостями увійти в суспільство? Що думають про них інші студенти, які труднощі виникнуть?» Тому, щоб вирішити ці проблеми, необхідно провести психологічний тренінг і спеціалізовані курси для звичайних студентів і учнів з обмеженими можливостями, а також викладачів.

Гострою проблемою є безперервна реформа освіти. Триває перегляд навчальної програми та системи освіти, в результаті чого з'являються підручники та посібники, які більше не підходять для викладання. А новий ще не був випущений. Старі підручники, зміст і методи викладання більше не відповідають сучасним вимогам сучасного світу до їх якості. Нинішній і майбутній інтелектуальний потенціал в галузі освіти вимагає великих інвестицій.

У деяких навчальних закладах їх взагалі не існує.

Впровадження Болонської системи освіти почалося не поступово, а відразу, що викликало проблеми взаєморозуміння між студентами та викладачами. Необхідно провести поетапне вивчення Болонського процесу і всієї системи.

Наукові відкриття наших українських геніїв продаються за кордон, тому що винаходи більше цінуються в інших країнах [2].

Низька заробітна плата та соціальна незахищеність вчителів мають негативний вплив на якість освіти, унеможливаючи підтримання кваліфікації вчителів на належному рівні.

Розшарування суспільства все більше і більше ускладнює отримання якісної освіти все більшою кількістю дітей. Бідність є генетичною, і освіта - через її нерівний доступ до освіти та її поділу на елітні школи і звичайні школи, приватні та державні вищі навчальні заклади, які отримують контрактне навчання, - стала механізмом відтворення соціальної нерівності.

Мультинаціональний характер країни вимагає створення шкіл і класів для етнічних меншин, окремих груп. Необхідно вчити дітей їхньою рідною мовою, але вчителів не завжди вистачає.

Відсутність контактів і комунікації між батьками, учнями і вчителями також є проблемою. Навчання і виховна робота - це спільний і синхронний процес, який безперешкодно протікає в школі і вдома. Ось чому необхідно налагоджувати відносини.

Інтегровані уроки та інтегроване навчання потребують більшої уваги. Воно вбирає в себе перелічені вище проблеми, що показує, що глобалізація проблеми перетворилася на єдине ціле [3].

У сучасній педагогіці одним з актуальних питань є питання якісної професійної підготовки майбутніх фахівців для роботи з батьками з особливими освітніми потребами та їхніми дітьми. Система дошкільної освіти чекає педагога, готового працювати в сучасних динамічних умовах для вирішення завдань, поставлених суспільством перед освітньою наукою та практикою. Особливо в контексті соціалізації та забезпечення сталого інтелектуального розвитку дітей з особливими потребами.

Дітям з особливими здібностями необхідно вживати заходів у галузі медичної, соціальної, сімейної та професійної психолого-педагогічної реабілітації для створення необхідних комфортних умов для розвитку їх особистісних здібностей, якостей та умінь задовольняти потреби соціального, морального та духовного самовдосконалення. Сучасні вчителі повинні мати здатність надавати психологічну та педагогічну підтримку у вихованні таких дітей.

Виходячи з цього, зміст професійної підготовки вчителя має включати формування у нього діагностичних навичок як основи для організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Сучасна наука розвивається з загрозливою швидкістю, поширюючи свої досягнення на всі сфери людського життя. Загальна інформатизація втілюється у сфері освіти у формі впровадження, адаптації та поширення різних інформаційних технологій. Тому серед глобальних тенденцій, що визначають ринок праці сьогоденної системи освіти, виділяються: фрілансери, що працюють поза офісом або виробничим майданчиком; зміна способу спілкування між співробітниками; зміна процесів, інструментів та методів управління робочим процесом; люди і штучний інтелект.

В даний час можна спостерігати, що освітні установи, як і раніше, знаходяться в стані подолання традиційних проблем парадигми освітньої індустрії. Навчання на основі компетенцій, включаючи компетенції майбутнього, не може ґрунтуватися на минулих освітніх

технологіях, які є найбільш ефективними і підходящими для виховання фахівців в умовах індустріальної епохи ХХ століття.

Тільки коли система освіти буде повністю інтегрована в цифрове середовище [4], стане можливим перехід до нової моделі освіти. Глобальні зміни, що впливають на сучасну систему освіти, можна віднести наступне:

1. зміна методів та способів доставки інформації та освітнього контенту;
2. зміна характеру та методів доступу до освітнього контенту;
3. зміна характеру взаємодії суб'єктів освітнього процесу;
4. зміст освітнього контенту.

Отже, можна стверджувати, що інформатизація та оцифрування системи освіти є неминучими тенденціями її розвитку, тому вчителі мають стати на шлях прийняття та опанування інформаційних технологій, а не виступати проти них або відкидати їх.

На сучасному етапі розвитку освіти інформаційні технології є основним (а не допоміжним) методом навчання, що володіє великим виховним потенціалом.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши наукові та освітні проблеми в культурних умовах сучасного суспільства, ми дійшли висновку, що нова місія освіти полягає у створенні умов для реалізації більшої соціальної справедливості та соціальної стабільності, культивуванні креативності та розвитку інноваційного потенціалу. Серед підрастаючого покоління існує гостра необхідність змінити напрямок процесу шкільної освіти.

Сучасний освітній процес багатогранний і потребує різноманітних форм і методів, особистісної орієнтації та творчого підходу вчителя.

Таким чином, освітні та наукові питання в реаліях сучасної України взаємопов'язані.

До головних можна віднести:

1. недостатність фінансування в сфері освіти та науки;
2. нестачу кадрів та їх кваліфікації;
3. проблему недосконалості інклюзивної освіти;
4. неготовність та некомпетентність спеціалістів до нових технологій.

Дані питання мають масштабний спектр та повинні бути вирішені.

Список використаних джерел:

1. Матеріали XII Міжнародної конференції «Формування патріотизму та полікультурної компетентності майбутніх фахівців гуманітарно-педагогічного профілю», 19-21 березня 2015р., м. Бар/ наук.збірник/ в.82.- 308с.
2. Проблеми і перспективи розвитку середньої освіти в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/1032/>
3. «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації». Матеріали II всеукраїнської наукової конференції 28-29 жовтня 2016р. Частина I, Дніпро.- 292с.
4. Вдовичин Т.Я. Застосування технологій відкритої освіти для інформатизації навчального процесу / Т. Я. Вдовичин, А. В. Яцишин // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – Вип. 16. – С. 134-140.

НЕКРАСОВ Ю.В.,

аспірант,

НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням впливу на діяльність економічних агентів як класичних факторів виробництва – знань, часових та

інформаційних ресурсів, так і традиційних технологій – освіта та інформаційно-комунікаційні засоби.

У зв'язку із вищезазначеним виникає потреба формування інноваційних навичок, які визначають здатність бути користувачем сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення рівня оптимізації процесів та раціонального господарювання.

Зауважимо, що в умовах зростання кількості учасників ринкових відносин та розширення ринку загалом, ускладнення діяльності, необхідним є постійний пошук необхідних інформаційно-комунікаційних каналів, що дозволяють отримувати оперативну інформацію про ключові елементи ринку та їх зміни. Зазначене впливає на вибір моделей міжнародного бізнесу залежно від умов внутрішнього та зовнішнього середовища, здатність бути готовим до економічних перетворень та трансформацій.

З метою досягнення бажаних результатів в умовах цифровізації економічного життя для міжнародного бізнесу важливо не лише адаптуватися під вимоги зовнішнього середовища, але й закласти підвалини успішного розвитку в майбутньому, визначити власні можливості для стабільної та ефективної діяльності. Важливим є врахування всі складових, котрі впливають на результати функціонування – особливості країни, ціннісні орієнтації, характеристики культури та інше.

Підкреслимо, що цифровізація, як і будь-який процес, має своїх переваги, створюючи додаткові можливості для суб'єктів господарювання, так і недоліки – перешкоди на шляху повноцінного розвитку (табл.1).

Аналіз переваг та недоліків цифровізації (табл.1) дозволяє констатувати, що рішення впровадження інформаційно-комунікаційних технологій повинні бути обґрунтованими та виваженими, і прийматися в тому випадку, коли кількість можливостей, які створюються, перевищує кількість загроз.

Таблиця 1

Переваги та недоліки цифровізації економіки

Цифровізація економіки	
Переваги	Недоліки
1. Наявність більш повної інформації для прийняття рішень та вибору; 2. Раціональне використання часу; 3. Скорочення витрат; 4. Незначні бар'єри входу; 5. Гнучкий графік роботи, можливість дистанційної праці; 6. Додаткові можливості для країн, що розвиваються.	1. Значний рівень монополізації 2. Падіння рівня соціального розвитку та зменшення комунікації; 3. Домінування технологічних рішень над людиною; 4. Можливість порушення конфіденційності; 5. Зростання рівня тінізації економіки; 6. Збільшення кількості безробітних в традиційних галузях економіки; 7. Негативний вплив на екологію.

*Джерело: складено автором на основі [1]

Слід зауважити, що цифровізація є вкрай важливою в умовах виникнення ситуацій, пов'язаних із пандемією, військовими конфліктами, коли використання традиційних методів комунікації є неможливим та ускладненим. Тому для того, щоб забезпечити реалізацію цілей та завдань необхідно використовувати всі переваги інформаційно-комунікаційних інструментів, які, наприклад, забезпечують комунікацію з іноземними партнерами, дозволяють отримати консультації, взяти участь у різних тренінгах, налагодити зв'язки з партнерами з інших країн.

Проблемою на шляху поширення цифровізації бізнес-процесів є формування цифрового мислення та неготовність сприймати зміни й впроваджувати їх у свою діяльність. При цьому важливим є той факт, що конкурентоспроможність суб'єктів господарювання безпосередньо залежить від вчасного отримання та повноти інформації, що залежить від рівня цифровізації та активності використання інформаційно-комунікаційних технологій. Підкреслимо, що на сучасному етапі потрібно поєднувати традиційні інструменти з інформаційно-комунікаційними технологіями, адже наявність власного Інтернет-сайту та

можливості онлайн-спілкування створює значні переваги порівняно з конкурентами, і, відповідно, підвищує ефективність організації бізнесу.

На основі проведеного аналізу, можна підсумувати, що за умови сучасних перетворень неможливо уявити діяльність суб'єктів господарювання без активного застосування інформаційно-комунікаційного інструментарію, що формує цифрові навички та мислення. Для міжнародного бізнесу важливим є адаптація до умов цифрової економіки та використання її переваг у власних інтересах.

Список використаних джерел:

1. Доповідь про світовий розвиток «Цифрові дивіденди». Група Світового банку. URL: <http://documents.worldbank.org/>.

МОРОЗ С.О.,
студентка 4 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

МІЖНАРОДНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ БІЗНЕС ПРОЄКТІВ

Міжнародний менеджмент - це особливий вид менеджменту, головними цілями якого є формування, розвиток і використання конкурентних переваг фірми за рахунок можливостей ведення бізнесу в різних країнах і відповідному використанні економічних, соціальних, демографічних, культурних та інших особливостей цих країн і міжкраїнної взаємодії.

Рис.1. Цілі міжнародного менеджменту

Міжнародна організація з проєктного менеджменту Інститут Управління Проєктами (PMI – Project Management Institute) дефініціює термін «проєкт» як роботу, що має тимчасовий характер та спрямована на створення унікального товару, послуги чи роботи, при цьому враховуються обмеження по часу, бюджету, якості та результаті [4]. Для проєктів, що реалізуються на підприємстві, можна виділити наступні характеристики:

- спрямованість на досягнення певних конкретних цілей (зростання конкурентоспроможності, прибутковості, ефективності діяльності підприємства);
- координація виконання різноманітних взаємопов'язаних дій;
- застосування ризик менеджменту для зниження умов невизначеності.

Одним із найважливіших етапів управління проєктами є визначення цілей. Багато керівників підприємств наполягають на тому, що впровадження принципів сталого розвитку

позитивно впливає на конкурентоспроможність бізнесу. У 1994 році британський вчений Дж. Елкінгтон запропонував концепцію «триєдиного підсумку», яке полягає у гармонійному поєднанні трьох сфер функціонування підприємства: екологічної, економічної та соціальної [1].

Бізнес-план – це документ, який містить систему ув'язаних в часі та в просторі та узгоджених з метою і ресурсами заходів і дій, спрямованих на отримання максимального прибутку внаслідок реалізації підприємницького проекту (угоди).

У міжнародній практиці існують стандарти бізнес-плану - типові вимоги до структури та змісту бізнес-плану, для використання в діяльності впливових міжнародних або національних агентств, рекомендовані для практичного використання визнаним дорадчим органом або визначені в конкретних документах. в нормативних актах.

У міжнародній практиці найбільш визнаними та впливовими інституціями зі своїми ідеями (вимогами) до змісту бізнес-планів є всесвітньо відомі консалтингові установи, такі як: UNIDO, KPMG, EBRD, TESIS, IFC, BFM Group.

Ефективність управління проектами полягає у дотриманні алгоритму виконання бізнес-процесів [2]. Відповідно до класичної ієрархії фаз управління проектом, першій фазі передують бізнес-процес аналізу ринку та визначення потреб споживачів. Після запуску ідеї проекту визначається його мету. Наступним кроком є процес формування угоди про завдання, який підпорядкований процесу формування команди та впорядкованої підтримки проекту. Після завершення попереднього етапу процес реалізації проекту здійснюється під постійним моніторингом та коригуванням. Коли поставлені цілі досягнуті, проект вважається завершеним. Виходячи з поточного стану впровадження проекту, необхідно розробити стратегію, щоб зробити проект значущим і успішним. Ця стратегія необхідна, щоб визначити, чи має проект потенціал, де можна провести різницю між:

Рис.2. Загальна логіка процесу стратегічного планування на підготовчій стадії розробки бізнес-плану

1) *управлінський потенціал*, який проявляється у сукупності трудових ресурсів, які будуть залучені в усіх етапах проекту, їх компетентності та професіоналізмі, методиках управління проектами;

2) *фінансовий потенціал* - грошові кошти підприємства;

3) *виробничий потенціал* – це структура та обсяг основних засобів, використання сировини та матеріалів, потенційний обсяг виробництва;

4) *інноваційний потенціал* полягає у можливості проведення НДДКР, пошук раціоналізаторських рішень;

5) *маркетинговий потенціал* – доступність підприємства до даних про кон’юнктуру ринку, конкурентів, постачальників, організацій збуту, адаптація підприємства до сучасних умов ринку, застосування інформаційних технологій, програмного забезпечення.

На ювілейній 70-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, що відбулась у 2015 році, було прийнято концепцію сталого розвитку «Цілі сталого розвитку», яка містить 17 основних цілей, які мають глобальний характер [3]. Так деякі українські компанії реалізували практики та цілі корпоративної соціальної відповідальності (рис.3) [5].

Назва підприємства	Назва проєкту	Цілі сталого розвитку, на які направлені проєкти
Альфа-банк	Банк добра! Подаруй щасливе та гідне дитинство тим, хто цього потребує!	Ціль 1. Подолання бідності у всіх її формах та усюди
ГК Ліга і МБФ Let's Help	Всеукраїнський флешмоб #letshelpbabusya	
ДАТАГРУП	«Dataheart: спорт заради життя»	Ціль 3. Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх в будь-якому віці
Лінія магазинів EVA	«Orange days в EVA: допомога передчасно народженим діткам»	
ПрАТ Київстар	«Дитяча надія»	
Nestle	Розвиток напряму каністерапії в Україні	
Прикарпаттяобленерго	Як «Естафета добрих починань» привчає працівників відпочивати активно	
Гудвелі україна	Курс на здоровий спосіб життя	
Люксоптика	Національний проєкт «Здоровий зір»	
1+1	Естафета добра	Ціль 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів
«Делойт» в Україні	«Дивись українське – твори своє майбутнє!» партнерство бізнесу і суспільства	
ПАТ «Запоріжсталь»:	Конкурс соціальних ініціатив «ми – це місто»	Ціль 12. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва
АГРОФОРТ	Життя без сміття	
АШАН	Кампанія зі зменшення використання пластикових пакетів	
Метро Кеш Енд Кері Україна	Metro Waste Collection Point: пункт роздільного збору відходів	
Концерн ГАЛНАФТОГАЗ	Збір макулатури задля підтримки дитячого реабілітаційного центру	
ГК Фокстрот	Корпоративний рейтинг еко-відповідальних працівників «Тут працюють «далекоглядні» до 10-річчя корпоративного руху «Зелений офіс»	Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші

Рис. 3. Українські підприємства, котрі запровадили практики соціальної відповідальності

Отже, можна зробити висновок, що розробка, управління та дотримання бізнес-проєкту на підприємстві робить його більше конкурентоспроможним. Такі проєкти дають змогу розширити та знайти нову цільову аудиторію, посилити вплив підприємства, закріпитися на ринку. Щоб уникнути ризиків потрібно ще з самого початку налагодити ефективне управління.

Список використаних джерел:

1. Антонова І. В. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств на ринку. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. 2015. Випуск 2 (19). С. 135-143. ст. 92

2. Кортельова Н. В. Економічний механізм управління проектами на прикладі виробництва металоконструкцій: автореф. дис. ... наук. ступеня канд. екон. наук.: 08.00.04; Приазовський державний технічний університет. Маріуполь, 2007. 23 с. ст. 8-9
3. Офіційний сайт Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. Режим доступу: <https://www.ua.undp.org/> (дата звернення: 15.11.2020)
4. Офіційний сайт Project Management Institute, Inc. Режим доступу: <https://www.pmi.org/> (дата звернення: 11.11.2020)
5. Практики КСВ в Україні 2019. Під ред. Саприкіної М.; Центр «Розвиток КСВ». К.: 2019. 152 с.

ПРУШКІВСЬКА В.В.,
студентка 3 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Економіка»,
ХОДЖАЯН А.О.,
доктор економічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУЧАСНА ТЕОРІЯ ДОБРОБУТУ ТА ВНЕСОК АМАРТІЯ СЕНА В ЇЇ РОЗВИТОК

В економічній теорії теоретичну базу для дослідження сутності добробуту заклали класики політичної економії А.Сміт, Д.Рікардо, С.Сісмонді. Економісти класичної школи розглядали добробут населення переважно як процес створення багатства, яке включає в себе засоби для забезпечення життєдіяльності, а також капітал, який використовується для їхнього виробництва. А.Сміт у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776 р.) досліджував залежність добробуту від продуктивності суспільної праці та його співвідношення з потребами споживачів. Вчений доводив, що досягти вищого рівня добробуту можливо за умов миру, невисоких ставок оподаткування та обмеженої ролі держави в економіці, все інше зробить природний хід речей. В сучасних українських реаліях, на наш погляд, ця концепція має бути найбільше імplementована при післявоєнній відбудові та розбудові національної економіки. Держава повинна виконувати функцію захисту національних кордонів та національних економічних інтересів.

У неокласичній економічній теорії добробут досліджувався через призму маржиналізму, а саме поведінки економічних суб'єктів в умовах обмеженості ресурсів. Метою обміну і виробництва маржиналісти проголошували отримання максимальної насолоди і найповніше задоволення потреб. Погляди неокласиків на економіку добробуту характеризують через призму двох основних теоретичних підходів, перший кардиналістський підхід (праці Ф.Еджворта, А.Пігу, В.Парето, А.Маршалла, Г.Сіджвіка), а другий – ординалістський підхід (праці Дж.Гікс, Н.Калдор, П.Самуельсон та ін.).

В процесі еволюції економічна теорія добробуту поступово трансформувалася в теорію суспільного вибору, в межах якої здійснюється позитивний аналіз того, як складаються й реалізуються різні суспільні переваги.

Значний внесок у розвиток економічної теорії добробуту внесли українські вчені. Зокрема Т. Гайдай, Н. Гражевська, А. Мостепанюк, Н. Томчук- Пономаренко, О. Длугопольський, В. Козюк, Є. Івашук, І. Цвігун, А. Васіна, Т. Яхно, Л. Шимановська-Діанич. [1-9].

Узагальнюючи праці зарубіжних та українських вчених виокремлено фактори, які впливають на добробут: реальний дохід (вплив на потенційне споживання), перспективи працевлаштування (безробіття значні витрати), задоволеність роботою (задоволення від роботи так само важливе, як дохід і заробітна плата), житло (дешеве житло, необхідне для економічного добробуту), освіта (можливість навчатися протягом життя, впливати на добробут), очікувана тривалість життя та якість життя (доступ до медичної допомоги так здоровий спосіб життя), рівні щастя (нормативні судження про те, чи щасливі люди),

навколишнє середовище (економічне зростання може спричинити збільшення забруднення, що завдає шкоди здоров'ю та стандарту життя), дозвілля (висока заробітна плата через дуже довгу роботу знижує економічний добробут, тому дозвілля має економічну цінність). Таким чином, суспільний добробут є комплексним поняттям, яке відображає забезпеченість населення необхідними для життя матеріальними та нематеріальними благами. Масштаби і структура суспільного добробуту залежать від типу соціальної організації держави.

В сучасну економічну теорію добробуту значний внесок зробив вчений, лауреат Нобелівської премії з економіки Амартія Сен.

Ранні праці А. Сена присвячені переважно дослідженню можливості впровадження господарського механізму централізованого планування в Індії, такого як в країнах соціалістичного спрямування. Вчений пропонував частково відійти від чисто ринкових критеріїв вибору цін, технологій та обсягу випуску продукції. В цей період дослідник також робить спроби побудувати свою модель економічного зростання в капіталістичній системі.

В першій половині наукового шляху Сена відслідковується критичний аналіз сформованих на той час теоретичних підходів до теорії суспільного вибору та теорії добробуту, а також формування своїх нових теоретичних підходів до визначення добробуту.

Головною проблемою теорії добробуту в умовах ринку, на думку А.Сена, стала проблема вибору альтернативних суспільних можливостей, тому розроблена ним «Теорія суспільного вибору» пояснює, як суспільний інтерес відображає інтереси його членів [10]. Зокрема, вчений вважав, що в майбутньому теорія добробуту повинна відступити від «всезагальної концепції визначення людського розвитку тільки у термінах задоволення потреб» [11].

Основною проблемою теорії добробуту в умовах ринку, на думку А.Сена, стала проблема вибору альтернативних суспільних можливостей. В результаті він розробляє свою теорію і пояснює, як суспільний інтерес відображає інтереси його членів. В якості антипода цієї теорії А. Сен розглядав «теорему неможливості» К. Ерроу, бо її суттю є неможливість раціонального узгодження інтересів. Сен вважав теорему Ерроу песимістичною, оскільки будь-який суспільний вибір не може бути одночасно і раціональним, і демократичним [12]. Цей песимістичний результат Ерроу Сен долає шляхом створення оригінальної версії теорії, яка базується на розширенні інформаційної бази аналізу, а саме включенням аналізу міжособистісних порівнянь. Можливість міжособистісних порівнянь А.Сен оформлює в математичну формулу, використовуючи умову інваріантності. В результаті, завдячуючи Сену та його теоретико- методологічним розробкам, теорія суспільного вибору змогла відповісти на питання щодо знаходження адекватного правила агрегування індивідуальних уподобань в суспільні.

Цікавим є інтерв'ю Сена Гарвардській газеті "The Harvard Gazette" з приводу впливу теорії Ерроу на його економічні погляди та їх трансформацію [13]. Вчений зазначає, що «...різні люди мають різні цінності та уподобання, і тому легко виникло питання: що має робити суспільство з огляду на різноманітність поглядів, які ми маємо? Але те, що з цього можна отримати систематичну дисципліну, мені не спало на думку. Мені тоді було всього 17 років. Згодом, мені спало на думку, і я побачив, що зробив Ерроу, тоді ця тема мене ще більше зацікавила» [14]. Економіст зазначив, що літератури по цій проблематиці на той час було досить мало. Теорія добробуту розвивалася і наповнювалася працями багатьох вчених, а доробок Сена є значним, тому і поповнилася теоретико-методологічна база.

Оригінальність поглядів вченого полягає в тому, що він досліджував добробут не тільки в розвинених країнах, а в країнах, які розвиваються. Основними ідеями було те, що в країнах які розвиваються "розвиток" людини та зростання її добробуту повинні відбуватися незалежно від того, чи є стрімке зростання матеріальної складової ВВП, чи воно уповільнене, або навіть з нульовими темпами зростання. А. Сен акцентує увагу на всебічному розширенні можливостей людської особистості, узгодженості проблем економіки добробуту з етичними принципами, поняттями свободи, прав, загальної взаємозалежності та визнанні множинності етично важливих тверджень.

Важливим теоретичним аспектом у дослідженнях вченого стає взаємозв'язок етики та економіки. В період написання роботи «Про етику і економіку» Амартія Сен наголошував на скрутності положення теорії економічного добробуту в економічній науці того періоду. У класичній політичній економії не було чітких меж між аналізом з точки зору економічного добробуту та іншими міждисциплінарними досліджень. За висловом автора, «в міру того, як сумніви по відношенню до використання етики в економіці зростали, теорія економічного добробуту виявилася укладеною в свого роду коробку, досить вузьку і відокремлену від решти економічної науки» [15, с. 50].

Він стверджував, що, оскільки на реальну поведінку людей впливають етичні міркування, а образ дії людей та їх мотиви становлять центральний аспект етики, то потрібно визнати вплив чинників теорії економічного добробуту на реальну поведінку. Тобто ці чинники є впливовими для «матеріальної» економіки, а саме економіки виробництва та розподілу товарів і послуг. Але, як зазначав А. Сен, тоді як теорія матеріальної економіки завжди впливала на теорію економічного добробуту, остання фактично не чинила ніякого впливу на першу.

А. Сен не погоджується з ідеєю маржиналістів щодо використання корисності як факторної ознаки для оцінювання добробуту. За його переконанням, теорія добробуту повинна базуватися на чомусь більшому порівняно з індивідуальними корисностями.

Узагальнюючи праці вчених та ґрунтовне дослідження А. Сена, слід підкреслити, що суспільний добробут виступає багатоаспектною категорією, тому для оцінювання його величини доцільно виділити основні індикатори, які характеризували б ту чи іншу складову суспільного добробуту. В колективні праці «Звіт Комісії з вимірювання економічної ефективності та соціального прогресу» [16, с. 101–109] економісти наводять такий перелік індикаторів суспільного добробуту, як індикатори матеріального рівня життя населення, охорони здоров'я, якості та забезпеченості освітою, особистісної активності, інституційного розвитку, соціальних зв'язків, стану навколишнього середовища, матеріальної та фізичної безпеки.

Оригінальною є концепція розвитку А. Сена. На базі численних емпіричних досліджень таких країн як Індія, Китай, країн Південно-Східної Азії, вчений переконливо доводить, що розвиток людини, має відбуватися паралельно з формуванням економічного потенціалу країни, а не створення спочатку матеріальної бази, а потім добробут людини.

Вивчення теоретичного та практичного внеску А. Сена в економічну теорію добробуту є надзвичайно актуальним питанням, оскільки відкриває перспективи як для розвитку національної економічної науки, так і для побудови ефективної економічної політики в Україні. Узагальнюючи вище зазначене, ми можемо виділити основні рекомендації А. Сена щодо економічного та соціального розвитку, які доцільно використати при формуванні нової стратегії розвитку України на середньострокову перспективу, а також в період воєнного стану та відбудови національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Гайдай Т.В. Детермінованість рівня та динаміки суспільного добробуту домінуючим типом інституційного устрою економіки // Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління, матеріали II Міжнародного форуму / за заг. ред. проф. А.І. Ігнатюк. – Міжн. наук.-практ. конференція «Соціально-економічний добробут населення в умовах макроекономічної нестабільності». Київ, 2021. 187 с. – С. 22- 24.
2. Гражевська Н.І., Мостепанюк А.В. The Development of Corporate Social Responsibility in the Context of Overcoming a Welfare State Crisis: a Theoretical and Empirical Analysis / Н.І. Гражевська, А.В. Мостепанюк // Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe. – 24(1). – 2021. – Р. 123-140 (Іноземне видання: SCOPUS).
3. Томчук-Понамаренко Н.В. Зростання добробуту населення як умова забезпечення людського розвитку // Ринок цінних паперів України. – 2005. – №11-12. – С. 29-37.

4. Длугопольський О.В. Економіка добробуту та критерії її оцінки: політекономічний підхід//Наука й економіка: наук.-теорет. журн.–2007. №7 С. 5- 20.
5. Dluhopolskyi O., Koziuk V., Ivashuk Y., Klaviv. Environmental Welfare: Quality of Policy vs. Society's Values//Problemy Ekorozwoju / Problems of Sustainable Development – 2019. №1. P.19-28
6. Koziuk V., Dluhopolskyi, O., Hayda Y., Shymanska. Typology of welfare states: quality criteria for governance and ecology//Problems and Perspectives in Management – 2018. №4. P.235-245
7. Цвігун І. А. Економічні передумови добробуту населення України / І. А. Цвігун. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_99/54.pdf
8. Васіна А.Ю. Розвиток людського капіталу в контексті забезпечення структурного оновлення економіки // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка - 2015. №1. С. 255-258
9. Яхно Т.П., Шимановська-Діанич Л.М. Теорії добробуту як теоретичне підґрунтя для визначення сутності сучасного споживчого ринку//Соціально- економічні проблеми сучасного періоду України/Національна академія наук України, Інститут регіональних досліджень - 2018. №3. С. 140-146
10. Сен А. Можливість суспільного вибору. URL: <http://nobel.org.ua/images/laureats/6/1998/sen.pdf>
11. Беляєв О.О., Комяков О.М., Кириленко В.І. Економіка добробуту : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2012. 460 с.
12. Arrow Kenneth J. Social Choice and Individual Values / Kenneth J. Arrow. – Cowles Foundation for Research in Economics at Yale University, 1963. – p. 124.
13. Amartya Sen's nine-decade journey from colonial India to Nobel Prize and beyond. "The Harvard Gazette".
14. Arrow K. Social Choice and Individual Values. John Wiley & Sons. 1951. 189 p.
15. Sen A. On ethics and economics. Basil Blackwell Ltd. 108 Cowley Road, 1988. 162 p..
16. Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi J.P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. CMEPSP. 2009. September, 14. 292 p.

СЕКЦІЯ:
ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

ГОРБАШЕВСЬКА М.О.,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та фінансів,
Маріупольський державний університет*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Економічна безпека держави у сучасному світі – це достатньо актуальне питання, яке вивчається усіма країнами й Україна не є виключенням. Зарубіжні країни мають певний досвід проте завжди існує проблема відсутності чітких стратегічних планів розбудови економіки утворюється основа для встановлення економічної залежності країни.

Розвиток концепції безпеки на базі співробітництва пов'язане з тим, що сьогодні багато держав стурбовані не стільки проблемою захисту від військової загрози, скільки забезпеченням внутрішньої стабільності країни й регіону, де вони розташовані, і зацікавлені в стійкому економічному процвітанні. Розвиток соціального та економічного виміру й наповнення новим змістом соціальної та економічної політики призвели до інших взаємин у сфері безпеки. Мова йде не тільки про запобігання військових конфліктів, які в цей час набули локальних форм, але й про створення й розширення добре організованих зон безпеки, де безперешкодно може розвиватися всебічне співробітництво. Це підтверджується результатами еволюції організацій, покликаних регулювати міжнародні відносини [1].

Потреба удосконалення концептуального забезпечення економічної безпеки держави необхідно використовувати позитивні ознаки глобалізації для завдань соціально-економічного досвіду щодо забезпечення та розв'язання проблем економічної безпеки [2].

Більш детальне вивчення міжнародного досвіду економічної безпеки держави показує, що в контексті національної економіки визначення економічної безпеки дуже впливає на міжнародний імідж країни, тому потрібно більше уваги приділяти різним позитивним варіантам досвіду зарубіжних країн стосовно економічної безпеки. У стратегіях довгострокової перспективи розвитку національної економіки України це повинно виходити на перший план.

Не можливо повністю та одразу перенести весь зарубіжний досвід до умов України, це потрібно робити поетапно, довгостроково та вносити тільки окремі елементи, інструменти, методи, або моделі. Нам потрібно постійно враховувати рівень економічного розвитку, розвитку інститутів управління, забезпечення та контролю над безпекою, використовуючи системний підхід та порівняльний аналіз.

Головною умовою нової якості економічного зростання, як зазначено в Стратегії національної безпеки України, є забезпечення економічної безпеки шляхом, у тому числі, системної протидії організованій економічній злочинності та «тінізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації [3].

Категорія «економічна безпека держави» може трактуватися як поєднання економічної безпеки держави, тобто безпеки макрорівня, та економічної безпеки економічних суб'єктів, тобто безпеки мікрорівня. Причому і перша, і друга певний час можуть забезпечуватись окремо або навіть за рахунок одна одної. Водночас у стратегічному плані це не лише взаємопов'язані, а й неподільні поняття. Саме суперечність між безпеці двох рівнів - безпекою макрорівня і безпекою мікрорівня - якраз і визнавалася на початку XXI століття головною проблемою економічної безпеки України [4].

До економічної безпеки держави варто віднести ті складові елементи, які характеризують лише економічні процеси та суміжні з ними явища, це: інвестиційно-інноваційна, фінансова, зовнішньоекономічна, продовольча та енергетична безпека [5].

Розглядаючи в різних країнах поточний стан економічної безпеки потрібно виокремлювати відносно стабільні економічні системи та не досить стабільні. Наприклад, у Великобританії, Італії, Іспанії, Нідерландах, Німеччині та Франція – достатньо стабільні економічні системи, які дозволяють нам запозичити певний досвід та скористатися певними перевагами. В цих країнах все переважно зосереджено на підвищенні ефективності економіки і одночасно підтримці існуючого рівня особистої економічної безпеки своїх громадян. В інших країнах-членах ЄС (Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія) спостерігається завершення реформ так званого «початку» та перехід на більш детальну стадію стосовно реформ структури економічної безпеки.

На межі століть ЄС перетворився, по-суті, в «Європу регіонів», «Союз регіонів», в якому розробляється і активно проводиться конструктивна регіональна політика. Вона здійснюється шляхом скорочення розриву в рівнях розвитку між окремими територіями, аграрної інтеграції, регулювання підприємницької діяльності тощо. Так, зменшення розриву між різними регіонами спільноти та ліквідація відставання в розвитку найменш розвинених регіонів були однією з проголошених цілей Римського договору 1957 р. [6].

Таким чином, можна зробити наступний висновок, що економічна безпека України, її удосконалення складається з використання міжнародного досвіду формування економічної безпеки, високий рівень економічної безпеки може бути забезпечений шляхом підвищення конкурентоспроможності національної економіки, яка здатна зберігати стійкість, рівновагу, адаптуватися та підтримувати набрані темпи економічного зростання в умовах постійного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Враховуючи весь зарубіжний досвід Україна має певні можливості створити свою власну концепцію економічної безпеки, з урахуванням розвитку різних інститутів управління та контролю за самою економічною безпекою та створити таку концепцію, яка спрямується на досягнення більш стійкого та ефективного розвитку своєї національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Шемасва Л.Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією з суб'єктами зовнішнього середовища: кол. монографія. Київ, 2009. 357 с
2. Варналій З.С., Буркальцева О.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : кол. монографія. Київ, 2011. 299 с.
3. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 26.05.2015 No 287/2015. Київ. URL: <http://zakon5.rada.gov.Ua/laws/show/287/2015/paran7#n7> (дата звернення 17.11.2022).
4. Жаліло Я. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. 2001, 224 с.
5. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна і національна безпека держави. Економіка України: наук. фах. вид. 1994. No 2. С. 51–56.
6. Коренівська Ю. Міжнародний досвід у формуванні економічної безпеки держави. URL : <https://prezi.com/4i4uguj3vcsh/presentation/> 15 березня 2015 року (дата звернення 17.11.2022).

ВИМІРИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В умовах формування мультиполярного та мультиконцептуального світу [7,с.21] спостерігається посилення ризиковість глобального середовища та поява нових напрямів конфліктів, про що свідчать дослідження У.Бека [4], М.Кабаллеро-Ентони [6]. Г.Моргентау [8], М.Реннера [10] Ст.Уолта [12]. Наслідком глобальних трансформацій стають зміни національної та міжнародної економічної політики, реалізація якої зазнає нових викликів в умовах посилення взаємозалежності між країнами світу, на що вказують П.Акройд, С.Марсден[3]. Х.Несадурай [9], Н.Резнікова, В.Панченко [1,11]. Враховуючи результати зазначених наукових робіт, є потреба у визначенні сучасних джерел трансформації впливу глобалізації на безпекове середовище, обґрунтуванні нових просторових зв'язків, що виникають у наслідок глобальних трансформацій.

Сучасні глобальні трансформації не тільки пов'язані із формуванням єдиної інтегрованої глобальної системи, під їх впливом відбувається зміна структури міжнародних економічних відносин, трансформується характер відносин між суб'єктами світової економіки. У результаті глобальних трансформацій створюються нові просторові зв'язки та організації, основними характеристиками яких визначено екстенсивність (розповсюдження соціальної, політичної та економічної діяльності через кордони, у наслідок чого подія в одному регіоні здійснює вплив на інших суб'єктів), інтенсивність (закономірність щодо росту кількості взаємозв'язків між подіями, інститутами, особами), швидкість (час необхідний для встановлення взаємозв'язку між суб'єктами глобального простору постійно скорочується), вплив (за рахунок поглиблення процесів екстенсивності, інтенсивності та швидкості, віддалені події мають локальний вплив). Здатність національних економік відповідно реагувати на глобальні трансформаційні процеси виражається в своєчасній адаптації державних інститутів потребам ринкової політики.

Оскільки вигоди від конфронтації та війн значно поступаються місцем вигодам від взаємного співробітництва, існує об'єктивна потреба в обґрунтуванні механізму прийняття відповідних рішень на різних рівнях безпекового середовища. На кожному рівні економічної безпеки (глобальному, наднаціональному, державному, внутрішньодержавному, локальному) реалізуються відповідні види конфліктів (глобальний, міжрегіональний, міждержавний, державний, субнаціональний), що мають певний рівень регіонального охоплення (глобальний регіон, мегарегіон, макрорегіон, мезорегіон, мікрорегіон, локальний регіон). Основними вимірами безпеки стають політичний, військовий, економічний, соціальний, екологічний.

Політичні загрози потребують постійної зосередженості державних інститутів, однак вони можуть бути менш однозначними у порівнянні із військовими загрозами. Оскільки держава сама собою є політичною системою, політична загроза, спрямована на ослаблення цієї системи, може розглядатися нарівні з військовою загрозою. Вони можуть проявлятися як у формі конкуренції між ідеологіями, так і прямої агресії на саму державу. Проте важливо проводити різницю між навмисними політичними загрозами та «тими, які структурно виникають у результаті впливу іноземних альтернатив на легітимність держав» [5,с.120].

Військові загрози є найбільш очевидними та повинні становити найбільшу актуальність так, як здатні становити небезпеку для держави на кількох рівнях і торкнутися всіх компонентів. Вони можуть поставити під питання самий основний обов'язок держави – захист своїх громадян і вплинути на сферу соціальних та індивідуальних інтересів. При розгляді військового сектору безпеки доцільно розкрити етапи та наслідки його трансформації. Першим наслідком глобальної сучасності у військовому секторі вважається поява якісної конкуренції озброєнь між основними державами, з подальшою дестабілізацією відносин між ними. Суттєвий військовий розрив між «ядром» та «периферією» сприяли

створенню надзвичайно ієрархічного міжнародного суспільства. Другим військовим наслідком глобальної сучасності стала швидка і безперервна ескалація руйнівної сили, яку забезпечили нові технології та науково-технічний прогрес. З появою ядерного озброєння стало зрозуміло, що традиційні функції війни не відповідають тенденціям сьогодення. Рівень ескалації та руйнівної сили нових типів озброєння поставив під загрозу регулярну практику війни, яка з точки зору економічної ефективності не мала раціональних перспектив. Третім військовим наслідком стало те, що зброя масштабної руйнівної сили опинилась у розпорядженні невеликих груп, мереж або окремих осіб. Після 11 вересня тероризм вийшла на передній план сек'юритизація. Глобальна війна с тероризмом поставила недержавних суб'єктів на один рівень із основними акторами міжнародних відносин. Занепокоєння з приводу придбання малими групами зброї масового ураження відбувається завдяки трьом відмінним рисам сучасності: створення дедалі більше руйнівної зброї; відносна легкість доступу до цих технологій у міру їх старіння та розповсюдження; підвищена вразливість, що створюється сучасною концентрацією людей у містах та транспортних системах.

Економічна взаємозалежність суб'єктів міжнародних відносин в поєднанні із нестабільністю глобального капіталізму може призвести до негативних наслідків, які за своїми масштабами не будуть поступатись збройному конфлікту. Економічна безпека займає вагомe місце в системі глобальної безпеки, її загрози важко конкретизувати через природу самої економіки, для якої нормальним станом ринкової політики вважається – ризик, агресивна конкуренція і невизначеність. Виходячи з цього складно встановити, що є прийнятним, виходячи з властивої нестабільності, а що є загрозою. Гарантія доходу виступає важливим аспектом економічної безпеки, зміцнює соціальні зв'язки та довіру до державних установ. Економічна стабільність і певний ступінь передбачуваності дозволяють планувати та інвестувати у своє майбутнє. Благополуччя окремих осіб та спільнот порушених конфліктами або іншими діями насильницького характеру в повній мірі залежить від рівня економічної безпеки. Вона дає основу, на якій можна будувати свою здатність адаптуватися до потрясінь та керувати майбутніми стресами та ризиками [2]. Військова безпека залежить від економічної через бюджетні обмеження та ліміти. В свою чергу, економічну безпеку можна вважати ключовим показником загальної безпеки держави. На прикладі розвинених країн видно, що за наявності економічної безпеки інші рівні безпеки легше встановити та спрогнозувати.

Соціальну безпеку, важко відокремити від політичного сектора. Загрози суспільству пов'язані з ідентичністю та балансом, який можна знайти у будь-якій конкретній державі. Економічно та політично слабкі держави часто погано пристосовані для вирішення проблем, пов'язаних із відмінностями в ідентичності та культурі. Більшість сучасних конфліктів мають суспільний фактор, які потенційно можуть призвести до політики дискримінації та виключення.

Екологічний сектор також важко піддається визначенню і вважається суперечливим. При аналізі можливих екологічних загроз часто згадують події які неможливо контролювати, землетруси та урагани. Сучасні наслідки впливу людини на планету призводять до таких явищ, як глобальне потепління, забруднення навколишнього середовища, руйнування озонового шару. Перелічені проблеми виходять на передній план та привертають все більшої уваги до екологічного сектору. Можливі ініціативи щодо вирішення цих проблем залежатимуть від економічної і політичної безпеки, оскільки ці проблеми можна розглядати не лише як загрозу окремій державі, а й як глобальні загрози, які матимуть розгалужений ефект.

Аналіз стану глобального безпекового середовища свідчить про наявність великої кількості ризиків та загроз. Так великий розрив між тими хто виграє від глобалізації та тими хто відчуває її негативні наслідки, посилює передумови для конфлікту. Глобальна трансформація має важливе значення для розуміння тенденцій міжнародних відносин та основних рис сучасного глобального порядку. Поява додаткових просторових зв'язків, нових регіональних та глобальних мереж, сприяли тому, щоб ряд міст з «периферії» стали центрами фінансового капіталізму.

Масштаби глобального миру і безпеки розширюються, а архітектура управління сучасною глобальною безпекою являє величезну та фрагментовану систему, яка не здатна в повній мірі впоратись із новітніми тенденціями. Світовій системі потрібна кординально нова глобальна угода, яка буде заснована на сприянні економічній безпеці та надасть можливість координувати питання трудових прав, мінімальних рівнів соціального захисту, охорони здоров'я та загального доступу до якісних громадських послуг.

Список використаних джерел:

1. Резнікова Н.В. Економічна незалежність країн в умовах глобальних трансформацій. К.: Аграр Медіа Груп, 2018. 460 с
2. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України. К.: НІСД, 2013. 64с.
3. Ackroyd, P., & Marsden, S. (2006). Enhancing security culture – simple, effective approaches to making improvement. Greenstreet Berman. Retrieved from https://www.icheme.org/communities/subject_groups/security%20and%20loss%20prevention/resources/hazards%20archive/~//media/Documents/Subject%20Groups/Security_Loss_Prevention/Hazards%20Archive/XIX/XIX-Paper-32.pdf
4. Beck U. Critical Theory of World Risk Society: A Cosmopolitan Vision. *Constellations* Volume 16, No 1, 2009. С 3-22
5. Buzan, B., 1983. People, states and fear: National security problem in international relations, [online]. Brighton : Wheatsheaf Books LTD. Available at: <<https://www.cusb.ac.in/images/cusb-files/2020/el/psc/11-Abhay%20Kr-MA-IV%20Sem.pdf>> [Accessed 5 December 2021].
6. Caballero-Anthony M. *Understanding Non-traditional Security* in M. Caballero-Anthony (ed) *Introduction to the Non-Traditional Security Studies. A Transnational Approach*, London: Sage Publications, 2016. p.3-19.
7. Global Risks Report. *World Economic Forum*: official website. 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2017>
8. Morgenthau H. Truth and Power: Essays of a Decade, 1960-70. N. Y: Praeger Publishers, 1970. 462p.
9. Nesadurai H. Conceptualising Economic Security in an Era of Globalisation: What Does the East Asian Experience Reveal? CSGR Working Paper No. 157/05 Institute of Defence and Strategic Studies (IDSS), Nanyang Technological University, February 2005. 26p
10. Renner M. The Anatomy of Resource Wars. Worldwatch Institute, 2002 available at: <http://www.worldwatch.org/system/files/WP162.pdf>
11. Reznikova N. Panchenko V., Bulatova O. The Policy of Economic Nationalism: from Origins to New Variations of Economic Patriotism. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. № 4. P.274-281
12. Walt St. The renaissance of security studies. *International Studies Quarterly*. 1991. Vol. 35, № 2. P. 211–239.

ФЕДОРОВ Е.В.,

*аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет*

УМОВИ БЕЗПЕКОВОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Безпековий розвиток національних економік залежить як від внутрішніх, так зовнішніх факторів. Останні безпосередньо пов'язані із сучасним глобальним середовищем. Аналіз

досліджень глобального середовища, що визначає умови безпекового розвитку національних економік [3,5-8], дозволяє систематизувати його наступні характеристики:

1. Конфлікт цінностей. Суперечності сучасного світового господарства ґрунтуються на різному визначенні цінностей, які притаманні тому чи іншому суспільству, що, у свою чергу призвело до «глобального конфлікту ціннісних систем» [3,с.13], а від так й до розуміння сучасності та визначення домінуючого способу її інтерпретації, у тому числі, як доводить реальність сучасного світу, із використанням військової сили.

2. Боротьба за ресурси. Глобальні трансформації, що відбуваються на тлі посилення економічної взаємозалежності та суперництва, призвели до формування нових моделей міжнародної взаємодії, що впливають на перерозподіл нових сфер впливу, та визначають нові вектори зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного співробітництва. Обмеженість сировинних ресурсів посилює зони конфлікту між країнами, які виходять за межі ідеологічних розбіжностей. Сучасні ресурсні війни спрямовані на встановлення контролю за ресурсонасиченими територіями, системами розподілу ресурсів тощо [10], тому розподіл ресурсів завжди знаходиться у центрі державної безпекової політики [4].

3. Посилення розриву у рівнях соціально-економічного розвитку країн. Вкрай негативним проявом глобалізації є значна асиметрія у рівнях розвитку країн світу, яка постійно поглиблюється. Розподіл доходів і багатств у суспільствах через який в національних економіках погіршується становище економічних суб'єктів (обмеження доступу на ринки, скорочення сфери зайнятості, інфляційний тиск тощо), викликає відповідні загрози безпеки [9, с. 82-83]. Від так, нівелюються базові засади для сталого розвитку країн, посилюються ризики глобальної стабільності, оскільки посилюється мотивація у перерозподілі ресурсів, влади тощо. Посилення розриву у рівнях розвитку стосується не тільки міждержавних відносин. Ще однією важливою формою прояву цієї проблемної ситуації є нерівність у розподілі економічної та політичної влади між країнами та глобальними компаніями, оскільки вплив останніх за сучасних умов є настільки потужним, що значна більшість країн світу не має можливості протидіяти негативним впливам з боку інтернаціональних угруповань та бізнес-структур.

4. Зниження ролі держави як актора сучасних міжнародних відносин. Сучасні глобалізаційні процеси вплинули на звуження традиційних функцій, що виконують держави. Одночасно, поряд із невеликою кількістю домінуючих у світовому господарстві країн, що мають визначний вплив на формування та забезпечення міжнародної безпеки, в сучасній структурі світоустрою спостерігається суттєве зниження впливу з боку більшої кількості країн на вирішення безпекових питань, оскільки втрачається їх суверенність у забезпечення їх внутрішньої та зовнішньої політики. «Ерозія національних держав» стала новою небезпечною тенденцією сучасного світового порядку [1,с.294]. Поряд із добровільним обмеженням суверенітету (як у випадку із країнами ЄС, що делегували частину державницьких функцій створеним наднаціональним структурам, що забезпечують розвиток інтеграційного об'єднання в цілому), спостерігається загрозна тенденція неспроможності окремих країн протидіяти впливу інтернаціональних корпоративних структур, яка вимушує країни вибудовувати свою систему взаємовідносин із ТНК, у тому числі за умовах залежності та тиску.

5. Неконтрольоване поширення зброї масового ураження та міжнародний тероризм

В умовах глобалізації проблема нерозповсюдження зброї, у тому числі ядерної, набуває особливо небезпечних масштабів оскільки у світі, як виявляється, відсутні дієві механізми контролю за їх розповсюдженням [1,с.32-33]. На тлі посилення тероризму у світі актуалізується питання забезпечення міжнародної безпеки на всіх рівнях – від локального до глобального. Інкорпорація міжнародного тероризму у сучасний простір відкрило доступ терористичним угрупованням та організаціям до сучасних військових технологій, зброї, техніки тощо [3,с.42]. По відношенню до таких незаконних потоків дуже складно забезпечити

реалізацію функцій державного регулювання, надзору та контролю[5], що потребує розвитку механізмів спільної дії, спрямованої на забезпечення регіональної та глобальної безпеки.

6. Інформаційні технології та кібербезпека. Інформаційна складова стала невід'ємною рисою сучасного суспільства, розвиток якої, з одного боку, посилює потенціал світогосподарського розвитку, оскільки інформація стала особливим ресурсом, а інформаційні технології – інструментом розвитку економічних систем. З іншого боку, сучасні інформаційні технології стали важливим інструментом впливу на суб'єктів господарювання, національну економіку, світову інфраструктуру тощо. Хакерські проникнення до інформаційних систем, порушення інформаційної інфраструктури критичного характеру, кібератаки, інформаційні війни стали реальністю сучасного світу, що суттєво загострює проблему його безпекового розвитку, оскільки інформаційні технології впливають на різні складові безпеки як суб'єкта господарювання, так і держави і світового співтовариства в цілому [2]. Окремою проблемою, що має тенденцію до значного поширення у світі стало неправомірне використання або незаконне присвоєння особистих даних, інших баз даних, що призводить до значних економічних збитків, посилення напруженості тощо.

7. Ескалація конфліктів на різних рівнях. Існуючі протиріччя міжнаціонального, міжконфесійного характеру не тільки мають тенденцію до загострення, а й відзначаються особливим характером переходу від локального до регіонального та глобального рівня. В наслідок чого, наслідки конфліктів мають значно ширший ореол розповсюдження, ніж локальний рівень. Нездатність досягти консенсусу по деяким конфліктним протиріччям у деяких регіонах світу протягом вже тривалого періоду – суттєво посилюють конфліктний потенціал сучасного глобального середовища[3,с.41].

8. Глобалізація криміналу та тіньова економіка. На жаль, сучасні процеси глобалізації охоплюють й кримінальну сферу, в наслідок чого, у сучасному світі спостерігається розвиток глобальної криміналізації, основними формами прояву якої є тіньова економіка, нелегальна торгівля наркотичними речовинами, зброєю, людьми. Боротьба із глобальним криміналітетом несподівана будь якій країні і вимагає виключно спільних зусиль світового співтовариства. Зменшення рівня тінізації економіки спостерігається в тих країнах, де низький рівень корупції та ефективно державне управління[11].

9. Нелегальна міграція. Розрив між багатими та бідними країнами, посилення та розповсюдження конфліктів, війни суттєво загострюють міграційну проблему, і тут мова йде не тільки про збільшення обсягів міграційних потоків, а й про посилення нелегальної міграції, що сприяє розвитку вкрай загрозливій торгівлі людьми тощо. Неспроможність країн врегулювати легальні форми міграції (як це доводить провал європейської міграційної політики, що стала каталізатором дезінтеграційних процесів в ЄС), зростання нелегальної міграції стимулюють розвиток націоналістичних ідей у суспільстві, підтримують злочинність тощо.

Список використаних джерел:

1. Горбулин В. Без права на покаєние / Харьков: Фолио, 2009.384с. 294.
2. Дергачова В. В. Колешня Я. О. Вплив сучасних інформаційних технологій на економічну безпеку підприємства. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2017. № 14. С. 431-437.
3. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України.– К.:НІСД, 2013. 64 с.
4. Ackroyd, P., & Marsden, S. Enhancing security culture – simple, effective approaches to making improvement. 2006. Greenstreet Berman. URL: https://www.icheme.org/communities/subject_groups/security%20and%20loss%20prevention/resources/hazards%20archive/~//media/Documents/Subject%20Groups/Security_Loss_Prevention/Hazards%20Archive/XIX/XIX-Paper-32.pdf

5. Andruschak G. Economic Security – New Approaches In The Context Of Globalization. *Ces Working Papers Centre For European Studies, Alexandru Ioan Cuza University*, Vol. 7(2), 2015., P.232-240.

6. Five hidden ways that globalization is changing McKinsey Global Institute January, 2019. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/innovation-and-growth/five-hidden-ways-that-globalization-is-changing>

7. Future Global Shocks. Improving risk governance OECD. *Reviews of Risk. Management Policies* OECD Publishing, 2011. 138p. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/24/36/48256382.pdf>

8. Global Risks Report. 2022. World Economic Forum: website. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2022>

9. Murdoch C., Trager F.. Economic factors as objects of security; Economics, security and vulnerability. *Economic issues and national security*. Lawrence, 1977. P. 67–98.

10. Renner, M. The Anatomy of Resource Wars. *Worldwatch Institute*, 2002. URL: <http://www.worldwatch.org/system/files/WP162.pdf>

11. Schneider F. Development of the Shadow Economy of 36 OECD Countries over 2003 - 2021: Due to the Corona Pandemic a Strong Increase in 2020 and a Modest Decline in 2021. *African Journal of Political Science* . Vol. 15 (2), pp. 005, September, 2021. URL: www.internationalscholarsjournals.com

ЧЕВИЧАЛОВА Д.О.,

*студентка 3 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У нинішніх умовах дуже важливо сформулювати і реалізувати політику, яка, з одного боку, адекватна об'єктивному місцю і ролі України в світовому співтоваристві, а з іншого боку, здатна протистояти реальним загрозам її національним інтересам і безпеці. Особливу увагу слід приділити економічній безпеці України, оскільки внутрішня нестабільність економіки зараз все більше залежить від конкурентоспроможності країни на світових ринках.

Зовнішні загрози економічній безпеці в українській економіці стають важливішими, ніж раніше. В умовах європейської інтеграції України існують протиріччя в економічному розвитку, викликані як зміною балансу сил на економічній арені, так і необхідністю внутрішньої інноваційної реструктуризації національної економіки для досягнення більшої конкурентоспроможності. Провідна роль повинна належати державним довгостроковим стратегіям управління переходом економіки на інноваційний шлях розвитку в умовах посилення міжнародної конкуренції.

З 2014 року Україна активно рухається в напрямку європейської інтеграції, підписавши Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом.

У лютому 2022 року Російська Федерація здійснила неспровокований напад на Україну, поклавши початок першій відкритій військовій конфронтації між державами в Європі. Реагуючи на загрозу державі, президент України Володимир Зеленський подав заявку на вступ до Європейського Союзу 28 Лютого 2022 року, тим самим активізувавши процес європейської інтеграції в державі. Вже 15 червня Європейська комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на членство в ЄС, а 24 червня - надала Україні статус кандидата на членство в ЄС. Ці події визначають напрямок і темпи роботи в галузі європейської інтеграції на майбутнє і роблять європейську інтеграцію одним з найбільш нагальних завдань у післявоєнному відновленні України [1, с.3]. За останні 8 років Україна здійснила ряд реформ європейської інтеграції і значно наблизилася до стандартів ЄС, незважаючи на

нинішній стан війни, в якому Україна перебувала весь цей час, що знизило здатність держави проводити реформи.

Сьогодні європейська інтеграція є стратегічним курсом України, і її швидкість зростає. Це зобов'язує звернути увагу на наслідки європейської інтеграції, зокрема, для економічної безпеки держави в цілому. Відсутність системного підходу у формуванні стратегічних напрямів міжнародного співробітництва призводить до невідповідностей між економічними пріоритетами, визначеними державними програмами, та стратегічними цілями забезпечення економічної безпеки України. Пріоритетні напрямки європейської інтеграції України, декларовані в міжнародних угодах, не завжди засновані на конкурентних перевагах і не враховують конкурентоспроможність вітчизняної економіки, посилюючи інституційні загрози економічній безпеці. Пошук механізмів забезпечення економічної безпеки держави стає найважливішим завданням на найближчі роки. Вирішення цієї проблеми можливе завдяки розробці певних алгоритмів державного управління економічною безпекою держави на основі підвищення конкурентоспроможності всіх секторів економіки України.

В процесі інтеграції економічні аспекти тісно переплітаються з політичними і військовими. Пріоритети України в державній економічній політиці, спрямованій на зближення з Європейським союзом, сильно змінилися з 2014 року. Це інтеграційне прагнення викликало зміну факторів, що забезпечують економічну безпеку держави, і призвело до необхідності вивчення цих факторів, загроз і процесів, що впливають на стан економічної безпеки України. Політика повинна підкріплюватися системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім і зовнішнім загрозам, які можуть виникнути в країні. Без добре продуманої і ефективно реалізованої державної політики забезпечення економічної безпеки країни неможливо вийти з будь-якої кризи, створити ефективні механізми соціального захисту населення і управляти економічною ситуацією в країні в цілому і в її регіонах.

Рейтинг "Global Competitiveness", який щорічно формуються під час Всесвітнього економічного форуму (Давос), також свідчить про існування певних загроз національній економічній безпеці. Експерти цього Всесвітнього форуму оцінюють понад 150 країн світу за двома показниками - індексом потенційного зростання та індексом конкурентоспроможності. Якщо в 2014 році Україна займала 84-е місце, то до 2015 року вона втратила 8 позицій. У порівнянні з 2017 роком, Україна втратила 4 позиції у 2019 році [2].

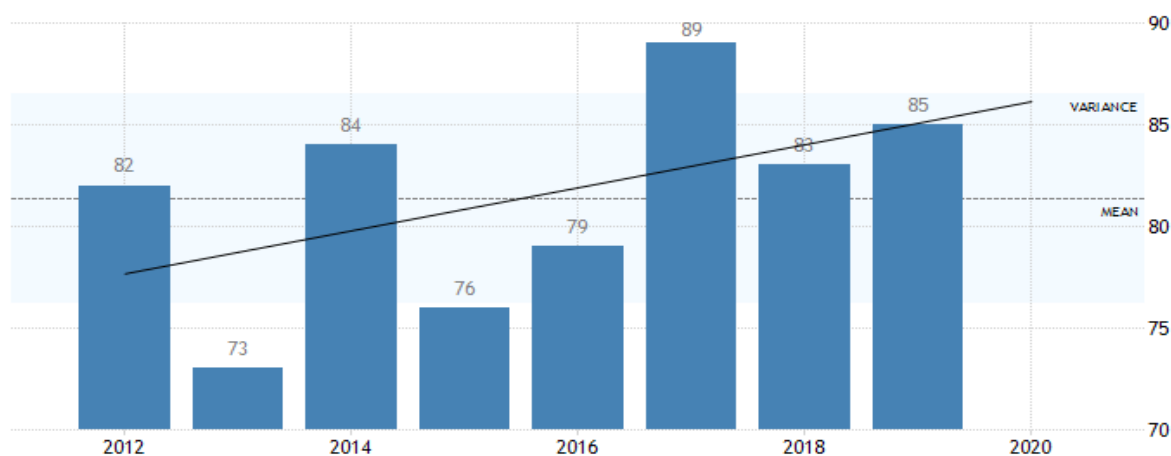

Рис. 1. Рейтинг конкурентоспроможності України [3]

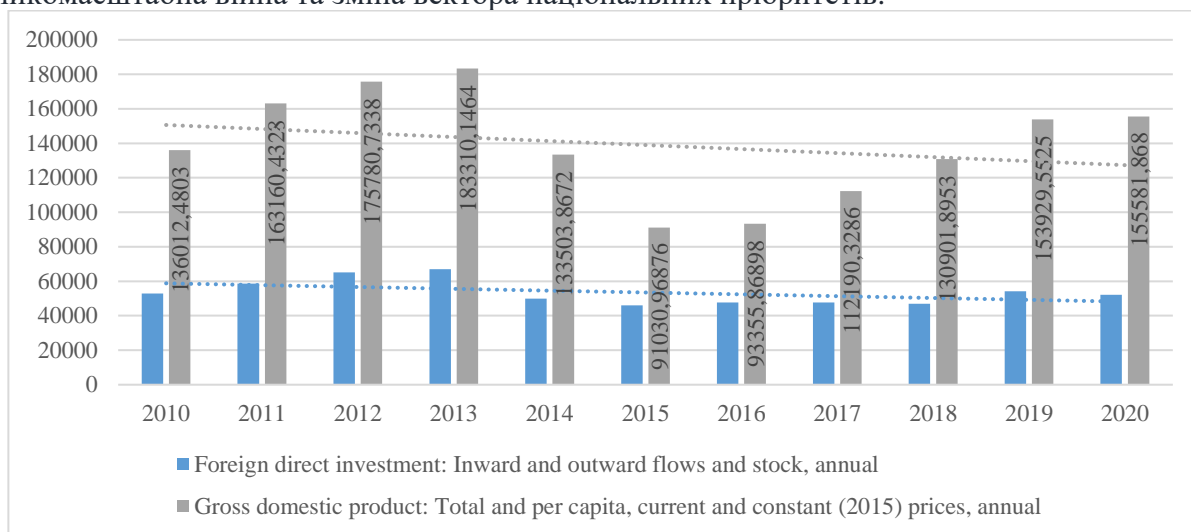
Основними проблемами України, як зазначено у Звіті про глобальну конкурентоспроможність (2019) є низька конкурентоспроможність товарів і послуг, а також незавершені реформи в банківському та фінансовому секторах.

Використовуючи результати дослідження, слід класифікувати основні внутрішні загрози економічній безпеці України:

- відсутність розробленої концепції та системи економічної безпеки на державному рівні;

- недостатній рівень науково-технічного потенціалу, втрата лідерства у важливих галузях науково-технічного прогресу;
- високий рівень зносу матеріально-технічної бази багатьох галузей економіки;
- не виправдана лібералізація зовнішньоекономічної діяльності;
- значна диференціація в доходах і споживанні населення, зростання бідності, високий рівень безробіття;
- антисоціальна політика у сфері приватизації;
- криміналізація економіки, зростання її «тіньового» сектора і високий рівень корупції в секторі державного управління;
- недосконалість законодавства в області економічних відносин і механізмів формування економічної політики;
- відсутність мотивації до роботи і т. д [2].

Основним показником для оцінки стану економічної безпеки країни є валовий внутрішній продукт (Рис. 2). Дані на Рис. 2 вказують на те, що рівень економічної безпеки України можна оцінити як "нестабільний". Цей висновок заснований на тому факті, що в Україні за період 2014-2017 років рівень ВВП набував своїх мінімальних значень, а потім поступово набуває тенденцію до зростання, але не максимальну. Низький рівень ВВП в Україні супроводжувалося падінням рівня прямих іноземних інвестицій (Рис. 2). Все це свідчить про проблеми в національній економіці України. Причини цих проблем наступні: військова складова, антитерористична операція на сході України, як наслідок великомасштабна війна та зміна вектора національних пріоритетів.

Рис. 2. Динаміка зміни валового внутрішнього продукту та рівня прямих іноземних інвестицій в Україні (2010-2020 рр.) [4]

Довгострокові наслідки війни в Україні для глобалізації залежатимуть від того, як державна політика, торговельні та інвестиційні рішення компаній будуть коригуватися у світі підвищених геополітичних ризиків. Війна має прямий вплив на фірми, що працюють в Росії і Україні, і на фірми, які покладаються на постачальників з цих ринків, але шок, викликаний війною, виходить далеко за рамки цих двох країн, оскільки геополітичні ризики зросли у всьому світі [5].

Глобальний індекс геополітичного ризику (Caldara and Iacoviello, 2022) більш ніж подвоївся з початку року, досягнувши рівнів, небачених з початку війни в Іраку в березні 2003 року (рисунок 8.1). Те, як політика урядів та торговельні та інвестиційні рішення фірм адаптуватимуться до цих більш широких геополітичних ризиків, в кінцевому рахунку визначить довгостроковий вплив війни на глобалізацію [6].

Спільна скоординована робота над концепцією інноваційного розвитку та концепцією економічної безпеки України дозволить реалізувати конкурентні переваги України в умовах

інтеграції в ЄС. Згідно з вищесказаним, можна зробити наступні висновки: європейська інтеграція - це об'єктивний процес, який відбувається на рівні національної економіки, і окремі суб'єкти не можуть істотно вплинути на нього; Європейська інтеграція як об'єктивний процес має сукупність наслідків для всіх сфер життя в Україні; наслідки європейської інтеграції формують як можливості, так і загрози для економіки України; подолання або нейтралізація загроз економічній безпеці в результаті європейської інтеграції відкриває для України нові можливості, зміцнює її позиції, а реалізація загроз, навпаки, послаблює її.

В даний час Україна переживає третій етап європейської інтеграції, який характеризується початком широкомасштабної адаптації українського законодавства до норм ЄС і необхідністю підвищення ефективності діяльності інститутів громадянського суспільства з метою моніторингу виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Тому Європейська інтеграція України надзвичайно важлива для формування ефективного мегаекономічного простору стабілізуючої європейської економіки. Захист вибору стратегічного напрямку співробітництва на мегарівні в умовах формування нової соціально-економічної структури Європи, формування соціально орієнтованої ринкової економіки потребує радикальних змін у концепції створення підходів до формування напрямів забезпечення економічної безпеки України та Європейський союз також на певних рівнях.

Список використаних джерел:

1. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Європейська інтеграція». Липень 2022 <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/european-integration.pdf>
2. Schwab, K. (2019). The Global Competitiveness Report (p. 570-573). World Economic Forum. 2019. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
3. Ukraine Competitiveness Rank. tradingeconomics.com: веб-сайт. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/competitiveness-rank> (дата звернення: 4.11.2022)
4. Official website of the United Nations Conference on Trade and Development. Statistics. URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>
5. Stefano Madia, Oliver Röpke, Séamus Borland. Resolution. European Economic and Social Committee. The war in Ukraine and its economic, social and environmental impact. March 2022. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/documents/resolution/war-ukraine-and-its-economic-social-and-environmental-impact#downloads>
6. Ruta, Michele. The Impact of the War in Ukraine on Global Trade and Investment. Washington, DC. 2022. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/37359>

ШАБЕЛЬНИК Т.В.,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної кібернетики і системного аналізу,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*

ШАБЕЛЬНИК М.М.,

*студент I курсу ОС «Магістр» спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет,
студент I курсу ОС «Магістр» ОПП «Економічна кібернетика»,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*

КАТАЛІЗАТОРИ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Стрімке зростання зовнішньоторговельної взаємозалежності національних економік створило сприятливі умови для поширення фінансово-економічної кризи 2007-2009 рр. у

глобальній економіці. Її зародження спричинили економічна нерівність між національними економіками країн світу, значний розрив у доходах населення різних країн та нестабільність фінансового та зовнішньоекономічного сектору. Серед найбільш імовірних причин, які можна вважати каталізаційними факторами цієї кризи, можна виділити наступні основні групи [1,2]:

Фінансово-економічні – глобалізаційні процеси світової економічної системи та зовнішньоторговельна взаємозалежність національних економік; залежність міжнародної економіки від світової фінансової системи; проблеми фінансового ринку США, стрімке накопичення капіталу у великих обсягах; економічна нерівність між національними економіками країн світу; загострення проблем кредитоспроможності господарств і нерівність їх доходів.

Геополітичні – перетворення американського долару у міжнародну валюту без будь-яких зобов'язань; політика уряду США щодо дерегуляції фінансової системи; підтримка збройних конфліктів за межами кризової країни для стабілізації національної економіки.

Перелічені каталізаційні фактори спровокували негативну динаміку перебігу кризи 2007-2009 рр. національних економік країн світу та мали певний вплив на зовнішньоекономічну складову їх економічної безпеки.

Це яскраво простежується на динаміці змін основних показників зовнішньоекономічної діяльності, які входять в основу розрахунку індикаторів зовнішньоекономічної безпеки національних економік, а саме: експорті, імпорті, ВВП. Для аналізу відібрано розвинуті країни (США, Японія, Німеччина) та країни, що розвиваються (Китай, Індія, Україна) з різних регіонів.

Отже, у 2008 р. по США темп росту експорту зменшився на 2,26%, темп росту імпорту мав уповільнення та склав 1,41%, темп росту ВВП зменшився на 2,81%. У 2009 р. всі показники мали значну негативну динаміку, зниження склало відповідно, 24,36%, 29,28% та 3,6%.

У 2008 р. за даними Німеччини темп росту експорту зменшився на 9,33%, темп росту імпорту скоротився на 3,51%, а ВВП – на 3,51%. Динаміка показників у 2009 р. наступна: темп росту експорту зменшився на 30,94%, імпорту – на 32,58%, ВВП – на 17,93 %.

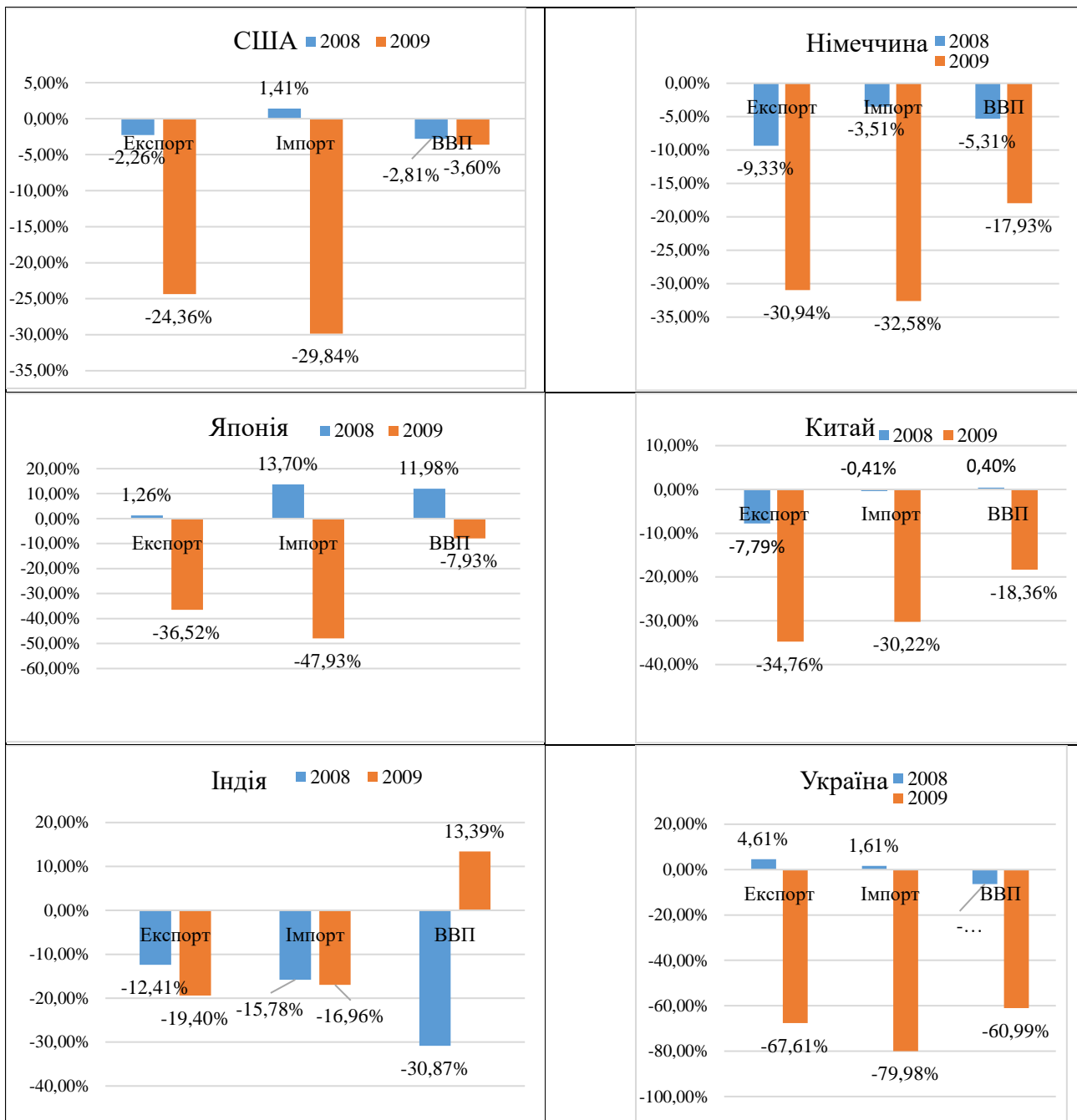
Японія мала наступні тенденції у 2008 р.: темп росту експорту мав уповільнення (зростання у 1,26%), темп росту імпорту склав 13,7%, зміна темпу росту ВВП відбулась на 11,98%. І вже у 2009 р. спостерігалось різке зниження всіх показників відповідно у 36,52%, 47,93% та 7,93%.

У 2008р. за даними Китаю темп росту експорту зменшився на 7,79%, а у 2009 р. – на 34,76%. Темп росту імпорту зменшився на 0,41% у 2008 р., а у 2009 р. – вже на 32,58%. Щодо темпу росту ВВП, то у 2008р. спостерігалось незначне зростання у 0,4%, а у 2009 р. – різкий спад у 18,36%.

Індія мала негативні тенденції за всіма показниками протягом 2008-2009 рр. Так, темп росту експорту зменшився на 12,41%, а у 2009 р. – на 19,4%, у 2008 р. темп росту імпорту зменшився на 15,78%, а у 2009 р. - на 16,96%, темп росту ВВП зменшився на 30,87% у 2008р., а у 2009 р. збільшився на 13,39% відповідно до падіння у 2008р.

У 2008 р. темп росту експорту в Україні збільшився на 4,61%, а у 2009 р. зменшився на 67,61%, темп росту імпорту у 2008 р. мав уповільнення (спостерігалось зростання у 1,61%), а у 2009 р. зменшився на 79,98%. У 2008 р. темп росту експорту ВВП зменшився на 6,33%, а у 2009 р. – відбулося різке падіння на 60,99%.

На рис.1. наведено зміни темпів росту експорту, імпорту та ВВП за 2008-2009 рр. на прикладі відібраних країн.

Рис. 1. Зміни темпів росту експорту, імпорту та ВВП за 2008-2009 рр.

Джерело: складено на основі [3]

Першим каталізатором наступної глобальної економічної кризи, що відноситься до техногенного впливу, став коронавірус, який вперше було зареєстровано наприкінці 2019 р. у Китаї. Через нього порушилися глобальні економічні зв'язки між усіма країнами, що вплинуло на усі зовнішньоторговельні процеси національних економік. Відбулося скорочення світового експорту, імпорту, зменшення транспортного сполучення, і як наслідок, зовнішньоекономічна діяльність національних економік мала знижувальний тренд.

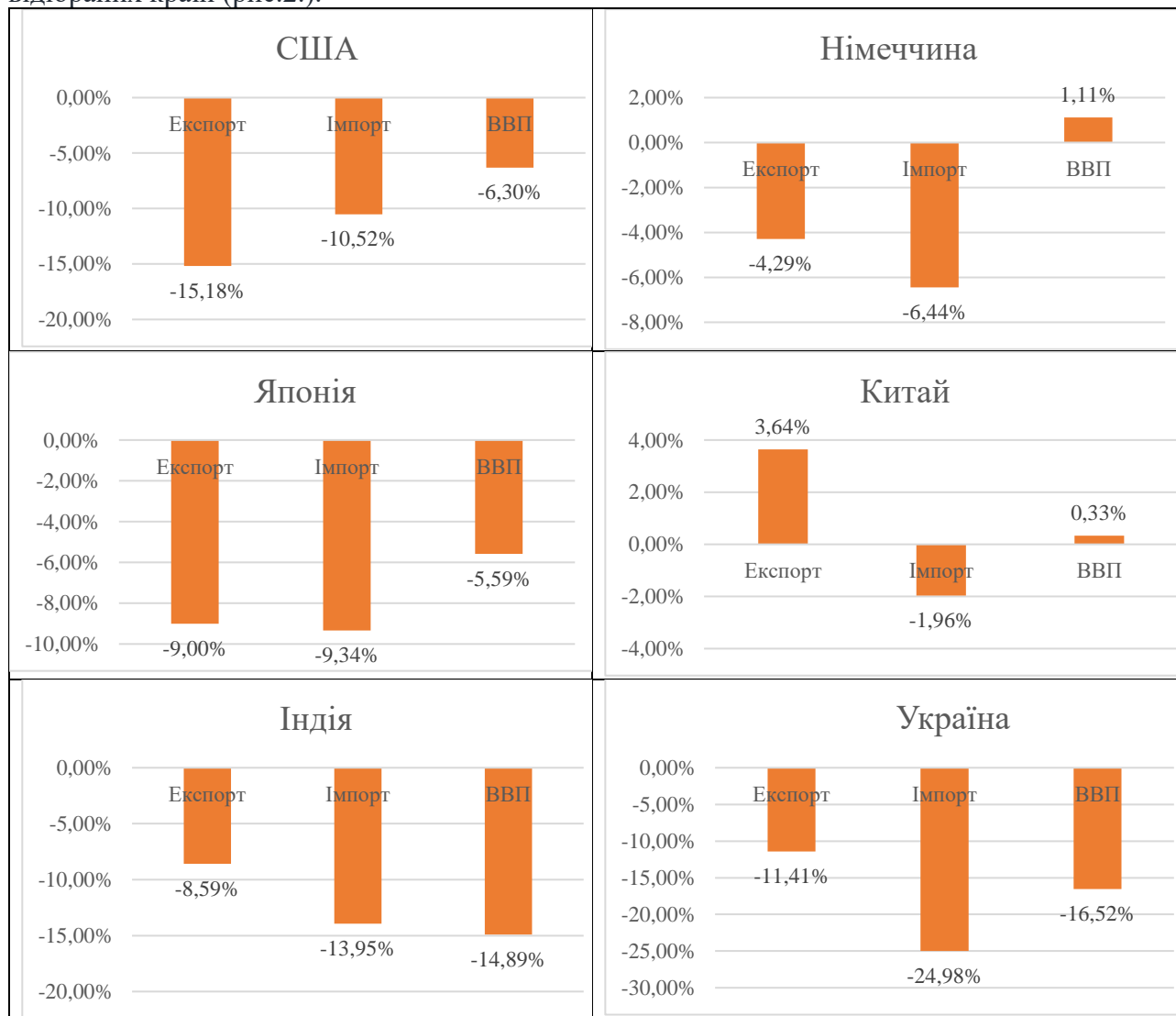
Другим каталізатором, який можна віднести до політичного впливу, стали негативні переговори між Саудівською Аравією та Російською Федерацією, у ході яких РФ відмовилася знизити обсяги видобутку нафтової сировини, а Саудівська Аравія знизила ціну на нафту більш ніж на третину.

Від падіння світової ціни на нафту постраждали і продавці, і видобувачі, і експортери нафти – це РФ, США та Саудівська Аравія. Водночас відбулося зниження цін і на інші товари

та ресурси такі, як метал, руда, зерно тощо. В результаті чого, виробники отримали масштабні збитки.

Наведені каталізаційні фактори також спровокували негативну динаміку розвитку коронакризи національних економік країн світу починаючи з кінця 2019 р. та вплинули на зовнішньоекономічну складову їх економічної безпеки.

Розглянемо динаміку змін темпів росту експорту, імпорту та ВВП за 2020 р. на прикладі відібраних країн (рис.2.).

Рис. 2. Зміни темпів росту експорту, імпорту та ВВП за 2020 р.

Джерело: складено на основі [3]

У 2020 р. темп росту експорту у США зменшився на 15,18%, імпорту – на 10,52%, а ВВП – на 6,3%. За даними Німеччини, темп росту експорту зменшився на 4,29%, імпорту – на 6,44%, а ВВП збільшився на 1,11%.

Темп росту експорту у Японії зменшився на 9%, імпорту – на 9,34%, а ВВП – на 5,59%. У Китаї спостерігалась наступна тенденція: темп росту експорту збільшився на 3,64%, імпорту – зменшився на 1,96%, а ВВП мав незначне збільшення на 0,33%.

У 2020 р. темп росту експорт в Індії зменшився на 8,59%, імпорту – на 13,95%, а ВВП – різко впав на 14,89%. Україна мала від’ємну тенденцію: темп росту експорту в Україні зменшився на 11,41%, імпорту – на 24,98%, а ВВП – на 16,52%.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що наведена динаміка змін темпів росту експорту, імпорту та ВВП за відібраними країнами підтверджує факт впливу

глобальних економічних криз ХХІ століття на зовнішньоекономічну складову економічної безпеки національних економік.

Основними каталізаторами виникнення глобальних економічних криз є фінансово-економічні, техногенні та геополітичні впливи. Фінансово-економічні впливи можуть бути прогнозовані, геополітичні – прогнозуються слабо, а техногенні є стохастичними і не прогнозованими. Перебіг та характер глобальних економічних криз залежить від швидкості розгортання подій у світі та реакції урядів всього світу щодо запровадження антикризових дій.

Список використаних джерел:

1. Олефір В.К. Економічні цикли і кризи: історія і сучасність. Актуальні проблеми економіки. 2013. №10(148).С. 23-35.
2. Шабельник Т.В. Марена Т.В. Шабельник М.М. Моделювання виникнення світових фінансових криз у системі забезпечення фінансової безпеки країн. Бізнесінформ. 2020. №3. С.75-82.
3. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org>.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ

Булатова О.В., Зайковський О.С.	Інтернаціоналізація вищої освіти як фактор економічного розвитку	5
Вишняков О.В.	Міжнародна технічна допомога в Україні: нормативно-правове забезпечення	8
Внукова Н.М., Пивоваров В.М.	Особливості інтеграції світових освітніх екосистем 4.0 у економіко-правовий простір індустрії 4.0	9
Журавльов О.О., Міронова О., Гапєєва О.М.	Діяльність агентства з розшуку та менеджменту активів в умовах військової агресії проти України	12
Argyriou Aikaterini-Sotiria, Kuryliak V.E.	Trends in the development of the greek tanker fleet in the face of the latest challenges	16
Гуцман А.О., Венгерська Н.С.	Проблеми розвитку соціально-економічних процесів євроінтеграції України в умовах військового стану	18
Дмитренко О.В., Balabanova N.V.	European migration crisis	20
Дубінін М.А.	Особливості інтеграції України в європейський простір	23
Каландадзе Л.В.	Інтереси України у розвитку чорноморської інтеграції	25
Карпенко О.І.	Сучасні виміри світового та регіонального економічного порядку	27
Лазнева І.О., Сатаєв Д.Р.	Теоретичні та практичні аспекти глокалізації міжнародних компаній	30
Мелещенко А.І.	Тенденції розвитку світових мереж доданої вартості та їх вплив на процеси інтеграції ТНК	32
Мелещенко Р.А.	Процеси інтернаціоналізації транснаціональних компаній на сучасному етапі геополітичної нестабільності	36
Переверзева А.В., Фрейре Пазмино П.Е.	Поглиблення міжнародного співробітництва України з країнами Латинської Америки як умова соціально- економічного відновлення	38
Шебаніц Д.М., Шебаніц В.Ф.	Інформаційна війна в період воєнного стану: правові засоби протидії	40

СЕКЦІЯ

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ТА ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА УЧАСТЬ КРАЇН НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Вінницька Є.П.	Роль міжнародного кредитування у розвитку економіки України	43
Дмитрієв В.Є.	Фінансовий та інвестиційний менеджмент міжнародних корпорацій	45
Силенко О.М.	Особливості обліку експортних операцій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності	47

<i>Петрик І.В.</i>	<i>Фінансова глобалізація: особливості та вплив на розвиток фінансового ринку</i>	50
--------------------	---	----

СЕКЦІЯ

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН У СВІТОВИХ КООРДИНАТАХ РОЗВИТКУ

<i>Абалмасова В.В., Кравченко О.В.</i>	<i>Механізм управління інноваційною діяльністю на засадах проектного підходу у екологічних громадських ініціативах</i>	53
<i>Беззубченко О.А., Чентуков Ю.І.</i>	<i>Інноваційне підприємництво як засіб відновлення соціально-економічного розвитку країни</i>	55
<i>Лось В.О., Гараніна А.В.</i>	<i>Оцінка інвестиційної привабливості активів edtech-компанії «Adtalem Global Education Inc» методом фрактального аналізу</i>	56
<i>Горбашевська М.О., Глушаниця А.В.</i>	<i>Інноваційно-інвестиційна діяльність України у сучасних умовах розвитку</i>	58
<i>Калінін В.В.</i>	<i>До питання про динаміку світового економічного розвитку</i>	60
<i>Ілляшенко С.М., Ілляшенко Н.С.</i>	<i>Засади формування організаційно-економічного механізму управління стратегіями інноваційного розвитку промислових підприємств</i>	64
<i>Кучинська А.С.</i>	<i>Спільне підприємництво в Україні: проблеми та перспективи розвитку</i>	67
<i>Переверзева А.В., Барсуков Д.М., Ситников М.М., Ситникова Т.М.</i>	<i>Формування інвестиційного клімату в Україні як основа післявоєнного відродження</i>	70
<i>Лазнева І.О., Мінаков О.С.</i>	<i>Інноваційно-інвестиційний аспект соціально-економічного розвитку регіону</i>	72
<i>Захарова О.В.</i>	<i>Китайська ресурсна бізнес-модель в контексті економічного співробітництва з країнами Африки</i>	74
<i>Усова В.В.</i>	<i>Застосування методів статистичної оцінки нерівномірності та диференціації в аналізі міжнародних інвестиційних процесів</i>	76
<i>Горбашевська М.О., Шабан Н.В.</i>	<i>Участь України в міжнародних інвестиційних процесах</i>	79
<i>Шастун В.Е.</i>	<i>Інноваційно-інвестиційна діяльність країн</i>	82
	<i>Іноземне інвестування в системі зовнішньоекономічної діяльності</i>	83

СЕКЦІЯ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ ТА РЕГІОНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

<i>Волковицька М.С.</i>	<i>Конкурентні позиції України та Італії в глобальному середовищі</i>	88
<i>Катрачіло М.Ф.</i>	<i>Ціноутворення на міжнародних ринках</i>	90
<i>Козуб О.С.</i>	<i>Конкурентні стратегії підприємства</i>	92
<i>Колесникова Т.А.</i>	<i>Теоретичні аспекти формування конкурентоспроможності національної економіки</i>	95
<i>Кислова Л.А.</i>	<i>Реалізація управлінських рішень в умовах невизначеності</i>	97
<i>Колесніков В.С.</i>	<i>Розвиток експортного потенціалу підприємства</i>	99

Максименко І.Я., Козирева Є.О.	Податковий due diligence як ефективний спосіб усунення податкових ризиків	103
Мацука В.М.	Етапи реалізації стратегії розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону	105
Пор'яз Т.Є.	Позиціонування України на ринку сільськогосподарської продукції	108
Прушківська Е.В., Коптєв О.С.	Роль авіабудування у світовому господарстві та національній економіці	110
Синейко А.В.	Динаміка й тенденції зовнішньої торгівлі України	113
Теличко Б.О.	Дослідження сутності конкурентоспроможності національної економіки	115
Ткачук А.М., Пилипенко Ю.І.	Високотехнологічна продукції, як фактор конкурентоспроможності країни	118
Тітовська А.О., Горбашевська М.О.	Муниципальна кадрова політика і механізми її реалізації у мариупольській міській раді	121
Фомичова І.О.	Стратегічне управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства	123
Щуренко Я.В.	Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку	127

СЕКЦІЯ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ

Воскобойник Д.В.	Цифрова компетентність населення як чинник розвитку економіки України	131
Горбашевська М.О., Сорока Ю.Є.	Глобалізаційний вплив на розвиток економічної системи країн	134
Кошман Д.В.	Сталий розвиток суспільства: національний аспект	137
Кравченко О.В., Петровська О.В.	Актуальні проблеми науки та освіти	140
Некрасов Ю.В.	Вплив цифровізації економіки на розвиток міжнародного бізнесу: можливості та загрози	142
Мороз С.О.	Міжнародний менеджмент бізнес проєктів	144
Прушківська В.В., Ходжасян А.О.	Сучасна теорія добробуту та внесок Амартія Сена в її розвиток	147

СЕКЦІЯ

ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Горбашевська М.О.	Економічна безпека держави: міжнародний досвід	151
Сарбаш С.М.	Виміри безпеки в умовах сучасних глобальних трансформацій	153
Федоров Е.В.	Умови безпекового розвитку національних економік в сучасних умовах глобального середовища	155
Чевичалова Д.О.	Економічна безпека України в умовах європейської інтеграції	158
Шабельник Т.В., Шабельник М.М.	Каталізатори глобальних економічних криз та їх вплив на зовнішньоекономічну безпеку національних економік	161

